

MASARYKOVA UNIVERZITA
Fakulta sportovních studií

HABILITAČNÍ PRÁCE

Brno 2011

PhDr. Bc. Zdenko Reguli, Ph.D.

MASARYKOVA UNIVERZITA
Fakulta sportovních studií

Džúdó na olympijských hrách
Zdenko Reguli

Habilitační práce

Brno, 2011

Obsah

Obsah.....	1
Úvod	2
1. Cíl a metodologie.....	5
2. Úpolové sporty na olympijských hrách	10
2.1. Význam a postavení úpolů v dějinách lidstva.....	10
2.2. Starověké panhelénské hry	19
2.3. Novodobé olympijské hry.....	30
3. Džúdó.....	37
3.1. Japonská bojová umění	37
3.2. Džúdó a jeho zakladatel Džigoro Kanó	46
4. Sportovní diplomacie v džudu	53
4.1. Sportovní diplomacie v džudu před zařazením do programu olympijských her	53
4.2. Sportovní diplomacie v džudu na olympijských hrách	61
4.3. Ženy v džudu na olympijských hrách	74
5. Praxe olympijského džuda.....	81
5.1. Džudisté na olympijských hrách	82
5.2. Zápas džuda na olympijských hrách	96
5.3. Techniky džuda na olympijských hrách	104
Závěr	122
Bibliografie	127
Poznámky	151

Úvod

Sibili si ergo
Fortebusis inero
Nobili deis trux
Siuatís inim
Cousin dux¹

Studentům Fakulty sportovních studií Masarykovy univerzity přednáším kromě jiných předmětů i Dějiny úpolových sportů, Teorii a didaktiku džuda a Teorii sebeobrany. V těchto předmětech se, sice pokaždé z jiného úhlu pohledu, zabývám i evolučními principy vývoje úpolových systémů. Nemůžeme si nevíšimnout, že se z jistého pohledu jednotlivé úpolové systémy chovají jako živé organizmy. Sledujeme například jejich:

- vznik a raný vývoj (v jisté kultuře s jistými cíli)
- rozmnožování (vznik nových klubů, poboček, ...)
- expanze (i mimo kulturu jejich vzniku)
- vytlačování jiných systémů (druhá dominance)
- přizpůsobování novým podmínkám (např. v jiných kulturách)
- mutace (vznik nových forem)
- zánik některých mutací (nebo i všech v některých případech)
- míchání systémů (tj. „mezidruhové“ rozmnožování), atd.

Džúdó² je v tomto ohledu jedinečným příkladem. Je ale zajímavé, že prací, které by se komplexně zabývaly tímto úpolovým systémem, je poskrovnu. Džúdó jako exponovaný olympijský sport je sledován z hlediska optimalizace sportovní přípravy, zabývají se jím trenéři, kineziologové i sportovní lékaři. Zmínky o historii džuda se obvykle zabývají reminiscencemi původních cílů, avšak bez vztahu k současnému džudu. Jsem přesvědčen, že je nutné odpovědět na otázku, zdali džúdó, o kterém mluvíme dnes, je tím samým, které bylo vytvořeno jeho zakladatelem, jak se za více než století vývoje měnilo a co od džuda v současnosti můžeme očekávat. Odpověď na tyto otázky nás zajímá v kontextu západní kultury. Je totiž možné, že v japonské kultuře má džúdó i v současnosti, alespoň v části společnosti, jiný význam. Tuto domněnku koneckonců potvrdil i významný profesor univerzity Waseda Fumiaki Šišida.³ F. Šišida se zabývá historií bojových umění a publikoval množství prací o japonských bojových uměních, ve kterých vycházel z japonských pramenů. Bohužel mnoho jeho prací bylo vydáno v japonštině, což ztěžuje přístup k nim. Měl jsem to štěstí několikrát se s profesorem Šišidou v průběhu psaní práce setkat, a konfrontovat a prodiskutovat s ním některé závěry. Tato setkání mi pomohla nedostat se do slepé uličky.

Tato habilitační práce vznikala po několik let. Některé výsledky již byly publikovány a předneseny na vědeckých konferencích, aby se podnítila odborná rozprava k těmto vědeckým problémům. Některé

kapitoly jsou tedy vystavěny na pracích, které nejenom uspěly v oponentském řízení, ale také prošly následnou vědeckou rozpravou. V roce 2009 byla publikována práce *History of Judo*, ve které její autor Syd Hoare shrnul své předešlé přednášky. Tato práce sleduje historii džuda do druhé světové války a odpovídá na mnohé otázky, na které jsem sám hledal odpovědi. Ve své práci jsem se tedy dále podrobněji orientoval na historii džuda po druhé světové válce, která je do značné míry totožná s historií džuda na olympijských hrách a historií výkonů v džudu na olympijských hrách.

První kapitola stručně popisuje metodologii této práce. Práce zabývající se dějinami někdy opomíjejí vysvětlit přístup autora k získávání dat a jejich interpretaci. A přitom aby čtenář věděl, jak má přistupovat k textu, měl by znát, jakým způsobem text vznikl.

Ve druhé kapitole rychle procházíme historií lidstva a poukazujeme na stěžejní fakta o použití boje v kritických fázích svého vývoje. Tato kapitola je věnována historii úpolů a boje obecně. Je nezbytně nutné pochopit význam boje ve vývoji lidstva a postavení úpolů od pravěku až po současnost. Náš současný přístup k boji je ovlivněn vývojem lidstva a úlohou boje v procesu tohoto vývoje. Stěžejní myšlenkou této kapitoly je proces sakralizace boje a násilí. Teoretický koncept sakralizace je zde podrobně popsán a vysvětlen. Další podkapitola popisuje starořecké olympijské hry z hlediska úpolových disciplín. Současný člověk má tendenci hledět na starověké olympijské hry stejnými očima jako na současné olympijské hry. Starořecké agónes ale nebyly hrami, ani sportovními utkáními, ani vojenským cvičením. Jaký význam tedy měly úpolové disciplíny? Jaké dědictví nám poznamenaly, které se zachovaly, přináší? Na tyto otázky se pokusíme odpovědět v podkapitole Novodobé olympijské hry.

Džúdó vychází z dědictví starých japonských bojových umění kobudó. Současně sehrálo stěžejní roli v evoluci nových bojových umění šinbudó. Džúdó je především dílem génia japonského pedagoga Džigora Kana. Rané dějiny džuda tak jsou i osobní historií jeho zakladatele. Je již známo, že džúdó jistým způsobem ovlivnilo vznik nových japonských bojových umění. Dosud však nebyla dostatečně popsána role Kana v tomto procesu s ohledem na jeho angažovanost v Mezinárodním olympijském výboru. Toto se pokusíme napravit ve třetí kapitole této práce.

Sportovní diplomacie v džudu je obsahem čtvrté, tematicky rozsáhlé kapitoly. Není možné zabývat se olympijským džudem bez toho, aniž bychom dostatečně porozuměli olympijským dějinám Japonska. S přihlédnutím k vývoji po druhé světové válce se džúdó stalo nástrojem mezinárodního sportovního hnutí. Dominantními změnami prošla po druhé světové válce soutěžní pravidla. Ta jsou v procesu neustálých změn až do současnosti. Změn, které způsobily, že džúdó je dnes právě takové, jaké je. Pohled na džúdó žen se také od základu změnil a v současnosti již prakticky není rozdíl mezi mužským a ženským džudem. Otázkou však je, jestli to bylo cílem zakladatele Džigoro Kanó.

Pátá, poslední kapitola má zcela jiný charakter než předchozí. Zabýváme se v ní historií olympijského džuda a také důsledky této historie. Kapitola je tak nutně věnována analýze sportovců a zápasů z olympijských her a mistrovství světa, stejně jako vítězným technikám z olympijských her. Protože, jak je popsáno a odůvodněno v kapitolách předchozích, sportovní výsledky jsou jediným cílem, který je v olympijském džudu skutečně sledován. Ne že by v teorii olympijského džuda nebyly náznaky i jiných cílů. Ty však nejsou naplňovány tak důsledně jako výkonové cíle a jim jsou i podřízené. Proto se historie olympijského džuda ztotožňuje s historií výsledků na mezinárodních soutěžích.

Práce nesleduje lineární historii džuda na olympijských hrách. Není encyklopedickým výčtem sportovních nebo sportovně politických událostí a výsledků jednotlivých her. Nebylo to autorským záměrem. Nedostatkem lineárních prací je zejména to, že ve snaze o proporcionalitu jednotlivých období či témat se na některých místech příliš zdržují událostmi, které nejsou z hlediska vývoje až tak důležité. Na druhé straně ta témata, která mají na vývoj stěžejní vliv, nemohou být dostatečně prozkoumána.

V práci se dotkneme důležitých témat, která utvářela olympijskou historii džuda, a tedy i historii džuda obecně. Jednotlivá témata jsou zaměřena na analýzu konkrétních událostí, osob, období apod., je možné je číst i bez kontextu ostatních kapitol. Jednotlivé kapitoly však podávají celkový obraz o džudu a džuda na olympijských hrách.

1. Cíl a metodologie

Studovat historii je jedno z největších dobrodružství vědy. Je ale možné, že i autor se nakazil postmodernizmem.⁴ Nemyslí si, že se dá zcela poznat minulost. Není koherentní, ani lineární, naše perspektiva není jediná možná. Již nikdy se nepodaří objevit všechno. Je ale možné, pokud se dobře ptáme, vidět i to, co by u práce tradičními metodami zůstalo skryto. Z jistého úhlu pohledu se dá říct, že vždy existuje několik různých dějin toho samého. Jsou to jednak události, místa, lidé apod., které se na jistém místě a v jistém čase udály, a to ve všech svých podrobnostech, detailech skutečného života skutečných lidí. A dále jsou zde dějiny interpretované, které vznikly v jiném čase nebo i na jiném místě a často jsou psané i jinými lidmi, než byli ti, kteří tu historii žili. Takovéto dějiny jsou skutečně pouze dočasné, záleží u nich stejně tak na interpretaci, jako na validitě dat, které interpretují. Veyne, jako klasik metodologie historie, částečně zpochybňuje úplné její poznání.⁵ Říká, že historie vlastně ani neexistuje, protože vše, co o ní víme, je pouze její interpretace. Zároveň upozorňuje, že obtížnost historiografie nespočívá ani tak v nalézání odpovědí, jako spíš v nalézání správných otázek.

Vědeckým i osobním záměrem bylo tedy objevit historii džuda na olympijských hrách, bez snahy hledat důkazy pro to, či ono. Další výzkumnou otázkou bylo i analyzovat způsob nahlížení na historii džuda u jiných autorů, protože jejich interpretace formovala současné povědomí o této historii. Můžeme říct, že oni ji vytvářeli.

Ano, v souladu s H. Whitem⁶ bychom měli chápat dějiny jako interpretaci, jež umožňuje chápat dějiny v jistém současném kontextu. Vždy to tak nevyhnutelně bylo a bude a každý historik by měl mít dostatek odvahy přiznat, že jeho interpretace dějin jsou odrazem jeho vlastního vnímání, že jsou vždy subjektivním pohledem jedné osoby. Toto přiznání zároveň přináší velkou odpovědnost za podrobné prozkoumání zdrojů, jak je to jen možné. Vždy by měla být patrná snaha o vyváženost interpretace a citování faktů. Především je také nutno přiznat nebezpečí vzniku chyb, které nevznikají vždy kvůli metodologickým chybám nebo záměrnou mystifikací.⁷

S bojovými uměními je spojeno množství populárních mýtů, jako například spojení zenového buddhizmu s japonskými budó⁸, nebo přičítání snahy o zařazení džuda do programu olympijských her zakladateli džuda⁹. Není ale možné přistoupit k tématu tak, že nebudeme věřit žádným sekundárním zdrojům. Zároveň se ale budeme pít po informacích z primárního zdroje, z článků Džigora Kana. Kdo jiný by mohl kvalifikovaněji odpovědět na otázku „Co je džúdó?“, než jeho zakladatel a tvůrce? Tedy co bylo džúdó, pokud na ně měl zakladatel vliv.

Téměř všechny publikace o bojových uměních byly až donedávna psány především praktiky těchto bojových umění. Nebyly psány objektivně, objektivita ani nebyla záměrem těchto publikací. Nejaponští autoři si na japonských bojových uměních zcela přirozeně všímali především jejich jinakosti, a o této jinakosti také psali. Zajímalo je vše odlišné, neobvyklé a exotické. Proto musíme při čtení o japonských bojových uměních dávat velký pozor na správné zhodnocení informací, jejich ověření a hledání původního zdroje. Příliš často dochází k nekonečnému opisování stejných

dezinformací a mýtů. U psaní o bojových uměních je nevyhnutelné zůstat kritický a všítat si všech stop, které by mohly vést k poznání skutečnosti.

Protože tak záleží na osobě, která interpretuje dějiny, je nutné znát i její vědecké pozadí. V souvislosti s dějinami sportu se nabízí otázka, zda je lepším interpretem historik zajímající se o sport, v tomto případě o džúdó, nebo celoživotně praktikující džudista zajímající se o historii.

V kinantropologii musíme vnímat vertikální a horizontální dimenzi zkoumání. Do kinantropologie jako vědy výrazně zasahují jiné autonomní vědy jako medicína, fyzika, dějiny, psychologie, sociologie a další. Na druhé straně kinantropologové zkoumají pohybové aktivity nebo jednotlivé sporty z hlediska sportovní medicíny, biomechaniky, dějin sportu, psychologie sportu, sociologie sportu a podobně. Například autor a jeho pracoviště vědecky publikovalo práce z oblasti sledování úrazovosti, biomechaniky úpolových dovedností a pádové techniky, dějin úpolů a úpolových systémů, psychologických aspektů sebeobrany, sociálních interakcí v úpolových sportech. Toto multidisciplinární zaměření poskytuje možnost hledání vztahů, které by jinak zůstaly skryty.

Modely interpretace dějin

Práce vychází z modelů historie podle Munslova¹⁰, který rozlišuje tři přístupy, jak je patrné z tabulky 1. Práce Džúdó na olympijských hrách vychází spíše z konstrukce až dekonstrukce než rekonstrukce. I když nemůžeme tvrdit, že se jedná o čistou formu. Tak, jak se setkáváme s různými zdroji i prameny, uvědomujeme si, že zdroje byly vytvořeny v jisté době za jistým účelem lidmi s jistými znalostmi, názory, touhami, zkušenostmi a podobně. Pouze málo z toho je možné odhalit. Jiné práce z oblasti historie úpolových systémů ukazují, že konstrukce může přinést nové informace, a v některých případech zcela otočit interpretaci, tak jak je to již dokázáno v karate¹¹, anebo i v souvislosti s touto prací v džudu.¹² Populární vnímání úpolových sportů a bojových umění jako zakořeněné tradice je nutno vnímat jako historický komplex a politický kontingent, tedy způsoby, které široká veřejnost nepřijala a pravděpodobně ani nemůže přijmout. Narušilo by to totiž jisté magické vnitřní spojení praktikanta bojového umění (a obecně veřejnosti) s jeho tradicemi.

Specificky v džudu jako japonském úpolovém systému pracujeme s jiným jazykem ze zcela odlišné kultury. Odvoláváme se zde především na překlady pramenů roditelými mluvčími. Práce je psaná v českém jazyce, ale zdroje v něm nebyly napsány. Souhlasíme s tvrzením, že i u popisu vlastní kultury, kde je předpoklad dostatečně hlubokého vhledu, děláme chyby. Ale to, že někdy děláme chyby, neznamená, že je musíme dělat vždy.¹³ A i když se obvykle předpokládá, že autor jako vědec není součástí kultury, kterou popisuje, je namístě přiznat, že to možné není. Vždy jsme součástí nějaké kultury, vždy vycházíme z nějakých předpokladů.

Tabulka 1. Modely historie¹⁴

	Rekonstrukce	Konstrukce	Dekonstrukce
Cíl	Objevit jistou konkrétní minulost takovou, jaká skutečně byla	Interpretovat jak, proč a příští vývoj	Objevovat nějakou minulost
Epistemologie	<ul style="list-style-type: none"> - Založené na důkazech - Důkazy limitují interpretaci - Potvrzení, že vzdálenost zvyšuje rozdílnosti 		
	<ul style="list-style-type: none"> - Privilegování empiricismu - Akceptace historických pramenů jako důkazů pro objevení minulosti - Nazírání na minulost jako na stálou - Nazírání na minulost jako na hýbatele znalostí o vývoji současnosti - Považování současnosti za neproblematickou platformu, ze které historici zkoumají minulost - Předpoklad, že tradiční formy reprezentace jsou transparentní a zachovávají objektivitu pozorování 		<ul style="list-style-type: none"> - Začátek analýzou lingvistických/diskursivních charakteristik historických záznamů - Chápe minulost jako otroka současnosti
	<ul style="list-style-type: none"> - Historie jako řemeslo - Fakta předcházejí interpretaci - Limity založené na institucionálních a profesních konvencích - Opakování stejných aktivit 	<ul style="list-style-type: none"> - Teoretická disciplína - Znalosti předcházejí fakta - Limity založené na konceptu a teorii 	<ul style="list-style-type: none"> - Historie jako řemeslo - Historická znalost je vždy relativní - Limity založené na epistemologii
Prezentace	<ul style="list-style-type: none"> - Nepoužívá odborný jazyk - Narativní metody jsou nezpochybnitelné formy historie - Narativní metody jsou blízko obecné pravdě - Nezdůrazňování textu ve smyslu významu pro současný svět 	<ul style="list-style-type: none"> - Používá odborný jazyk - Narativní metody samotné nejsou vysvětlením - Prezentuje se jako argumenty, modely, logická vysvětlení - Obsahuje implicitní příběh, prezentovaný jako minulost 	<ul style="list-style-type: none"> - Používá odborný jazyk - Narativní metody nejsou epistemologicky jisté - Zdůrazňuje konstrukci zdrojů a textů

Booth¹⁵ vysvětluje cíle a epistemologii jednotlivých paradigmat při studiu historie. Ve světle Munslovových modelů můžeme uvažovat o paradigmatech:

- Tradiční narativní (rekonstrukce)
- Advokacie (rekonstrukce)
- Kontextuální (rekonstrukce/konstrukce)
- Komparativní (rekonstrukce/konstrukce)
- Kauzální (rekonstrukce/konstrukce)
- Sociální změny (konstrukce)
- Lingvistické (dekonstrukce)

Kontextuální paradigma předpokládá, že širší sociální, ekonomický a politický kontext jistým způsobem vysvětluje i sport jako sociálně kulturní fenomén. A také předchůdce sportu v obdobích, kdy ještě sport neexistoval. Obecným cílem kontextuálního paradigmatu je situovat subjekt v celku konkrétních událostí, se kterými je spojen. Kontextuální vztahy můžeme obvykle sledovat ve čtyřech komponentech:

- Hlavní síly a tlaky
 - Strukturální
 - Ideologické
 - Institucionální
- Události
- Instituce
- Konvergence a kontingence

Komparativní paradigma také identifikuje a analyzuje historické podobnosti a rozdílnosti a na jejich základě interpretuje minulost. V práci budeme hledat analogie vývoje přístupu k boji a úpolům k vývoji džuda. Z jistého pohledu bychom mohli chápat práci historiků jako popis změn nebo stavů. Významnými jsou především sociální změny. Toto paradigma chápe dějiny výhradně jako proces a nikdy jako stav.

Pokud má být výsledkem práce interpretace, neměla by být pouze výčtem hlavních sil a tlaků, událostí, institucí a kontingence a konvergence. Měli by za ní být i lidé nesoucí svůj příběh – zde zejména zakladatel džuda Džigoro Kanó, ale také všichni úspěšní sportovci v džudu na olympijských hrách. Nezapomínáme také, že historiografie sportu má být v ideálním případě v dynamické a dokonalé rovnováze mezi uměním a vědou.¹⁶

Zdroje

V prvních kapitolách práce vycházíme především z literárních, veřejně přístupných zdrojů. V práci používáme i empirické metody, především u hodnocení současného olympijského džuda. Vycházíme zde především z oficiální historie. Jako zdroje byly použity reporty z jednotlivých olympijských her (byly použity také pro sběr empirických dat z výsledků zápasů), dále pramenná literatura stěžejních osob v historii džuda, především články a zápisky jeho zakladatele, ale i jeho žáků, nebo osob výrazně

zasahujících do historie džuda, tedy zdroje narativní.¹⁷ Dále pak i neoficiální důkazy¹⁸, především využití elektronických archivů. Víme, že moderní dějiny – a to čím dál, tím více – z velké části spoluvytvářejí média. Protože se práce zabývá i analýzou výkladu historie džuda na olympijských hrách jinými autory, je zde využito množství sekundárních zdrojů. Uvědomujeme si zde hrozící nebezpečí. Zvláště v japonské kultuře bylo považováno za společensky přijatelné vytvářet a přetvářet historii tak, jak to požadovalo aktuální směřování společnosti. Tento proces se v japonské kultuře nepovažoval za nesprávný. Tyto procesy jsou podrobně dokumentovány například ve vytváření nového pohledu na Japonsko po 2. sv. válce.¹⁹ A tento náhled na Japonsko po druhé světové válce spoluvytvářel i obraz nového džuda, které je možné použít jako prostředek exportu nové kultury.

2. Úpolové sporty na olympijských hrách

2.1. Význam a postavení úpolů v dějinách lidstva

Pokud v současnosti sledujeme procesy ve sportu a tělesné výchově, nemůžeme si nevšimnout, že chování jednotlivců i skupin nabývá charakteristické formy chování. Tyto formy se projevují přirozenou touhou po boji a pochopitelně i vítězství, snahou podmanit si soupeře. A pokud je to pravidly dovoleno, případně pokud selžou jiné prostředky k dosažení vítězství, sahá sportovec k původním, historicky nejstarším prostředkům boje – boje v přímém fyzickém kontaktu se soupeřem. Tyto zákonitosti chování nazýváme determinanty úpolů²⁰:

- fylogeneze lidstva
- ontogeneze pohybu
- sociální faktory
- psychologické faktory

Determinanty úpolů jsou v úzké souvislosti s historií úpolů, a v širším smyslu slova s historií boje. Předpokládáme, že bojování je přirozenou součástí chování lidí. Tato přirozenost vyplývá z role boje ve fylogenezi člověka. Přirozené způsoby chování v krizových situacích vidíme u dětí, které ještě zcela neprošly procesem socializace v intencích současné kultury. Stejně vzorce chování pozorujeme i u dospělých osob jednajících pod vlivem stresu. Toto chování je v současnosti základním východiskem pro teorii sebeobranu.²¹

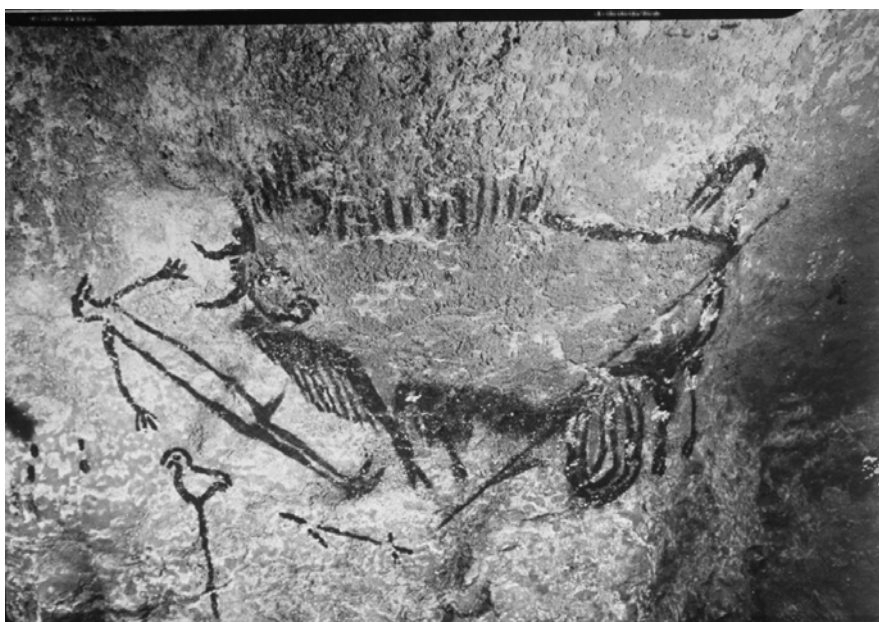
Bentley upozorňuje na problematickou periodizaci dějin z pohledu mezikulturních interakcí. Vzhledem k tomu, že se v následujících podkapitolách věnujeme okcidentálnímu vývoji, budeme se před začátkem moderních dějin držet (bez ambice na polemiku o přesném vymezení let) periodizace:

- Pravěk
- Starověk
- Středověk
- Novověk

Historici sportu v posledních desetiletích nasbírali množství archeologického materiálu a do té doby nezpracovaných pramenů, které umožnily zrevidovat pohled na dějiny sportu. Můžeme to dobře vidět například na rozdílu v interpretaci vlivné publikace Dalena a Benneta²² z poloviny 20. století a moderním současném textu Mechikoffa.²³ Znovu si uvědomujeme, že interpretace je závislá na aktuálních dostupných poznatcích a je nevyhnutelné, aby se v průběhu let měnila. V následujícím textu se stručně zmíníme o významu boje v různých obdobích vývoje lidstva a poukážeme především na proces sakralizace boje. Proces sakralizace probíhal v různých formách, které jsou zde stručně analyzovány.

Pravěk

Vzhledem k zaměření této práce se budeme zabývat významem a postavením úpolů (a obecněji boje) ve fylogenezi lidstva a v dějinách člověka. Vycházíme-li z úvah o prehistorickém vzniku boje jako takového, je nutné si uvědomit, že případná absence bojových dovedností měla za následek smrt jednotlivce a ohrožení jeho skupiny. Bazální techniky a taktika boje vznikaly prostřednictvím lovu. Názory některých paleoantropologů dokonce směřují k tomu, že lov se objevil současně s rodem Homo.²⁴ Člověk je jediným živočichem na naší planetě, který nemá žádné přirozené orgány přizpůsobené jen k lovu, k získávání potravy. Přesto se však v prehistorickém vývoji naučil zabíjet silnější zvířata, než byl on sám.²⁵ Musel používat svůj um, vyvíjet techniku a taktiku lovu a boje. Vznikaly způsoby boje se zvířetem nejen jako individuální činnosti, ale v případě lovu větších zvířat byli lovci nuceni kooperovat. V případě potřeby bránit sebe nebo svoje území, anebo anektovat cizí, nastal transfer a úprava těchto činností v boji člověka s člověkem. Život byl v přeneseném i doslovném významu každodenní boj.²⁶ Lov velkých zvířat byl nebezpečný, pravděpodobně docházelo často k různým, i smrtelným úrazům (obrázek 1). Úpolové činnosti tedy měly celoživotní charakter, ale byly zaměřeny jen na vnější projev, na praktickou aplikaci výsledků nácviku technických a taktických prostředků bez ohledu na možný benefit z procesu cvičení. Je nesporné, že systemizovanější cvičení bylo zahájeno v rané historii lidstva cvičeními bojovými. V již klasické učebnici historie tělesné výchovy to van Dalen a Bennet nazývají výchovou k přežití.²⁷

Obrázek 1. Fotografie z francouzského jeskynního komplexu v Lascaux²⁸

Postupnou diferenciací činností člověka a vznikem společenských skupin a jejich hierarchie se vyčlenily i specifické skupiny zaměřené na úpolové činnosti a později specializované i uvnitř společnosti (lovci, kopiníci, lučištníci,...). Zajímavým způsobem znázorňují proces vývoje cílů a výchovných ideálů prvotního bojovníka až po novověkého bojovníka Ratti a Westbrook.²⁹ Původní cíl spočíval výlučně v co nejrychlejším zabití vnějšího nepřítele (jiného člověka) jakýmkoliv prostředky. Bojové činnosti, ať už ve formě skutečného boje či ve formě lovu, her a zábavy, byly od rané minulosti součástí života lidí ve všech společenských vrstvách. Přehled o vývoji boje a jeho různých podob v dějinách lidstva od jeho počátku až po dnešek podává ve své obsáhlé chronologické práci *Kronos* J. R. Svinth³⁰.

Pohybové aktivity úpolového charakteru, jako soubor určitých bojových pohybů, měly v dějinách lidstva velmi důležitou úlohu. Každý den v životě prehistorického člověka byl v podstatě bojem o přežití. Tyto činnosti sloužily nejen k útoku nebo obraně proti jedincům stejného druhu, ale byly i jedním z prostředků lovu. Sloužily i na udržování statusu v rámci hierarchie společenské skupiny. Stejně tak byly integrální součástí náboženského a kulturního života člověka a společnosti. Úpolové a obecně bojové aktivity byly sakralizovány procesem spiritualizace. Posvěcování násilí tedy bylo v souladu s náboženskými představami, bylo součástí prvotního náboženského života. V animistických představách různá zvířata představovala různé atributy síly a způsobu boje, člověk dokázal bojovat a vítězit díky přízni duchů. Boj byl pravděpodobně také ritualizován v iniciačních obřadech vstupu do dospělosti.

Postupem času, v souvislosti s celkovým vývojem společnosti, se ve starověku začaly organizovat soutěže v používání úpolových aktivit. Začala se objevovat také řízená příprava na tyto soutěže. Samotné úpolové aktivity měly různé charakteristiky – imitace pohybů různých zvířat, různé způsoby kontaktu jednotlivých částí těla apod. Nejčastěji byly tyto aktivity zastoupeny zápasením, které umožňovalo porovnání sil bez nebezpečí zranění.³¹

Starověk

Úpolové aktivity v oblasti Blízkého východu zaznamenávaly rozvoj zejména od období 4. tisíciletí př. n. l. a zařazovaly se obvykle k formám lidových pohybových aktivit. Už v tomto období jsou tyto aktivity doloženy i v literární podobě – Epos o Gilgamešovi³². Výjevy úpolových aktivit jsou známé i z tzv. sumerského období a dále byly známé jako součást pohybových činností vojáka. Pokud je známo, všechny vyspělé starověké civilizace se věnovaly také sportu jako záměrné činnosti. Byly vyzdvihovány zejména ty druhy sportu, které zdůrazňovaly sílu a moc, tedy i činnosti úpolového charakteru. Umělecké artefakty dokazují existenci zápasu a pěstních soubojů v Mezopotámii v období okolo 27. – 26. stol. př. n. l. Jsou to dva zápasníci vzájemně se držící za pas. Z 25. století před naším letopočtem se zachovaly egyptské reliéfy se zápasníky, na které dohlíží třetí osoba, pravděpodobně rozhodčí nebo trenér, což naznačuje řízené cvičení úpolových činností, jakousi vyšší formu organizovanosti. V egejské kultuře dokonce nosili zápasníci na hlavě přilby, chránící částečně i tvář. Cvičení úpolových aktivit bylo tedy doplněno pomůckami, které umožňovaly provádět techniky bez obav ze zranění partnera³³. Ve starověkých civilizacích se úpolové aktivity rychle institucionalizovaly a ritualizovaly. Už v Mezopotámii existovala například všeobecná branná povinnost, která podléhala přímo vládci. Každý muž tedy musel, chtěl nechtěl, v zájmu zvýšení naděje na přežití v případném konfliktu, zvládnout na co nejvyšší úrovni techniku a taktiku boje s chladnými zbraněmi i bez nich. Na druhou stranu, v době míru, bylo fyzické násilí perzekvováno, což potvrzují i známé Chamurapiho

zákony, ve kterých se uvádí: „Pokud plnoprávný občan vypíchnul oko ... anebo zlomil úd ... udeřil dceru jiného plnoprávného občana ...“³⁴ a další.

Ve stejném období se na africkém kontinentu začala vyvíjet svérázná kultura starého Egypta. Nejvýraznější rozmach dosáhla v polovině 3. tisíciletí př. n. l. v rámci Staré říše, což potvrzuje reliéf z pohřebiště Ptahotepa v Sakkaře (kolem 2300 př. n. l.). Z tohoto období se zachovaly výjevy úpolových aktivit, nejvíce činností v zápasení, kterému se věnovala pozornost v období Střední říše. Dokladem toho je například kresba na zdi ve hrobce prince Chetiho v Beni Hasanu (Egypt) pocházející z 11. dynastie kolem roku 2050 př. n. l., kterou můžeme vidět na obrázku 2. Je zde znázorněno 122 různých zápasnických pozic a to značně didakticky – každý ze dvou zápasníků je namalován jinou barvou.³⁵ Kromě Chetiho hrobky nalezneme bojující postavy i v dalších hrobkách v Beni Hasanu.

Obrázek 2. Chetiho hrobka v egyptském Beni Hasanu. Vyobrazení zápasníků.³⁶

Tělesná cvičení úpolového charakteru byla důležitým prvkem vojenské přípravy. Kromě toho tyto aktivity byly i součástí náboženských slavností. V oblasti Egejského moře (14. a 13. stol. př. n. l.) nabyla významu mykénská kultura, na kterou navazovala kultura antického Řecka.

Pěstování zápasu a různých bojových her bylo v různých kulturách vysoce ceněno. Nejvíce záznamů ze starověku existuje z helenistického období. Vděčíme za to filozofům (Platon, Aristoteles,...), historikům (Plutarchos, Filostratos, ...) a samozřejmě poetům (Sofoklés, Pindaros, Lúkiános, ...). Homérovy eposy poskytují často detailní popis konkrétních bojových střetů, použitých bojových technik, taktiky a podobně.³⁷ Zápas palé, box pygmé a později i pankration byly součástí i různých

panhelénských her. Řecké chápání kalokagathie, které bylo značně odlišné od zjednodušeného a idealizovaného dnešního chápání, jako hrdinství, bylo společensky uznáváno. Tělesná síla, případně vítězství v soutěži, bylo ceněno jen ve spojení s ostatními atributy kultury.

V antickém Řecku byl zaznamenán pozoruhodný rozvoj úpolových aktivit. V 6. stol. př. n. l. založil Pythagoras ze Samu (cca 580-500 př.n.l.) v jihoitalském Krotonu (dnes Cotrone) náboženský řád, který kromě věd (nauky založené zejména na poznání čísel)³⁸ akcentoval různé pohybové aktivity, včetně úpolových. Ty se podobně jako jiná tělesná cvičení staly významným výchovným prvkem, kterým se působilo na mládež. I jiní starořeční filozofové se pravděpodobně věnovali úpolovým aktivitám (např. Sokrates, cca 469-399 př.n.l. i jeho žák Platon), které byly přirozenou součástí vzdělání. Úpolové aktivity byly součástí panhelénských (všeřeckých) her, ze kterých jsou nejvýznamnější a nejnámější olympijské. Řecké hry, agónes, byly prostředkem k heroizaci boje a bojovníků.

Ideovými předchůdci římských gladiátorských her byly štvance, venationes, kde proti sobě „bojovala“ zvířata, nebo byla zabíjena lidmi, a souboje válečných zajatců, kteří byli nuceni bojovat navzájem proti sobě. Kromě zvláštního druhu zábavy diváků přinášely také pocit uspokojení ze vzájemného ponížení nepřítel, vydaného jim na milost a nemilost, bojujícího nyní proti vlastním spolubojovníkům, nezřídka s pokrevními vazbami. Ze začátku v nich zápasili váleční zajatci, trestanci a otroci, až později dobrovolníci za finanční odměnu. Obvykle hledíme na gladiátorské hry jako na nehezky příklad úpadku antické humanity, zánik šlechtného řeckého sportu. Je ale potřeba si uvědomit, že tzv. antický humanismus je pouze pozdějším konstruktem evropského renesančního humanismu. Gladiátorské hry byly obrazem ducha římské doby a také nevyhnutelným sociálním rituálem.³⁹ Sakralizace boje prostřednictvím jeho ritualizace zde nabyla rozměru obrovských her smrti zvířat i lidí.

Gladiátoři mají svůj protějšek také v současnosti, kdy se jako komerčně žádané pořádají souboje s velmi omezenými pravidly jako vale tudo, K1, inscenovaný americký wrestling a podobně. Zdá se, že panem et circenses nabývá opět na aktuálnosti.

Středověk

V Evropě je dalším zajímavým obdobím období rytířské výchovy. Rytíři jako společenská vrstva relativně majetných bojovníků byli pochopitelně vychováni také v bojových dovednostech. Antických sedm svobodných umění (septem artes liberales) našlo později odraz v rytířském ideálu sedmi ctností (septem probitates), které se v souvislosti s výchovou často podtrhují. Byly to:

- jízda na koni (equitare),
- plavání (natare),
- lukostřelba (sagitare),
- zápas (caestibus), šerm (certare),
- lov (aucupari),
- šach (scacis ludere),
- veršování (versificare).

Můžeme vidět, že vzdělávání rytířů směřovalo k vojenskému výcviku. Vyplývá to z jejich sociální úlohy, kde bellatores (ti, kteří bojují) stáli na odlišné příčce společenského žebříčku než oratores (ti, kteří se modlí, duchovenstvo) a nakonec laboratores (ti, kteří pracují). Z hlediska úpolů je podstatné

zejména to, že ovládnání různých druhů zbraní (krátkých a dlouhých mečů, halapartny, kopí, dýky atd.) bylo vždy spojeno s uměním boje beze zbraně, různých způsobů zápasu (i pěstního). Úpolové aktivity byly tedy ve své různorodosti chápány v jednotě.⁴⁰ Rytířské ctnosti je ovšem nutné chápat i z druhé strany mince: tyto ideály neříkají nic o skutečné ctnosti rytířů. V raném středověku rytířství nebylo zcela vyhraněno, v pozdním ale ano i se všemi negativními důsledky, například loupeživými rytíři.⁴¹ Současné výzkumy dokazují, že v mnoha oblastech středověk chápal tělo a tělesnost úplně jinak, než se nám později křesťanská morálka snažila namluvit.⁴² Dalo by se říct, že ctnost je rytířským mýtem.⁴³ V každém případě ale platí, že tělesný trénink byl pro vojáky stěžejní činností. Tyto teoretické ctnosti, včetně bojových (úpolových) ctností, byly prostředkem k nobilitaci rytířů. Nobilitace, přisuzování dobrých šlechtických, ctnostných vlastností lidem ve vyšší společenské vrstvě, umožňovala potvrdit jejich místo na vrcholu společenského žebříčku a definitivně je tak oddělit od ostatních společenských vrstev. Nobilitace je jednou z forem sakralizace boje. Sociální dominance rytířů rostla současně s tím, jak se rytířství vyvíjelo⁴⁴. Rytíři (a vice versa lid) stavěli na svém právu bojovat požehnáni Bohem. Tato výsada je stavěla nad všechny ostatní sociální vrstvy.

První a nejčastěji psané metodiky o rytířské výchově se věnovaly technikám jízdy na koni, zápasu a šermu. Pod pojmem zápas je třeba si představit spíše sebeobranu ve smyslu japonského džúdžucu, než dnes známý sport, zápas ve volném a řecko-římském stylu.⁴⁵ Je zajímavé, a také pochopitelné, že podobné technické prostředky vznikly nezávisle na sobě na různých místech a v různých časech.

Obrázek 3. Ukázka ze šermířské knihy (Fechtbuch) německého mistra Hanse Talhoffera (1467)⁴⁶

Postavení úpolů v rytířské výchově stručně načrtnul F. Seman.⁴⁷ Rytířská výchova začínala přibližně v sedmi letech, kdy se malý šlechtic dostal do služby k některému rytíři, kterému sloužil jako páže a současně si osvojoval jednotlivé znalosti a pohybové dovednosti. Zpravidla od čtrnácti let se z pážete stal panoš, který se aktivně zúčastňoval nácviu bojových aktivit, na turnajích pomáhal svému rytíři nosit zbroj a podobně. Pasování na rytíře se obvykle uskutečnilo ve dvacátém prvním roce života bojovníka. Ke studiu bojových technik byly později vydávány různé učebnice (kodexy, obrázek 3).

Určitou praxi měli rytíři možnost získávat na lovech a na rytířských turnajích. Původně bojový charakter rytířských turnajů v 15. až 16. století vystřídal často fiktivní systém inscenovaných soubojů (razantně po smrtelném úrazu francouzského krále Jindřicha II. v r. 1559). Často se používaly různé rekvizity, turnaje měly divadelní nádech (podobně, jako se dnes prezentují skupiny historického šermu). Kromě celkového úpadku společnosti, čekající na období osvícenství, k tomu přispěl i vznik nových technologií vedení války (střelný prach, dělostřelectvo a podobně), což pochopitelně znamenalo i změny v rytířské tělesné přípravě.⁴⁸

Neměli bychom vynechat ani měšťanskou a selskou kulturu. Protože středověk neznal specifické instituce pro provozování volnočasových tělesných aktivit, používal se vždy přirozený prostor: pole, louka, náves či náměstí. Také nástrojem pohybových aktivit bylo to nejpřirozenější – často pouze lidské tělo v různých zápasech a (dnešním slovníkem) úpolových hrách.⁴⁹ Imitace rytířských turnajů existovaly v měšťanské a selské kultuře, i když ve smyslu ora et labora tělovýchovné aktivity nebyly formálně příliš podporovány. Kromě toho mnohé z her měly úpolový charakter. Nešlo jen o prokázání větší šikovnosti a převahy nad ostatními, ale také o nácviu činností nevyhnutelných pro každodenní život v různém křížkování, přetlačování, přetahování a podobně. Cvičné zápasy měly pravděpodobně relativně ustálenou formu, tedy jednoduchá vždy dodržovaná pravidla.⁵⁰ Kromě toho lidová tvořivost sahala ještě dále. Různé tělesné aktivity s úpolovým charakterem se pěstovaly i v jiných částech světa. Na počátku novověku se v severských zemích dokonce objevilo jakési šermování holí, bruslení na ledě.⁵¹ Existují záznamy o používání šermu jako součásti léčebné gymnastiky v Itálii ve 14. století. Úpolové aktivity měly už ve středověku širší význam než jen prostý boj.

Mezi tělesnými cvičeními v životě středověkého člověka měly důležité místo i úpolové aktivity. Nejvíce je používali občané skupiny bojovníků (bellatores), jelikož měly klíčový význam pro jejich řemeslo.⁵² Nejvýraznější potřeba rozvoje pohybových aktivit (tedy i úpolových) vyvstala v souvislosti s rytířskou kulturou. Úpolové aktivity měly důležité postavení v rámci celé rytířské výchovy. Podobně mezi pohybovými činnostmi pospolitého lidu byly poměrně velmi četně zastoupeny úpolové aktivity různého druhu.

Ve středověku pokračoval vývoj pohybových i úpolových aktivit v tzv. národních nebo krajových činnostech. Nejvíce se šířily různé druhy zápasu, který byl typický pro konkrétní geografickou oblast anebo pro určitý národ.

Novověk

Antické chápání tělesnosti a duševní krásy bylo inspirací i pro pozdější (po více než dva tisíce let) nástup humanizmu. Na starořeckých olympijských hrách byly postupně zavedeny různé úpolové soutěže, a to poměrně brzo v porovnání s jinými disciplínami. To také ukazuje na oblibu a vysokou vážnost úpolových disciplín. Nejdříve to byl zápas palé (od 18. olympiády v roce 708 př. n. l.), později box pygmé (23. hry, 688 př. n. l.) a nakonec všeboj pankration (na 33. hrách v roce 648 př. n. l.), spojení zápasu a boxu. Zápas byl i součástí pentatlonu, pětiboje (od 18. her), kde měl pravděpodobně

velkou váhu zejména u nerozhodných soutěží ve smyslu repasáže.⁵³ Zápasníci byli vysoce vyzdvihováni i kvůli tomu, že jejich specializace souměrně posilovala tělo, což se jiným specializacím mohlo vyčítat, například sprinterům příliš silné nohy proti ostatním částem těla. Snad nejznámějším důkazem je sousoší dvou zápasníků z 3. století př. n. l., jehož originál je uložen v galerii Uffizi ve Florencii (kopie z 18. století např. v Louvru). Ne každá soutěž v úpolových činnostech však směřovala ke kráse a oslavě těla a ducha, což například dokazuje zachovaná socha Satyra z Elidy, vítěze 112. a 113. olympijských her v boxu.⁵⁴ Samozřejmě existovaly civilizace, například Etrusků, které tak nevyzdvihovaly duševní krásu a vzdělání, ale měly zálibu v naturalističtějších zápasech, při kterých nezřídka tekla krev a zřejmě docházelo i k vážnějšímu poškození zdraví. Podobně jako v jiných civilizacích, i když nemáme vždy dostatek primárních důkazů, se můžeme domnívat, že i zde existovalo několik různých druhů úpolových disciplín.⁵⁵ Antické ideály byly oživeny v období humanizmu a renesance zejména na Apeninském poloostrově. Pedagogové začali do učebních osnov zařazovat pohybové úpolové aktivity, zejména zápas - V. Raboldini da Feltre (1378-1446), J. A. Komenský (1592-1670). Od konce 15. stol. v Evropě vznikaly rytířské akademie, kde se mladí šlechtici věnovali i úpolovým aktivitám – šermu a zápasu.

V období osvícenství nezůstaly na periférii zájmu významných osvícenců ani fyzické aktivity, mezi nimiž měly své místo i aktivity úpolového charakteru. J. Locke (1632-1704) zařadil do soustavy tělesné výchovy kromě jiných pohybových aktivit i šerm a zápas. V pozdějším období se úpolové aktivity staly součástí tělovýchovných systémů. Ve Francii F. Amoros (1770-1848) zavedl až osm druhů zápasu! Až vznik moderního sportu v 19. stol. v Anglii a kritika gymnastických systémů podnítila rozvoj mnohých sportů včetně úpolových. Dopomohlo k tomu i obnovení olympijských her, kde se od začátku začlenil do jejich programu zápas a šerm a v pozdějším období až po dnešek další úpolové sporty (box, přetahování lanem, džúdó, taekwondo). I když se pozdější tělovýchovné aktivity nutně odvíjely od rytířského výcviku, který byl nejvíce propracován, neobešlo se to bez výhrad. V 17. století John Locke vyjádřil značné výhrady vůči šermu, protože mladé lidi uvádí do společnosti rváčů a hráčů. Naproti tomu velmi kladně hodnotil zápas bez zbraně.⁵⁶ Ideál rytířství a rytířské tělesné přípravy se uchoval i později, v tzv. rytířských akademiích (školy pro šlechtice v 17. – 18. století) a také ve filantropinech. Byly tam výběrově vyučovány předměty jako šerm a jízda na koni. V Schnepfenthálském filantropinu působil (v letech 1785-1839) Johann Christoph Friedrich Gutsmuts (1759-1839), který ve svém systému inspirovaném starými Řeky vycházel z disciplín olympijského pentatlonu: běh, skoky, hod diskem, hod oštěpem a zápas.⁵⁷ Rozděloval technické činnosti na odtlačování a zatlačování soupeře, zvednutí soupeře a strh soupeře, jeho hození na zem.⁵⁸

Turnerské hnutí v Německu v 19. století se orientovalo na spojení cvičení a ideové přípravy⁵⁹. Byl tu zřejmý vztah mezi vlastenectvím, branně-vojenskou přípravou a gymnastickými cvičeními. Turnerské spisy a systém cvičení Friedricha L. Jahna a Ernsta Eiselena přímo ovlivnily vznik systematiky tělesných cvičení v Čechách (např. J. Malypetr, M. Tyrš) a také na Slovensku (I. B. Zoch).

Ve švédském směru Peter H. Ling, inspirovaný Dánem Nachtegalem, rozlišoval čtyři druhy gymnastiky, a to vojenskou, pedagogickou, zdravotní a estetickou. Sám se ve velké míře zabýval vojenskou gymnastikou. Cvičení rozdělil na cvičení bez nářadí (bez odporu anebo s odporem spolucvičence) a cvičení na nářadí a s náčiním. Po Lingově smrti se militarizovala i tělesná výchova ve veřejných ústavech a školách, kde se ve větší míře zavedly jednoduché cviky pěchoty, cvičení s puškou a šerm bodákem⁶⁰.

O rozvoj úpolů v tělesné výchově se ve Francii zasloužil Francesco Amoros. Jeho učebnice obsahuje popsaná a vysvětlená základní cvičení, pochody, skoky, cvičení rovnováhy, překonávání překážek, šplhání, nošení, plavání, zápas, šerm, střelbu, tance, zpěv a tělesnou práci. Úpolové aktivity se začaly čím dál více propagovat jako cvičení pro mládež. V roce 1815 šermířský mistr T. de la Boëssière ve své učebnici šermu popisoval šerm a šermířská cvičení ne jako praktickou sebeobranu, ale více jako rozvoj koordinace a pohybových dovedností dětí.⁶¹

Vzhledem k ostrovní povaze Británie byl kladen menší důraz na vojenskou výchovu a brannost než v té době v kontinentální Evropě. Británie se navzdory tomu stala rodištěm různých sportů s úpolovou charakteristikou. Znamé jsou zejména box a rugby. Je však potřebné podotknout, že box se už od počátků svého vzniku prezentoval jako komerční soubojové představení, a to i souboje žen! V 18. stol. v Británii začal pomalu vytlačovat už méně populární šermířské souboje (Sommer, 2003). I když jsou tradiční sporty ve Velké Británii nahrazeny globálními komerčními sporty, v mnoha regionech se udržely tradice poloprofesionálních zápasů, například Cumberladský a Westmorlandský zápas.⁶² V těchto formách zápasu můžeme dobře sledovat reakci na socio-ekonomické a kulturní změny v 19. století. V Británii se všeobecně těšily oblibě takzvané blood sports, krvavé sporty – štvance zvířat, zvířecí zápasy a podobně.

Závěr

Ve společnosti byli jednotlivci ovládající úpolové činnosti vždy považováni za hrdiny, měli vyšší status. Spojení nevyhnutelného praktického využití úpolových činností a jejich až mystické hodnoty mělo za následek, že především vyšší společenské vrstvy často povyšovaly úpolové dovednosti na součást vzdělání a dobrých mravů. Tak to bylo například ve středověké Evropě v podobě rytířských septem probitates – sedm ctností,⁶³ nebo v Japonsku bunbu rjódo – jednota vojenského a kulturního vzdělání.⁶⁴ Z ideologického hlediska šlo o sakralizaci boje a vojenského stavu. Bojové dovednosti často nebyly používány ve vojenské praxi, byly vyučovány jen jako neoddelitelná součást vzdělání (většinou mužů). Tendence přisuzovat bojovníkům vyšší společenský status si můžeme všimnout v mytologiích různých kultur,⁶⁵ stejně tak i v pohádkách a dnes i v kinematografii. Za povšimnutí stojí spojení mistrovského ovládnutí boje s vlastnostmi bohů – mytičtí hrdinové byli buď potomky bohů (např. japonský Takemikazuči), nebo potomky člověka a boha (např. řecký Herkules). Pokud se měl hrdinou stát člověk, alespoň se spojil s božskými, magickými silami (např. waleský Artuš). V evropském novověku se jízda na koni a šerm spojily s vyšším statutem šlechticů a bohatých obyvatel měst.⁶⁶ Šerm byl povýšen na umění a vývoj šermu vrcholil jako rytířská (rytířská v přeneseném smyslu) disciplína.⁶⁷

Ve smyslu fylogenetických determinantů úpolů je potřeba si uvědomit, že stály na počátku existence člověka. Úpolové aktivity doprovázely člověka ve všech kritických obdobích vývoje, které se často rozhodovaly v bitvách. Vysoký status bojovníků se zachoval i v archetypech hrdinů – jsou často spojováni s úpolovými aktivitami. Kontaktní překonání člověka je tedy hluboko v podvědomí lidí, je součástí vnitřní výbavy zdravého jednatelce.

Právě proto byly po dobu celé lidské historie bojové činnosti sakralizovány. Putney⁶⁸ chápe sakralizaci (společně s institucionalizací jako stěžejními znaky) v úzkém pojetí ve vztahu k muskulárnímu křesťanství od 2. poloviny 19. století v Severní Americe. Zde chápeme sakralizaci širěji, v přeneseném významu slova, jako obecný fenomén procesu omlouvání boje, jeho posvěcování, ne ale nutně ve vztahu k jakémukoli náboženství.

Sakralizace je společenským procesem omlouvání, posvěcení boje (a tedy i násilí). Omlouvání bylo podporováno vůlí bohů a duchů, nebo v pozdějších obdobích vyššími ideály, anebo jednoduše společenskou nevyhnutelností, nutností sebeochrany. I od 20. století do současnosti pokračuje proces sakralizace, ve své krajní formě můžeme mluvit o spiritualizaci násilí.⁶⁹ Jistá forma násilí hraje roli i ve sportu, kde se však chápe jako součást hry. Působení i přijímání násilí bez vybočení ze sportovních pravidel je součástí sportovního gentlemanství.⁷⁰

V různých obdobích lidských dějin byl proces sakralizace boje a úpolových disciplín naplňován prostřednictvím:

- Spiritualizace (boj je součástí náboženství, nástrojem božstev)
- Ritualizace (boj je součástí iniciačních obřadů, ritualizovaných her, společenských rituálů)
- Heroizace (boj je prostředkem k hrdinství)
- Nobilitace (boj je společným znakem vyšších vrstev)

V moderních dějinách se proces sakralizace projevil také ve formě sportizace (boj je sportovní soutěžní disciplínou) a intelektualizace (boj je součástí výchovy). Později – a výrazně i v současnosti také ve formě humanizace (boj je způsobem rozvoje osobnosti) boje a úpolových činností. Těmto formám se budeme věnovat blíže v podkapitole 1.3 a v kapitole 2., protože přímo souvisí s tématem džuda (sakralizace intelektualizací a humanizací) na olympijských hrách (sakralizace sportizací).

2.2. Starověké panhelénské hry

2.2.1. Význam a postavení agónes v starověkém Řecku

Pokud by byly výzkumy Davida C. Younga⁷¹ u nás dostatečně doceněny, tuto kapitolu bychom mohli zcela vynechat. Na Younga se na konci sedmdesátých let snesla vlna kritiky, v sportově-vědeckých kruzích se na něj hledělo jako na kacíře a znesvěcovatele olympijské myšlenky. Young se snažil poukázat na to, že obecně akceptovaná teorie olympizmu na mnoha místech odporuje antickým primárním pramenům. Youngova monografie z roku 1984 je zahájena pěti citacemi čtyř autorů – Harris, Gardiner, Gardner, Mahaffy (2x) – v časově sestupném pořadí. Ty zde fungují jako synekdocha *pars pro toto*, protože ukazují, jak se Harris odkazuje na duch díla Gardinera, ten zase na duch díla Gardnera a ten na Mahaffyho. Kritický pohled na Mahaffyho ukazuje, že to byl aristokrat, který stavěl na odiv anglickou nadřazenost, nelásku k demokracii a shovívavý odpor k nižším vrstvám. Odtud můžeme sledovat, jak se k myšlence na obnovení mezinárodních olympijských her⁷² přidávají myšlenky nacionální a myšlenka o aristokratičnosti sportu. Sport byl v 19. století prostředkem nacionalizace společnosti a zároveň jeden z prostředků, jak se pokusit opět vystavět zeď mezi sbližujícími se sociálními třídami společnosti.

I když nemůžeme říct, že současné olympijské hry jsou přímým, nebo alespoň ideovým dědictvím starověkých olympijských her, považujeme za důležité zmínit se v krátkosti i o panhelénských hrách. Ba snad právě proto, že současné olympijské hry často mystifikují panhelénské hry, nepracují s historickými reáliemi a vytvářejí četné mýty.⁷³ I olympijské hry 2004 v Aténách podnítily státní politiku Řecka, aby pracovala s archeologií jako politickým nástrojem. I když by v archeologii nemělo být dobrých či špatných poznatků, olympijská historie se zásadně popisuje jako dobrá.⁷⁴ Souvisí to pochopitelně s obrazem, který byl o novodobých olympijských hrách vytvářen Mezinárodním olympijským výborem. V této souvislosti se někdy uvádí protiklad starořeckého „sportu“ se „sportem“ starověkého Říma. Starověké Řecko jako zářivý příklad noblesního, heroického projevu vysoce morálních Řeků. Řím jako příklad úpadku a brutalizace „sportu“. Ve skutečnosti zde není možné vynést jednoznačný soud. V některých oblastech ke změně nedošlo, v některých oblastech chápeme i starořecké disciplíny jako brutální.⁷⁵ Ani silná motivace stát se hrdinou nebyla vždy silnější než strach ze zápasu. Například Sarapion z Alexandrie prý poté, když viděl soupeře trénovat, utekl z Olympie den před začátkem zápasů v pankratiu.⁷⁶

Na tomto místě musíme připomenout, že sport tak, jako ho chápeme v současnosti, vznikl v Anglii od konce 18. a zejména v 19. století. V textu se snažíme tento pojem nepoužívat. Místo toho mluvíme o agónes, disciplínách a podobně. Vždy tam, kde se pojmu sport nemůžeme vyhnout, máme na paměti, že nemluvíme v intencích současného fenoménu. Ve starověkém světě pochopitelně znali podobné fenomény jako je dnešní sport. Význam však byl v jednotlivých kulturách rozdílný a je těžké porovnávat dnešní sport se starořeckým agónes a áthla (závod), římské ludi (hra) a munera (představení), sumerské lirúm⁷⁷ (fyzická síla, lúrirúm – zápasník, sportovec), nebo egyptským swtw (cvičení). Tyto pojmy byly neporovnatelné i ve své době. Každá kultura vyvinula unikátní pohled na fyzický projev člověka ve vzájemném poměrování sil.⁷⁸

Už od Allena Guttmána⁷⁹ se v současném moderním sportu považuje za jeho charakteristické znaky sedm základních determinantů, které jej společně tvoří:

- Sekularizmus
- Rovnost příležitostí pro porovnávání
- Byrokratizace
- Specializace
- Racionalizace
- Kvantifikace
- Zaznamenávání výsledků

Tyto znaky bychom marně hledali ve starověkém sportu. V kontextu moderního sportu neexistuje žádná kontinuita, která by jej pojila se starověkým sportem. V některých ohledech můžeme hledat analogie, ale ne spojitost.⁸⁰

I když se zdá přirozené, že ve starověkých společnostech byl tělesný výcvik svázán s vojenským, je nutné oddělit agónistické soutěže od skutečného vojenského výcviku. Pro válečná umění starověkého Řecka používáme výraz pammáchon. Pammáchon jako takový nebyl součástí agonistických soutěží. Palé, pygmé a pankration sice můžeme chápat jako součást pammáchonu, nemůžeme je však ztotožňovat. Výraz pammáchon, který označuje bojová, válečná umění starověkého Řecka, vznikl z

řeckého základu pan a mach. Řecké výrazy máchaira (μάχαιρα – nůž, čepel), a máchi (μάχη -boj) pocházejí ze stejného kořene mach- (μαχ-). Slovo máchi (μάχη), popisuje bojovou konfrontaci zahrnující jak boj se zbraněmi, tak i boj beze zbraní. Správný a doslovný překlad pojmu pammáchon by tedy měl být úplný, všezahrnující boj bez limitů. Cílem výcviku v pammáchonu bylo porazit a zabít protivníka.⁸¹ To ale nebyl cíl agónistických soutěží.

Ve starověkém Řecku hrály individuální soutěže významnou společenskou roli. Formule hrdinství (hrdina = první z X, který dosáhl Y) postulovala individuální vítězství a historické prvenství. Znamená to, že v období, kdy se nezaznamenávaly výkonnostní údaje, musel každý další hrdina dosáhnout činu, který překonal všechny činy předchozí.

Starověké olympijské hry nebyly jedinými agónes ve starověkém Řecku, i když byly nepochybně nejvýznamnějšími. Význam jednotlivých starořeckých her byl v různých obdobích rozdílný. Je to přirozené, poněvadž zde mluvíme o období několika staletí, mluvíme o území daleko přesahující dnešní Řecko, mluvíme o mnoha městských státech s různou politikou, a také mluvíme naším jazykem a v naší kultuře o starořeckých pojmech. Některá data jsou pouze domněnky a historici zabývající se podrobně kulturními dějinami starověkého Řecka se nemohou dohodnout na přesných údajích. Obvyklá periodizace Řeckých dějin zahrnuje jednotlivá období:

- Doba bronzová 2500-1100 př. n. l.
- Doba temna 1100-776 př. n. l.
- Archaická doba 776-480 př. n. l.
- Klasická doba 480-323 př. n. l.
- Helénistická doba 323-146 př. n. l.
- Římská doba 146 př. n. l. -

Už z doby bronzové se zachovaly některé kulturní artefakty, například fresky zachycující boxery (Akrotiri, Thera, 1600 př. n. l.), dále rytiny boxerů (Agia Triada, Kréta, 1500 př. n. l.) nebo existence mykénských pohřebních slavností a her (1200 př. n. l.). Konec doby temna je rokem prvních starověkých olympijských her (776 př. n. l., podle Hippiase, 400 př. n. l.). Jiní autoři ale kladou rok prvních olympijských her do roku 884 př. n. l. (Eratostenes, cca 300 př. n. l.), anebo podle novějších výzkumů do roku 704 př. n. l. (Mallwitz⁸²). P. Christensen⁸³ se na základě podrobného výzkumu pramenů a archeologických důkazů také přiklání k pozdějšímu datu prvních agónes v Olympii, někdy kolem roku 700 př. n. l. Podle jeho závěrů však rok nelze stanovit přesně.

V archaické době⁸⁴ byl do programu olympijských her zařazen palé (zápas) a také pentatlon, jehož součástí byl palé (708 př. n. l.). Dále pak následovalo zařazení pygmé (box, 688 př. n. l.) a pankratia (všeboj, 648 př. n. l.). Rozvíjely se také další významné starořecké hry jako:

- Pýtijské hry (Delfy, 586-582 př. n. l.)
- Istmijské hry (582 př. n. l.)
- Hériny hry (580 př. n. l.)
- Nemejské hry (573 př. n. l.)
- Panatenajské hry (566 př. n. l.)

Do archaické doby také spadá první zmínka o gymnáziu (560 př. n. l.) a období mezi lety 550-450 př. n. l. se sice ne zcela správně (jak uvedeme v dalším textu), ale populárně nazývá zlaté století řeckého sportu, především pak díky Pindarovým (498-446 př. n. l.) ódám.

V klasické době (480-323 př. n. l.) došlo k výraznému rozvoji vojenství, především díky několika obdobím válek. Toto období je ohraničeno druhou invazí Peršanů do Řecka (vládce Xerxes I. v letech 480-479 př. n. l.). Kromě rozvoje filozofického myšlení Sokrata a jeho žáků sem spadá nepokojné období peloponéské války (431-404 př. n. l.). Klasická doba končí smrtí Alexandra Velikého (380-323 př. n. l.). V klasické době se často dává do protikladu přístup Sparty a Atén jako dvou nejlivnějších městských států. Cvičení se na jedné straně chápalo jako výchova k vojenství, na druhé straně jako výchova k občanství. Sparta upřednostňovala osobitý přístup. Občan – homoios, byl integrální součástí společenského systému s jasně vymezenými úkoly v jednotlivých obdobích života. Ve Spartě znevažovali cvičení a závodění, jako ho chápali v jiných částech Řecka, dokonce se mnohých agónes nezúčastňovali. Jediná tělesná příprava byla příprava na válku. Spartáné upřednostňovali týmovou práci a skupinový boj. Mimo Spartu byla prvořadá příprava občana, který pouze v případě potřeby plnil úkoly vojáka. Individuální soutěže byly organizovány s cílem získat osobní prospěch (átlon).⁸⁵

Helénistická doba (323-146 př. n. l.) byla obdobím největšího kulturního vlivu Řecka na území dnešní jižní Evropy, severní Afriky a Malé Asie. Různé hry se dále rozvíjely a byly přidávány nové disciplíny, například pankration pro chlapce (200 př. n. l.).

V roce 146 př. n. l. se stalo Řecko římskou provincií a od tohoto roku datujeme římskou dobu. Poslední známý vítěz z Olympie je z roku 385 n. l., než římský císař Theodosius zakázal pohanské svátky (393 n. l.), včetně olympijských her.

Snad bychom měli v kontextu starověkého Řecka dostatečně rozlišovat mezi paideuó (vyučování) a askeó (trénink)⁸⁶. Paidotribové vedli své žáky (obvykle pouze chlapce) ke vzdělání ve třech tradičních oborech. Kromě cvičení to byly také mousiké a grammata. Platón v sedmé knize Zákonů rozděluje cvičení do dvou skupin podle relace k hudbě a k tělu.⁸⁷ K tělu patří zápas a k hudbě tanec. Ve všech oborech, a u různých tělesných disciplín to bylo zvláště patrné, byli žáci vedeni ke vzájemné kompetici. Mnozí z učitelů vlastnili palestru, zápasnickou školu, a mnozí byli také bývalými vítězi.⁸⁸

Po dlouhá staletí hledali Řekové individuální vítězství v různých disciplínách, hledali sportovní hrdinství. Řečtí muži se chtěli podobat hrdinům z mýtů.⁸⁹ Tato vážná snaha vedla k vývoji společenského institutu agón. Nejednalo se o soutěž, sport nebo hru, jak tyto pojmy chápeme v současnosti, nýbrž o vážnou snahu o hrdinství s nasazením všech prostředků, včetně zdraví a života. Agónes také uvádějí na pravou míru idealizovaný pohled na starou řeckou kulturu, jako na kulturu absolutního humanizmu a kolébku humanizmu vůbec. Podobně jako v jiných částech starověkého světa, se i ve starověkém Řecku v agónes odrážely tvrdé životní podmínky, každodenní boj o přežití. Úpolové disciplíny, které popisujeme v následujících podkapitolách, jsou příkladem nebezpečné stezky řeckých chlapců a mužů za hrdinstvím. Současně je zde patrná sakralizace úpolových činností – hrdinou se stane ten, kdo v boji porazí jiného člověka.

David C. Young⁹⁰ podrobně popsal vznik mýtu o starořeckém amatérizmu. Mýtus, snad v dobré víře vytvořený Mahaffym, byl pseudohistorickou podporou viktoriánských hodnot. Starořecký amatérizmus byl dále živen pracemi Gardinera a Harrise, kteří jej zpopularizovali a ještě více přiblížili obrazu anglo-americké společnosti⁹¹. Dále pak Gardner připojil myšlenku o úpadku olympijských her

po Pindarově době a vytvořil tak populární představu o periodizaci olympijských her. Podle této představy se starověké olympijské hry rozvíjely až do 5. - 6. století před našim letopočtem, kam Gardner umístil zlaté století řeckého sportu. Poté měl následovat úpadek a profesionalizace olympijských her, která společně s jinými faktory vedla k jejich zániku. Dnes je již nezpochybnitelně známé, že agónes měly v celém starověkém období velký kulturní význam jako individuální projev dovedností a cesty ke slávě. Zvláštní místo v těchto závodech zastávaly úpolové disciplíny. Jejich podstata vypovídá mnohé o přirozenosti fyzického boje, a znalost jejich historie a základních znaků umožňuje hledat analogie mezi starověkými disciplínami a současnými moderními úpolovými olympijskými sporty.

Na základě dnešních poznatků můžeme tvrdit, že úpolové disciplíny zasahovaly ve starověkém Řecku do mnoha jiných oblastí kultury. V různých agónes měly úpolové disciplíny důležité postavení, což odráželo jejich důležitost ve společnosti. Obraz této důležitosti vidíme i ve vzdělávacím systému, ve kterém hrály palé, pygmé a pankration důležitou roli.

2.2.2. Starověké úpolové disciplíny

Starověké Řecko důsledně odlišovalo vojenskou přípravu od sportovní. Pokud se různé úpolové disciplíny prováděly mezi vojáky, obvykle to nebyla integrální součást výcviku. V některých případech bylo dokonce zápasení nedoporučováno, nebo přímo zakázáno.⁹² V okcidentálním starověku (a specificky řecké kultuře) rozlišujeme tři různé úpolové disciplíny, které se objevovaly postupně. Na olympijských hrách byly všechny zařazeny do programu v historicky krátké době šedesáti let (v porovnání s celkovým trváním tradice olympijských her). Jsou to palé – zápas, pygmé – box a pankration – všeboj. Všechny tyto disciplíny byly součástí starověkých olympijských a dalších celořeckých her. V tabulce 2 můžeme na příkladě olympijských her vidět, jak byly jednotlivé disciplíny zařazovány postupně v pořadí palé, pygmé, pankration.

Tabulka 2. Pořadí zařazování úpolových disciplín do programu starověkých olympijských her

		Hry	Rok př. n. l.
Palé	Muži	18.	708
Pygmé	Muži	23.	688
Pankration	Muži	33.	648
Palé	Chlapci	37.	632
Pygmé	Chlapci	41.	616
Pankration	Chlapci	145.	200

Zejména zápasníci a pankratisté podle dochovaných záznamů oplývali nebývalou tělesnou silou, takže se často považovali za siláky stejně jako za bojovníky. Mnohé z legend přežívají dodnes, a to stejně o mytických hrdinech (Héraklés, Theseus) i reálných postavách (Milón z Krotónu, Glaukos z Karysta)⁹³.

2.2.2.1. Palé

Vznik a význam palé

Zápas palé (πάλη) byl ve starověkém Řecku nejen samozřejmou součástí výchovy a vzdělávání mládeže, ale i běžnou součástí života mužů (ženy zápasily pouze výjimečně a ne ve všech řeckých státech). Různé výjevy ze zápasu byly zobrazovány i v umění, například na malbách váz (obrázek 4). Metafory ve spojení se zápasem jsou běžné ve starořecké literatuře – u dramatiků i filozofů. David C. Young⁹⁴ se domnívá, že řečtí diváci a čtenáři museli být znalí zápasu natolik, že postřehli a pochopili různá přirovnání a narážky na zápas. Konec konců, nemůžeme nevzpomenout narážku na Platónovo jméno. O životě Platóna se dovídáme zprostředkovaně především z díla Díozena Laertia. Díozenés Laertios žil pravděpodobně v první polovině 3. století n. l., a i když o něm samém nevíme téměř nic, zachovalo se jeho desetidílné dílo „O životě a učení slavných filozofů“ (*Filosofón bión kai dogmatón synagógé*), sbírka životopisných údajů a anekdot o řeckých myslitelích. Ve třetí knize čteme, že jméno filozofa Platóna je pravděpodobně odvozeno jeho učitelem zápasu Aristonem z Argosu podle jeho velké, robustní postavy.⁹⁵

Řecká bohyně zápasu Palestra byla žena.⁹⁶ I když, jak říká Plínius starší⁹⁷, „pokud bychom ji porovnali s chlapcem, vypadala jako dívka, kdybychom ji porovnali s dívkou, vypadala jako hoch. V jejím obočí se zřelo opovrhování milenci i zápasníky, protože Palestra dokázala odolávat oběma, a ani v zápasu se nikdo nemohl dotknout jejích prsou, tak v něm excelovala.“ Podle některých starořeckých mýtů by mohl být původcem palé hrdina Theseus, který se naučil zápas od bohyně Atény. Důležitý je fakt, že zápas byl nedílnou součástí starořeckého mytologického hrdinství.⁹⁸

Obrázek 4. Palé na řecké váze (cca 500-490 př.n.l.)⁹⁹

Jako připomínku významu palé ve starověkém Řecku se označuje i jedna z moderních zápasnických disciplín, řecko-římský zápas. V souvislosti s Theseem a řecko-římským zápasem nemůžeme nezpomenout Theseovu loď.¹⁰⁰ Podobně jako Atéňané opravili původní torzo, nemůžeme doslovně mluvit o tom, že se jedná o tu samou loď. V případě Theseovy lodě byl zachován vnější tvar, v případě tzv. řecko-římského zápasu se jedná o úplně jinou disciplínu, než je starořecké palé. Na tomto místě musíme znovu upozornit na obvyklý mýtus spojování řecko-římského zápasu s palé. Obvyklé klíše autorů je tyto styly v jedné větě spojovat, i když i z popisu těchto stylů těmi samými autory v dalších větách zcela jednoznačně plyne, že spolu nemají nic (kromě znaků úpolů¹⁰¹) společného.¹⁰²

Orthia palé

Není zachován žádný záznam s výklady pravidel. O pravidlech, ale i technikách a organizaci palé se domníváme na základě nepřímých informací z děl básníků, historiků a podobně. Palé pravděpodobně rozlišoval dva druhy pravidel. Orthia palé – zápas v postoji a kato palé, zápas s přechodem na zem. Orthia palé zřejmě určoval vítězství na tři hody (vítěze nazývali triakter). Padnout třikrát bylo, jak se to popisuje v některých pramenech, známkou nezvratné prohry. Ve starověkém Řecku to pravděpodobně bylo běžnou metaforou pro úplnou, definitivní prohru, tak jako bylo metaforou pro úplné vítězství někoho třikrát hodit. Tak to můžeme najít i v úryvku Platónova (427-347 př. n. l.) díla Euthydemus¹⁰³ anebo později u Seneky (4-65 n. l.).¹⁰⁴

Padání a vstávání je i v naší kultuře jedním z nejsilnějších motivů. Křesťanská idea (a naše kultura z ní chtě nechtě vychází) náhlého biblického pádu člověka¹⁰⁵ a dlouhého, celoživotního, všelidského zápasu o návrat k harmonii a návrat do ráje nás provázejí v myšlenkách po celý život. Obraz života jako křížové cesty je s ohledem na pády zvláště silným. Pád, poklesnutí k zemi naznačují náhlou ztrátu rovnováhy, síly i naděje. Jaký je rozdíl mezi těmi, kteří mohou opět vstát a jít ještě dlouho dál a mezi těmi, kteří na zemi zůstanou, kteří se do ní vrátí? I v dnešních bojových uměních se pomocí pádové techniky rozvíjí mnohem víc než fyzický pohyb.¹⁰⁶

Rituální a mytickou důležitost pádu na zem vidíme ve starořeckém mýtu o lýbijském obru Antaeovi, synovi Gaie¹⁰⁷ a Poseidona. Hérakles jej nemohl přemoci, pokud ho házel na zem. Antaeus byl s každým pádem – a kontaktem s matkou Zemí – silnější. Héraklovi se podařilo Antaea porazit až tak, že ho zvedl ze země a ve vzduchu uškrtil.

Techniky, které zápasníci používali, se různily. Víme, že nebyly dovolené údery a kopy. Mnohé hody, páky a škrčení, které jsou zachycené na reliéfech, malbách či sochách, jsou totožné s technikami, které se používají i v současných zápasových sportech, džúdó nevyjímaje. Kromě technik, které snad můžeme považovat za určitý standart, byli jednotliví zápasníci známí svou osobní technikou.

Kato palé

Kato palé byl méně běžný způsob zápasu na zemi. Cílem bylo pravděpodobně donutit soupeře vzdát se, položit ho na zem. Nedochovala se ale žádná zmínka o tom, na kterou část těla, případně jakým způsobem a na jak dlouhou dobu musel být soupeř položen. Místo, délka střetnutí, úprava atletů, technika a další atributy jsou dnes předmětem dohadů. Není však důvod domnívat se, že byly tyto atributy jiné než u orthia palé.

Podobně jako u orthia palé i zde se pravděpodobně zápasilo na plném slunci na venkovním zápasišti pokrytém hrubou vrstvou písku (skamma). Tento písek byl před každým cvičením zjemněn a provzdušněn krumpáči. Analogii k tomuto procesu vidíme v indickém zápasu pehlwani.¹⁰⁸ Kopání

písku je považováno za hodnotnou metodu kondičního tréninku. V Řecku byla v palestrách kromě skamma také zápasišť s blátem (kvůli teplému počasí a záři slunce musela být pod střechou), která kvůli kluzkému povrchu umožňovala zvýšit sílu zápasníků. Bláto také znemožňovalo dobře uchopit soupeře a kladlo vyšší nároky na zápasnické dovednosti. Někdy bylo používáno i bláto s příměsí oleje (keroma), které mělo mít i zdravotní účinky.

Závěry

Ve starořeckém zápasu palé byl preferován boj v postoji, se začátkem ve vzájemné vzpřímené poloze (systasis). Byl znám i zápas na zemi, ten ale neměl takovou sportovní, ani společenskou důležitost. Údery nebyly povoleny, zápasníci kromě obecně známých technik vytvářeli a vyvíjeli vlastní techniky.

2.2.2.2. Pygmé

Vznik a význam pygmé

Pygmé (πυγμή), nebo pygmáchon, byl nejtvrdší a nejnebezpečnější starověkou úpolovou disciplínou. Jistým indikátorem toho, co společnost ještě tolerovala (případně, co od boxerského zápasu očekávala), je úprava boxerů pro zápas. V dnešním olympijském boxu jsou boxeři chráněni helmami i rukavicemi soupeře. V pygmé, na rozdíl od jiných úderových systémů ve starověkém světě, se ochrana hlavy nebo jiných částí těla před údery nepoužívala. Boxeři zpravidla používali různé způsoby ochrany pěstí a zápěstí před zraněním.¹⁰⁹

Kožené řemínky hymantes (ἱμάντες) se omotávaly kolem pěstí a zápěstí především kvůli ochraně ruky boxera. I tak byla zranění poměrně častá. Od čtvrtého století před naším letopočtem se někdy k řemínkům přidávaly pláty tvrdé kůže (oxeis hymantes, obrázek 5), které měly zpevnit kontaktní plochu pěstí. Na tomto místě upozorníme, že v Řecku nikdy nepoužívali typ řemínků/rukavic s kovovými hroty. Caestus je římským objevem a definujeme jej, na rozdíl od hymantes, jako zbraň. Poměrně široce se tomuto problému věnuje Poliakoff.¹¹⁰ Naopak, Řekové někdy při tréninku používali sfairai (σφαίρα), velké cvičné rukavice z měkkého materiálu, které zabraňovaly zraněním. Tyto rukavice ale podle dostupných zdrojů nebyly používány pro skutečný zápas. Podobně je tomu i u amfotís (ἀμφωτίς), pokrývky hlavy, jež chrání uši boxerů.¹¹¹

Jedním z mytických původců boxu je bůh Apollón. Někdy byl nazýván i Pyktes (tj. boxer). To je zvláštní, protože Apollón byl bohem hudby a umění. Podle mýtu na olympijských hrách Áres, bůh války, nedokázal zvítězit nad Apollónem. Apollón zvítězil dovedností nad hrubou silou.¹¹² Za skutečného inovátora boxu se považuje Pythagoras ze Samu,¹¹³ který prý jako první vyhrál za použití vědeckého boxování na 48. olympijských hrách (588 př. n. l.). Sofistikoval tak základní pravidla, která podle tradice položil první vítěz v boxu na olympijských hrách, Onomastos ze Smyrny (23. hry, 688 př. n. l.).

Box byl patrně nejtvrdějším způsobem úpolového boje ve starověkém Řecku, což by mohla dokazovat i žádost univerzálního bojovníka Kleitomacha z Théb. Kleitomachos se dožadoval nejdříve zápasu v pankratiu, a až pak v boxu. Podle Pausania byl požadavek pochopitelný.¹¹⁴

Pravidla pygmé

Podobně jako v palé i pankratiu nebyla omezena délka utkání, zápas nebyl rozdělen na kola. Bojovalo se až do neschopnosti jednoho z boxerů, případně až do chvíle, než se jeden z boxerů vzdal zvednutím ukazováčku. Na rozdíl od současného boxu zde patrně absentovala výrazná práce nohou. Protože se bojovalo na jemném a kyprém písku skamma, rychlé přemísťování ani nebylo možné. Oba boxeři, stojíce proti sobě, se snažili tvrdými údery vyřadit soupeře z boje. Rozhodčí, pokud se jim zdálo, že některý z boxerů se vyhýbá přímému boji, někdy na zem položili žebřík, který vymezil malý prostor. Takovýto způsob boje nazývali klimax a nedovoloval boxerům oddechnout si. Rozhodčí nepovolovali žádné formy oddechu, například ani klinč. Boxerský zápas byl tedy nesmírně vyčerpávajícím soubojem, ve kterém nebyla nouze o zranění, jak můžeme vidět na mnoha dochovaných malbách, reliéfech a sochách (obrázek 5).

Jakékoliv údery mimo údery rukou nebyly povoleny. Boj se musel obejít bez kopů, úchopů a podobně. Používaly se různé druhy úderů pažemi: přímé, háky, zvedáky, i kladivový úder seshora. I když se podle některých důkazů u Etrusků povolovaly údery na genitálie a útoky na oči, obecně byly tyto akce v pygmé zakázány.¹¹⁵

Obrázek 5. Boxer z Terme (3. - 2. století př. n. l.)¹¹⁶

Závěry

Primárním cílem ve starověkém Řecku bylo zvítězit nad soupeřem, ne ho zranit. Zranění ale byla logickým důsledkem boxerských soubojů. Box byl nejtvrdší a nejnebezpečnější ze všech úpolových disciplín.¹¹⁷ Boxer nasazoval ve jménu vítězství svoje zdraví a svůj život.¹¹⁸

2.2.2.3. Pankration

Vznik a význam pankratia

Myšlenka souboje bez pravidel je nejstarší myšlenkou vzájemného poměrování sil. V boji člověka proti člověku se v pankratiu používají různé údery, kopy, zápasnické hody, škrčení a páky. Pankration není pouze spojením palé a pygmé. Pankration byl svou komplexností zcela samostatnou a nezávislou disciplínou. Z hlediska taktiky i techniky jistě nebylo lehké připravit se na zápas a diváci mohli, plní napětí, očekávat různé zvraty v zápasu. Navzdory univerzální myšlence totálního, téměř neomezeného boje, byl pankration zařazen do programu starověkých olympijských her až jako poslední úpolová disciplína (na 33. hrách v roce 648 př. n. l., chlapci od 145. her v roce 200 př. n. l.). Pankration se neobjevuje ani v starších textech,¹¹⁹ kde můžeme nalézt zmínky o boxu či zápasu – například u Homéra.

Myšlenka všeboje jako sportovní disciplíny přetrvává dodnes a i díky mohutné podpoře masmédií se disciplíny jako vale tudo, pride, mixed martial arts a podobné těší stále větší popularitě. I pankration v současnosti zaznamenává znovuobjevování prostřednictvím mnohých skupin, které na základě výzkumu a důkladného studia materiálních artefaktů a literatury popisují možné techniky, taktiky pankratistů a pořádají zápasy v pankratiu.¹²⁰

Výraz pankration (*Παγκράτιον*) je složen ze dvou slov pan a kratos. Slovo kratos (*κράτος*) znamená moc, vládu, sílu a je spojováno se schopností kontrolovat, ovládat (podobně jako u slov aristokracie, demokracie apod.). To naznačuje soutěžní, dnešními slovy sportovní charakter pankratia. Cílem bylo porazit soupeře podle dohodnutých pravidel. Často se poukazuje na rozdíl mezi konkrétní disciplínou pankration a souborem válečných, bojových umění pammáchon, což je starší výraz pro pravidly neomezený boj.¹²¹

Jedním z mytických původců je Hérakles, kromě jiných hrdinských činů znám také jako zápasník a pankratisté.¹²² Pankration nebyl zápasem fair play, jako ho chápeme v současnosti. I Hérakles na některých vyobrazeních vypichuje soupeři oči, tedy používá techniku, spolu s kousáním, nepovolenou v Olympii. Ani toto minimální omezení nepřijali například Sparťané, kteří jiným způsobem chápali možnosti neomezeného boje. Když například Alkibiades, vychovávaný ve Spartě, při zápasu v Aténách kousnul soupeře do ruky, smáli se mu, že kouše jako dívka. Alkibiades na obranu odpověděl, že sice kouše, ale jako lev.¹²³

Pravidla pankratia

Cílem bylo v pankratiu jakýmkoli způsobem beze zbraně donutit soupeře vzdát se, anebo ho zneschopnit pro další boj. Předpokládáme, že díky různým technikám a taktikám, které pankratisté používali, byly souboje velmi krátké. V současném zápasu (a pak i v džudu) musel být čas pro zápas postupně omezen. Je možné, že u vyrovnaných soupeřů trval i ve starém Řecku zápasnický souboj déle než boxerský. V pankratiu někdy došlo k vítězství prakticky ještě před začátkem souboje.

Například Sostratos ze Sikyonu vyhrál ve čtvrtém století před našim letopočtem celkem sedmnáctkrát na panhelénských hrách včetně olympijských tak, že na začátku zápasu zlomil soupeři prsty.¹²⁴

Historie nezapomněla na výjimečné vítězství Arrichia na olympijských hrách v roce 564 př. n. l.¹²⁵ Výjimečnost vítězství spočívala v tom, že Arrichion byl ověnčen až jako mrtvý. Jeho soupeř mu totiž v boji nasadil účinné škrcení a snažil se ho udusit. Jak Arrichion v zápase umíral, podařilo se mu vykloubit kotník soupeři, který se okamžitě vzdal, nevěda, že Arrichion je v té chvíli mrtev.¹²⁶ Ale jak již bylo zmíněno v podkapitole o pygmé, pankration nebyl nejnebezpečnější disciplínou. Oproti boxu, kde bylo na všech hrách zaznamenáno kolem tuctu úmrtí, známe v pankratiu pouze úmrtí jednotlivců. A jak Young poznamenává, těch několik úmrtí je vzhledem k tradici dlouhé několik staletí zanedbatelných. I v porovnání s úmrtími v posledních sto letech moderního sportu.¹²⁷

Podobně jako tomu bylo u palé, ve starověkém Řecku rozlišovali kato pankration s pokračováním v boji na zemi (obrázek 6), a ano pankration, ve kterém se soutěžilo pouze v postoji. Zápasy v kato pankration byly dominantnější. Zachovalo se několik různých vyobrazení pankratistů, kteří na své soupeře vedou úder, zatímco je páčí, nebo škrtí.

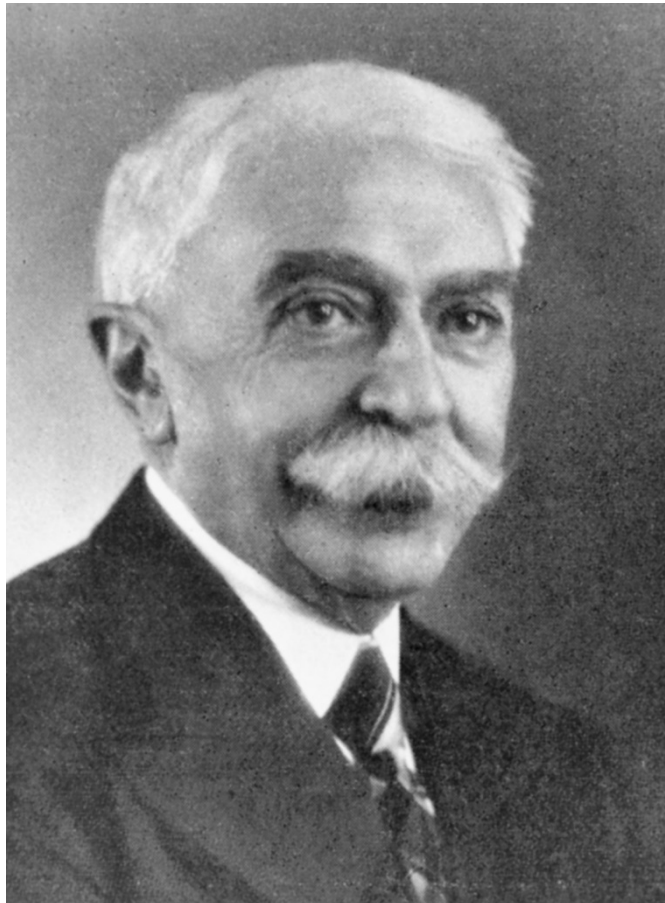
Obrázek 6. Pankratisté z galerie Uffizi¹²⁸

Závěry

Pravidla pankratia dovoľovala zápas téměř bez omezení. Takovýto zápas byl ze všech úpolových disciplín nejpodobnější skutečnému boji beze zbraně. I v současnosti jsou stále populárnější sportovní zápasy s využitím různých úderových a zápasnických technik. Pravidla jsou však mnohem omezující než ta v starořeckém pankratiu.

2.3. Novodobé olympijské hry

Zakladatelem současných olympijských her je Pierre de Coubertin (obrázek 7). Coubertin ale není původcem myšlenky novodobých olympijských her. Díky antickým textům nebyly starověké hry zcela neznámé, i když se jim až do objevení moderního chápání sportu nevěnovala dostatečná pozornost.

Obrázek 7. Pierre de Coubertin¹²⁹

Již v letech 1604 – 1857 se v Anglii konaly tzv. Cotswoldské „Olympick Games“. Obnovené byly v roce 1952. Podobné místní pokusy o uspořádání olympijských her se popisují ve Švédsku (1839), Montrealu (1844) a v roce 1849 „Olympian Games“ v anglickém Much Wenlock, Shropshire, pod vedením W. Penny Brookse. Brooks je v dějinách novodobých olympijských her důležitou postavou, protože právě od něj P. de Coubertin převzal myšlenku olympijských her. Young do výčtu pokusů o

antické hry zahrnuje i Franconiho hipodrom v New Yorku (1853), kde mohli diváci zažít „množství těch nejatraktivnějších her starověkého Řecka a Říma“.¹³⁰

Olympijské hry Mezinárodního olympijského výboru

Veřejnost v současnosti chápe olympijské hry jako globální, mírové setkání sportovců z různých zemí, různých kultur, různých ekonomik, různých politických a náboženských podmínek. Olympijské hry jsou tak oslavou idealizované celosvětové společnosti. Na straně druhé je zde (výrazně médií) podněcována soutěživost mezi jednotlivými zeměmi, jsou vytvářeny řebříčky úspěšnosti. Diváci chápou olympijské hry jako příležitost ukázat dominanci své země nad všemi ostatními. Sportovci nejsou chápáni jako individuality, ale pouze jako symbol země, kterou reprezentují.¹³¹ V případě úspěchu sportovce je tento úspěch připisován zemi, kterou byl nominován. Případný neúspěch je považován za širší společenský neúspěch, který má hluboké mediální a někdy i politické důsledky.¹³² Sport má tedy výrazný vliv na budování národní identity.¹³³ Sportovní nacionalismus (zjevný, nebo skrytý) je základem informace v médiích. Sport a sportovci jsou spojováni s národními a státními symboly, jejich vítězství posilují identifikaci s národem.¹³⁴ Pocit sounáležitosti se sportovcem, s vítězem, je nevyhnutelnou podmínkou pro identifikaci s národem. Některé výzkumy prokazují, že tento pocit sounáležitosti je dokonce důležitější než aktuální sportovní výsledek.¹³⁵ V každém případě média i státní politika posilují pocit sounáležitosti, který je tak součástí olympijských her. Některé etnografické studie prokazují, že u úpolových sportů je proces nacionalizace snazší a také hlubší.¹³⁶ Podobně bychom mohli uvažovat i o kolektivních sportech. V kolektivních sportech totiž nesoutěží závodník XY ze země Z, ale soutěží samotná země proti jiné zemi. Hrdost je považována za základní emoci. Sportovci vykazují typické vnější znaky projevu hrdosti po dosaženém vítězství.¹³⁷ Tyto projevy jsou „nakažlivé“ a lehce se přenášejí na zainteresované diváky. Dokonce i nevidomí sportovci vykazují stejné znaky, jako jsou zvedání paží, zaklání hlavy, odhalování hrudi. To naznačuje, že tyto projevy jsou přirozené, nejsou naučené vizuálně a nejsou kulturně podmíněné.¹³⁸ Na druhé straně, i když média celosvětově vykazují stejné znaky pohledu na sportovce, východní kultury přece jenom inklinují k odlišnému znázornění. Japonská média zobrazují olympioniky na pozadí jejich životního příběhu, odhalují dobré i špatné charakterové vlastnosti. Naproti tomu americká média chápou sportovce odděleně od jeho sociálního pozadí, nezajímá je jeho anamnéza, ukazují ho pouze v pozitivním světle.¹³⁹

Jednotlivé země se specializují na určité disciplíny a jsou tradičními favority olympijských her.¹⁴⁰ V úpolových sportech na olympijských hrách je to v džudu Japonsko a Francie, v taekwondo Korea a Čína a podobně. Specializace je nevyhnutelná, aby se netříštily zdroje, které by pak nebyly dostatečně efektivní. Můžeme říct, že „sportovní trh“ je do jisté míry rozdělen.

V současnosti je důvodem pořádání olympijských her také ekonomická návratnost investic. Olympijské hry jsou chápány jako marketingový nástroj,¹⁴¹ snaží se zůstat součástí environmentálních trendů¹⁴² apod. Někteří autoři se podrobně zabývají olympijským turizmem jako fenoménem, který se vyvíjí společně s olympijskými hrami. Základní otázkou těchto výzkumů je, do jaké míry sportovní faktory ovlivňují olympijský turizmus a do jaké míry olympijský turizmus ovlivňuje olympijské hry. Ukazuje se, že olympijský turizmus výrazným způsobem ovlivňuje organizaci olympijských her.¹⁴³

Olympijské hry mají sice obrovský, ale přece jenom omezený ekonomický a společenský potenciál. Proto olympijské hry doplňují paralympijské hry, světové hry, univerziáda a také olympijské hry mládeže, které mají být sportovní, ale i ideologickou přípravou na olympijské hry. V džudu, podobně

jako v jiných sportech, je pořádání olympijských her mládeže kontroverzní. Jsou zde oprávněné obavy, že takováto událost bude podněcovat k předčasné sportovní specializaci, nevhodnému zaměření na vítězství, nebo devalvaci vlastních olympijských her a podobně.¹⁴⁴ Také je sporné, zda se na vrcholových soutěžích objeví skutečně nejlepší mladí sportovci anebo pouze dobří sportovci z bohatého sociálního prostředí.¹⁴⁵ Původní výchovné poslání mládežnických olympijských her a proklamace čistého sportu selhalo po objevu zneužívání dopingových látek u zápasníků, sedmnáctiletého Uzbeka Hakkulova a stejně starého Equádorce Pilaya¹⁴⁶.

Úpolové sporty na olympijských hrách

Tabulka 3. Zařazení úpolových sportů do programu letních olympijských her

	šerm	zápas	přetahování lanem	box	džudu	taekwondo
1896 Atény						
1900 Paříž						
1904 St. Louis						
1908 Londýn						
1912 Stockholm						
1920 Antverpy						
1924 Paříž						
1928 Amsterdam						
1932 Los Angeles						
1936 Berlín						
1948 Londýn						
1952 Helsinky						
1956 Melbourne						
1960 Řím						
1964 Tokio						
1968 Mexiko						
1972 Mnichov						
1976 Montreal						
1980 Moskva						
1984 Los Angeles						
1988 Seoul						
1992 Barcelona						
1996 Atlanta						
2000 Sydney						
2004 Atény						
2008 Peking						
2012 Londýn						

Na letních olympijských hrách je v současnosti (Londýn 2012) zařazeno pět úpolových sportů, ve kterých soutěží muži i ženy v různých kategoriích.¹⁴⁷ Jsou to: šerm od roku 1896, zápas od roku 1896, box od roku 1904, džúdó od roku 1964 a taekwondo od roku 2000¹⁴⁸. Ne všechny sporty byly zařazeny bez přerušení. Podrobněji je zařazení jednotlivých úpolových sportů znázorněno v tabulce 3.

V programu letních olympijských her je od roku 1912 zařazen i moderní pětiboj. I když jako celek není úpolovým sportem, a proto ho ani do výčtu úpolových sportů nezařazujeme, jedna z jeho pěti disciplín je i šerm.

Mezinárodní olympijský výbor posuzuje sporty a mezinárodní sportovní federace, které se svou činností a cíli slučují s cíli olympijského hnutí. Existují další sporty, které jsou Mezinárodním olympijským výborem uznané, nejsou však zatím zařazené do programu olympijských her. Uzané jsou čtyři další úpolové sporty:

- **Karate**, reprezentováno Světovou federací karate (World Karate Federation, WKF).
- **Přetahování lanem**, reprezentováno Mezinárodní federací přetahování lanem (Tug of War International Federation, TWIF). Bylo zařazeno do pěti olympijských her v letech 1900 – 1920.
- **Sumó**, reprezentováno Mezinárodní federací sumó (International Sumó Federation, ISF).
- **Wušu**, reprezentováno Mezinárodní federací wušu (International Wushu Federation).

Úpolové sporty na světových hrách

V souvislosti s olympijskými úpolovými sporty je nutné vzpomenout světové hry (World Games). Světové hry jsou považovány za předsíň olympijských her. Někdy se o nich mluví jako o olympijských hrách neolympijských sportů. Světové hry se konají každé čtyři roky, vždy jeden rok po letních olympijských hrách už od roku 1981.

Pokud se v roce 1981 na 1. světových hrách v Santa Clare ve Spojených státech amerických sešli sportovci 18 různých sportů, v současnosti je už v programu 32 oficiálních a 6 ukázkových sportů. V roce 2013 se v kolumbijském Cali představí tyto úpolové sporty:¹⁴⁹

- **Džúdžucu**, reprezentováno mezinárodní federací džúdžucu (Ju-Jitsu International Federation, JJIF)
- **Karate**, reprezentováno Světovou federací karate (World Karate Federation, WKF).
- **Sumó**, reprezentováno Mezinárodní federací sumó (International Sumó Federation, ISF).
- **Přetahování lanem**, reprezentováno Mezinárodní federací přetahování lanem (Tug of War International Federation, TWIF).

Analýzu podílu úpolových sportů k ostatním uvádíme v tabulce 4. Na olympijských hrách i na světových hrách mají úpolové sporty důstojné zastoupení. V tabulce není zohledněn počet disciplín.

Tabulka 4. Percentuální podíl úpolových sportů na olympijských a světových hrách

	Celkem sportů	Z toho úpolových	% podíl
Olympijské hry	28	5	17,8
Světové hry	32	4	12.5

Zajímavostí nejen z hlediska úpolových sportů, a taky ukázkou, jakým směrem je orientován současný sport z hlediska úpolového, je zařazení aikidó do programu světových her v Duisburgu, Německo.¹⁵⁰ Jedná se totiž o jediný nesoutěžní sport, který jsme mohli vidět na světových hrách. Zde skutečně není důležité vyhrát, ale aktivně sportovat a kromě fyzického profitu nalézat i jiné hodnoty. V úpolových sportech chápaných jako bojová umění jde ještě o funkci psychickou, sociální a duchovní.¹⁵¹ Na dalších světových hrách již aikidó nefigurovalo, protože Mezinárodní federace aikidó (International Aikido Federation, IAF) nepřistoupila na podmínku Mezinárodní asociace světových her (International World Games Association, IWGA) vytvořit soutěže v aikidó. Odporovalo by to samotnému smyslu aikidó a IAF ani takovýto proces neplánuje.¹⁵²

Mnohotvárnost úpolových sportů umožňuje i soutěžní prezentaci v několika různých formách, jako:

- individuální souboj dvou soupeřů s využitím:
 - technik hodů, držení apod. v boji v postoji i na zemi (džúdó, zápas, sumó),
 - technik úderů/kopů (box, karate (kumite), taekwondo),
 - technik úderů/kopů a hodů, držení atd. (wušu (sanšou), džúdžucu (fighting system)),
 - technik se zbraněmi (šerm)
- skupinový souboj dvou družstev (přetahování lanem)
- ukázky technik úpolového sportu se zbraněmi nebo beze zbraní:
 - individuální (karate (kata), wušu (taolu))
 - skupinové (karate, wušu, džúdžucu)

I když hovoříme o skupině úpolů, kde se všechny sporty vyznačují jistými společnými znaky,¹⁵³ jejich odlišnosti umožňují nalézt vyhovující aktivitu sportovcům s různými předpoklady a motivací. Tyto odlišnosti současně zvyšují atraktivitu olympijských a světových her pro diváky a média.

Zejména z pohledu globalizace je podstatné, že na olympijských a světových hrách se prezentují sportovci z celého světa v úpolových sportech, které mají kořeny v různých kulturách. Sportovní pravidla, oblečení, etiketa i celý průběh soutěží je ovlivněn těmito kulturami. Jsou zde sporty:

- evropské (přetahování lanem, šerm),
- evroamerické (box, zápas),
- asijské:
 - japonské (džúdó, džúdžucu, karate, sumó),
 - korejské (taekwondo),
 - čínské (wušu).

Nakonec se otevírá i otázka zařazování kategorií žen do soutěží v úpolových sportech. Je jistě (a taky bude) otázkou sportovní emancipace i otázkou estetiky a filozofie soutěžního sportu, jestli je vhodné zařazovat soutěže žen ve všech úpolových sportech. Ženské disciplíny byly zařazeny vždy později než disciplíny mužů. Někdy s opožděním i o víc než století – na olympijských hrách v Aténách 2004 jsme byli svědky otevření kategorie žen v zápasu (zápasí podle upravených pravidel volného stylu). Na olympijské hry 2012 v Londýně je zařazen box, poslední sport, ve kterém ženy nezávodily. Oproti tomu jsou sporty, respektive jejich nesoubojové disciplíny, kde je zastoupení žen velké a přirozené, kupříkladu v aikidó, karate (kata), wušu (taolu) a podobně. V těchto disciplínách se mohou ženy realizovat z hlediska estetického podobně jako v typicky ženských sportech (moderní gymnastika, synchronizované plavání apod.).

Úpolové sporty na světových úpolových hrách SportAccord

V roce 2010 se v Pekingu poprvé v historii uskutečnily světové úpolové hry (World Combat Games). Světové úpolové hry se uskutečnily pod organizací SportAccord, která je nástupnickou organizací General Association of International Sports Federations (GAISF).¹⁵⁴ Sdružuje různé olympijské i neolympijské sporty a prostřednictvím koordinace posiluje jejich schopnost dosáhnout společných cílů. V Pekingu se představilo třináct úpolových sportů, které zde uvádíme v abecedním pořadí:¹⁵⁵

- **Aikidó**, reprezentováno Mezinárodní federací aikidó (International aikido federation, IAF)
- **Box**, reprezentován Mezinárodní asociací boxu (International Boxing Association, AIBA)
- **Džúdó**, reprezentováno Mezinárodní federací džuda (International judo federation, IJF)
- **Džúdžucu**, reprezentováno mezinárodní federací džúdžucu (Ju-Jitsu International Federation, JJIF)
- **Karate**, reprezentováno Světovou federací karate (World karate federation, WKF)
- **Kendó**, reprezentováno Mezinárodní federací kendó (International Kendo Federation, FIK)
- **Kickbox**, reprezentován Světovou asociací kickboxerských organizací (World Association of Kickboxing Organizations, WAKO)
- **Muaythai**, reprezentován Mezinárodní federací amatérského muaythai (International Federation of Muaythai Amateur IFMA)
- **Přetahování lanem**, reprezentováno Mezinárodní federací přetahování lanem (Tug of War International Federation, TWIF). Bylo zařazeno do pěti olympijských her v letech 1900 – 1920.
- **Sambo**, reprezentováno Mezinárodní federací amatérského sambo (International Federation of Amateur Sambo, FIAS)
- **Sumó**, reprezentováno Mezinárodní federací sumó (International Sumó Federation, ISF)
- **Taekwondo**, reprezentováno Mezinárodní federací taekwondo (World Taekwondo Federation, WTF)
- **Wušu**, reprezentováno Mezinárodní federací wušu (International Wushu Federation)
- **Zápas**, reprezentován Mezinárodní federací přidružených stylů zápasu (International Federation of Associated Wrestling Styles, FILA)

Organizace SportAccord plánuje uskutečnit podobné hry i v jiných druzích sportu a zviditelnit je tak, aby se staly mediálně zajímavými, podobně jako jiná masivní mezinárodní setkání. Aktivity SportAccordu dávají naději na méně elitářský přístup k výběru sportů. Po jedné, i když zdařilé akci, ale není možné vyvozovat jakékoli soudy.

U nesoutěžního aikidó se organizátoři snažili ve smyslu sportizace násilně vytvořit alespoň virtuální pravidla, která by umožnila alespoň nějaké srovnání. Ke každé ukázce měl být vypracován komentář sledující faktory jako: správnost útoku, klíčové elementy předváděné techniky, technická úroveň provedení, kontakt s partnerem, připravenost a bdělost.

Závěry

V Anglii 17. a 18. století byl pugilismus jednou z prvních disciplín, které se dostaly do procesu sportizace.¹⁵⁶ Je pouze přirozené, že u naturálních způsobů soubojů vznikla potřeba vytvořit relativně stálá pravidla, a v touze po spravedlivé kompetici standardizovat činnost. Podobně se úpolové disciplíny dostaly později jako jedny z prvních do procesu desportizace, v závislosti od očekávání publika.¹⁵⁷ Zde je ale možné ze současného hlediska mluvit i o decivilizaci, nebo deetizaci, což není zcela případ olympijských her (ani světových her a ani světových úpolových her). Olympijské hry preferují individuální vítězství postavené na porážce soupeřů. I setkání, která jsou olympijskými hrami ovlivněna, kladou důraz na soutěžení. Velké mezinárodní organizace nejsou schopné přijmout jiný důvod pro cvičení než soutěž, což je dědictvím okcidentální kultury a částečně také přežitek anglického chápání sportu především ve viktoriánské době.

Sportizace byla v procesu zařazování úpolových disciplín do programu olympijských her a světových her základním způsobem sakralizace boje a úpolových disciplín. Na příkladu aikidó vidíme, že disciplíny, které se tomuto procesu nepřizpůsobily, byly vyloučené. U světových úpolových her SportAccordu tlak na sportizaci zatím není příliš silný. Jak tomu bude v budoucnosti, ukáže čas.

Sportovci byli chápáni jako amatéři, gentlemani. Mezinárodní olympijský výbor rozvinul pořádání her jako oslavu meritokracie. Sport byl chápán jako projev nobility sportovců, z počátku výhradně mužů.

Před pohybovými systémy, pocházejícími z jiné kultury, leží shakespearovská otázka: Změnit se a akceptovat soutěžní charakter, anebo zachovat původní cíle? Stejně je to i u japonských bojových umění sakralizovaných humanizací boje, kde se různá bojová umění postavila k této otázce odlišně. Uvedeme zde tři příklady. Jak se zdá, džúdó se sportizací zcela transformovalo. Kendó se transformovalo pouze částečně a aikidó neakceptuje soutěže. V následující kapitole podrobněji analyzujeme obecné znaky japonských bojových umění, abychom posléze mohli sledovat, jak se tyto znaky projevují v historii džúda.

3. Džúdó

Při popisu džuda vycházíme ze dvou zdrojů: z teorie japonských bojových umění a z myšlenek jeho zakladatele. Oba zdroje je nutné zasadit do kontextu celkové společenské, politické a kulturní situace na konci 19. století, uprostřed restaurace Meidži. Tedy do období dynamických změn v Japonsku, ve kterých se džúdó zrodilo.

Zcela přirozeně máme vždy tendenci přemýšlet o problému ze zorného úhlu vlastních znalostí o něm. Je ale potřeba, abychom se vcítili do myšlení lidí v prostředí rychlé proměny společnosti, v prostředí náhlého míchání kultur. Pokusíme se také vytvořit náhled na džúdó jako dynamicky se rozvíjející úpolový systém. Vzhledem k tomu, jak mlád byl jeho zakladatel, když otevřel první dódžó, se můžeme domnívat, že zejména v počátcích se džúdó rozvíjelo hodně rychle. Mnohé z atributů, které jsou společné pro všechna japonská bojová umění (zejména šinbudó, nová japonská bojová umění), jsou přímo převzatými, nebo transformovanými idejemi zakladatele džuda. Ze všech japonských disciplín budó mělo džúdó nevýznamnější vliv na japonská bojová umění jako celek.

3.1. Japonská bojová umění

Součástí všech kultur je i kultura boje, často institucionalizovaná ve formě bojových umění. Institucionalizace a formalizace asijských bojových umění způsobila, že se až do konce 20. století za bojová umění obecně považovala téměř výhradně asijská bojová umění. V současnosti jsou známé mnohé studie, zabývající se bojovými uměními nebo kultem boje i v jiných kulturách, což umožňuje srovnávání a také poznání globálního fenoménu bojových umění.¹⁵⁸ Protože se pod pojmem bojová umění chápaly systémy pocházející z Asie, zejména z Číny a Japonska, často byly nazývány i východním bojovým uměním. Je skutečností, že pravděpodobně nejpropracovanější a nejucelenější bojová umění známe z východní Asie, ale různé systémy boje vznikly i v jiných částech světa. Je to přirozené, protože ve všech koutech světa se lidé potýkali s nutností bojovat (jako obránci i útočníci). Těchto systémů není tolik jako v už zmíněné Číně nebo Japonsku, a jsou i méně známé, ale svou jedinečností jsou hodny povšimnutí.

K nám se výraz bojová umění dostal z anglického martial arts. Martial se překládá jako bojový, vojenský, válečný, související s bojem a válkou. Etymologie tohoto slova, pocházejícího z latiny, vypovídá o jeho vztahu k Marsu, římskému bohu války a ochránci zemědělství. Mars se často připodobuje ke starořeckému bohu války, jímž byl Áres. Ale pokud Mars byl spíše ochráncem míru, Áres byl spíše ničitel a uchvatitel. Umění je dovednost, obratnost, mistrovství dosažené studiem a praxí. Bojová umění tedy spojují dovednost a mistrovství boje pro zachování míru.

Kdybychom se pokusili o definici bojových umění, mohli bychom říct, že jsou to zejména pohybové systémy, které se vyvinuly ze starých způsobů boje a které se dnes uplatňují jako součást životní cesty, pro sport, sebeobranu, nebo je jejich cílem zachování tradice a kulturního dědictví.¹⁵⁹

Z hlediska historického byli předchůdci dnešních bojových umění v době svého vzniku a vývoje pouhým způsobem, jak co nejrychleji a nejučinněji dosáhnout vítězství v souboji nebo ve válce. A to jakýmikoli prostředky. Těžko bychom v té době hledali za bojovými uměními intelektuály anebo intelektuální myšlenky, jak to známe z teorie dnešních bojových umění. Avšak následkem různých světonázorových a náboženských představ a snad i díky ješitné touze po omluvě násilí docházelo vzápětí po vzniku bojových činností k jejich posvěcování – sakralizaci. Hledaly se (a vždy našly) nějaké vyšší ideje, které násilí omlouvaly. Násilí se ostatně i dnes propaguje jako prostředek dosažení národní nebo náboženské svobody, násilí se páchá ve jménu různých náboženství, i v zájmu světového míru. Sakralizace byla pro bojovníky i prostředkem duševní hygieny. Způsob, jak se vyrovnat nejen s tím, že bojovníci v konfliktu mržčili a zabíjeli nepřátele, ale i s blízkostí vlastní smrti.

Jak plyne z předchozího textu, bojová umění se od ostatních úpolových aktivit liší především vnitřním obsahem, svojí filozofií a také smyslem cvičení. Důvod cvičení je jiný. Díky různým okolnostem se bojová umění zachovala ve velké šíři a hloubce v Japonsku. Abychom mohli použít konkrétní příklady, budeme se dále zabývat japonskými bojovými uměními. Závěry ale více méně platí i pro bojová umění ostatních oblastí světa.

Kobudó

Obrázek 8. Bugei džúhappan (část džúdžucu, hódžucu)¹⁶⁰

Bojová umění zahrnují všechny činnosti se vztahem k boji, povýšené na umění. Kupříkladu ve středověkém Japonsku se popisuje takzvaných šestatřicet umění (bugei džúhappan, obrázek 8). Zahrnují nejen neozbrojený boj, boj s mečem či kopím, ale i lukostřelbu, vrhací zbraně a plavání. Tedy vše, co by mohl válečník v konfliktu upotřebit. Zde se někdy odlišuje válečné umění od bojového. Válečné umění má vztah k válce jako takové, tedy i k otázkám strategie, logistiky, použití zbraní a podobně. Jak z předchozího vyplývá, bojová umění se dotýkají více praktických dovedností. Mezi bugei džúhappan patří i taková válečná umění, která nesouvisejí přímo s fyzickým řešením bojové situace v kontaktu s nepřítelem:

- Kendžucu (šerm)
- Battodžucu (tasení meče)
- Sódžucu (šerm kopím)
- Naginatadžucu (šerm halapartnou)
- Kjúdžucu (lukostřelba)
- Kjúbadžucu (lukostřelba z koně)
- Suidžucu (plavání)
- Bódžucu (šerm holí)
- Nagamono (šerm širokou halapartnou)
- Torimono Dógu (použití policejních zatýkacích zbraní)
- Kakuši bukidžucu (skryté zbraně)
- Džúdžucu (zejména neozbrojený boj)
- Šurikendžucu (vrhání malých zbraní)
- Hódžucu (střelba z palných zbraní)
- Džóhó kaišú (získávání informací)
- Čikudžó (opevňování)
- Angó (signalizace)
- Heihó (strategie a taktika)

První zmínky o způsobech boje nacházíme ve starojaponských mýtech (kiki), především jako poměrování sil (čikara kurabe). Boj (i v rituální podobě) byl důležitou součástí japonské mytologie. V kronice Kodžiki (712 n. l.), která zachycuje vznik japonských ostrovů, příchod bohů (jejichž potomky jsou podle této mytologie Japonci) na tyto ostrovy a založení císařství Jamato. V Kodžiki je zaznamenán boj dvou bohů, ve kterém Takemikazuči zvítězil hodem nad Takeminakatou. Jeden ze třech mytických předmětů je v japonské mytologii také meč Kusanagi no curugi jako symbol boje a vojenství. To poukazuje na významnou roli bojových umění v japonské kultuře. Nihon šoki (720 n. l.) je historickou kronikou japonského císařství tak, jak byla chápána v 8. století našeho letopočtu. Boj hrdinů Sukune a Kueharu, který se v Nihon šoki popisuje, oslavuje Sukuneho vítězství sérií kopů. Tento souboj se považuje za první popis sumai, předchůdce japonských bojových umění beze zbraně.¹⁶¹

Sjednocení Japonska na začátku 17. století způsobilo, že válečná bojová umění ztrácela na významu. Jejich cvičení už nebylo otázkou přežití. Aby byl dán nový význam bojovým uměním, a pravděpodobně i proto, aby byla dána potenciálním nepřítelům vládnoucího šóguna smysluplná činnost, začaly se atributy bojových umění vládou propagovat jako atributy duchovní. „Meč je duší samuraje“, bylo prohlášeno. Postupně docházelo k větší a větší sakralizaci, posvěcování bojových

umění, byla jim dána duchovní síla a význam. Tento trend v Japonsku výrazně zesílil i na konci 19. století, kdy se Japonsko muselo po třech stoletích otevřít světu. Bojová umění již nebyla jenom způsobem jak válčit, stala se uměním životní cesty (jap. dó – cesta), metodou, jak využít bojovou tradici a taktiku k úspěšnému životu moderního člověka. V období sjednoceného Japonska (období Tokugawa/Edó 1603 – 1868) se výrazněji začaly proklamovat atributy ctnosti samuraje. Jejich další idealizace (a jejich interpretace pro západní kulturu knihou Inazó Nitobeho Bušido, Duch Japonska¹⁶²) na přelomu 19. a 20. století výrazným způsobem ovlivnila současné chápání bojových umění. Můžeme se potkat s výčtem sedmi ctností bušidó (**džin, gi, rei, či, šin, ču, kó**). V několika odstavcích analyzujeme jejich původ.¹⁶³

První záznamy o zásadách chování, o prvcích ideálu člověka, se v Japonsku objevily s postavou korunního prince Umajada, známého jako Šótoku Taiši (574-622 n.l.). Šótoku, osvícený vladař, byl inspirován buddhizmem a čínskou kulturou. Čína byla v tehdejší východní světě skutečnou „říší středu“, řídicí se zásadami konfucianizmu. Připisuje se mu takzvaná Ústava sedmnácti článků (Džúšiči džó kenpó). Ústava neupravuje právní normy, je spíše souhrnem morálních pravidel potřebných pro růst a udržení prosperující společnosti pracující pro dobro všech. Některé články, jak je níže v úryvcích citováno, připomínají navzdory celkovému probuddhistickému naladění Konfuciův text O pěti ctnostech (Wu čchang). Pěti ctnostmi jsou zde:¹⁶⁴

- **Velkorysost** (čín. žen, jap. džin) - ... *patolízalové postrádají oddanost vůči pánovi a velkorysost vůči lidu. (čl. 6) Nechť je lid zaměstnáván v příhodný čas... Od jara do podzimu, kdy se stará o pole a morušové stromy, jej není žádoucí tímto způsobem zaměstnávat. Neboť nehledí-li si rolník svého pole, kde vezme obživu? Nehledí-li si morušových stromů, čím se zahalí?* (čl. 16)
- **Spravedlnost** (čín. i, jap. gi) – *Posuzujte nestranně každou žádost, která je vám předložena. (čl. 5) Nechť je zásluha po právu uznána zásluhou a provinění proviněním. Záslužný skutek nechť je odměněn, provinění budiž potrestáno. (čl. 11)*
- **Náležitě chování** (čín. li, jap. rei) – *Pakliže se lidé chovají slušně, společenství se spravuje samo od sebe. (čl. 4)*
- **Moudrost** (čín. či, jap. či) – *V každé záležitosti, ať už je to naléhavá, či nikoliv, jednejte toliko s moudrymi muži a uvidíte, že vám ve vaší věci sami vyjdou vstříc. (čl. 14) Kdybychom neměli učenců a mudrců, kdo by jen vládl zemi?* (čl. 14)
- **Dobrá víra** (čín. sin, jap. šin) – *Vše, co člověk koná, nechť koná v dobré víře, neboť jedině tak jsou jeho skutky dobré a nikoliv zlé, jedině tak jej čeká zdar a nikoliv pád. (čl. 9)*

Princ Šótoku dal už v tomto textu základ vzájemnému prolínání buddhistických a konfuciánských myšlenek, které po dobu následujících staletí ovlivňovali život japonské šlechty i obyčejného lidu. Šótoku Taiši jako státník myslel zejména na řízení státu. Těchto pět ctností se stalo samurajskými přesně v tom období, kdy se do popředí moci dostávala vojenská šlechta buši, postupně vytlačující aristokratickou šlechtu kuge. O jednoznačně samurajských ctnostech můžeme s jistotou mluvit v tzv. zlaté éře válečných umění bugei, od počátku nástupu šógunů z rodu Tokugawa v éře Edo (1603 – 1868). U vzniku systému řízení šógunátu tokugawského typu byl i Seika z rodu Fudžiwara (1561-1619), učenec ovlivněný klasickým konfucianizmem, zenovým buddhizmem, ale zejména Ču Siho neokonfucianizmem.¹⁶⁵ Seika upřel pohled samurajů na důležitost dodržování pěti druhů vztahů (gorin): pán a vazal (kunšin), rodič a dítě (fuši), manžel a manželka (fufu), starší a mladší (čójo), přítel s přítelem (hóju) a pěti stálých ctností (godžó), které byly už od dob prince Šótoku dobře známé. Kromě těchto pojmů pracoval také s jinými morálními principy. Vysvětloval význam principů pokora

(kendžo), pravdivost (makoto), srdce (kokoro) a úcta (kó) pro život samuraje. Seika z rodu Fudžiwara ale zejména důvěřoval člověku a tvrdil, že má schopnost meitoku, „vynikající ctnosti“, tedy schopnost přítomnosti absolutního dobra bez jakýchkoli zlých myšlenek. Pozvedl také morální zákon giri, zákon plnění povinností plynoucích člověku z jeho svazků se společností a univerzem. Jednotlivec má zachovávat harmonii a mír nastoupením a zachováním na životní cestu (dóri). V podobném duchu propagovali myšlenky také další myslitelé. Nejproslulejší Seikův žák Razan Hajaši (1583-1657) byl se svým bratrem Nobozumim tvůrcem známých zákoníků Buke šóhatto (Zákoník vojenské třídy)¹⁶⁶ a Hatamoto šóhatto (Zákoník šógunových vazalů), ve kterých jejich filozofické myšlenky získaly legislativní moc¹⁶⁷. Šósan Suzuki (1579-1655), další z duchovních velikánů té doby, v teorii pracovní etiky mluvil o dluhu, který má vazal vůči svému pánu. Má mu být vděčný (on) a celým svým životem se mu podřizovat a sloužit mu. Zde a také v myšlenkách Sokó Jamagy (1622-1685) se můžeme dopátrat základů loajality (ču), jak ji popisuje již zmíněný Nitobe¹⁶⁸.

V současnosti se v některých textech můžeme potkat i s morálně vysoce hodnocenou ctností soucitem (tei). Tato ctnost se do mravního kodexu dostala postupně v průběhu staletí z myšlenek buddhizmu, který v Japonsku stavěl do popředí Buddhu Amidu, Buddhu nekonečné milosti¹⁶⁹. Významný vliv na rozvoj konceptu bušidó měl také spis Kojo gunkan (1615), který sepsal strateg klanu Takeda Kagenori Obata (1572-1663). V části Kojo gunkan nazvaném Devadesátdevět předpisů se zdůrazňuje zejména loajalita, sebeobětování a statečnost.¹⁷⁰ Fenomén sebeobětování vedl v některých spisech dokonce k definici smrti jako cesty samuraje, smyslu jeho života. Výrazně je to dokumentováno v Hagakure (1716) samuraje a pozdějšího mnicha Džóšó (Cunetomo) Jamamota (1659-1719).¹⁷¹

Boj samotný můžeme rozdělit na boj se zbraněmi a boj beze zbraní. Boj se zbraněmi byl závislý na technologii výroby oceli a využití jízdy na koni. V Japonsku byla důležitá především lukostřelba, boj kopím a mečem. Po sjednocení Japonska (1603) podnítila společenská situace vznik mnoha relativně samostatně se vyvíjejících škol bojových umění (rjúha). Boj beze zbraní byl pouze sekundární dovedností, a to především jako dovednost vojáků. I když se v různých dokumentech používaly různé pojmy, Hoare¹⁷² navrhuje sledovat vývoj od sumai (nativní způsob boje, také forma buke sumai, vojenská forma boje) přes kumi učí (také forma joroi kumi učí, boj v brnění), až ke džúdžucu, přímého předchůdce džuda. Tyto dovednosti byly podřízeny svému účelu. Zlikvidovat protivníka, zneschopnit ho k boji. Pro tato bojová umění je užíván výraz bugei nebo budžucu. Čínský znak pro bu znamená válku, je však složen ze dvou prolínajících se obrazců. Jedním znakem pro kopí, druhým pro slovo zastavit.¹⁷³ Z hlediska etymologie je doslovný význam čínského znaku pro válku (bu) způsob zastavení boje. Džucu je umění, způsob, technika jak se něco dělá. Mohli bychom říct, že budžucu jsou různá umění boje. Cestu válečných umění beze zbraně až k džúdžucu můžeme u japonských vojáků sledovat ve vývojových stádiích:

1. Sumai (nativní způsob boje, také forma buke sumai)
2. Kumi učí (také forma joroi kumi učí)
3. Džúdžucu

Džúdžucu definujeme¹⁷⁴ jako způsob obran a útoků beze zbraní, nebo s použitím malých zbraní proti jednomu, více neozbrojeným či ozbrojeným oponentům. V džúdžucu se používají také kobuki (malé zbraně) a hibuki (skryté zbraně). Je důležité uvědomit si, že ačkoli je v současnosti vžitá představa, že džúdžucu je forma neozbrojeného boje, japonští samurajové a vojáci využili každou příležitost, jak

zvýšit účinnost těchto dovedností pomocí různých dřevěných, kovových i kamenných zbraní.¹⁷⁵ Džúdžucu zařazujeme k ostatním starým válečným bojovým kobudó (z jap. stará budó). Pro tuto skupinu se někdy používá i pojem korjú (z jap. staré školy, styly), anebo také kobudžucu (z jap. stará budžucu). Nositelem těchto starých bojových umění byl samuraj, případně také voják sloužící svému pánu. Jak je již obecně známo, slovo samuraj pochází z pojmu saburomono, „ten, který očekává příkazy“. Třída vznikla ke konci období Heian (794-1185), když se postupně vyčlenila z bohaté vojenské elity – jezdců. Abychom vytvořili představu, jak důležitá byla příprava samuraje v boji beze zbraně, uvádíme povinná umění samurajů (roku bugei, 1650):

- Kendžucu (šerm mečem)
- Kjúdžucu (lukostřelba)
- Badžucu (jízda na koni)
- Sódžucu (šerm kopím)
- Hódžucu (střelectví)
- Džúdžucu (boj beze zbraně)

Důležitost džúdžucu narostla zejména po roce 1588, kdy byl vydán zákaz vlastnit a používat meče mimo vojenskou třídu (katana gari).¹⁷⁶ V kobudó se ustálil systém výuky a zkoušek, který reflektoval existenci mnoha různých (více, či méně odlišných) rjúha–škol. Učitelé byli licencováni prostřednictvím inka – povolení a menkjó – soupisu dosažených technik. Jakmile adept získal menkjó kaiden, získal licenci o úplném předání rjúha a předpokládalo se, že založí vlastní školu. Vzdělávací systém byl až k menkjó kaiden založen na třech stupních osnovy, přičemž k poslední se dostal pouze ten adept, který splňoval především morální kriteria, jako je lojalita k učiteli a pánovi. Stupně se obecně rozdělovaly na:

- Šóden, nebo hacuden (začátečnická úroveň)
- Čúden (střední úroveň)
- Okuden (vnitřní úroveň)

Například ve škole Honmon enšin rjú¹⁷⁷ se adept u šóden naučil základní techniky pro boj v budově, i formální postupy (rituály), v osnovách čúden byl připravován pro boj na bojovém poli. Na úrovni okuden se student učil vztahům meče k jiným zbraním i k džúdžucu a měl pochopit různé aspekty technických detailů z kata předchozích úrovní. Z předešlého textu je patrné, že v kobudó (tak jako v celé japonské společnosti) se dodržovala relativně stálá sociální struktura. Některé charakteristiky sociálních interakcí můžeme sledovat v japonské společnosti dodnes.¹⁷⁸

- Pevná formální struktura
- Převaha vertikálních interakcí
- Dlouhodobé (celoživotní) trvání
- Princip seniority (čójó no džo)
- Princip participace
- Iniciativa přicházející zezdola .
- Preference neformálních vztahů

Tyto interakce jsou patrné například ze struktury učitelů a žáků v kobudó.¹⁷⁹ Sóke byl (resp. stále je v zachovalých rjúha) „hlava rodu“, hlavní představitel školy, obvykle i vedoucí učitel. Tento titul je obvykle dědičný. V případě, že učitelem není sóke (např. necvičí bojová umění), stává se vedoucím učitelem šihanke, který všechna formální rozhodnutí konzultuje se sóke. Dále jsou v kobudó starší učitelé šihan (z jap. „jdoucí příkladem“, učitel učitelů, mistr) a instruktoři (sensei, z jap. učitel). Žáci byli přirozeně rozděleni na ty, kteří žili s učitelem v jeho domě (učideši - vnitřní žák), a na ty, kteří pouze docházeli cvičit bojová umění (sotodeši - vnější žák).

Šinbudó

V druhé polovině 19. století s politickou a společenskou restaurací Japonska náhle skončila éra rozvoje starých, tradičních bojových umění kobudó, která byla postupně nahrazena érou rozvoje nových bojových umění šinbudó. Tradiční školy (rjúha) obvykle obsahovaly různé techniky (beze zbraní i se zbraněmi) a také válečnou taktiku. Moderní školy jsou obvykle relativně úzce zaměřené, a to jednak z důvodu absence potřeby vyučovat postupy typické pro vedení války, a také kvůli jejich postupné sportizaci. Mezi šinbudó zařazujeme v současnosti známá a populární japonská bojová umění, například:

- Aikidó
- Džódó
- Džúdó
- Džúkendó
- Iaidó
- Karatedó
- Kendó
- Naginatadó
- Sumó (není zcela kobudó ani šinbudó)
- Šórinđži kenpó

Draeger a Smith¹⁸⁰ jsou původci i u nás populárního chápání bipolární změny bojových umění s příponou džucu na bojová umění s příponou dó (džúdžucu – džúdó, kendžucu – kendó, iaidžucu – iaidó). Žádná přímá změna z jednoho na druhé zde historicky není doložitelná. Například Kanó pro svoji školu Kódókan džúdó použil název, který sám odůvodnil tím, že se již používal v minulosti.¹⁸¹ Také pojem kendó byl používán několik století před vznikem šinbudó.¹⁸² Na druhé straně některá japonská bojová umění jsou svým charakterem šinbudó, ale neprošla transformací názvu, například nindžucu (celosvětově rozšířená škola budžinkan).

Korjú zcela nezaniklo a i do současnosti přetrvalo mnohé ze starých rjú. Všechny však prošly jistou transformací. V současném světě, který je vzdálený dřívější realitě bojových umění, není možné udržet nezměněnou tradici. Některá korjú byla tedy inovována, aby vyhovovala současným podmínkám (úspěšně například Katori šintó rjú¹⁸³). Každá změna ale přináší i možnost degenerace, jak upozorňuje Amur.¹⁸⁴ Někdy také můžeme zaznamenat vznik nových stylů, které se mají tvářit jako korjú, což skutečným korjú spíše škodí. Jde o to rozeznat, co ještě patří k tradici a zachovávání kulturního dědictví a co je pouhou hrou na samuraje (samurai gokko).

Můžeme říct, že džúdó bylo prvním šinbudó. Díky zdařilé snaze zakladatele džuda o nalezení jeho výchovného rozměru dnes mají všechna šinbudó zejména výchovný charakter. Takového výchovné zaměření japonských bojových umění je pochopitelné, když uvážíme, že i předtím se trénink chápal v různých souvislostech jako:

- renšú – trénink v tělesném pojetí
- keiko – jako každodenní praxe
- šúgjó – jako metoda k sebezdokonalování, podobně jako v okcidentálním světě známá askeze¹⁸⁵ (z řeckého ἄσκησις *askésis* cvičení, praxe, disciplína; z ἄσκέω *askó* cvičit; původně znamenala jakoukoli formu praxe, jíž se upevňuje disciplína)

V současných korjú je akcentován především trénink jako šúgjó. Trénink v tělesném pojetí ztratil význam, protože korjú již neplní utilitární funkci. Pro výrazné směřování k šúgjó (někdy i výlučně k šúgjó) můžeme některá současná korjú nazvat spirituálními korjú.¹⁸⁶ Po několikaletém vnímání bojových umění krátce po svržení šógunátu se začala bojová umění postupně znovu vyučovat, a to i ve formálním vzdělávání. Už na začátku osmdesátých let 19. století bylo na některých školách v Japonsku zaváděno vyučování bojových umění. V tomto období byla bojová umění a jejich výuka na školách chápána jako součást branné výchovy ve smyslu militarismu a počínajícího nacionalismu.¹⁸⁷

„V minulosti bylo populárních mnoho stylů džúdžucu.“ Napsal zakladatel džuda Kanó¹⁸⁸ a dále pokračoval: „Mnoho technik bylo prováděno domluveným a tedy nenásilným způsobem. Tyto styly byly často praktikovány vysoce postavenými osobami. Na druhé straně džúdžucu prováděné vojáky a nižšími sociálními vrstvami mělo tendenci používat násilný způsob neozbrojeného stylu pomocí hodů, zápasu na zemi a znehybnění. Tyto styly také zahrnovaly údery a kopy, páky na paže i nohy, škracení a držení... Protože majorita obyvatelstva měla pouze malé znalosti o méně násilných stylech džúdžucu, obecné mínění klasifikovalo džúdžucu jako brutální a přisuzovalo nebezpečnost všem stylům.“

Na začátku 20. století nastala renesance japonských bojových umění, která byla již pod vlivem relativně rozvinutého džuda. Další japonská bojová umění, jako například kendó, karate apod. adoptovala mnohé myšlenky džuda, ale i hierarchickou strukturu, část názvosloví, cvičební úbor, některé rituály a tak dále. Džúdó se stalo vzorem pro transformaci starých japonských bojových umění.¹⁸⁹ Gendai budó, moderní bojová umění, jak byla někdy šinbudó nazývána, byla na rozdíl od kobudó otevřená všem lidem, nejenom vojákům. Systém výuky a zkoušek sice zachovával vytvoření pevných sociálních vazeb v souvislosti s charakteristikou sociálních interakcí v japonské společnosti, vyrovnávala ale šance pro kohokoliv. Kanó také z japonských umění adoptovalo systém výkonnostních stupňů kjú a dan. I když se v západní společnosti vžilo pro stupně dan jako označení mistrovského stupně, takovéto označení je chybné. Například 1. dan (šódan, z jap. šó – začátek) je v japonských bojových umění označení pro stupeň, na kterém adept zná všechny základní techniky a postupy, a může se skutečně začít v bojovém umění rozvíjet.

V období Meidži sehrála jednu z hlavních rolí v standardizaci japonských bojových umění organizace Dai Nippon Butokukai (v překladu Velká japonská společnost pro bojová umění), existovala v letech 1895-1947). Dai Nippon Butokukai, zkráceně také Butokukai, byla zřízena pod působností císařského dvora, takže byla polovládní organizací. Butokukai sehrála svoji pozitivní roli v standardizaci japonských bojových umění, a později negativní roli v militarizaci japonských bojových umění před a

během druhé světové války. V roce 1902 přijala Kanóv systém stupňů dan (1. – 10.) a používala je souběžně s tituly šógó:

- Renši – instruktor
- Kjóši – pokročilý učitel
- Hanši – mistr učitel, učitel učitelů

Tímto dvousystémem Butokukai integrovala stupně kobudó a stupně rozvíjejícího se šinbudó, a pomohla otevřít cestu k transformaci starých bojových umění. U Butokukai pracovaly komise standardizující jednotlivé druhy bojových umění. Butokukai by mohlo znamenat hrozbu pro Kódókan džúdó. V době založení byl Kódókan džúdó aktivní pouze 13 let s počtem členů kolem 400. Cíle Butokukai byly odlišné od Kódókanu. Zatímco Kódókan džúdó bylo tvořeno jako výchovný systém, Butokukai se snažilo zachovat bojová umění v jejich původním bojovém, válečném významu. Kanó využil svých kontaktů i schopností a v roce 1898 byl ustanoven jako vedoucí Komise pro soutěžní pravidla Butokukai. Tímto získal stěžejní vliv na jejich tvoření. Pravidla byla poprvé písemně zaznamenána v roce 1899. Do té doby zápasy v džúdžucu obvykle začínaly údery a kopy a končily bojem na zemi.¹⁹⁰ Kódókan džúdó také nemělo psaná pravidla, ale víme, že v randori nepoužívalo údery a kopy a preferovalo boj – použití hodů – v postoji. Butokukai přijal pravidla, která byla téměř totožná s Kanóvou představou randori. Po této standardizaci se mohlo džúdó nadále volněji rozvíjet, protože se tak další formy džúdžucu přiblížily ke Kódókan džúdó.

V tomto období se také nerozlišovalo džúdó a džúdžucu tak, jak to vnímáme dnes. Džúdó (tedy Kódókan džúdó) bylo spíše chápáno jako jedna ze škol (rjúha) džúdžucu. Toto odlišné chápání vzniklo evroamerickým chápáním, kde se začalo rozlišovat mezi džúdžucu jako formou sebeobrany a džudem jako formou sportu. Vzhledem k tomu, že sport v době vzniku džuda a Butokukai nebyl v japonské společnosti znám ve formě, jak jej chápala evroamerická kultura, nemělo v Japonsku takovéto rozdělování smysl.

Kulminace militarizace bojových umění nastala od začátku třicátých let dvacátého století a trvala až do skončení druhé světové války. Vláda v osobě Sadao Arakiho, ministra školství (1937-1939), vysloužilého vojenského generála a potomka samurajů, propagovala militarizaci i školní tělesné výchovy. Žáci byli nabádáni, aby ve všech sportech viděli pokračování samurajské tradice. Pochopitelně byly podporovány zejména kendó a džúdó, ale například i neúpolové zápasy a soutěže se vnímaly jako šermířský souboj na život a na smrt.¹⁹¹ Do škol byli vysláni armádní důstojníci, aby dohlíželi na bojový výcvik chlapců. Nacionalismus prostoupil celou japonskou společnost. Opozice byla potlačována, knihy páleny a mnohé osobnosti uvězněny. Válečné filmy, vlastenecké písně apod. ovládly média.¹⁹² V roce 1943 Akira Kurosawa zfilmoval uměleckou fikci z doby raného vývoje džuda „Sanširo Sugata“ (v anglické mutaci známý jako Judo Saga). Tento film nese znaky státní ideologie a byl také na základě požadavků cenzury upravován.¹⁹³ Kanó vytvořil originální koncept mravní výchovy prostřednictvím bojových umění. Tento koncept byl po jisté adaptaci (militarizaci, nacionalizaci) přebrán i do jiných bojových umění a také do západních sportů, které v Japonsku nabývaly na popularitě. Mluví se o budófikaci sportu v Japonsku. Muskulární spiritualita se vyjadřovala přes bojového ducha (kondžó).¹⁹⁴

Po dobu druhé světové války bylo bušidó vnímáno na straně japonských vojáků jako princip japonské svrchovanosti. Na straně druhé vnímali spojenci bušidó jako princip nelidskosti a barbarství. Veteráni 2. světové války popisují množství příkladů zneužití bojových umění.¹⁹⁵

V březnu roku 1942 Generál Tanaka vydal příkaz, podle kterého musely všechny organizace bojových umění pracovat výlučně pod správou Butokukai. Po umlčení opozice z řad tradicionalistů bylo v září 1942 připojeno i Kódókan džúdó k militarizovanému Butokukai. Nicméně na bojová umění se hledělo s despektem. Džúdó bylo považováno za ztrátu času, kendó za tanec s bambusovými pruty a kjúdó bylo odsouzeno jako zastaralé.¹⁹⁶

Japonská bojová umění po 2. světové válce byla vzhledem k jejich subordinaci k militarizované Butokukai od roku 1945 pod tlakem spojeneckých okupačních sil. Džúdó, kendó a naginatadó bylo vyloučeno z obsahu vzdělávání na všech stupních škol. Zákaz praktikování bojových umění trval až do roku 1950. Do té doby se různé organizace snažily přesvědčit ministerstvo školství (Monbušó) o zrušení zákazu. Mezi jinými argumenty uváděli také, že budó „...bylo zneužito militaristickými a ultranacionalistickými lidmi po dobu války. Neznamená to ale, že by budó bylo militaristické.“¹⁹⁷

V memorandu ze 4. 3. 1950¹⁹⁸ jsou závěry Divize vzdělávání Spojeneckých okupačních sil, které japonskému Monbušó doporučují zařadit některé budó do školní výuky. Jednotlivé disciplíny byly připodobněny k západním úpolovým disciplínám. A také podmínky soutěží měly být v džudu podobné jako u zápasu: „Váha a podle možností i výška a věk studentů mají být zohledněny v klasifikaci pro soutěže v džudu.“ V dalším období je historie džuda spjatá s olympijskou historií, které se plně věnují další kapitoly.

3.2. Džúdó a jeho zakladatel Džigoro Kanó

Alespoň krátká biografie a výčet nejtrადovanějších myšlenek jsou obsahem každé knižní publikace o džudu. Džigoro Kanó (28. 10. 1860-4. 5. 1938) byl člověk činný na mnoha polích vzdělávání, sportu a bojových umění. Nelze jej charakterizovat jednoduše jako zakladatele džuda bez znalostí jeho dalších misí a bez znalostí jeho životních postojů. Kanó byl dítětem své doby, kdy se Japonsko dramaticky měnilo, otevíralo se světu, přijímalo nové myšlenky a zavrhovalo staré. Současně není možné sledovat vznik džuda bez dobrého poznání jeho zakladatele.

Pozdní období Meidži (1877 – 1912) bylo charakteristické kulturním obratem. Japonsko bylo po své izolaci vůči mezinárodním vlivům pod tlakem tehdejších mocností, zejména USA. Byl zrušen šógunát, vláda vojenské šlechty, a postupně zavedena konstituční monarchie. Japonsko bylo chudou agrární zemí bez zavedené infrastruktury a moderního školství. Postupné přijímání aspektů nejaponské kultury se odrazilo také v přístupu ke sportu. Reformátoři viděli všechno původní japonské jako špatné a všemožně se snažili napodobit západní kulturu. Některé staré kulturní prvky (například samurajství) byly zapovězeny, mnoho kulturních forem se zachovalo pouze proto, že vykazovaly podobnosti se západními prvky. Například divadlo nó připodobovali k opeře. Bojová umění jako sumo

a džúdó, ale i pěstování bonsají nebo ikebana se po jisté transformaci staly před světem symboly japonství.¹⁹⁹

Džigoro Kanó se do tohoto bouřlivého období narodil v rodině výrobce a obchodníka se saké. Již v mládí se rozhodl nepokračovat v rodinné tradici a svůj život zasvětil vzdělání. Kanó byl intelektuálem, jedním z mála, kterému se poštěstilo dosáhnout univerzitního vzdělání, které bylo zpoplatněné. V polovině 19. stol. pouze 45% chlapců navštěvovalo základní školu – vysokoškolské vzdělání bylo hodně vzácné.²⁰⁰ Kanó graduoval v politických vědách a ekonomii a po dobu svých studií potkal mnoho osobností, které se později staly rozhodujícími v řízení Japonska v oblasti politiky, ekonomiky a kultury. Kanó sám vzpomíná, že mezi nimi byli i Kató, pozdější premiér, členové parlamentu Okubo a Jamaguči, dále Sueoka a Cuboi, vlivní univerzitní profesori a akademičtí funkcionáři a mnozí další.²⁰¹

Cestu budoucího zakladatele džuda ovlivnil fakt, že i když se zajímal o japonská bojová umění, těžko hledal učitele. V období Meidži mnoho učitelů nevyučovalo, mnozí z bývalých učitelů džúdžucu se věnovalo chiropraxi. Poté, co našel školu a učitele, nepřestával sám přemýšlet o džúdžucu, snažil se experimentovat. I když chápal historii a tradici osnov původního džúdžucu, nebyl spokojen. Tyto okolnosti jej vedly k tomu, že sám začal cvičit s malou skupinou žáků.

Džigoro Kanó a Kódókan džúdó

Kanó prokázal organizační schopnosti, talent systematizovat a třídit informace, a také přesvědčovat autority už na konci 19. století. Jako univerzitní student se setkal s několika tradičními japonskými bojovými uměními. Postupně rozeznal, že pro uchování tohoto kulturního dědictví a jeho zdokonalení a přizpůsobení soudobým cílům společnosti je potřeba vytvořit instituci založenou na principech výchovy člověka v nových podmínkách, s využitím starých pohybových prostředků. Založil instituci Kódókan džúdó, která na konci 19. a začátku 20. století zjednodušila a systematizovala techniky neozbrojeného boje. Kanóova myšlenka byla vytvořit výchovný systém založený na dosažení cílů v mravní výchově, tělesné výchově a sebeobraně.²⁰² Kódókan džúdó mělo aspiraci vyvinout standard pro jednotlivé rozdílné školy džúdžucu podobně, jako tomu bylo v té době u kendó. Kódókan džúdó se plně etablovalo mezi tradičními japonskými bojovými disciplínami jako kendó, kjúdó, sumó a podobně.

Kódókan džúdó (Kanó současně otevřel Kanó džúkú, soukromou internátní vzdělávací instituci, která byla s Kódókan džúdó plně integrována), škola, která byla založena roku 1882, byla navštěvována různými lidmi, kteří později získali silný vliv. Kanó prokázal už v tomto období (měl pouze 21 let) schopnost přesvědčit mladé lidi se zkušenostmi z různých starších forem džúdžucu, aby se účastnili vyučování. V následujícím období se stali spolupracovníky Kana při rozvoji džuda. Bojové umění bylo pouze součástí, jakýmsi spojovacím článkem všeobecného vzdělání, které bylo poskytováno žákům Kódókan džúdó. Škola byla internátního typu, tak jak bylo zvykem v tradičních japonských školách bojových umění. Mezi učitelem a žáky byla vytvořena silná vertikální společenská struktura, která je v Japonsku typická i v současnosti.²⁰³ Studovat ve škole Kódókan džúdó znamenalo hluboký morální závazek. Každý ze žáků (po otevření roku 1882 devět žáků) musel písemně potvrdit dodržování zásad školy s určeným etickým kodexem, nazývaným Přísahe pěti článků (Gokadžó no seimon).²⁰⁴

Kódókan džúdó poskytovalo také jiný způsob cvičení. V kobudó byl hlavní metodou cvičení řízený nácvik technik. Protože byly techniky nebezpečné, nemohly se nacvičovat jinak než předem domluveným způsobem, ve kterém byl znám útočník a způsob jeho útoku a také známý způsob

obranu. Toto cvičení, kata, dosáhlo ritualizovaný charakter s detailně předdefinovanými pohyby útočníka i obránce. Randori, cvičný boj, byl pro svou nebezpečnost omezen. V Kódókan džúdó se už od počátku spolu s nácvikem technik (kata) rozvíjel i způsob cvičného boje (randori), protože způsob, který Kanó preferoval (vyloučení úderů, zaměření na tzv. malé techniky hodů, zejména aši waza a koši waza), umožňoval bezpečné cvičení. Toto zaměření přineslo výsledky oproti tradičním školám džúdžucu.²⁰⁵ Kanó dokázal prostřednictvím Dai Nihon Butokukai přesvědčit i jiné školy džúdžucu, které chtěly zápasit, aby přijaly pravidla (až na detaily totožná), která vytvořil pro Kódókan džúdó.²⁰⁶ Džúdó se tak stalo standardem pro cvičení džúdžucu a můžeme říct, že nastala jistá džúdófikace tradičních škol džúdžucu. Zaměření na randori bylo rozhodujícím činitelem v rozvoji džúda, později však způsobilo jeho involuci.

Džúdó se již od počátku prudce rozvíjelo, a to nejenom Kanóova škola Kódókan džúdó, ale i další dódžó, která byla otevírána jeho žáky. V následující tabulce (tabulka 5) uvádíme ilustraci rychlého rozvoje Kódókan džúdó, který odvozujeme od velikosti dódžó²⁰⁷, ve kterém se cvičilo. Můžeme si povšimnout, že v prvních letech se dódžó často stěhovalo a cvičení probíhalo ve velmi stísněných podmínkách. Mezi lety 1891 – 1893 byl Kanó vyslán do Kumamota na sever Japonska, aby zde vedl školní zařízení, takže po dobu jeho nepřítomnosti v Tokiu bylo dódžó přestěhováno zpátky do menších prostor Kami niban čo.

Tabulka 5. Jednotlivá dódžó Kódókan džúdó Džigoro Kana²⁰⁸

Dódžó	Období	Délka	Počet tatami	Přepočet v m ²
Eišodži	1882/02 – 1883/02	1 rok	8	12,24
Kobunkan	1883/02 – 1883/09	6 měsíců	10	15,3
Kami Niban-čo (1)	1883/09 – 1886/03	2 a půl roku	20	30,6
Fužimi čo	1886/03 – 1889/04	3 roky	40	61,2
Masago čo	1889/04 – 1891/04	2 roky	70	107,1
Kami Niban-čo (2)	1891 – 1893	2 roky	20	30,6
Šita tomizaka čo	1893 – 1906	13 let	100	153
Šita tomizaka dódžó	1906 – 1933	27 let	300	459
Suidobaši	1933 – 1958	25 let	510	780,3
Bunkjó kasuga čo	1958 – dosud		Více než 1000	1530

Kanó byl celou duší pedagogem. Kromě vlastní soukromé školy Kódókan a Kanó džúkú byl zaměstnancem univerzity Gakušuin (v současnosti pedagogická fakulta univerzity v Tokiu), ve které se stal tajemníkem a později v roce 1885 ve věku 25 let prorektorem.²⁰⁹ Dále pracoval v několika funkcích na Monbušó (ministerstvo školství) a v pozdních letech byl senátorem. V celém jeho životě se však odrážel duch pedagoga.

Cíle Kódókan džúdó

Od starých škol džúdžucu se džúdó odlišovalo především tím, že byly stanoveny jeho široké cíle. Tyto cíle (Mokuhó) jsou:²¹⁰

- Šóbu hó – branná výchova, boj
- Taiiku hó (renšin hó) – tělesná výchova
- Šušin hó – mravní výchova

Utilitární aspekt džuda byl pouze jedním z cílů, a zdá se, že nebyl nejdůležitějším. Podstatou šóbuho byla schopnost kontrolovat druhého člověka a současně nebyť kontrolován. Také kime no kata, která prezentuje sebeobrané techniky, byla vytvořena až později, po vzniku obou randori no kata (nage no kata a katame no kata).²¹¹ Kanó uznával důležitost různých způsobů tělesné výchovy. Za prvořadé ale považoval harmonický rozvoj těla.²¹² Kritizoval kalesteniku, která sice harmonicky rozvíjí tělo, pohyby jsou však bez dalšího významu. Kanó si všiml, že mladí lidé po ukončení vzdělávání již nepokračují v tomto cvičení. Doporučoval tedy cvičit pohyby z bojových umění, které současně rozvíjejí tělo a také učí dovednostem útoku a obrany. Z takových cvičení je tedy nejvyšší užitek (seirjoku zenjó). Později Kanó vytvořil Seirjoku zenjó kjókumin taiiku no kata. K cílům tělesné výchovy směřoval i způsob cvičení džuda, který z technického repertoáru u cvičení randori vyloučil všechny techniky a postupy, které by mohly být nebezpečné a způsobit zranění. Jako protipól tělesné výchovy stylem bojových umění viděl Kanó tradiční tance odori a šimai.

Zvláštní důraz kladl Kanó na mravní výchovu, kterou dále rozděloval do tří relativně samostatných směrů:

- Toku iku – morálka
- Či iku – rozumová výchova
- Šóbu no riron no ojo – aplikace principů boje do každodenního života

Džúdó prostřednictvím rituálů, a také nevyhnutelnosti zachování disciplíny pro progres v džudu, přirozeně podporovalo rozvoj mravnosti. Kanó měl vysoká očekávání vzhledem k dodržování etikety před, během i po cvičení. K příkladnému chování se také zavazoval každý student Kódókan džúdó. V rozumové výchově mělo džúdó přirozenou cestou rozvíjet schopnosti pozorovat, rozhodovat se, pamatovat si, zkoušet, představovat si, používat jazyk a podobně. Bez schopnosti využít principy džuda ve prospěch společnosti v každodenním životě by bylo jeho studium podle Kana zbytečné. Byl přesvědčen, že džúdó jako cesta je stejně dobrou jako buddhismus, šintó nebo křesťanství. Jeho ideje se mohou používat stejně jako myšlenky filozofů.²¹³

Kódókan džúdó začalo mít silný vliv na výchovu mládeže, která byla v souladu se státní politikou. Japonsko se snažilo získat mezinárodní uznání, národní identitu však zaměřovalo s nacionalizací. Džúdó, založené na teorii, že i menší se může postavit většímu, dokonale vystihovalo proklamovanou podstatu japonské politiky. Nevelké japonské císařství se snažilo vyrovnat i předběhnout vyspělé západní mocnosti. Jak si toho také všiml a poeticky napsal o Kódókan džúdó A. Svojsík: „Učí malé tamní lidičky, aby se nebáli odpůrců sebevětších a silnějších“.²¹⁴ Nacionalizace a zneužití džuda ve prospěch státní ideologie vyvrcholilo až po Kanóově smrti. V roce 1943 Monbušó, japonské ministerstvo školství, přidalo dva nové předměty končící znakem dó²¹⁵ do kurikula středních škol. Bylo to šodó a budó, tedy cesta kaligrafie a bojová umění.²¹⁶ Navázalo se tak, svým způsobem, na Tokugawskou tradici bunbu rjódó, tedy vzdělání v literatuře (bun) i v bojování (bu).

Ale už na počátku dvacátého století se džúdó pozvolna začalo odklánět od myšlenek svého zakladatele. Sám Kanó to odůvodňoval málo vzdělanými instruktory.²¹⁷ Navzdory jeho snahám o vytvoření systému vzdělávání instruktorů a specializovaných kurzů to byla daň za rychlé šíření džuda. Extenzivní rozvoj, zakládání nových dódžó a myšlenka, silnější než byla společnost schopna pojmout, způsobila, že džúdó postupně ztrácelo na významu jako výchovný systém.

Cíle džúdó (šóbu hó, taiiku hó (renšin hó) a šušin hó) odpovídají třem úrovním džuda²¹⁸:

- Gedan džúdó
- Čúdan džúdó
- Džódan džúdó

Nízké džúdó je podle zakladatele možné srovnávat s ostatními budó, jako například kendó. Kendó ale na rozdíl od džuda viděl jako neužitečné pro soudobou sebeobranu. Kanó tvrdil, že gedan džúdó může obohatit i západní systémy jako box nebo savate. Dokud se tyto systémy budou praktikovat pouze pro boj, zůstanou nízkými. Pokud se cvičí bezpečným a fyziologickým způsobem jako tělesná výchova, jedná se už o džúdó na střední úrovni – čúdan džúdó. Střední džúdó kultivuje tělo i ducha. Nezanedbatelným benefitem je také estetika pohybu (kata), kterou může vnímat jak samotný praktikant, tak i divák. Skutečné džúdó je džódan džúdó, vyšší džúdó. V této úrovni, která má být cílovou, se principy, nacvičené v dódžó, a to tak u cvičení kata i randori, přenášejí do skutečného života. Kanó sám chápal, že tato část džuda je nejtěžší. První dvě úrovně jsou však pouze stupně, které mají vést k džódan džúdó.

Džigoro Kanó na konci dvacátých let 20. století ustanovil skupinu starších žáků (Kobudó kenkjú kai, Skupina pro výzkum kobudó, 1928), kteří měli studovat různá bojová umění tak, aby mohla být později začleněna do Kódókan džúdó. Členy Kobudó kenkjú kai byli například Jošio Sugino²¹⁹, Aritoši Murašige²²⁰ a Minoru Močizuki²²¹.

Činnost této skupiny je dobře zdokumentována v aikidó.²²² Jeden z členů této skupiny – M. Močizuki, o vztahu soutěžního sportu a džudu řekl: „Den, kdy se japonská bojová umění stanou sportem, bude dnem jejich smrti... Pokud by měla řeka japonských bojových umění vtéct do oceánu sportovních aktivit, tak dřív než stihne plynout třeba jen 100 metrů, rozplyne se ve slané vodě.“²²³

Džigoro Kanó si pravděpodobně dobře uvědomoval možný zánik klasických bojových umění, stejně tak jako nebezpečí jednostranného, soutěžního chápání džuda. Jeho představou bylo vytvořit organizovaný výchovný systém, schopný udržet kulturní dědictví a získat z něj hodnoty pro rozvoj společnosti. Kanó se snažil zařadit další formy neozbrojeného i ozbrojeného boje do Kódókan džúdó. Smrt Džigoro Kana v roce 1938 však znamenala konec těmto snahám.

Džigoro Kanó a sportovní hnutí

Představení džuda na olympijských hrách v Tokiu (1964) se zdá logickým výsledkem, když uvážíme, že jeho zakladatel byl prvním členem Mezinárodního olympijského výboru a propagátorem moderního olympizmu. Dlouholetý aktivní džúdóka a funkcionář Bowen píše,²²⁴ že dnes ani není možné dopátrat se, kdo po druhé světové válce vymyslel tento mýtus, který se nekriticky šíří v celém džudistickém světě.

Kanó byl nejenom zakladatelem džuda, ale nepochybně i jedním ze zakladatelů sportovního hnutí vůbec. V roce 1909 byl osloven francouzským ambasadorem v Japonsku Gérardem, aby se připojil (na žádost P. Coubertina) k Mezinárodnímu olympijskému výboru. Kanó opověděl: „...pokud jsem byl zvolen, mohu reprezentovat Japonsko s přáním obnovení her z pohledu tak tělesné i spirituální kultury.“²²⁵

Ideje pedagoga a vizionáře Kana a de Coubertina se potkaly ve vzájemné shodě. Olympijské ideály byly v souladu s myšlenkami džuda. Kanó pochopil význam olympijských her jako šanci „spojení lidí všech národností, jejichž společné porozumění má vést k harmonii a míru na celém světě. Rozdíly v chování a zvycích jsou důvodem pro jejich formování. Pokud někdo pochopí důvody, pak to, co předtím způsobovalo antipatie a nelibost, se změní na sympatie a lásku.“²²⁶ Kanóovi byly jistě sympatické myšlenky nezištného setkávání lidí, kdy není důležité vyhrát. Chápal význam olympijských her jako prostředek mezikulturní komunikace. Kanó však nebyl zcela ztotožněn s výkonovým sportem, s honěním se za výsledky bez ohledu na další stránky rozvoje člověka.

Kanó založil japonskou Amatérskou atletickou asociaci (Dai nippon taiiku kjókai) v roce 1911 jako první asijskou sportovní organizaci. Tato asociace sehrála rozhodující roli v začátcích japonského sportu.²²⁷ Ačkoli se Kanó zasloužil o rozvoj soutěžního sportu v Japonsku, po několika letech, znechucen snahou japonské vlády zapojit profesionály do mezinárodních soutěží kvůli zisku medailí, v roce 1922 abdikoval na své pozice v Amatérské atletické asociaci.²²⁸ Kanó byl také znepokojen situací, která nastávala v džudu. Randori se stávalo prostředkem soutěžení a spíše cílem než metodou tréninku. Už ve dvacátých letech dvacátého století, tedy několik desetiletí před plnou sportizací džuda, napsal Džigoro Kanó o randori v rané historii Kódókan džúdó: „Moje výuka randori byla vztažena k ideálům uvedeným výše,²²⁹ a jsem přesvědčen, že randori, které bylo tehdy praktikováno, mělo o mnoho blíže k mým ideálům než to, které můžeme běžně vidět dnes.“²³⁰

Pokud by Džigoro Kanó souhlasil se sportizací džuda, s vytvořením systému soutěží, nebo dokonce zařazením do programu olympijských her, nebyl by pravděpodobně nazval jeden ze svých článků „Úpadek randori“. V tomto článku píše: „Jsou zde dva hlavní důvody úpadku způsobu, jak je džúdó praktikováno v současnosti. Po prvé je zde vzrůstající soutěžní charakter dnešního džuda. Pravidla zápasu byla původně vytvořena, aby pomohla stimulovat větší zájem o trénink mezi studenty... Druhý důvod je následující. Přestože v současnosti narůstá počet trénujících džúdó, nemáme dost vzdělaných instruktorů, kteří by byli schopni vyučovat správný způsob randori. Tyto chybějící instrukce jsou hlavním důvodem převládajícího typu zápasnického typu džuda... Toto vyústuje do nárůstu zápasnického typu praxe „síla proti síle“, která je v protikladu se správnou metodou provádění randori“.²³¹ Kanó si nebezpečí zjednodušení džuda dobře uvědomoval v souvislosti s olympijskými hrami a dalšími sportovními akcemi. Jeho námitky bychom mohli shrnout do několika bodů:

- Komercializace – soutěže mohou vést ke komercializaci výuky džuda, což popírá podstatu jeho myšlenky, cesty, vytvořené pro blaho všech lidí, ne pro individuální profit (připomeňme, že Kanó nikdy nevybíral poplatky za výuku džuda)
- Zúžení cíle džuda – cíle soutěže jsou úzké (individuální profit, vítězství osoby sportovce), přičemž cíle džuda jsou široké (prosperita společnosti, naplnění celého života ve všech aspektech)
- Sport jako divácká zábava – soutěže předpokládají také diváky, kteří za vstup platí. Kdo platí, očekává adekvátní službu, což je v tomto případě zábava a soutěže se snaží těmto divákům vyhovět. To by znamenalo další degeneraci džuda.

Také výzkum Svintha dokazuje, že Kanó, i když důsledně splnil svou povinnost prosadit nominaci Japonska jako hostitele olympijských her, si nepřál zařazení džuda do olympijských her. Smrt Džigoro

Kana, následující roky válečného a poválečného útlumu, jakož i dominantní vliv moderního sportu zaměřeného na výkon, způsobily odklon od džuda, jak je vytvořil jeho zakladatel Džigoro Kanó.²³²

Závěry

Zakladatel Kódókan džúdó Džigoro Kanó byl intelektuál a pedagog vyrůstající v období dynamických změn éry Meidži. Po několika málo letech studia bojových umění založil vlastní školu, ve které kombinoval obecné vzdělání (Kanó džúkú) a tělesnou výchovu (Kódókan džúdó). Na rozdíl od starých škol džúdžucu (kobudó) stanovil tři cíle džúdó (mokuho), jako šóbu hó (branná výchova, boj), taiiku hó (renšin hó, tělesná výchova), šušin hó (mravní výchova). Zvláštní důraz pak kladl na šušin hó, kde byl nejvyšším cílem přenos znalostí a dovedností získaných cvičením džuda do každodenního života pro blaho celé společnosti. Kanó viděl v džudu naplnění ideálů otevřené, demokratické a rozvíjející se společnosti. Džúdó chápal jako cestu, filozofii, připodobňoval jeho úlohu k náboženstvím. Žáci se písemně zavazovali k dodržování etického kodexu. Cvičit džúdó znamenalo celoživotní závazek. Je možné říct, že džúdó bylo v raném období spíše gnostickou sektou než sportem z dnešního pohledu.²³³

Kanó propagoval myšlenky olympizmu a amatérského sportu, který má být způsobem tělesné i mravní výchovy (podobně jako v džudu) a také prostředkem k mezikulturní komunikaci. Věřil, že může pomoci vybudovat porozumění mezi národy a podpořit světový mír. Kanó ale bojoval proti komerčnímu (profesionálnímu) sportu. Několikrát písemně a jasně vyjádřil nelibost s postupnou sportizací džuda, odsuzoval jeho zúžení na soutěžní poměrování sil. Randori chápal jako metodu cvičení, ne jako cíl cvičení. Kanó se také nikdy nesnažil o vybudování organizace (národní, či mezinárodní), která by rozšiřovala džúdó jako tělesnou aktivitu. Jeho rozvoj byl způsoben integrací do japonského vzdělávacího systému, neboť ho jeho zakladatel chápal jako výchovný systém.

Staré školy džúdžucu, které na rozdíl od džuda nebyly zaměřené na cvičení randori, v zápasech podle pravidel Kódókan džúdó (často přeneseně přes Butokukai) nebyly schopné džudistům konkurovat. Ale jak se později ukázalo, zaměření na randori sice přineslo prudký rozvoj džuda a zájem lidí, na druhé straně Kanó se svými spolupracovníky nechtěně podcenil nebezpečí randori pro džúdó samotné v souvislosti s rozvíjejícím se soutěžním sportem. Na začátku dvacátého století se myšlenky soutěžního sportu smíchaly s myšlenkou randori, běžná populace je ztotožňovala, což je v prudkém rozporu s myšlenkou zakladatele džuda. To bylo ze svých utilitárních předchůdců sakralizováno intelektualizací. Původně sebeobraný systém se přeměnil na výchovný systém. Mravní a rozumové schopnosti se staly přednějšími než fyzický výkon, který byl pouze prostředkem k jejich dosažení. Džúdó se z vojenských klanů a militantních skupin stalo součástí školního vzdělávacího systému. Bojové umění již nebylo primárně určeno pro boj, ale spíše jako výchovný prostředek rozvoje člověka a společnosti. Došlo také k humanizaci džuda tak, aby všestranně působilo na člověka a nevznikala zranění.

4. Sportovní diplomacie v džudu

4.1. Sportovní diplomacie v džudu před zařazením do programu olympijských her

Proces rozhodování o uspořádání olympijských her v Tokiu

Japonská olympijská historie se začala psát v roce 1909. Džigoro Kanó byl vybrán jako zástupce Japonska do Mezinárodního olympijského výboru. První dva japonští sportovci, Mišima (běh 100, 200 a 400m) a Kanakuri (maraton) se s vedoucím výpravy Dž. Kanem účastnili 5. olympijských her v roce 1912 ve Stockholmu.²³⁴ Japonští sportovci sice nezaznamenali žádný úspěch, ale tato zkušenost Japonsko podnítila k investicím do sportu a sportovců. První úspěch se pak dostavil na OH 1920, kde získalo Japonsko stříbro.²³⁵ Na olympijských hrách v roce 1924 v Paříži už Japonsko získalo medaile v atletice, plavání a v zápasu ve volném stylu.²³⁶ Japonsko se postupně stalo lídrem východoasijského sportu. Sport vláda používala jako nástroj státní ideologie.²³⁷

Na jednání Mezinárodního olympijského výboru při příležitosti otevření olympijských her v Los Angeles 12. července 1932 Japonsko vyjádřilo přání uspořádat olympijské hry na asijském kontinentu. Mezinárodní olympijský výbor na žádost Dž. Kana a S. Kišiho (obrázek 9) rozhodlo o uspořádání olympijských her 1940 ve prospěch Japonska s odůvodněním: „... Japonsko v r. 1940 slaví 2600. výročí založení císařství...organizuje světovou výstavu...žádost je podpořena japonskými politickými a sportovními autoritami...“²³⁸

Obrázek 9. Džigoro Kanó a Seiči Kiši²³⁹

Tuto žádost vyslovili na základě myšlenky starosty Tokia Hidedžiró Nagaty. Nagata spolu s profesorem Tadaoki Jamamotem důsledně studovali podmínky uspořádání her a získali potřebné souhlasy od státních autorit.

Toto rozhodnutí je z mnoha pohledů překvapivé. Po smrti premiéra Kata (mimočodem spolužáků Dž. Kana z tokijské školy cizích jazyků)²⁴⁰ se Japonsko propadalo stále hlouběji do krize. Následovala bankovní krize (1927), neustálé mocenské boje ekonomických společenství zaibacu, militarizace, nacionalizace a fašizace státu. Na začátku roku 1932 byla dokončena okupace Mandžuska.²⁴¹ Japonsko se tedy nejevil jako stabilní stát schopný realizovat myšlenky olympizmu a připravit mírové a přátelské setkání sportovců celého světa. Předpokládáme, že úporná snaha Japonska o získání dominantního postavení byla vyjádřena i prostřednictvím státní sportovní politiky, což se dá nepřímo dokumentovat také sledováním státní finanční podpory japonským účastníkům olympijských her od roku 1924 (tabulka 6).

Tabulka 6.: Účast Japonska na olympijských hrách před rokem 1940²⁴²

Olympiáda	Rok	Město	Počet sportovců	Počet sportů	medaile	Státní finanční podpora (jen)
5	1912	Stockholm	2	1	0	0
7	1920	Antverpy	16	3	2	0
8	1924	Paříž	20	4	5	60,000
9	1928	Amsterdam	43	6	11	60,000
10	1932	Los Angeles	131	8	35	100,000
11	1936	Berlín	180	11	44	300,000

Dalšími městy, s nimiž Tokio v kandidatuře pro uspořádání her 12. olympiády soupeřilo, byly Řím, Barcelona, Helsingfors, Budapešť, Alexandrie, Buenos Aires, Rio de Janeiro, Dublin a Toronto (případně Montreal). Favoritem byl Řím. Tokiu nahrávalo, že hry se do té doby nikdy nekonaly mimo Evropu a Ameriku. V roce 1935 (9. února) byli italským premiérem Benitem Musolinim přijati Jótaró Sugimura a Mičimasa Soješima, členové Mezinárodního olympijského výboru, aby jej informovali o důvodech tokijské kandidatury.

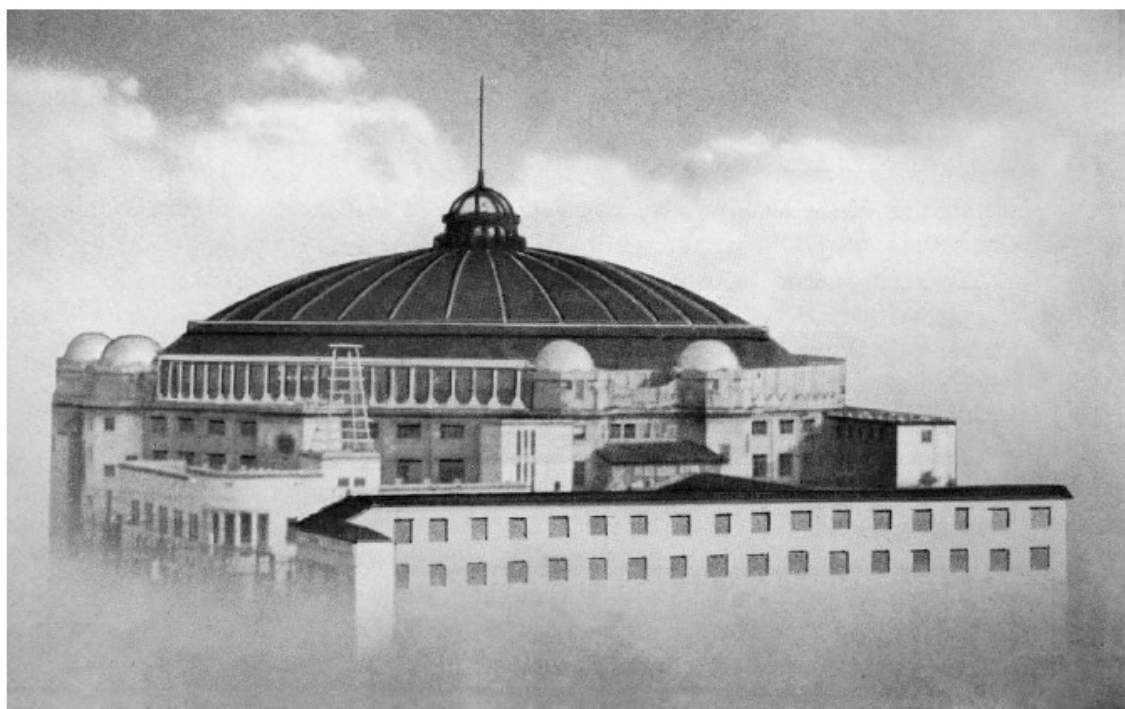
Mnoho zemí se v první polovině dvacátého století radikalizovalo a po olympijských hrách v roce 1936 v Berlíně měly být tokijské olympijské hry dalšími hrami v nacionalisticky orientovaném státě. V letech následujících po roce 1932 někteří členové Mezinárodního olympijského výboru vyjádřili pochybnosti o správnosti myšlenky uspořádat olympijské hry 1940 v Tokiu. Dž. Kanó jako předseda japonského Národního olympijského výboru v těchto letech hodně cestoval a jednotlivé členy Mezinárodního olympijského výboru, jakož i jiné vlivné osobnosti, neúnavně přesvědčoval o schopnosti Japonska uspořádat olympijské hry. Podobně se angažovali i další sportovní i političtí diplomaté. Konečný a definitivní souhlas padl až na jednání Mezinárodního olympijského výboru v Káhiře v březnu roku 1938 (čtyři měsíce před ukončením kandidatury ze strany Japonska). Džigoro Kanó umřel na zpáteční cestě z tohoto jednání (4. května 1938). Swinth²⁴³ dokazuje, že bez ohledu na skutečné přání Kana to bylo naplnění jeho povinnosti vůči japonskému císařství, i jako člena Mezinárodního olympijského výboru. Z tohoto pohledu je osudové, že ani Kiši se nedožil zrušení plánovaných her (umřel na podzim roku 1933). Oba muži investovali nesmírné úsilí do jejich prosazování a přípravy.

16. července 1938 oznámil na 28. setkání organizačního výboru japonský ministr veřejných záležitostí Kido, že vláda již dále nemůže podporovat pořádání her v době, kdy "...je celý národ postaven před nutnost duchovní i materiální mobilizace".²⁴⁴

Úpolové sporty v programu olympijských her 1940 v Tokiu

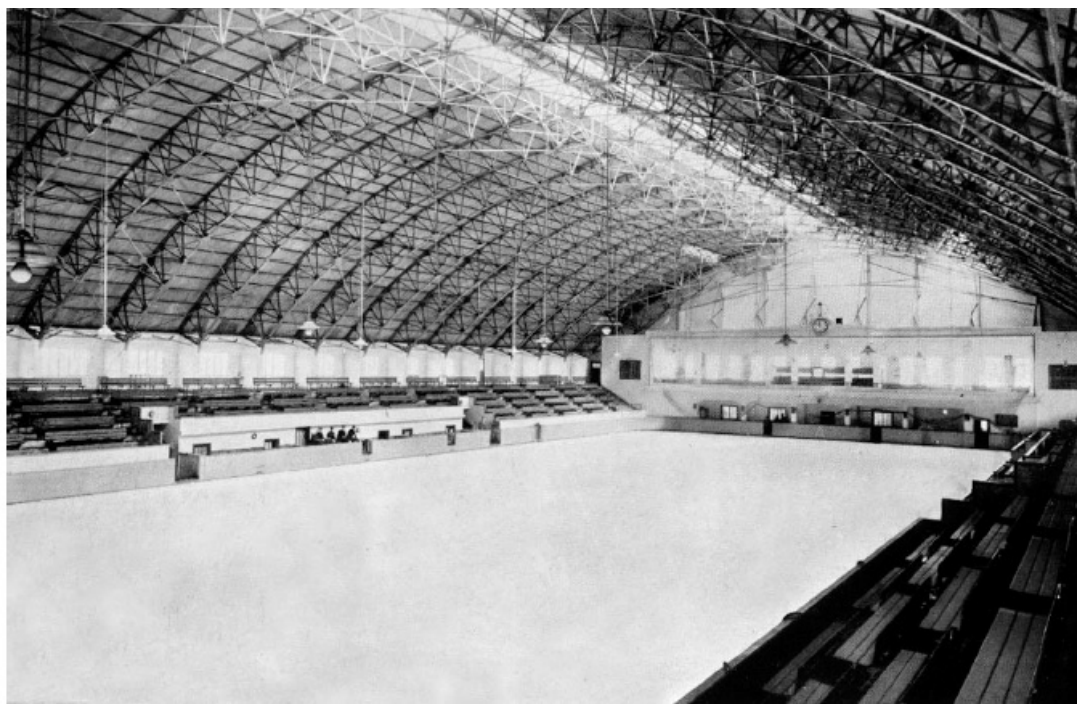
Členy přípravného výboru byli i zástupci jednotlivých úpolových disciplín, členové japonského Národního olympijského výboru (NOC). Prezidentem byl Hiroši Šimomura, který vedení převzal po Džigorovi Kanó. Kanó zůstal čestným prezidentem NOC. Box zastupoval Tamocu Tacuno, zápas Džikiči Imamura a šerm Sukekuni Soga. Z hlediska bojových umění byl významnou osobností admirál Isamu Takešita.²⁴⁵ V NOC zastupoval jachtařství, v japonských bojových uměních je však znám především jako podporovatel různých budó. Jeho význam doceňují především v aikidó (Pranin 1993).

Pro úpolové sporty byla připravena hala Kokugi kan (obrázek 10), která byla primárně určena pro zápasště turnaje v sumo. V čtyřpodlažní budově s celkovou kapacitou 17 500 diváků se měly uskutečnit soutěže v boxu a zápasu. Zápas byl připravován podle Mezinárodní amatérské zápasnické federace v řecko-římském stylu (22. - 24. 9. 1940), tak i ve volném stylu (27. - 30. 9. 1940). Boxerské souboje byly naplánovány na pět dnů od 1. do 5. října 1940 do dvou ringů současně (finálové zápasy samostatně).

Obrázek 10. Kokugi kan²⁴⁶

Šermířské zápasy se měly uskutečnit 22. 9 - 4. 10. 1940 v hale Šibaura (obrázek 11). Byla to bruslařská hala o rozměrech 25 x 60 metrů s diváckou kapacitou téměř 3000. Pro šerm měla být upravena tak, aby zápasy mohly probíhat za pomoci elektronického rozhodovacího zařízení.

Obrázek 11. Hala Šibaura²⁴⁷

Západní úpolové sporty neměly v Japonsku dlouhou tradici. Šerm se do Japonska dostal kolem roku 1865, kdy se otevření Japonska ostatnímu světu stávalo nutností. Proti tradičnímu šermu kendó však západní šerm nebyl žádnou konkurencí. Ve vojenské akademii Tojama byl šerm pod vedením francouzského učitele zaveden jako školní předmět v roce 1934.²⁴⁸ Zájem o šerm jako sport pro širší vrstvy se zvedl až s propagací olympijských her 1940 v Tokiu. Teprve v roce 1936 byla založena japonská Amatérská asociace šermu.

Boxu si v Japonsku poprvé všimli džudisté, kteří přijímali vyzývací zápasy s boxery a zápasníky, kteří sporadicky přicházeli do Japonska po roce 1900. Tyto zápasy byly organizovány profesionálními pořadateli. Z řad džudistů se však začaly vydělovat skupiny, které se chtěly boxu věnovat systematicky. Japonská Amatérská federace boxu však byla založena až v r. 1926. První amatérský boxerský klub založil v Tokiu v roce 1913 Judžiro Watanabe po návratu z USA.²⁴⁹ Kromě těchto aktivit byl box pozitivně přijímán v armádních kruzích.²⁵⁰

Podobně i v zápasu – skupina japonských džudistů univerzity Waseda se v roce 1929 v USA setkala se zápasem ve volném stylu a s nadšením tento sport přinesla zpět do vlasti. Japonská Amatérská zápasnická federace byla založena v roce 1932.

Ukázkové sporty na olympijských hrách 1940 v Tokiu

Na olympijských hrách 1940 v Tokiu se měly představit jako ukázkové (tedy nezařazené do soutěžního programu olympijských her) i dva sporty, které se těšily v Japonsku obrovské popularitě. Jeden zahraniční - basketbal a jeden domácí - budó.²⁵¹ V rámci bojových umění budó se měly představit zejména kendó (japonský šerm), džúdó a kjúdó (lukostřelba). Byly zde ale i další disciplíny jako iaidžucu (tasení meče), šurikendžucu (házení čepelí), naginatadžucu (šerm halapartnou), sumó a podobně. Na postavení haly pro budó bylo v rozpočtu připraveno 500 000 jenů.

Většina organizací, které se zabývaly výukou a šířením budó, byly poloprofesionální, anebo profesionální. Zpráva z neuskutečněných her 1940 v Tokiu²⁵² jmenuje úspěšně se rozvíjející Kódókan (džúdó), stabilní Dai Nippon kjúdó kai (japonská lukostřelba), Seikjúkai (japonská lukostřelba) a Dai Nippon Sumó Kjókai (sumó), které se pomalu vzpamatovávalo z otřesu způsobeného dramatickou stávkou roku 1932.²⁵³

Džúdó, které se v roce 1964 začlenilo do olympijských her, tedy nehrálo hlavní roli v představovaných aktivitách. Z jistého pohledu by se mohlo zdát zvláštní, že vůdčí osobnost japonského sportu a olympizmu, Džigoro Kanó, který byl zakladatelem džuda, se nesnažil prosadit, resp. vyhradit džudu výjimečné místo. Jeho zařazení ale nebylo cílem Džigora Kana. Potvrdil to i G. Koizumi, kterému v r. 1936 při návštěvě Londýna Kanó řekl: „...džúdó není sport, ani hra. Považuji jej za princip života, umění a vědu... Pouze jedna z tréninkových metod džuda, randori, může být klasifikována jako sport.“²⁵⁴

Z tohoto pohledu je již pochopitelné, proč se Kanó jako člen organizačního výboru snažil prosadit ukázky japonských bojových umění v celé jejich komplexnosti. Nešlo o upřednostnění konkrétního, vlastního úpolové systému, ale ukázkou kulturního dědictví Japonska s jeho tradičními a výchovnými prvky.

Svinth²⁵⁵ píše také o neúspěšném pokusu německých nadšenců zařadit džúdó jako ukázkový sport na OH 1936 v Berlíně. Paradoxně a nezávisle na této aktivitě vedl Ičiró Hatta, jeden z nejlepších japonských džudistů, na OH do Berlína skupinu zápasníků volnostylařů.²⁵⁶ Ičiró Hatta a Sumijuki Kotani dříve soutěžili (i když neúspěšně) v zápasu na olympijských hrách 1932 v Los Angeles.²⁵⁷ Byli v té době členy skupiny džudistů, kteří v Japonsku v r. 1929 představili zápas ve volném stylu.

Rozšíření džuda mimo Japonsko a vznik olympijského džuda

Na přelomu 19. a 20. století se džúdó začalo rozšiřovat i mimo Japonsko. První oficiální kontakty sledujeme od roku 1903, když J. Jamašita vycestoval do Spojených států. O rok později začal vyučovat i prezidenta USA T. Roosevelta²⁵⁸ a jeho rodinu, a také na Vojenské námořní akademii.²⁵⁹

V průběhu prvního desetiletí dvacátého století se džúdó rozšířilo také do mnoha evropských zemí, Severní a Jižní Ameriky. Do těchto zemí cestovali učitelé džuda (například K. Sasaki – Rakousko-Uhersko, J. Jamašita a G. Tomita – USA, J. Tani – Velká Británie atd.), které získávalo zejména pro svůj sebeobraný aspekt velkou popularitu.²⁶⁰ V Evropě se Kódókan džúdó rozvíjelo jako komplexní bojové umění společně s jinými školami džúdžucu. První kroky můžeme sledovat od roku 1900 v Německu (Berlín), dále v Anglii (Kacukuma Higaši, 1905; Jukio Tani, 1905; Gundži Koizumi, 1906) a ve Francii (Gui de Montgaillard, 1905; učitelé Išiguro a Aida, 1925; Mikonosuke Kawaiši, 1935).²⁶¹

První mezinárodní utkání v džudu se uskutečnilo mezi německým a britským klubem v roce 1929.²⁶² První neoficiální mistrovství Evropy bylo v roce 1934 v Drážďanech.²⁶³ Paradoxně myšlenku zařadit džúdó do programu olympijských her iniciovali také němečtí džudisté. Už v třicátých letech dvacátého století Němci založili Evropskou unii džúdžucu. Tato organizace ale díky narušeným mezinárodním vztahům vlastně nikdy nepracovala. Německá federace džuda požádala své ministerstvo sportu o zařazení džuda do olympijských her 1936 v Berlíně jako ukázkového sportu. Této žádosti sice nebylo vyhověno, ale džudu se dostalo pozornosti v organizaci Hitlerjugend, takže se mohly uskutečnit mezinárodní zápasy mezi Japonskem a Německem v Tokiu.²⁶⁴ Nezávisle na této aktivitě jeden z někdejších nejlepších japonských džudistů Ičiró Hatta vedl na olympijské hry do Berlína japonské

zápasníky volnostylaře.²⁶⁵ I. Hatta a S. Kotani soutěžili na olympijských hrách už předtím v roce 1932 v Los Angeles.²⁶⁶ Byli v té době členy skupiny džudistů, kteří v Japonsku v roce 1929 představili zápas ve volném stylu. Další rozvoj a rozmach rozšiřování džuda zbrzdily události související s II. světovou válkou, stejně jako válka samotná.

Po druhé světové válce bylo v roce 1946 cvičení bojových umění, včetně džuda, v Japonsku zakázáno vrchním velitelstvím spojeneckých sil ve smyslu Postupimské deklarace v článku 6, protože bojová umění byla nástrojem militarizmu a státní propagandy.²⁶⁷ Zákaz cvičení džuda byl platný nejenom v Japonsku, ale na základě podmínek vítězných států i v Německu.²⁶⁸ Znovuotevření klubů bylo možné až po ujištění, že džúdó je pohybová aktivita založená na bázi západního sportu. Na druhé straně bylo džúdó po druhé světové válce jedním z nejdynamičtěji se rozvíjejícím sportem. Tento výrazný růst byl spojen s racionalizací a kodifikací pravidel a forem soutěží a také vzrůstající mezinárodní orientací.²⁶⁹ Bylo to v čase, kdy se džúdó muselo rozhodnout, jakou cestou jít, jestli si může dovolit setrvat na tradicích a původních cílech. Džúdó nebylo převážně shledáváno jako stylizovaná japonská forma zápasu, neozbrojený boj či alternativa sebeobrany. Stalo se dynamickým sportem schopným rozvoje na západě i východě.²⁷⁰

Další z rozhodujících kroků ke sportizaci džuda se odehrál ve Spojených státech amerických. Pro zápas univerzitních klubů z Univerzity Berkley a Státní univerzity San Jose vytvořili v roce Henry Stone a Yoshihiro Uchida systém váhových kategorií, který byl dále používán v univerzitních soutěžích. V roce 1953 Amateur Athletic Union přijala za svůj oficiální sport džúdó a tyto váhové kategorie.²⁷¹ Když se Uchida (jako předseda amerického Kolegia danů) v roce 1961 v Paříži účastnil zasedání Mezinárodní federace džuda, prosadil hlasování o váhových kategoriích. Bylo zde definitivně rozhodnuto, že pro příští mezinárodní soutěže budou používány váhové kategorie. Tímto se završil odklon od džuda jako bojového (sebeobraného) umění, a tím nezvratitelně nastoupilo na cestu sportizace.

Založení Evropské unie džuda a Mezinárodní federace džuda

24. června 1948 vznikla z iniciativy londýnské Budokwai Britská asociace džuda (British Judo Association, BJA). Budokwai byla již předtím lídrem britského džuda. Tento krok byl nutnou formalitou před dalším londýnským zasedáním 26. července 1948. Ustanovujícího zasedání Evropské unie džuda (European Judo Union, EJU) se účastnila Británie, Nizozemsko, Rakousko a Itálie jako zakládající členové, Francie jako pozorovatel.²⁷² První oficiální mistrovství Evropy se ale konalo až v roce 1951 v Paříži a pak každoročně.²⁷³

Po vzniku kontinentální organizace byla přirozená snaha o vytvoření celosvětové zastřešující organizace.²⁷⁴ Mezinárodní federace džuda (International Judo Federation, IJF) byla založena z evropské iniciativy už v roce 1951, shodou okolností opět v Londýně 12. července 1951, a to tak, že 4. generální sjezd EJU plynule přešel do prvního generálního sjezdu IJF. Zakladatelské země byly tedy pouze z Evropy (Itálie, Británie, Belgie, Francie, Nizozemsko, Německo, Rakousko a Švýcarsko). Až později se připojily další národní organizace. Velkým problémem bylo i to, jak zapojit Japonsko, u kterého nebylo jasné, jaká je jeho národní organizace. Faktickým lídrem bylo Kódókan džúdó, na druhé straně zde byla od roku 1949 Celojaponská federace džuda – Zen Nihon Judo Renmei, v obou figuroval jako prezident Risei Kanó.²⁷⁵ Na druhém zasedání o rok později (30. 8. 1952) bylo alespoň rozhodnuto, že prezidentem IJF se stane Risei Kanó, syn zakladatele džúdó a ředitel Kódókanu. V roce

1956 bylo uspořádáno první mistrovství světa v Tokiu. Účastníci se jich džudisté z celého světa a ukázalo se, že Japonci mají sice dominantní postavení, nejsou však neporazitelní.

Záhy po druhé světové válce se Japonsko připojilo k americké a ruské výzvě usilovat o úspěch v době studené války na bitevním poli olympijských her. Vzhledem k tomu, že džúdó bylo již ve světě populární a Japonsko pořád supervelmocí v džudu, zahájil Japonský olympijský výbor kampaň pro zařazení džuda do programu olympijských her.²⁷⁶ Také International Judo Federation v čele s Risei Kanóem, synem zakladatele džuda, se úporně snažila o jeho zařazení do programu olympijských her. Příležitost se naskytla, když byly olympijské hry připravované znovu v Japonsku. Japonská delegace s podporou IJF opakovaně žádala o zařazení džuda do olympijských her. To bylo akceptováno jako olympijský sport až v roce 1960 na 57. zasedání Mezinárodního olympijského výboru v hotelu Excelsior v Římě. Delegáti rozhodli o zařazení džuda v poměru hlasů 39 ku 2.²⁷⁷ Symbolicky to znamenalo rehabilitaci Japonska jako národa a také návrat do rodiny olympizmu, jenž začal v roce 1952. Začlenění džuda znamenalo také začlenění prvního nezápadního sportu do olympijských her. Dominance japonských závodníků ve třech ze čtyř váhových kategorií na olympijských hrách v Tokiu posílilo národní identitu Japonska. Na druhé straně Geesinkovo vítězství v kategorii bez rozdílu vah bylo mementem pro příští historii džuda a skutečným začátkem westernizace, sportizace a olympizace Kódókan džúdó.²⁷⁸ Na olympijských hrách 1968 v Mexiku džúdó nebylo zařazeno, ale od olympijských her v roce 1972 v Mnichově je součástí každých olympijských her.

V současnosti jsou cíle Mezinárodní federace džuda plně nasměrovány k podpoře olympijských her:²⁷⁹

- Podporovat srdečné a přátelské vztahy mezi členy a vést a organizovat aktivity v džudu na celém světě
- Ochraňovat celosvětové zájmy džuda
- Organizovat jednání IJF, dohlížet na setkání organizované jejími členy a participovat na olympijských akcích
- Rozvíjet praxi džuda na celém světě u všech kategorií populace
- Vytvářet pravidla pro praktikování džuda a pravidla aplikovatelná na mezinárodních soutěžích organizovaných nebo podporovaných IJF
- Zvyšovat kvalitu tréninku džuda
- Dohlížet na udělování stupňů, včetně stupňů dan, a jejich soulad s pravidly IJF
- Podporovat ideály a cíle olympijského hnutí

Marně bychom hledali zmínku o zachování tradic džuda, podpoře výchovných ideálů. Není zde ani zmínky o jeho původních cílech, jako by ani neexistovaly.

Závěry

Důvodem pro hodnocení sportovní úspěšnosti zemí ve skutečnosti není jejich sportovní úspěšnost. Hodnocení latentně posuzuje zejména ekonomickou, sociální a politickou sílu. Sporty, které se chápou jako mezinárodní, celosvětově rozšířené, jsou vesměs sporty vynalezené na Západě. Tyto sporty drží ideologický monopol. I ty, které jsou dnes mezinárodně uznávané, jsou součástí programu olympijských her a nepocházejí ze Západu. Typickým příkladem je džúdó, jež se dočkalo uznání až poté, co se upravila pravidla a způsob organizace podle západního vzoru. Jak uvádí

Dixon²⁸⁰ „Fascinace čísly a záznamy, které jsou obchodní známkou těchto sportů, jsou v konečném důsledku myšlenkou využití sportu jako značky národní identity.“

Hanson-Lowe upozorňuje na změny v obecném povědomí, které se po druhé světové válce udály v džudistickém hnutí.²⁸¹ Je zde zřetelný odklon od Kanóovy myšlenky džentlmenského boje a cesty ke zlepšení společnosti prostřednictvím cvičení džuda. Z poznámek Dž. Kana plyne, že už ve 20. a 30. letech dvacátého století odhalil nebezpečí převládnutí gedan džúdó (nízkého) nad džódan džúdó (vysokým).²⁸² Jeho obavy se ve velké míře naplnily. Ve druhé polovině dvacátého století jsme svědky rozvoje téměř výlučně zjednodušeného (o výchovné cíle), nízkého gedan džúdó. Výzkumy dokazují, že Kanó, i když se významnou měrou zasloužil o rozvoj soutěžního sportu a olympizmu v Japonsku, si nikdy nepřál zařazení džuda do olympijských her. Vzhledem k jeho podstatě jako výchovného systému ho to ani nikdy nenapadlo. Současný stav džuda a jeho směřování odporuje myšlenkám Kódókan džúdó a jeho základním principům.²⁸³ Především se jedná o jistou sekularizaci, odtrhnutí od ideálů džuda a o následnou westernizaci, přijetí evroamerických sportovních ideálů - podat nejvyšší výkon podle daných pravidel s cílem vyhrát nad druhými. Největší rozdíly můžeme vidět v cílech a chápání randori. Pochopitelně odlišný cíl si vyžádal změny v metodice, organizaci cvičení a podobně. Zde hrály a hrají stěžejní role organizace, zejména Mezinárodní federace džuda, jež vznikla z Evropské unie džuda. Smrt Dž. Kana, následující roky válečného i poválečného útlumu a dominantní vliv moderního sportu způsobily odklon od takového džuda, jaké vytvořil Džigoro Kanó (tab. 7).

Tabulka 7. Porovnání vybraných znaků předolympijského a olympijského (po 2. sv. válce) džuda

	Předolympijské džúdó	Olympijské džúdó
Cíle džuda	mravní výchova, tělesná výchova, branná výchova	maximalizace sportovního výkonu a výhra v soutěži
Olympijské hry v Tokiu	1940 - ukázky komplexu japonských bojových umění bez snahy o zařazení džuda do programu	1964 – zařazení džuda jako soutěžní disciplíny
Randori	pouze jedna z metod cvičení	cíl a smysl cvičení
Kategorie v randori	žádné	váhové kategorie po vzoru západních úpolových sportů
Cíl randori	zlepšit svou a pomoci zlepšovat soupeřovu schopnost aplikovat techniky dle principů Kódókan džúdó	randori je ztotožněno se šiai, cílem je vyhrát nad soupeřem jakýmkoli způsobem neodporujícím pravidlům
Ohodnocení	Ippon, vítězství čistou technikou	juko, koka, vítězství málo bodovanými technikami
Organizace	žádná, v Japonsku rozšiřování ve vzdělávacích institucích, neformální rozšiřování ve světě	struktura národních, kontinentálních a celosvětové organizace
Výkonové měřítko	stupeň (dan)	vítězství v soutěži

4.2. Sportovní diplomacie v džudu na olympijských hrách

Po druhé světové válce se Japonsko různými způsoby snažilo prosadit v mezinárodní konkurenci. Výjimkou nebyla ani bojová umění. Masutacu Ojama, zakladatel kjókušinkai karate, který se proslavil mnohými zápasy (i s býky), to sám otevřeně přiznával. V té době ale ještě nebyl obecně znám. V padesátých letech dvacátého století prudce stoupala hvězda profesionálního zápasníka Riki Dozana²⁸⁴ a s jeho hvězdou se navracelo sebevědomí a národní hrdost poraženému Japonsku. I když je profesionální zápas především show, Riki Dozan vyhrával zápasy s o mnoho většími zápasníky ze Západu. Tradicionalistické kruhy v Japonsku ale nerady viděly profesionální zápas, který nebyl v souladu s hodnotami bojových umění jako sumó, kendó anebo džúdó. I tradicionalisté cítili naději po zařazení džuda do programu olympijských her. Kromě toho byl Riki Dozan v roce 1963 zavražděn. Tím se uvolnilo ideologické pole pro nové hrdiny, bojovníky, kteří by dokázali velikost Japonska.²⁸⁵ Stejně tak jako v případě Riki Dozana je zde několik dalších příkladů podpory ideje nacionalismu u hrdinů, kteří byli do japonské společnosti pouze asimilováni. Tento trend v širším měřítku v japonské společnosti pokračuje dodnes.²⁸⁶ Džúdó (a sport obecně) je také důležitým politickým artiklem ve státech postižených válkou. Silné státy, Japonsko nevyjímaje, poskytují materiální i znalostní podporu.²⁸⁷ Importují tak kulturu západního typu. Podobně jako v jiných sportech je účast sportovců na významných setkáních otázkou příležitostí. Ty jsou limitovány finančními prostředky, kulturními překážkami nebo aktuální geopolitickou situací.²⁸⁸ Přestup sportovců z jedné země do druhé a promptní získávání občanství nové země pro reprezentaci na sportovních utkáních je koneckonců zcela běžným jevem napříč celým spektrem sportů.

Džúdó bylo zařazeno jako soutěž do programu olympijských her v Tokiu v roce 1964 a na hrách byly organizovány také ukázky dalších japonských bojových umění: kendó, kjúdó a sumó. Podle vzoru zápasu byli soutěžící muži rozděleni do váhových kategorií. Byly vytvořeny čtyři kategorie, včetně kategorie bez rozdílu vah. Tento odklon od původních pravidel Kódókan džúdó byl naplněním předešlých snah IJF přiblížit se sportovnímu standardu ostatních úpolových sportů. I když na domácí půdě nejsledovanější a nejočekávanější kategorii, tzv. open, bez rozdílu vah, vyhrál Nizozemec A. Geesink.²⁸⁹ Pro Japonsko to bylo zklamáním, které nebylo zahojeno ani pěti zlatými medailemi ze zápasu. Prohra Japonska v nejprestižnější kategorii, v džudu, byla ale pro ostatní svět výzvou a nastartováním dalšího rozměru tréninku džuda směrem k maximálnímu rozvoji kondičních pohybových schopností, zejména silových a silově rychlostních.

Význam olympijského džuda

Transformace džuda po druhé světové válce změnila samou podstatu jeho existence. Ovlivnila symbolický systém a ideové hodnoty, i když je stále sentimentálně připomínán (již zaniklý) původní cíl džuda.²⁹⁰ Porovnáním současného kompetitivního džúdó a nesoutěžního aikidó (tedy bojového umění s cíli do značné míry totožného s původními cíli džúdó) prostřednictvím the Perception of Success Questionnaire²⁹¹ (dotazník vnímání úspěchu) vidíme rozdílnost těchto úpolových systémů. U dětí jsou aikidisté orientováni více na činnost než džudisté. Džudisté jsou také víc orientováni na ego.

U skupiny dospělých sportovců jsou zkušení aikidisté překvapivě méně orientovaní na činnost i ego, než aikidisté začátečníci a pokročilí i méně pokročilí džudisté.

Společně s internacionalizací džuda se rozšiřovalo i přesvědčení, že džúdó je sportem v západním slova smyslu. Zejména v Japonsku, ale i v jiných státech, existuje stále jistý malý okruh lidí, kteří jsou přesvědčeni, že džúdó není soutěžním sportem, ale budó. Na problém možného zániku džuda jako disciplíny budó bylo na vědeckém fóru upozorněno již v roce 1965 na konferenci Japonské společnosti pro tělesnou výchovu, zdraví a vědy o sportu. Jak je patrné ze současného stavu džuda v celosvětovém měřítku, společně s ním se nerozšířila jeho ideová podstata.²⁹² Je nutno říct, že i u džudistů můžeme nalézt různé skupiny. I v posledním čase se vytvářejí formální sdružení, která se snaží zachovat, resp. znovuzrodit původní džúdó jako bojové umění. Znamená to, že někteří praktikanti džuda si jeho poválečnou změnu plně uvědomují. Někdy dochází dokonce k transformaci tohoto uvědomění. Například fenomenální sportovec Jasuhiro Jamašita později řekl:²⁹³ „To co učím, nejsou jenom techniky džúdó. Prostřednictvím technik, které jsem se sám naučil, učím ducha džúdó, výchovné aspekty džúdó, a konečně, také japonskou kulturu a víru“. Dos Santos²⁹⁴ proto přísně rozděluje dvě skupiny praktiků – džudisty (jap. džúdóka) a zápasníky džúdó. Současní praktici jsou podle něj až na výjimky zápasníky džúdó, tedy praktici, kteří se zabývají pouze transformovaným soutěžním džúdó, bez ohledu na jeho původní cíle.

Z historického exkurzu v předešlé kapitole jsme se dověděli, že džúdó bylo chápáno jako elitářské umění, výrazně preferující vysoce vzdělané lidi. Z těchto lidí pak částečně vzešla i politická, kulturní, intelektuální a ekonomická elita období Meidži a Šówa v Japonsku. V současnosti je nevyhnutelné zabývat se i sociální stratifikací ve sportu. I když není znám sociální status džudistů olympioniků, předcházející výzkumy potvrzují, že džudisté obecně patří spíše mezi méně vzdělané a níže sociálně postavené osoby.²⁹⁵ Protože například u šermu je situace přesně opačná, je potřeba vytvořit program, který i v džudu osloví i společensky vyšší a vzdělanější vrstvy. Také Kasuga²⁹⁶ referuje, že členové vysokoškolského klubu univerzity Ricumeikan sice po intenzivním a cíleném tréninku, zaměřeném na maximalizaci sportovního výkonu, signifikantně zlepšili výsledky na soutěžích, ale současně se studenti zhoršili ve svých studijních výsledcích. Protože je tento efekt neslučitelný s ideálem džúdó Džigora Kanó, Kasuga navrhuje buď hledání jiných, časově méně náročných metod tréninku, anebo udržení rovnováhy mezi dobrými sportovními i studijními výsledky.

Současná praxe je ve značné diskordanci s džudem, jak je zakladatel Kanó idealizoval.²⁹⁷ Podle jedné v bojových uměních tradované historky se mnich zenové školy Rinzai Takuan Sóhó (1573-1645) zeptal neporazitelného šermíře Mijamota Musašiho (1584-1645): „Co bys byl bez svého meče?“

Protože se ve sportovním tréninku džuda akcentuje pouze vítězství, vrcholoví džudisté nejsou programově vedeni k jiným atributům. I když je těžké posuzovat mravnost džudistů vzhledem k jejich úspěchům. Na povrch vyplouvají spíše pochybení vrcholových džudistů. Zde uvádíme, bez nároku na kompletnost, několik příkladů.

Anton Geesink (vítěz v kategorii bez rozdílu vah, Tokio, 1964) byl už jako člen Mezinárodního olympijského výboru zapleten do kupování hlasů.²⁹⁸ I když nebyl suspendován jako jiní podplácení členové MOV, byl pouze napomenut, uvrhl skandál špatné světlo na tuto legendu džuda. Australský reprezentant v džudu na olympijských hrách 1976 v Melbeurne Warren Richards byl na začátku roku 2011 zatčen za obchod s drogami v baru Balcony v Sydney.²⁹⁹ Další australský olympionik z Pekingy 2008 Matt Celotti byl odsouzen za napadení a ublížení na zdraví.³⁰⁰ Krisztián Tölgyesi, který

reprezentoval v roce 2000 v Sydney Maďarsko, byl 27. 10. 2008 zadržen za výrobu a přechovávání tří bomb a přípravu teroristického útoku. Také jeho rodiče byli členové extremistické skupiny Lelkiismeret 88 (maď. Sebevědomí, číslo 88 odkazuje na „Hail Hitler“).³⁰¹ Adler Volmar, účastník olympijských her 2008 v Pekingu byl vyloučen z amerického týmu poté, co byl uvězněn za znásilnění patnáctileté dívky (28. 9. 2008).³⁰² Gruzínští džudisté a zápasníci zdemolovali soud v Tbilisi poté, co se účastnili líčení s gruzínským olympionikem Giorgim Revazishvilim. Ten byl zadržen (28. 6. 2005) společně s Aleko Davitashvilim (Prezident Gruzínské zápasnické federace) a jeho bratem Davitem za výpalnictví, kdy od řeckého podnikatele pod pohrůžkou získali 8000,- USD.³⁰³ Íránský závodník Arash Miresmaili na olympijských hrách 2004 v Aténách odmítl z rasových a politických důvodů nastoupit na zápas proti Izraelci Ehudu Vaksovi.³⁰⁴

Některá pochybení jsou vážná, a měla i soudní dohru. Některá pochybení (a ty jsou početnější) mají „pouze“ lidský rozměr.³⁰⁵ Parafrázujeme džudistům otázku Takuana Sóhó Musašimu: „Co je olympionik bez džuda?“. Častokrát vůbec nic.

Veřejnost má obecně tendenci vnímat vrcholové sportovce jako mravné lidi, příklady hodné následování. U džudu je tato tendence posílena tím, že se jedná o systém, který má v teorii zakotven i mravní výchovu. Zcela nevhodně se zde spojuje historický cíl džuda s cíli dnešního olympijského džuda, které se v tomto ohledu ničím neliší od kteréhokoliv jiného olympijského sportu. Někteří olympionici jsou z obecného pohledu „hodní“, někteří „špatní“, stejně jako všichni ostatní lidé. Být hodným člověkem ale není aspirací olympionika. Jejich motivací je vyhrát podle soutěžních pravidel. Uvedené příklady pouze ilustrují, že bychom neměli džudisty – olympioniky – glorifikovat mimo jejich sportovní úspěchy. Jsou stejně omylní jako každý, a stejně mohou mravně pochybit.

Úpolové sporty jsou obecně vnímány jako násilné. Ale tak, jako se například Mixed Martial Arts často chápe jako decivilizace sportu,³⁰⁶ v džudu z tohoto pohledu dochází k civilizaci. Postupně jsou zakazovány činnosti, při kterých docházelo ke zraněním. Charakter džuda předpokládá získání fyzické kontroly nad soupeřem. Proto je vnímáno z podstaty jako násilné. Je však nutno říct, že to, co je jako násilné vnímáno jedním člověkem, nemusí být stejně vnímáno druhým. Výzkum v různých druzích sportů ukázal, že problémem není zjevná fyzická násilnost (například u džuda a karate), ale vysoká násilnost (zjevná i skrytá) ve sportech, kde k ní vzhledem k pravidlům vlastně nemá dojít, například ve fotbalu a basketbalu.³⁰⁷

Džúdó bylo vytvořeno i jako nástroj mezikulturní komunikace. Bylo navázáno na učitele. Tělesná pohybová zkušenost přináší přímý prožitek z kontaktu s jinou kulturou. Propagace džuda (a dalších japonských bojových umění) v zahraničí byla a je i způsob japonizace části světové společnosti.³⁰⁸ Poukazuje ale i na benefity bojových umění jako životní cesty, jako způsobu efektivní komunikace.³⁰⁹ Protože japonská bojová umění tak, jak je známe, vznikla až ve dvacátém století (jakkoli jejich předchůdci mohou být o mnoho starší), spojuje se v nich pragmatismus a demokratický přístup s odkazem na tradiční staré hodnoty. Bojová umění jsou v současnosti demilitarizována, přesto si však uchovávají bojového ducha. V některých bojových uměních, jako například v kjúdó, iaidó a aikidó, se zachoval kulturně historický a spirituální kontext.³¹⁰ Zdá se, že džúdó je dnes zcela jiné, postrádá původní kulturně historický a spirituální kontext. Je nesporné, že hlavním jeho záměrem je sportovní výkon v okcidentálním smyslu.

Džúdó samotné pravděpodobně nemá velký kulturní vliv. Základní kulturní znaky sportovci přebírají z vlastní kultury. Na olympijských hrách 2004 v Aténách byl například ověřen předpoklad, že finalisté

ze zemí s kulturou individualizmu používají expresivní výrazy obličej. Sportovci ze zemí s kolektivní kulturou (jakou je i Japonsko) skrývají své emoce, nevyjadřují je navenek.³¹¹ Přitom džúdó by mělo přirozeně vést ke skrývání emocí, protože emotivnost je tradičně považována za nedostatečný projev bojového ducha.

Pravidla olympijského džuda

V předešlých kapitolách je stručně popsán vliv zakladatele džuda na vznik standardních pravidel pro zápasy džúdžucu podle Dai Nihon Butokukai. Do této doby neměl Kódókan žádná psaná pravidla, protože pro randori stačila ústní, neformální pravidla a pro šiai byla pravidla dohodnuta také pokaždé ústně, protože neexistoval žádný standard, na který by se mohli zápasící odvolat.

Je potřeba důsledně rozlišovat dva způsoby poměřování sil v džúdó: randori a šiai. Zatímco randori je tréninkovou metodou, šiai je skutečným (soutěžním) zápasem. První psaná pravidla Kódókan džúdó byla vytvořena pro lepší standardizaci pod názvem Kódókan džúdó randori šóbu šimpan hó, tedy Pravidla Kódókan džúdó pro randori a soutěže.³¹² Kódókan podle těchto pravidel:

- preferoval techniky hodů a omezoval boj na zemi
- neomezoval čas zápasu
- vítězství na převahu dvou hodnocení ippon (sanbon šobu)
- nerozlišoval váhové kategorie
- používal keikogi s krátkými kalhotami a rukávy (kosode)
- umožňoval páky na různé klouby (kromě prstů na ruku a nohu, zápěstního a hlezenního kloubu)

V dalších letech došlo, až do období druhé světové války (což je ovšem období dlouhé více než padesát let), k několika úpravám a změnám v pravidlech pro randori a soutěže:

- úprava keikogi tak, aby lépe odpovídal západnímu oblečení – tedy dlouhé úzké rukávy a dlouhé kalhoty (1906)
- vítězství na převahu jednoho hodnocení ippon (ippon šobu)
- omezení kansecu waza postupně až k povoleným pákám pouze na loketní kloub (1916, 1925)

Tak, jak je džúdó (a další japonské úpolové systémy) nástrojem transformace kulturní praxe na Západě, tak je i západní společnost nástrojem transformace v džúdó.³¹³ Západní vliv je nejviditelnější ve sportovních pravidlech džuda. Už samotné jeho zapojení do sportu jakožto západního fenoménu předpokládalo jeho postupnou, ale mohutnou westernizaci. Jiné nesoutěžní úpolové systémy (např. aikidó) tímto poznamenány nejsou.

Westernizace ovlivnila především soutěžní úpolové sporty a včlenila do jejich filozofie typicky západní prvky.³¹⁴ Tyto prvky byly přeneseny i do původní kultury, ve které úpolové sporty vznikly. Džúdó, karate a další soutěžní úpolové sporty, které se vyvinuly z japonských bojových umění, se vyznačují komercializací, sportizací a kultem individuality.

V raném džudu mělo soupeření spíš charakter soubojů než sportovního utkání.³¹⁵ Tyto souboje neměly kodifikovaná pravidla zápasení, rozhodčím byla osoba s vysokým sociálním statusem. O jisté kodifikaci můžeme mluvit od prvního celojaponského šampionátu (1930). Ale až na začátku padesátých let se v souvislosti s internacionalizací džuda objevila pravidla, která známe u západních sportů. Na třetím mistrovství světa v Paříži 1961 se poprvé zápasilo ve váhových kategoriích (do 68 kg, do 80 kg, nad 80 kg a bez rozdílu vah). Začlenění džuda do olympijských her v Tokiu 1964 potvrdilo tyto kategorie a také podnítilo ustanovení inovovaných pravidel. Od té doby jsou pravidla v procesu neustálých změn.

V dalších letech, už pod dohledem Mezinárodní federace džuda, došlo k několika změnám, které pravidla džuda postavila na úroveň jiným úpolovým sportům. Změny standardizovaly pravidla zejména v oblastech:

- Váhové kategorie
- Skóre s nízkým bodováním (koka, juko)
- Rozhodování o vítězství převahou
- Tříčlenný tým rozhodčích
- Čas zápasu
- Zápasíště
- Oblečení rozhodčích
- Úprava keikogi
- Penalizace
- Kombinované vítězství
- Gesta rozhodčích
- Vystoupení ze zápasíště
- Systém repasáží

Některé z těchto změn pouze zvýšily bezpečnost (např. definice zápasíště) a objektivizovaly soutěžení (např. rozhodčí, gesta rozhodčích) a podobně. Jiné zcela změnilly charakter boje džuda, taktiku, používané techniky a další (např. váhové kategorie, systém bodování).

Už Kanó definoval, že wazaari je přibližně 70% z dobré techniky, ippon. Zcela přirozeně se s narůstajícím počtem zápasů a s tím, jak se úroveň sportovců vyrovnávala, objevil i problém hodnocení wazaari. V roce 1967, u příležitosti mistrovství světa, Mezinárodní federace džuda představila a schválila nová pravidla, obsahující skóre rozdělené na ippon, wazaari, wazaari ni čikai waza (později přejmenováno na juko) a kinsa (později přejmenováno na koka). Podobně byla stupňovitě vytvořena i penalizace. Zatím se však předpokládalo, že si rozhodčí bude pamatovat všechna bodování až do konce zápasu. Evropská unie džuda dále experimentovala s hodnocením technik (a jejich zaznamenáváním – v roce 1974 byly poprvé použity skórovací tabule), dokud se všeobecně nepřijal standard IJF. Stěžejní roli v racionalizaci a standardizaci pravidel sehrál tehdejší prezident IJF Charles Palmer z Velké Británie.

Poté, co byly zavedeny různé formy penalizace a různé stupně bodování za platné techniky, se džúdó stalo divácky přitažlivějším. Opomněla se tak ale základní myšlenka japonských bojových umění, tedy úplné vítězství jedinou technikou. Dlouhá léta bylo zavedení pomocných bodů juko a koka a

penalizací šido, čui a keikoku vyčítáno, zejména učitelé z řad japonských tradicionalistů, že podněcují k nepřiměřené taktizaci, vítězství za každou cenu a na úkor bojového ducha. Samotní džudisté často oponovali a poukazovali na fakt, že velké množství zápasů na nejvyšší úrovni se stejně končí úplným vítězstvím. Jamašita³¹⁶ dokonce upozorňuje, že se to tak děje bez ohledu na národnost džudistů.

Džúdó se navzdory původnímu významu přizpůsobilo pravidlům jiných úpolových sportů a byly zavedeny váhové kategorie. To na jedné straně umožňuje, aby mohl vyhrát kdokoli, bez rozdílu některých genetických predispozic. Na straně druhé to v případě džuda potírá některé jeho sebeobrané principy. Zajímavé je i to, že i když jsou váhové kategorie projevem a důsledkem západní kultury, mnohé západní sporty žádné kategorie nemají. A přitom v nich výška anebo hmotnost hraje rozhodující roli.³¹⁷ Konečně – v západní kultuře můžeme ve vztahu k úpolovým sportům sledovat návrat ke skutečnějšímu, opravdovějšímu porovnávání síly. Od roku 1993, kdy se pořádá Ultimate Fighting Championship (UFC), zvítězilo několik lehčích bojovníků. Už na prvním turnaji (i dalších dvou) například zvítězil Royce Gracie, nejlehčí ze všech účastníků turnaje.³¹⁸ Váhové kategorie ve sportech jako box, vzpírání, zápas nebo džúdó mají, kromě vyrovnání šancí na výhru, i chránit před zraněním. Na nerovnost šancí na úspěch se však zbytečně již několik desítek let upozorňuje i v jiných sportech, například atletice. Mnohé disciplíny jsou tak determinovány vrozenými dispozicemi, že většina populace nemá žádnou možnost uspět – například ve skoku do výšky.³¹⁹ Ve skutečnosti se v těchto sportech namísto změny pravidel jedinci, kteří nemají šanci na úspěch, již v počátečních fázích tréninku označí za neperspektivní pro daný sport (nebo disciplínu).

Zatímco v roce 1964 na olympijských hrách v Tokiu bylo 74 mužů ve čtyřech váhových kategoriích, posledních olympijských her se účastní téměř čtyři stovky mužů i žen v osmi kategoriích. Počet váhových kategorií se postupem času rozrůstal, jak je zřejmé z tabulky 8. Na prvních olympijských hrách bylo džúdó zastoupeno čtyřmi kategoriemi, na olympijských hrách v letech 1972 a 1976 šesti. Na olympijských hrách v letech 1980 a 1984 se zápasilo dokonce v osmi váhových kategoriích. Pak byla z olympijských her vyloučena kategorie bez rozdílu vah (open). U žen bylo na OH vždy 7 kategorií, pouze od OH 2000 došlo k navýšení kg u pěti z nich.

Tabulka 8. Počet váhových kategorií na olympijských hrách – muži

Olympijské hry (OH)	Počet váhových kategorií
OH 1964	4 váhové kategorie (včetně open)
OH 1972, 76	6 váhových kategorií (včetně open)
OH 1980, 84	8 váhových kategorií (včetně open)
OH 88, 92	7 váhových kategorií (open zrušena)
Od OH 1996	7 váhových kategorií, navýšení kg

Zrušení kategorie bez rozdílu vah znamenalo z pohledu původního džuda ztrátu posledního společného bodu s původním předolympijským randori. Tímto krokem byla dokončena diverzita zápasících džudistů do jednotlivých kategorií, ztratila se možnost zápasit s džudisty jiné hmotnosti, somatotypu a podobně. Tím se ztratil výrazný prvek předolympijského randori – přiblížení se ke skutečnému boji za použití pravidel, která umožní bezpečné bojování. Na mistrovstvích světa i jiných soutěžích sice kategorie bez rozdílu vah zůstala, vyloučením z olympijských her byla ale snížena její hodnota.

Je potřeba poznamenat, že váhové kategorie jsou pouze uměle nastavené a často neodpovídají skutečné běžné váze sportovců. Sportovci různými, často drastickými dietami snižují svoji váhu pouze několik hodin před vážením. Artioli et al.³²⁰ například navrhuje několik možných změn pravidel, podle kterých by:

- zápas musel začít nejpozději jednu hodinu po vážení,
- každému sportovci bylo umožněno vážit se pouze jednou,
- u vážení podstoupit test hydratace organismu,
- zákaz rychlé hydratace (například fyziologickým roztokem),
- zákaz rychlé sezónní změny váhové kategorie,
- a podobně.

Pravidla jsou upravována také tak, aby byla srozumitelná i pro diváckou veřejnost. Tak jak byla v roce 1974 poprvé použita skórovací tabule, v roce 1988 (na evropském šampionátu ve španělské Pamploně) se poprvé zápasilo v modrém a bílém džúdógi.

Používání modrých a bílých gi bylo zavedeno za účelem lepšího rozpoznávání platných technik jednotlivých závodníků a také lepší identifikaci závodníků diváky. Výzkumy z jiných úpolových sportů dokazují, že odlišně zbarvený úbor výrazně ovlivňuje rozhodčí.³²¹ Pokud byla u videozáznamů zápasů v taekwondo pomocí grafického programu změněná barva chrániče trupu z modré na červenou a opačně, závodníci v červeném získávali vyšší počet bodů. Výraznější rozeznatelnost závodníků tedy s sebou nese vyšší neobjektivitu rozhodčích. Tímto problémem se v džudu zabýval Matsumoto et al.³²² Analyzovali mistrovství světa v letech 2001, 2003 a 2005 a také olympijské hry 2004. Sledovali, zdali vítězi zápasů měli oblečené modré, nebo bílé džúdógi. Výsledky ukazují, že u mužů je statisticky významná tendence vítězů v modrých gi. Tendence vítězů v modrém gi stoupala jednak na každé soutěži od jejího začátku po finálové zápasy, a byla také víc pozorována v pozdějších letech. U žen nebyla tendence vítězství v modrém, nebo bílém gi statisticky významná.

Po olympijských hrách v roce 2000 změna pravidel směřovala k vyloučení tzv. negativního džuda. Sportovci jsou pravidly nuceni k rychlé akci zahrnující úchop a skutečný nástup do techniky. Není již možné taktizovat, poznávat soupeře a jeho akce, hledat jeho silné a slabé stránky a zejména pracovat na jeho otevření (súki), což je kruciólním principem bojových umění. Paradoxně právě taktizování a experimentování mělo stěžejní dopad na vznik džuda.³²³ Byly zde zaměněny pojmy bojový duch z hlediska historického (tedy skutečně bojového) a sportovní, soutěžní duch, který žene sportovce k vítězství i v riskantních akcích.³²⁴ Snaha o vyloučení negativního džuda směřovala i k odstranění riskantních obranných akcí bogjo šisei.³²⁵ V těchto akcích se sportovci snaží předejít bodování soupeřovy techniky tím, že se namísto kontrolovaného pádu snaží dopadnout na nohy, paže, častokrát do mostu s oporou o hlavu. Tyto akce měly za následek mnoho zranění, což se odrazilo v nutných úpravách pravidel džuda.

K relativně velkým změnám došlo po rozhodnutí více se zabývat analýzou výsledků vrcholových soutěží. Setkání komise rozhodčích IJF (v březnu 2000 v Římě) vedlo k zjištění, že procentuální podíl katame waza (znehynění) se konstantně snižuje. Komise se shodla na tom, že:³²⁶

- Rozhodčí přerušují zápas příliš brzy, a tak jej nedovolí adekvátně rozvíjet
- Trenéři se v tréninkovém procesu po zjištění, že boj na zemi není možné využít, zaměřují na techniky v postoji
- Techniky šíře waza (škrčení) není možné aplikovat, protože došlo k takovému vývoji džúdógi, které tloušťkou a tvrdostí tyto techniky nedovoluje³²⁷

Záhy pak byly učiněny některé kroky k odstranění těchto negativních jevů. Po mnoha úrazech – vyvrcholení kauzy zraněného lokte Hidehiko Jošidy na olympijských hrách 2000 v Sydney - bylo konstatováno, že závodníci se často snaží vyhrát, nebo spíš neprohrát za každou cenu.

Pády v olympijském džudu

Je v tom i něco mystického. Jak jsme si ukázali u významu a postavení úpolů v dějinách lidstva, pád měl ve všech historických obdobích a ve všech kulturách hodnotu nejenom sportovní, ale i životní prohry.

V předolympijském džudu jsou pádové techniky nevyhnutelnou podmínkou pro další pohybový růst.³²⁸ Strach z pádů brzdí růst pohybové výkonnosti.³²⁹ Za úspěšné provedení techniky džudista získává hodnocení ippon (úplné vítězství), nebo nižší bodové hodnocení wazaari, juko nebo koka. V soutěžních pravidlech džuda je definováno, že:³³⁰

Článek 20 Ippon

Rozhodčí v zápasišti vyhlásí ippon, je-li názoru, že provedená akce odpovídá následujícím kritériím:

a) Hodí-li závodník soupeře značnou silou a rychlostí na větší část jeho zad, aniž by nad ním ztratil kontrolu.

Článek 23 Wazaari

Rozhodčí v zápasišti vyhlásí wazaari, je-li názoru, že provedená akce odpovídá následujícím kritériím:

a) Hodí-li závodník soupeře bez ztráty kontroly nad ním, ale provedenému porazu chybí částečně jeden ze tří nutných požadavků pro ohodnocení ippon, viz článek č.20, odst. a) a dodatek.

Článek 24 Juko

Rozhodčí v zápasišti vyhlásí juko, je-li názoru, že provedená akce odpovídá následujícím kritériím:

a) *Hodí-li závodník soupeře bez ztráty kontroly nad ním, ale provedenému porazu chybí částečně dva ze tří nutných požadavků pro ippon:*

Příklady

1) *Chybí požadavek dopadu na „větší část zad“ a také částečně chyběla „rychlost“ nebo „síla“.*

2) *Dopad soupeře byl na větší část zad, ale částečně chyběla „rychlost“ a současně „síla“...*

Článek 25 Koka

Rozhodčí v zápasišti vyhlásí koka, je-li názoru, že provedená akce odpovídá následujícím kritériím:

a) *Hodí-li závodník svého soupeře bez ztráty kontroly nad ním určitou silou a rychlostí a soupeř dopadne na jedno rameno, stehno (stehna) nebo hýždě.*

Dodatek k článku 25 Koka

...Dopadne-li závodník po porazu na přední část těla, koleno (kolena), ruku (ruce) nebo loket (lokty), hodnotí se poraz jako útok.

V džudu může soutěžící získat kladné ohodnocení, pokud hodí svého soupeře, anebo ho kontroluje v znehybnění držním, škrcením nebo pákou. Jak plyne z pravidel, zápasníci se snaží hodit soupeře předepsaným způsobem, to znamená kontrolovaně na větší plochu zad určitou silou a určitou rychlostí. Současně se snaží, aby soupeřem nebyl za těchto podmínek hozen. O vítězství, neboli o udělení ohodnocení, rozhodčí rozhoduje nepřímo, podle způsobu pádu jeho soupeře. V případě, že hozený závodník dopadne biomechanicky správně a že provede správně pádovou techniku, která by mohla zabránit případnému zranění způsobeného pádem, prohrává. Naopak soupeři rozhodčí nepřiznají vítězství v případě, když padající dokáže padnout na menší část zad, popřípadě se v pádu otočit na přední část těla a podobně. Závodník zde na jedné straně využívá specifickou sportovní průpravu, která ho chrání před vznikem úrazu a na straně druhé také charakter zápasišť.

Džúdó se – stejně jako jiné úpolové sporty, kde převládají techniky hodů – cvičí na speciálním odpruženém povrchu, který má zabránit případným zraněním. Zápasišť je složena z několika vrstev. Na odpružené podlahové konstrukci jsou položeny žíněnký tatami, které tvoří souvislý povrch.

Skutečnost, že rozhodnutí rozhodčích o hodnocení házejícího je nepřímé podle charakteru pádu házeného soupeře, se celkem přirozeně vyvinula ve snahu naučit se nepadnout podle pravidel, aby nebylo soupeři kladné hodnocení přiznáno. Džudisté začali nejdříve neformálně a později cíleně nacvičovat takové pohybové struktury u pádů, které zabraňovaly ohodnotit házejícího soupeře kladně. Tato snaha kulminovala zejména v druhé polovině osmdesátých let dvacátého století. Později

byla Mezinárodní federací džuda (International Judo Federation) částečně potlačena dodatkem k článku 20 soutěžních pravidel.³³¹

Dodatek k článku 20 Ippon říká, že dopadne-li házený závodník záměrně do "mostu" (hlava a jedno nebo obě chodidla v kontaktu s tatami), ohodnotí rozhodčí v zápasšti tuto akci jako ippon nebo jiným odpovídajícím ohodnocením i přesto, že takto házený závodník zabránil naplnění všech kritérií pro takové ohodnocení. Důvodem je odradit závodníky od používání těchto obranných akcí.

Tento dodatek je však taxativně zaměřen jenom na jednu z nejnebezpečnějších technik. Někteří trenéři dokonce zašli tak daleko, že správné pádové techniky vůbec nevyučují, aby jejich svěřenci nezískali pro soutěž nesprávné návyky. V tréninku používají jenom pohybové struktury narušující kontrolu házejícího nad házeným, takzvané neortodoxní pády, zvraty (angl. turnouts). Podle Lafona³³² je zde několik důvodů, proč zařazovat do tréninkového procesu zvraty namísto klasické pádové techniky. Vychází přitom z předpokladu, že dnešní džúdó je především soutěžní sportovní disciplínou upravenou pravidly a neplní už sebeobrannou či jinou funkci.

I když jsou sportovci dlouhodobě specificky připravováni na provádění zvrátů, někteří autoři pochybují o správnosti jejich zařazování do tréninku namísto pádové techniky. Apelují na mnohé případy zranění (výjimečně i smrti), které byly způsobené úmyslným, nebo neúmyslným pádem na hlavu.³³³ Džudisté si potenciální nebezpečí pádu neuvědomují.³³⁴ Diskomfort u provádění pádů je závislý na vtáhnutí do boje a pocitu bojového vzrušení. Na tréninku džudisté nepocítují vysoký počet prováděných pádů negativně. Ba co víc, nemají jasnou představu o významu a důležitosti pádové techniky. Úpravy pravidel také významně ovlivňují úrazovost, jak se ukazuje v několika výzkumech v různých úpolových sportech. Některé příklady upozorňují,³³⁵ že i když se celková úrazovost může snížit, je potřeba reflektovat i změnu distribuce úrazů jednotlivých částí těla.

Úpolové sporty patří do heuristických činností. Tyto činnosti předpokládají neustálé inovace. V džudu se tyto inovace kromě jiného projevují zařazováním nových technik a jejich variací. Na záznamech zápasů z posledních let můžeme vidět značný stupeň inovace. Už téměř není možné získat body za základní techniku. Džudisté v procese sportovního výcviku vynalézají nové techniky, anebo se je učí v jiných úpolových sportech (zápas, sambo apod.), a také od svých soupeřů. Toto směřování je z hlediska charakteru sportu pochopitelné a logické. Nejvíc si tohoto způsobu vzniku nových technik a jejich aplikací můžeme všimnout u různých soutěží mixed martial arts (MMA).³³⁶ Mixed martial arts jsou otevřené všem technikám. Toto ale odporuje tradičnímu charakteru džuda, protože tak hrozí, že fakticky zaniknou původní techniky, jako se to stalo u technik úderů a kopů (atemi waza). Na tomto místě poznamenáme, že pravidla džuda byla od počátku vytvořena s cílem umožnit bojování bez zbytečných úrazů. Přeci jenom k nim, podobně jako v jiných sportovních činnostech, dochází.³³⁷ Například na olympijských hrách 2008 se zranilo z 385 džudistů 53 (tj. 11,2%), přičemž přímo na soutěži 38 (tj. 88,4%). Průměrná úrazovost ve všech sportech byla 9,6 %.³³⁸

Džúdó na paralympijských hrách

Paralympijské hry pro zdravotně postižené sportovce hrají v posledních padesáti letech vedoucí roli v začleňování handicapovaných lidí do majoritní společnosti. Paralympijské hry se odvozují od aktivit Ludwiga Guttmanna, který v nemocnici v Buckinghamshire využíval sport u pacientů se zraněním páteře jako integrální součást léčebného a rehabilitačního programu. První soutěž uspořádal jako obraz londýnských olympijských her v červenci roku 1948. Tato každoroční akce byla od roku 1952 mezinárodní. Od roku 1960 až do současnosti je pořádána každé čtyři roky vždy ve městě konání

olympijských her (kromě let 1968 až 1984, kdy pořadatelská města odmítla paralympijské hry). Od roku 1988 jsou paralympijské hry i formálně součástí olympijského hnutí.³³⁹

Džúdó zrakově postižených je zaštitěno International Blind Sport Federation (IBSA). V něm se poprvé závodilo na paralympijských hrách v roce 1988 v Soulu v šesti váhových kategoriích. Plné zařazení džuda do paralympijských her i se soutěží žen bylo v roce 2004. Zrakově postižení sportovci jsou v tréninkovém procesu integrováni s ostatními sportovci. V současné době sílí snahy o další začleňování handicapovaných sportovců. Organizační výbor se pro paralympijské hry 2012 v Londýně například zavázal:³⁴⁰

- Olympijskou vesnici zcela zpřístupnit handicapovaným sportovcům
- Maximalizovat pokrytí médií
- Integrovat plánování olympijských a paralympijských her
- Vzdělat všechny osoby účastnící se organizace olympijských her v principech inkluze
- Paralympijské hodnoty začlenit do oficiální politiky her
- Začlenit handicapované pracovníky do organizace her
- Propagovat paralympijské hry na národní úrovni
- Začlenit handicapované umělce do kulturního programu her

Ve skutečnosti ale paralympijské hry nejsou skutečnými olympijskými hrami, můžeme říct, že si na olympijské hry jenom hrají. V džudu jsou závodníci rozděleni do tří tříd podle jejich zrakového postižení:

- **B1:** Sportovci s totální absencí vjemu světla v obou očích, nebo částečný vjem světla, ale s neschopností rozeznávat tvar ruky na jakoukoliv vzdálenost a v jakémkoliv směru.
- **B2:** Sportovci se schopností rozeznávat tvar ruky s ostrostí vidění 2/60 a/nebo zrakovým polem menším než 5 stupňů.
- **B3:** Sportovci s ostrostí vidění od 2/60 do 6/60 a/nebo zrakovým polem větším než 5 stupňů a menším než 20 stupňů.

Vzhledem k tomu, že džúdó je založeno na úchopu soupeřova džúdógi, nemusí sportovce s poruchou zraku nikdo vést. Džúdó dále rozvíjí taktilní percepce a rovnovážové schopnosti.³⁴¹ Proto může být přínosné i pro lidi s handicapem, kteří nemají ambice soutěžit.

Závěry

Ve vývoji pravidel můžeme sledovat tři období dynamických změn:

- Modernizace na konci 19. století (zamezení zraněním, cvičení pro výchovné cíle)
- Sportizace v padesátých a šedesátých letech 20. století (rozšíření džuda, přiblížení západním standardům sportu)
- Komerencializace ve třetím tisíciletí (zvýšení zájmu médií, džúdó jako divácký sport)

Mnoho západních džudistů, pionýrů evropského džuda, cítilo dilema mezi duchem džuda a sportovním duchem. Například Trevor Leggett už v počátcích Evropské unie džuda opustil místo v její

exekutivě se slovy, že nemůže pomáhat rozvíjet místo džúdó pouze kuči waza (z jap. kuči – ústa, waza – technika, způsob).³⁴² Později také napsal, že současní džudisté jsou sice dobří v jeho technikách, ne však v džudu samotném.³⁴³

Významný britský teoretik a praktik džuda Syd Hoare, účastník olympijských her 1964 v Tokiu, mluví o třech vlivech na džúdó:³⁴⁴

- Konzervativismus
- Realismus
- Sportifikace

Konzervativismus přetrvává převážně v Japonsku, i když i mimo ně se někdy setkáváme s konzervativními myšlenkami. Ve sportovní politice ale Japonci nemají větší vliv než kterýkoliv jiný člen Mezinárodní federace džuda, takže všechny změny, na kterých se domluví jednotliví členové, nemůže Japonsko blokovat, i když protestuje. Nakonec není zbytí a i Japonsko se změnám přizpůsobuje. Jedním ze scénářů možného vývoje může být i to, že bude vytvořena další, paralelní organizace džuda, jejímž cílem bude zachovat džúdó jako bojové umění v jeho původním významu a pro naplnění původních cílů.

Realismus se podílel zejména na vzniku džuda a na jeho raném vývoji. Sebeobrana je jedním z jeho cílů a v teorii sebeobrany můžeme nalézt tyto charakteristiky:

- Technická východiska: Pečlivý výběr a vývoj efektivních technik (úderů, hody, znehybnění).
- Každý fyzický trénink má být užitelný: Úderů a kopů jako „zdravotní gymnastika“ v Seirjoku zenjó kjókuin taiku no kata.
- Preference boje v postoji (ne na zemi): První džudisté na zemi prohrávali (stejně preference jsou i v současných pravidlech džuda).
- Nácvik musí probíhat prostřednictvím volného boje: Randori vs kata.
- Úprava cvičebního úboru směrem k západní módě: Úprava (prodloužení) kalhot a rukávů.

Po druhé světové válce až do poloviny šedesátých let 20. století bylo džúdó na Západě často chápáno jako nepřekonatelné bojové umění, pomocí kterého i fyzicky slabý člověk může porazit silnějšího soupeře.³⁴⁵ Džúdó se ztotožňovalo se sebeobranou. V následujícím období toto nadšení opadlo. Z pohledu dnešních sebeobraných systémů džúdó není sebeobranou a současná soutěžní pravidla toto tvrzení ještě umocňují.

Sportifikace odvedla džúdó od původních cílů. Soutěž nebyla pro Kana cílem. Zápas dvou džudistů, nebo dvou týmů, byl pouze prostředkem rozvoje bojových dovedností. Současné džúdó je tvořeno pravidly, která jsou vytvářena skupinou legislativců. Pravidla se přizpůsobují požadavkům médií a obecnému vývoji světového sportu.

Olympijské hry jako největší sportovní, tedy i celosvětová multinárodní společenská událost, mají přinášet hostitelské zemi a zejména hostitelskému městu značný přímý i nepřímý benefit.³⁴⁶ Ekonomický přínos je důvod, proč jednotlivá města s podporou politické a ekonomické reprezentace

země kandidují jako pořadatelská města.³⁴⁷ Další přínos je nepřímý. Pořádání olympijských her bývá dlouhodobě využíváno jako nástroj propagace země pro podporu turistiky, ekonomického i politického zájmu. Hostitelská země také v některých případech využívá myšlenku olympijských her k podpoře zdravého sportování, zdravého životního stylu. Snaží se přesvědčit společnost o potřebnosti a nutnosti sportovního pohybu.³⁴⁸

Už v roce 1977 se v uznávaném mezinárodním vědeckém časopise *British Journal of Sports Medicine* objevily pochybnosti o dalším setrvání olympijských her.³⁴⁹ Článek byl psán z pohledu USA, které v něm byly implicitně chápány jako ekonomický, politický i sportovní lídr. V některých sportech, například džudu, však do té doby nezískaly žádnou medaili a v jiných sportech dominovaly státy východního bloku.

Aby se džúdó dostalo víc do centra zájmu médií a sponzorů, upravují se v posledních letech pravidla tak, aby odpovídala jejich zájmu a džudistické zápasy se dostatečně odlišovaly od jiných úpolových sportů. Olympijské džúdó je zcela jiné než původní džúdó Džigoro Kana. Poté, co byla vytvořena mezinárodní organizace, která převzala rozhodovací moc nad jeho vývojem, se japonské bojové umění přeměnilo na evroamerický soutěžní úpolový sport. Touto změnou se zajistilo celosvětové rozšíření olympijského džuda. To si dodnes udrželo vedoucí pozici v počtu členů japonských úpolových systémů ve světě. Podobně je tomu i z pohledu jednotlivých států. Je dokázáno, že olympijský úspěch závisí především na hodnotách (dlouhodobých) investic do vrcholového sportu. Naději na úspěch tak mají pouze země s vysokým hrubým domácím produktem.³⁵⁰

Změna bojového umění v soutěžní úpolový sport má i negativní dopad.³⁵¹ Specializace nahradila biodromální charakter, objevuje se komercializace a také brutalizace, která je vzápětí následována změnou pravidel. Jednoduchá aplikace moderních metod sportovního tréninku izolovaná od filozofického pozadí a celoživotní praxe vede pouze k jednostrannému využití potenciálu džuda. Ztrácí se zde rozdíl mezi západním sportem a potenciálem východních aktivit transformovaných ve sport. Bojové umění džúdó bylo určeno ke každodennímu celoživotnímu praktikování širokým masám. Současné olympijské džúdó je určeno sportovní elitě, která jej praktikuje, pouze pokud má na tom zájem koalice média-reklama-sponzorství. Džúdó je tak určeno pro diváky, je reklamní, obchodní komoditou, která se snaží atraktivitou uspět v konkurenci jiných sportů.

4.3. Ženy v džudu na olympijských hrách

4.3.1. Ženy v úpolových sportech na olympijských hrách

Navzdory různým osobnostem historie či mýtů, navzdory množství výtečných sportovkyň současnosti, můžeme říct, že úpolové sporty jsou více mužskými než ženskými sporty. Reprezentují mužský aspekt, jsou maskulinní. I starořecká bohyně zápasu Palestra byla žena, ale s výraznými maskulinními znaky. Zdá se tedy velmi podivné, že v novodobé historii byl až na olympijských hrách v roce 2004 v Aténách představen nový styl zápasu, ženský zápas. Byl to krok k otevření dalšího úpolového sportu pro kategorie žen. Posledním krokem je zařazení ženských kategorií v boxu do programu olympijských her v Londýně 2012. Jaká je tedy historie zařazování ženských úpolových disciplín a co plyne z porovnání s mužskými disciplínami? A jaká je současnost a kam směřuje jejich vývoj? Na tyto otázky se pokusíme odpovědět v další kapitole.³⁵²

První dva sporty, ve kterých na olympijských hrách závodily i ženy, byly tenis a golf již v roce 1900. Byl to úspěch ve společnosti, která ženám obecně neumožňovala plně se sportovně emancipovat. Z hlediska brannosti je zajímavé, že v roce 1904 byly ženy účastnicemi dalšího sportu – lukostřelby.³⁵³ I když nejde o úpolový sport, je zde společná historie v bojových dovednostech. Prvním úpolovým sportem, ve kterém závodily na olympijských hrách i ženy, i když ne ve všech disciplínách, byl šerm (fleret) v roce 1924.³⁵⁴ Poté nastal po mnoha desetiletích útlum, po kterém přišel boom. V roce 1992 jsme v Barceloně viděli ženské soutěže v džudu, v roce 2000 v taekwondo,³⁵⁵ na olympijských hrách v Aténách v roce 2004 i ženský zápas. Do olympijských her roku 2012 v Londýně jsou zařazeny i soutěže žen v boxu. Začlenění žen do úpolových soutěží nebylo jednoduché, a mnohdy odmítání žen do soutěží v džudu (a i odpírání možnosti stát se rozhodčími) mělo za následek i soudní rozepře.³⁵⁶ Před tím, než byl ženský úpolový sport mezinárodně uznán jako rovnocenný s mužským, závodily ženy někdy i v utajení na mužských soutěžích.³⁵⁷ Následující tabulka (tabulka 9) přehledně ukazuje zařazení jednotlivých úpolových sportů (mužských disciplín) do programu letních olympijských her s grafickým znázorněním vstupu ženských disciplín (xxxxxxx).

Tabulka 9. Zařazení žen v úpolových sportech na novodobých olympijských hrách

	Šerm	Zápas	Přetahování lanem	Box	Džúdó	Taekwondo
1896 Atény						
1900 Paříž						
1904 St. Louis						
1908 Londýn						
1912 Stockholm						
1920 Antverpy						
1924 Paříž	xxxxxxx					
1928 Amsterdam	xxxxxxx					
1932 Los Angeles	xxxxxxx					
1936 Berlín	xxxxxxx					
1948 Londýn	xxxxxxx					
1952 Helsinky	xxxxxxx					
1956 Melbourne	xxxxxxx					
1960 Řím	xxxxxxx					
1964 Tokio	xxxxxxx					
1968 Mexiko	xxxxxxx					
1972 Mnichov	xxxxxxx					
1976 Montreal	xxxxxxx					
1980 Moskva	xxxxxxx					
1984 Los Angeles	Xxxxxxx					
1988 Soul	Xxxxxxx					
1992 Barcelona	Xxxxxxx				xxxxxxx	
1996 Atlanta	Xxxxxxx				xxxxxxx	
2000 Sydney	Xxxxxxx				xxxxxxx	Xxxxxxx
2004 Atény	Xxxxxxx	xxxxxxx			Xxxxxxx	xxxxxxx
2008 Peking	Xxxxxxx	xxxxxxx			Xxxxxxx	xxxxxxx
2012 Londýn	Xxxxxxx	xxxxxxx		Xxxxxxx	Xxxxxxx	xxxxxxx

Jak můžeme vidět, některé úpolové sporty čekaly na zařazení ženských disciplín poměrně dlouho, u zápasu a boxu 108 let, některé disciplíny se jich nedočkaly. U přetahování lanem je nezařazení ženských disciplín v jeho krátké olympijské historii pochopitelné. U zápasu a boxu jakoby dlouho rezonovala slova P. de Coubertina, který se obával, že by olympijské hry se ženami byly neuskutečnitelné, neestetické a nevhodné. V tabulce 10 podáváme porovnání časové prodlevy zařazení mužských a ženských disciplín u jednotlivých olympijských úpolových sportů.

Tabulka 10. Časový posun zařazení ženských disciplín oproti mužským disciplinám

	šerm	zápas	džúdó	taekwondo	box
soutěže mužů	1896	1896	1964	2000	1904
soutěže žen	1924	2004	1992	2000	2012
časový posun	28	108	28	0	108

Je nutno poznamenat, že takovýto pohled je velmi zjednodušující. Zařazení soutěží žen totiž neznamená, že mohou závodit ve všech disciplínách, nebo že je otevřeno tolik váhových kategorií

jako v soutěži mužů. Vyrovnání počtu mužských a ženských disciplín je výsledkem mnohaletého vývoje. Objektivnější pohled na současný stav získáme analýzou dat z připravovaných olympijských her 2012 v Londýně. V šermu je počet kategorií stejný, ženské týmy šermují pouze s fleretem (lehčí, původně cvičná zbraň) místo kordu (tabulka 11). V džudu (tabulka 12) a taekwondo (tabulka 13) je počet kategorií stejný. V zápasu je sedm váhových kategorií mužů a pouze čtyři ženské (tabulka 14). V boxu (tabulka 15) bude deset mužských váhových kategorií (proti dřívějším 11) a tři ženské, které však některé ženy, které se budou chtít kvalifikovat, donutí výrazně pracovat se svojí váhou.

Tabulka 11. Ženské a mužské disciplíny na olympijských hrách 2012 v Londýně – šerm

Ženy	Muži
Kord (individ.)	Kord (individ.)
Fleret (individ.)	Kord (team)
Fleret (team)	Fleret (individ.)
Šavle (individ.)	Šavle (individ.)
Šavle (team)	Šavle (team)

Tabulka 12. Ženské a mužské váhové kategorie na olympijských hrách 2012 v Londýně – džúdó

Ženy	Muži
-48 kg	-60 kg
-52 kg	-66 kg
-57 kg	-73 kg
-63 kg	-81 kg
-70 kg	-90 kg
-78 kg	-100 kg
+78 kg	+100 kg

Tabulka 13. Ženské a mužské váhové kategorie na olympijských hrách 2012 v Londýně – taekwondo

Ženy	Muži
-49 kg	-58 kg
-57 kg	-68 kg
-67 kg	-80 kg
+67 kg	+80 kg

Tabulka 14. Ženské a mužské váhové kategorie na olympijských hrách 2012 v Londýně – zápas

Ženy (jen volný styl)	Muži (řecko-římský i volný styl)
-48 kg	-55 kg
-55 kg	-60 kg
-63 kg	-66 kg
-72 kg	-74 kg
	-84 kg
	-96 kg
	-120 kg

Tabulka 15. Ženské a mužské váhové kategorie na olympijských hrách 2012 v Londýně – box

Ženy	Muži
48 - 51 kg	46 - 49 kg
57 - 60 kg	-52 kg
69 - 75 kg	-56 kg
	-60 kg
	-64 kg
	-69 kg
	-75 kg
	-81 kg
	-91 kg
	+91 kg

Sporty sledující současné emancipační trendy postupně dosáhly vyrovnání počtu kategorií mužů i žen. Pouze zápas a box, a to zejména vzhledem k nedostatečnému rozvoji ženského sportu na vrcholové úrovni, zařazuje soutěže v omezeném počtu kategorií.

V úpolových sportech sledujeme dominanci žen z asijských zemí. V Asii jsou ženské úpolové sporty jedny z nejúspěšnějších. V tabulce 16 vidíme, že na posledních třech olympijských hrách v letech 2000 – 2008 (Sydney, Atény, Peking) ženy z asijských zemí získávaly medaile v úpolových a silových sportech a také ve sportech spojených s bojovými činnostmi. Zápas žen byl zařazen až od roku 2004, proto můžeme předpokládat, že by i v tomto sportu asijské ženy dosáhly lepšího umístění.

Tabulka 16. Úspěšnost žen asijských zemí na letních olympijských hrách v letech 2000 - 2008³⁵⁸

Pořadí	Sport	Zlatá medaile	Stříbrná medaile	Bronzová medaile	Přepočtené body za medaile
1.	vzpírání	15	7	10	69
2.	džúdó	12	6	13	61
3.	taekwondo	10	2	4	38
4.	střelba	5	4	4	27
5.	skoky do vody	4	4	2	22
6.	atletika	5	0	3	19
7.	lukostřelba	3	3	2	17
8.	sp. gymnastika	3	1	6	17
9.	plavání	3	2	4	17
10.	zápas	4	1	1	15
11.	stolní tenis	2	3	3	15
12.	badminton	3	1	3	14
13.	jachting	1	1	1	6
14.	šerm	0	2	0	4
15.	cyklistika	0	1	2	4

Je jistě (a taky bude) otázkou sportovní emancipace i otázkou estetiky a filozofie soutěžního sportu, jestli je skutečně vhodné zařazovat soutěže žen ve všech úpolových sportech. Jediný úpolový sport, i olympijský sport vůbec, ve kterém ženy dosud nesoutěžily, je box. Zajímavostí je i to, že v

olympijských úpolových sportech jsou zařazeny pouze disciplíny zápasové, kde bojují dva lidé dle určených pravidel o vítězství ve fiktivním, sportovním boji. Nehledě na to, že ke sportování obecně a přímé kompetici inklinují spíše chlapci a muži.³⁵⁹ Můžeme říct, že obecně mají i tyto disciplíny v oblibě zejména muži, a to i v celosvětovém měřítku. Zařazení stejných ženských disciplín jako obrazu mužských disciplín je možné považovat za příliš mechanické. Oproti zápasovým jsou známé nesoubojové úpolové disciplíny, kde je zastoupení žen velké a přirozené, kupříkladu v aikidó, karate (kata), wušu (taolu) a podobně. Tyto úpolové sporty ale nejsou zařazeny v programu olympijských her. Ženy zatím musí bojovat v disciplínách, které byly vytvořeny muži pro muže. Pokud bychom chtěli zůstat u džuda, jsou zde již několik let rozvíjející se soutěže v cvičení kata. V těchto disciplínách se mohou ženy realizovat z hlediska estetického podobně jako v některých typicky ženských sportech (moderní gymnastika, synchronizované plavání apod.).

4.3.2. Historie ženského džuda

Tradičně se všechny olympijské sporty chápou jako mužské. Média od počátku ženského sportu dodržují pět starých nepsaných pravidel, když popisují ženy ve sportu.³⁶⁰ Gendrové označení závodů bývá popsáno jako závod žen, ženská soutěž a podobně, u mužských závodů se pojem závod, soutěž obejde bez přívlastku. Implikuje to, že ženský sport není skutečným (tj. mužským sportem). V poslední době bývá sporadicky porušováno pravidlo povinné heterosexuality, vnímající sportovkyně jako mužské sexuální objekty, nebo v heterosexuálních rolích jako přítelkyně, manželky, matky. Komentáře vyzdvihují očekávanou feminitu, zaměřují se na tradičně femininní fyzické i emocionální znaky jako jemná, slabá, krásná, oddaná, věrná atd. Další z pravidel, infantilizace, reprezentuje dospělé sportující ženy jako děvčata, mladé dámy, anebo předpokládá použití pouze křestního jména. Média se konečně zaměřují i na aspekty nesouvisející se sportem, jako jsou rodinné vztahy, osobní a pracovní život, takovým způsobem, který podsouvá myšlenku, že sport pro ženy může být pouze sekundárním zájmem a jejich sportovní úspěchy jsou ve vztahu k úspěchům mužů nepodstatné. Od přelomu třetího tisíciletí se do popředí dostává další nové pravidlo, nacionalizace. Zatím nebyl proveden komplexní výzkum podle jednotlivých sportů. Z publikovaných prací je zřejmé, že ve využívání těchto nepsaných pravidel je u jednotlivých sportů rozdíl.³⁶¹ U džuda můžeme předpokládat i rozdíl v popisu závodnic v jednotlivých váhových kategoriích, jak to sledujeme například u přezdívký japonské fenomenální závodnice v kategorii do 48 kg Rjoko Tamura-Tani – Jawara čan. Výjimky z těchto pravidel nalezneme pouze u totalitních společností, například v Severní Koreji.³⁶²

Média využívají ženy i jako marketingový nástroj, a obrazový materiál je u velkých sportovních událostí orientován na jejich prezentaci. Předpokládá se, že o sport se zajímají především muži, ty má přitáhnout přitažlivá sportovní fotografie ženy, aby pak četli především o mužském sportu.³⁶³ V médiích je větší část věnována mužskému sportu. Džúdó bylo ale v porovnání s jinými sporty (na olympijských hrách 1996-2004 ve vysílání americké televizní společnosti NBC) vysíláno v zanedbatelné délce času, méně než 0,1%.³⁶⁴ Podobná situace s distribucí materiálů (písemného i fotografického) je i v jiných sportech. V atletice byly sledovány britské *The Times* a *Daily Mail* od olympijských her 1948 do olympijských her 2004. Bylo zjištěno, že s výjimkou roku 2004 byla většina materiálů psaná o mužích. Autor studie ale potvrzuje, že postupem času byly zejména fotografie žen

víc a víc sexistické, někdy hraničící s lehkou pornografií.³⁶⁵ Na druhé straně, v případě úpolového sportu, může mediální obraz nemaskulinních žen-bojovnic pomoci více jej otevřít pro dívky.³⁶⁶

Trénování džuda je koedukativní, takže se ženy a muži dostávají do sociálního kontaktu. Sociální interakce diferencují džudistky a džudisty v jejich ženských a mužských rolích. Navzdory tomu, že džúdó je maskulinní sport, ženy, které v běžném životě přebírají znaky mužských rolí, nebo jsou dokonce označovány za mužatky, v tréninkovém procesu hrají role žen a muži se k nim chovají protektivně.³⁶⁷ Ženy se také musejí vyrovnat s maskulinizací svého těla. Je zřejmé, že ve sportech jako je džúdó, zápas a podobně je sportovní výkonnost do velké míry svázaná s rozvojem tělesné síly a hypertrofií svalstva. Ženy tedy musejí vytvořit rovnováhu ve vnímání svého sportovního těla, nevyhnutelného pro dosahování vysokých sportovních výkonů, a svého soukromého těla, které umožňuje plnit role ženy. U dospělých žen zápasnic se například sledovala vnitřní tendence být a zůstat ženou se současnou akceptací silně muskulárního těla.³⁶⁸ Jistá ztráta soukromého těla je tedy nahrazována jinými prostředky.

Guérandel a Mennesson³⁶⁹ na základě Goffmanova interakčního paradigmatu analyzovali genderové vztahy mezi pokročilými džudisty. Výzkumníci sledovali osobní historii sportovců i kontext interakcí a provedli sérii interview. Výsledky svědčí o existenci diferencovaného chování v závislosti na pohlaví po dobu tréninku džuda i během boje, kdy princip hrdosti je prvořadý. Chování představuje sdělení mimo rámec obvyklé komunikace, směřující k posílení genderové hierarchie. V koedukovaných interakcích závodníci chápou svoje pozice jako pozice mužů a žen, ale zároveň chtějí být uznáni jako džudisté. Genderové rozdíly jsou však, až na výjimečné situace, důležitější.

Cesta žen k olympijskému (a vůbec soutěžnímu džudu) byla dlouhá a obtížná. Kanó sice již v roce 1926 formálně otevřel skupinu pro ženy a dívky³⁷⁰ – Kódókan džoši bu, ale jejich cvičení bylo orientováno pouze na způsob tělesné výchovy. Nejvýznamnější osobností tradičního džuda je bezpochyby Keiko Fukuda,³⁷¹ vnučka Kanóova učitele Hačinosuke Fukudy a poslední žijící studentka zakladatele džuda Kana. Fukuda žije od roku 1966 ve Spojených státech a vyučuje zejména kata. Podařilo se jí také zlomit sexistický přístup Kódókanu k udělování stupňů. Kódókan nikdy nepředpokládal, že by žena mohla dosáhnout vyšší než 5. dan. I Fukuda byla 5. dan po více než třicet let. Díky její oddanosti džudu (nikdy se nevdala³⁷²) i dlouhému životu byl Kódókan přinucen udělit jí 9. dan (v roce 2006 ve věku 93 let). Fukuda se také snaží udržet rovnováhu mezi cvičením kata a randori.³⁷³ Obecná tendence je ale na Západě v zápasovém, soutěžním džudu, ke kterému vedla dlouhá a nelehká cesta.

Ženám po rozšíření džuda obvykle nebylo povoleno soutěžit ani v západních zemích. Sice již na začátku padesátých let dvacátého století některé státy (například Francie 1950 a Maroko) dovolovaly zápasy žen, ale samostatné, čistě ženské turnaje byly organizovány až v dalším desetiletí (Západní Německo, Švýcarsko, Rakousko, Itálie a Velká Británie). Tyto soutěže se často organizovaly za zavřenými dveřmi s vyloučením veřejnosti, protože se předpokládalo, že pohled na boj dvou žen by byl nehezký.³⁷⁴ Impulz pro plnou sportizaci ženského džuda vyšel ze Spojených států amerických a je spojen se jménem Rusty (Stewart) Kanokogi.³⁷⁵ Kanokogi vyrůstala v brooklynských ulicích New Yorku a svého času bývala vůdkyní dívčího gangu. Měla mnoho zkušeností z pouličních válek gangů. Protože v té době nebyla žádná možnost zápasit se ženami, účastnila se na začátku šedesátých let inkognito několika mužských soutěží, které vyhrála. A i když jí byly medaile odebrány, vytvořila tak tlak na zavedení ženských soutěží. Kanokogi získala věhlas i na návštěvě japonského Kódókanu. Americká

Amateur Athletic Union zorganizovala první americký šampionát v roce 1974, ve stejném roce, kdy Evropská unie džuda uspořádala experimentální ženskou soutěž v italském Janově. V roce 1975 bylo uspořádáno první oficiální mistrovství Evropy, a pak v roce 1980 v New Yorku i mistrovství světa žen. Ženské džúdó se stalo olympijským sportem v roce 1992 na olympijských hrách v Barceloně poté, co bylo předvedeno jako ukázkový sport na olympijských hrách 1988 v Soulu.

V současnosti je džúdó žen rozvinuté po celém světě, i když ne ve všech kulturách stejně. Japonsko spolu s Čínou jsou mezi asijskými zeměmi dominantní v zisku medailí v džudu, ale i taekwondo.³⁷⁶ Naopak některé státy rozvoji ženského džuda brání. Kulturní rozdíly jsou u ženského džuda limitující víc než u mužů. Příkladem z islámské kultury a omezení v pravidlech oblékání je alžírská závodnice z devadesátých let dvacátého století Salima Souakri.³⁷⁷ Ortodoxní islám klade také překážky společnému sportování žen a mužů, negativně vidí i sportovní diváctví, a tak dále. A další, tragický příklad z Alžírsko: Houria Zedat, talentovaná závodnice, odmítla na příkaz místní extremistické skupiny přestat trénovat. V následujících letech jí před vlastníma očima popravili matku a dva bratry.³⁷⁸ Jiný, pozitivnější příklad dokazuje, že za jistých okolností je možné i v takovéto společnosti věnovat se sportu.³⁷⁹ Obecný pohled mužů (stanovujících pravidla) na ženy a na provozování sportovních aktivit (zvláště monokulturních bojových aktivit) v afrických zemích, ale i v jiných patriarchálních společnostech, je velmi negativní.

Na druhé straně jsou zde příklady z komunistické Kuby. Mark Law³⁸⁰ v této souvislosti píše doslovně o bojových strojích. Je obecnou otázkou sportovní etiky, kde je hranice mezi autonomním sportovcem, který je motivován především vlastní vůlí dosáhnout úspěchu, a sportovcem, který je pouhým nástrojem úspěchu reprezentačního týmu a vysílajícího státu.

5. Praxe olympijského džuda

V současnosti je možné získat různé údaje o olympijských hrách a jejich výsledcích z rozličných veřejně přístupných zdrojů. Na mnoha internetových stránkách nalezneme jednoduché statistické přehledy o výsledcích soutěží, o jejich vítězích a úspěšnosti jednotlivých států.³⁸¹ Tyto přehledy ale nejsou autorizovány a obsahují v detailech chyby. Současně je přehled uváděn velmi zjednodušeně, někdy až povrchně. Podobně je tomu i u jediné tištěné publikace k tomuto tématu.³⁸² Následující kapitoly se nebudou zabývat obecně známými informacemi (řebříček států na jednotlivých olympijských hrách, nebo celkově apod.). Budeme se zde zabývat analýzou údajů, které jsme získali z oficiálních výsledkových listin (uveřejněných na stránkách Mezinárodní federace džuda³⁸³) anebo jejich oficiálních reportů olympijských her.

Zkoumaný soubor – medailisté z olympijských her a mistrovství světa

Pracovali jsme se základním souborem 1665 účastníků všech olympijských her a mistrovství světa, kteří se umístili na 1., 2. anebo 3. místě. Z tohoto počtu bylo 981 mužů a 684 žen. Tento rozdílný počet je dán kratší historií ženského džuda. Podobně je tomu u počtu medailistů z olympijských her a mistrovství světa. V souboru pracujeme s 1230 medailisty z mistrovství světa (z toho 686 mužů a 544 žen) a s 435 medailisty z olympijských her (z toho 295 mužů a 140 žen). V těchto počtech jsou zahrnutí všichni medailisté tak, že pokud někdo získal medaile vícekrát, je započítán vícekrát.

Zkoumaný soubor – zápasy a vítězné techniky z olympijských her a mistrovství světa

V současnosti je možné používat i různé softwarové aplikace pro analýzu technik v džudu. I když je prokázáno, že jejich použití pomáhá v detailní analýze výkonu sportovců,³⁸⁴ tyto programy vyžadují různě náročné zaučení, a jsou závislé na spolehlivosti dat. Hodnocená data se považují za validní až po jejich triangulaci, případně musí být využity oficiální výsledky soutěže, pokud jsou zaznamenávány.

Podobně jsme pracovali i zde, když jsme z oficiálních výsledkových listin, zpravidla uveřejněných ve zprávách z jednotlivých olympijských her, odečítali všechny údaje potřebné k analýze. Problémem bylo, že ne u všech olympijských her byly všechny údaje zaznamenány. Navzdory tomuto jsme se rozhodli používat pouze oficiální údaje, abychom tak mohli zachytit oficiální historii technik na olympijských hrách. V tabulce 17 podáváme souhrn získaných údajů ze všech olympijských her.

Tabulka 17. Úplnost údajů o jednotlivých zápasech z olympijských her (muži i ženy)

Olympijské hry	techniky	Časy zápasů
1964, Tokio	X	X*
1972, Mnichov		
1976, Montreal	X	X
1980, Moskva		X
1984, Los Angeles	X	X
1988, Soul		X
1992, Barcelona	X	X
1996, Atlanta	X	X
2000, Sydney	X	X
2004, Atény	X	X
2008, Peking		

Vysvětlivky:

X – všechny údaje

* - pouze u finálových zápasů

Metodika analýzy praxe džuda

Za stěžejní považujeme věcnou analýzu získaných dat, protože umožňuje vyvodit závěry pro praxi. Tam, kde to umožňovaly podmínky dat, jsme trendy ověřili také statistickými metodami. Ke statistickému vyhodnocení jsme použili analýzu rozptylu (Analysis Of Variance, ANOVA). Tato metoda nám umožňuje porovnávat průměry několika základních souborů. Název analýzy rozptylu vyplývá ze skutečnosti, že určení, zda mezi průměry několika základních souborů jsou rozdíly, se zakládá na analýze různých forem rozptylu spojeného s náhodnými výběry.

Námi použitá jednofaktorová (nebo vícefaktorová) analýza rozptylu je určena k posouzení vlivu jednoho (nebo více) faktoru na sledovanou hodnotu, nebo porovnání výsledků z různých zdrojů. Analýza rozptylu zjišťuje statistickou významnost rozdílů průměrů v podsouborech, podobně jako t-test, ale podsouborů může být více než dva. Ty mohou být vymezeny jednou nezávislou proměnnou. Hladina statistické významnosti byla stanovena $\alpha < 0,05$.

Jako alternativní koncept používáme testování hladiny věcné významnosti, a to podle koeficientu „effect size“ η^2 (eta-squared), který obecně vyjadřuje relativní podíl experimentálního faktoru na rozptylu velikosti efektu oproti jiným vlivům, zvláště náhodným.³⁸⁵ Jednou z hlavních výhod koeficientu je jeho nezávislost na rozsahu výběru. U η^2 nabývá hodnot od 0 do 1. Čím vyšší je hodnota, tím větší je prokázaný efekt experimentálního činitele. Data byla zpracována v systému STATISTICA 9.1.

5.1. Džudisté na olympijských hrách

Váhové kategorie v džudu

Váhové kategorie byly od počátku olympijské historie džuda předmětem dohadů a diskusí. Na olympijských hrách v Tokiu se zápasilo ve čtyřech váhových kategoriích. Na dalších olympijských hrách v roce 1972 v Mnichově již v šesti, a na olympijských hrách 1980 v Los Angeles až v osmi

kategoriích (tabulka 18). Od olympijských her 1988 v korejském Soulu se po zrušení kategorie bez rozdílu vah zápasí v sedmi váhových kategoriích. Ženy, které se poprvé dostaly na olympijské hry v roce 1992 v Barceloně, zápasí také v sedmi kategoriích. Připomeňme na tomto místě, že Kanó, i když ze zápasu znal rozdělování do váhových kategorií, nikdy nevyvíjel snahu zavést je i pro Kódókan džúdó. Na druhé straně nepředpokládal, že může vždy vyhrát i menší a slabší jedinec. Kanó sám popisuje své snahy (které skončily neúspěchem) z konce devatenáctého století - vyhledávat silné chlapce a vychovávat je a trénovat v Kódókanu.³⁸⁶

Tabulka 18. Počet váhových kategorií na olympijských hrách - muži

Olympijské hry	Počet váhových kategorií
Do OH 1964	Žádné váhové kategorie
OH 1964	4 váhové kategorie (včetně open)
OH 1972, 76	6 váhových kategorií (včetně open)
OH 1980, 84	8 váhových kategorií (včetně open)
OH 88, 92	7 váhových kategorií (open zrušena)
Od OH 1996	7 váhových kategorií, navýšení kg

Nástup a vítězství Geesinka na začátku šedesátých let předznamenal počátek úspěšných džudistů fyzicky extrémně připravených. Znovu nastolil otázku, do jaké míry přece jenom velikost a síla hraje roli v úspěšnosti v džudu.

Po vzoru jiných olympijských úpolových sportů, zápasu a boxu, byla pro olympijské hry 1964 v Tokiu stanovena lehká váha (do 68 kg), střední váha (do 80 kg) a těžká váha. Počet kategorií se pak navyšoval, ke změnám došlo celkem čtyřikrát (tabulka 19). U žen bylo na olympijských hrách vždy sedm kategorií, pouze od olympijských her v roce 2000 došlo k navýšení kg u pěti z nich (tabulka 20).

Tabulka 19. Skupiny váhových kategorií na olympijských hrách - muži

Váhová kategorie	OH 1964	OH 1972, 76	OH 1980, 84	OH 1988, 92	Od OH 1996
Extra-Lightweight			60	60	60
Half-Lightweight			65	65	66
Lightweight	68	63	71	71	73
Half-Middleweight		70	78	78	81
Middleweight	80	80	86	86	90
Half-Heavyweight		93	95	95	100
Heavyweight	Up to 80 kg	Up to 93 kg	Up to 95 kg	Up to 95 kg	Up to 100 kg
Open	Bez rozdílu vah	Bez rozdílu vah	Bez rozdílu vah		

Tabulka 20. Skupiny váhových kategorií na olympijských hrách - ženy

Váhová kategorie	OH 1992, 96	Od OH 2000
Extra-Lightweight	48	48
Half- Lightweight	52	52
Lightweight	56	57
Half-Middleweight	61	63
Middleweight	66	70
Half-Heavyweight	72	78
Heavyweight	Up to 72	Up to 78

Problém kategorizování, které použijeme pro další statistické zpracování, může být tedy v tom, že pokud na olympijských hrách 1964 startovali závodníci ve čtyřech kategoriích: lehké (68 kg), střední (80 kg), těžké (nad 80 kg) a otevřené (bez rozdílu vah), v pozdějších letech se kategorie rozšiřovaly v obou směrech. U stejných kategorií (slovním vyjádřením) je tedy značný rozdíl. Tento rozdíl stoupá s vyšší kategorií. U pololehké je to 1 kg, u lehké 10 kg, u polostřední 11 kg, u střední 10 kg, u polotěžké 7 kg a u těžké až 20 kg.

Podobně to bylo i u váhových kategorií na mistrovstvích světa, které v zásadě kopírují kategorie olympijských her, jak je u mužů patrné z tabulky 21 a u žen z tabulky 22.

Tabulka 21. Skupiny váhových kategorií na mistrovstvích světa - muži

Váhová kategorie	MS 1956-63	MS 1965	MS 1967-75	MS 1979-97	Od MS 1999
Extra-Lightweight				60	60
Half- Lightweight				65	66
Lightweight		68	63	71	73
Half-Middleweight			70	78	81
Middleweight		80	80	86	90
Half-Heavyweight			93	95	100
Heavyweight		Up to 80	Up to 93	Up to 95	Up to 100 kg
Open	Bez rozdílu vah	Bez rozdílu vah	Bez rozdílu vah	Bez rozdílu vah	Bez rozdílu vah

Tabulka 22. Skupiny váhových kategorií na mistrovstvích světa - ženy

Váhová kategorie	MS 1980-97	Od MS 1999
Extra-Lightweight	48	48
Half- Lightweight	52	52
Lightweight	56	57
Half-Middleweight	61	63
Middleweight	66	70
Half-Heavyweight	72	78
Heavyweight	Up to 72	Up to 78
Open	Bez rozdílu vah	Bez rozdílu vah

Váhové kategorie je tedy možné společně u olympijských her a mistrovství světa sledovat buď podle nejnižšího počtu kategorií (4 kategorie), anebo podle nejvyššího počtu kategorií (8 kategorií). Sledování podle nejnižšího počtu kategorií má z pohledu džuda větší význam a také to dovoluje zahrnout všechna období. I ta, na kterých se soutěžilo pouze ve čtyřech váhových kategoriích (včetně open). Některé váhy se sice v jednotlivých obdobích mohou překrývat, pro naše sledování je ale vyhovující slovní označení váhové kategorie. Tabulka 23 přehledně znázorňuje rozdělení váhových kategorií na olympijských hrách a mistrovství světa podle jejich nejnižšího počtu.

Tabulka 23. Rozdělení váhových kategorií na olympijských hrách a mistrovství světa podle jejich nejnižšího počtu

Váhová kategorie	Muži	Ženy
Lightweight (+half a extra)	60, 65, 66, 68, 63, 71, 73	48, 52, 56, 57
Middleweight (+half)	70, 78, 81, 80, 86, 90	61, 63, 66, 70
Heavyweight (+half)	93, 95, 100, +80, +93, +95, +100	72, 78, +72, +78
Open	Bez rozdílu vah	Bez rozdílu vah

Na všech olympijských hrách a mistrovství světa jsme zaznamenali zisk 1665 medailí. V průběhu historie se objevilo několik fenomenálních sportovců, kteří dokázali získávat medailové umístění po několik let. 44 % všech sportovců získalo víc než jenom jednu medaili z mistrovství světa a olympijských her. Zcela nejúspěšnější závodníci je Rjoko Tamura Tani se ziskem 13 medailí. S jedenácti medailemi je druhou nejúspěšnější závodnicí Ingrid Berghmans. Dále Kubánka Driulis Gonzáles s devíti medailemi. Další závodnice a závodníky uvádíme v následující tabulce (tabulka 24). Převaha žen je způsobená především nižší celosvětovou konkurencí.

Tabulka 24. Džudisté s vysokým počtem medailových umístění na olympijských hrách a na mistrovství světa

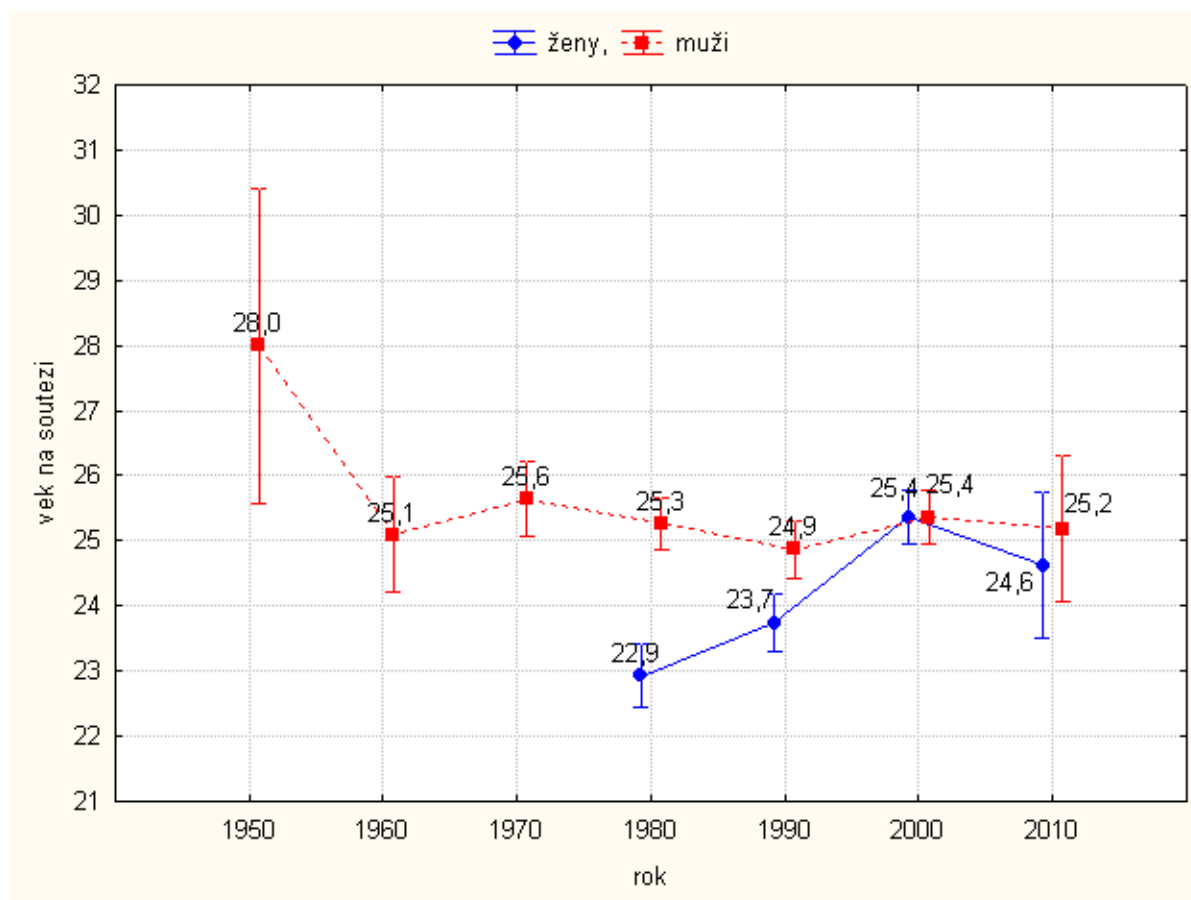
Počet medailí	Ženy	Muži
13	Tamura Tani	
11	Berghmans	
9	Gonzáles	
8	Beltrán, Sun-Hui, Cukada	Ogawa, van de Walle
7	Bryant, Fernández, Howey, Tanabe	Douillet, Glahn, Koga
6	Anno, Claßen, Gal, Fenglian, Min-Sun, Rendle	Adams, Arencibia, Quellmalz, Riner, Šinohara, Tmenov

V Japonsku jsou stále nejprestižnější soutěží celojaponská mistrovství. V této tradiční soutěži se bojů do roku 1986 účastnili pouze muži a to jen v kategorii open. Tato soutěž byla poslední baštou tradičního chápání šiai. Od roku 2011 se budou i celojaponská mistrovství pořádat podle pravidel Mezinárodní federace džuda. Nejvýznamnějšími vítězi po 2. sv. válce jsou Jasuhiro Jamašita (9 vítězství, dále 4 zlaté medaile z mistrovství světa a jedna zlatá medaile z olympijských her) a Naoja Ogawa (7 titulů). U žen jsou nejvýznamnějšími vítěžkami Maki Cukada (9 titulů) a Joko Tanabe (6 titulů).

V dalším textu analyzujeme věk medailistů v soutěži, a to podle:

- Pohlaví (muži, ženy)
- Váhové kategorie (Lightweight, Middleweight, Heavyweight, Open)
- Dekáda (rok konání soutěže 1950-1959, 1960-1969, 1970-1979, 1980-1989, 1990-1999, 2000-2009 a samostatně rok 2010)

Závislou proměnnou byl vždy věk (v celých rocích) medailistů na soutěži (v roku soutěže). Červenou barvou vždy označujeme muže, modrou barvou ženy. Všechny grafy a statistické výpočty jsou vytvořeny pomocí programu STATISTICA 9.1.

Obrázek 12. Věk závodníků na olympijských hrách a mistrovstvích světa podle jednotlivých dekád

Na obrázku 12 vidíme graficky znázorněné nevážené marginální průměry mužů i žen na olympijských hrách a mistrovstvích světa. Jednotlivé průměry byly vypracovány vždy za jednu dekádu, kromě roku 2010, který je počítán samostatně. Největší rozptyl věku vidíme u mužů v padesátých letech. Mistrovství světa se tehdy účastnili především zkušení džudisté. Až po zisku popularity džuda v šedesátých letech se průměrný věk snížil přibližně na dnešní úroveň. U žen byla situace opačná a vidíme, že v osmdesátých letech byly nejmladší. V poslední dekádě se průměrný věk mužů a žen vyrovnal. U žen je patrný nárůst průměrného věku způsobený popularizací ženského džuda po jeho emancipaci a rozvojem po zavedení velkých soutěží. V tabulce 25 uvádíme číselný přehled dat

znázorněných v grafu na obrázku 12. Počet sledovaných osob varioval, protože v padesátých letech se ještě nezápasilo ve váhových kategoriích a rok 2010 neoznačuje celou dekádu, ale pouze samotný rok.

Tabulka 25. Věk závodníků na olympijských hrách a mistrovstvích světa podle jednotlivých dekád

	pohlaví	dekáda	věk na soutěži Průměr	věk na soutěži Sm.Ch.	N
1	ženy	1980	22,93023	0,248755	172
2	ženy	1990	23,73832	0,223013	214
3	ženy	2000	25,36066	0,208854	244
4	ženy	2010	24,62500	0,576716	32
5	muži	1950	28,00000	1,233070	7
6	muži	1960	25,09434	0,448125	53
7	muži	1970	25,64063	0,288358	128
8	muži	1980	25,26337	0,209283	243
9	muži	1990	24,86792	0,224062	212
10	muži	2000	25,36364	0,209715	242
11	muži	2010	25,18750	0,576716	32

V tabulce 26 uvádíme analýzu rozptylu (ANOVA). Pomocí tohoto testu zjišťujeme, zdali je nějaký rozdíl ve všech datech (muži i ženy společně, první řádek) a rozdíl v datech mužů a žen. Rozdíl v obou případech není statisticky významný ($p < 0.05$). Také věcná významnost definovaná eta squared je velmi nízká. Porovnávali jsme tedy jednotlivá data navzájem mezi sebou, abychom viděli, zda alespoň některá vykazují statisticky významný rozdíl.

Tabulka 26. Analýza rozptylu (ANOVA): Věk závodníků na olympijských hrách a mistrovstvích světa podle jednotlivých dekád

	SČ	SV	PČ	F	p	η^2
rok	425,17	3	141,722	13,316	0,000	0,025
pohlaví * rok	303,47	3	101,156	9,504	0,000	0,018

Legenda:

SČ efekt – součet čtverců vlivem (grupovací proměnné) X

SV – stupně volnosti

PČ efekt – rozptyl vlivem (grupovací proměnné) X -tzv. průměrný součet čtverců

F – hodnota testovacího kritéria

p – minimální hladina významnosti, na níž lze nulovou hypotézu zamítnout

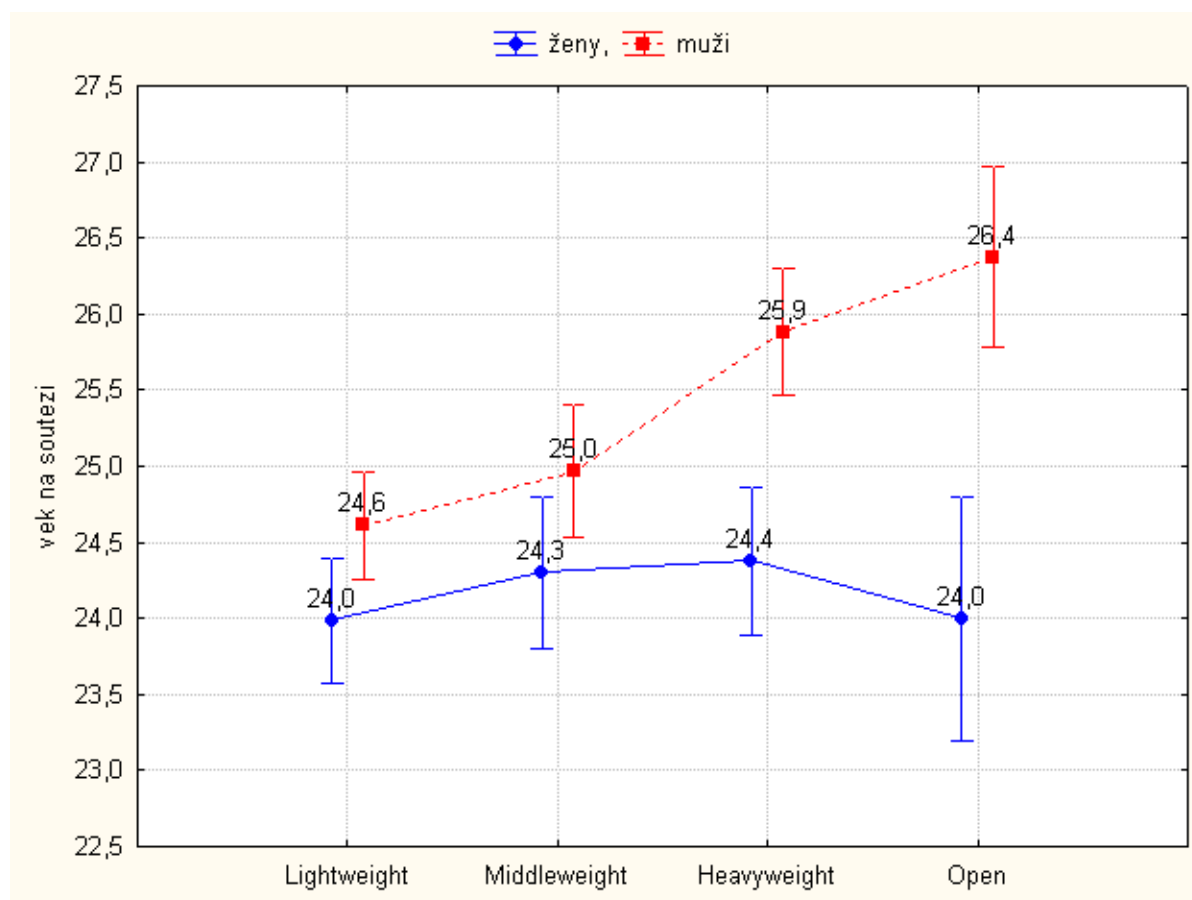
η^2 – koeficient eta-squared vyjadřující věcnou významnost (effect size)

V tabulce 27 podrobně analyzujeme vztahy mezi průměrným věkem vítězů olympijských her a mistrovství světa v jednotlivých dekádách s použitím Fisherovho LSD testu. Červená čísla v tabulce označují, ve kterých dekádách byl věk jednotlivých skupin džudistů signifikantně rozdílný. Věk závodníků mužů a žen byl až do dekády se začátkem v roce 2000 odlišný. Padesátá léta jsou výjimečná zápasy starších džudistů mužů. Poté již byli džudisté stejného průměrného věku, kromě porovnání devadesátých a sedmdesátých let.

Tabulka 27. Mnohonásobné pozorování-rozdíly mezi skupinami (Fisherův LSD test): Věk závodníků na olympijských hrách a mistrovstvích světa podle jednotlivých dekád

	Pohlaví	dekáda	{1}	{2}	{3}	{4}	{5}	{6}	{7}	{8}	{9}	{10}	{11}
1	Ženy	1980		0,016	0,000	0,007	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
2	Ženy	1990	0,016		0,000	0,152	0,001	0,007	0,000	0,000	0,000	0,000	0,019
3	Ženy	2000	0,000	0,000		0,231	0,035	0,590	0,432	0,742	0,108	0,992	0,778
4	Ženy	2010	0,007	0,152	0,231		0,013	0,521	0,115	0,298	0,695	0,229	0,490
5	Muži	1950	0,000	0,001	0,035	0,013		0,027	0,063	0,029	0,013	0,035	0,039
6	Muži	1960	0,000	0,007	0,590	0,521	0,027		0,305	0,733	0,651	0,586	0,899
7	Muži	1970	0,000	0,000	0,432	0,115	0,063	0,305		0,290	0,035	0,437	0,482
8	Muži	1980	0,000	0,000	0,742	0,298	0,029	0,733	0,290		0,197	0,735	0,902
9	Muži	1990	0,000	0,000	0,108	0,695	0,013	0,651	0,035	0,197		0,106	0,606
10	Muži	2000	0,000	0,000	0,992	0,229	0,035	0,586	0,437	0,735	0,106		0,774
11	Muži	2010	0,000	0,019	0,778	0,490	0,039	0,899	0,482	0,902	0,606	0,774	

Analyzovali jsme také vztah věku účastníků olympijských her a mistrovství světa kváhovým kategoriím, ve kterých soutěžili. Protože je džúdó muskulárním sportem, zdá se být logické, že závodníci ve vyšších váhových kategoriích jsou současně starší závodníci. V grafickém znázornění na obrázku 13 je u mužů skutečně viditelná tendence vyššího věku u vyšších váhových kategorií. Uvedené tendence absolutních hodnot jsme tedy ověřovali pomocí analýzy rozptylu (ANOVA, tabulka 28) a dále mnohonásobným pozorováním rozdílů mezi skupinami (Fisherův LSD test, tabulka 29). U porovnání věku podle váhových kategorií jsme našli pouze malé statistické rozdíly (tabulka 28).

Obrázek 13. Věk závodníků na olympijských hrách a mistrovstvích světa podle jednotlivých váhových kategorií

Tabulka 28. Analýza rozptylu (ANOVA): Věk závodníků na olympijských hrách a mistrovstvích světa podle jednotlivých váhových kategorií

	SČ	Stupně - volnosti	PČ	F	p	η^2
pohlaví * váhová kategorie	134,6	3	44,9	4,14	0,006	0,008

Legenda:

SČ efekt – součet čtverců vlivem (grupovací proměnné) X

SV – stupně volnosti

PČ efekt – rozptyl vlivem (grupovací proměnné) X -tzv. průměrný součet čtverců

F – hodnota testovacího kritéria

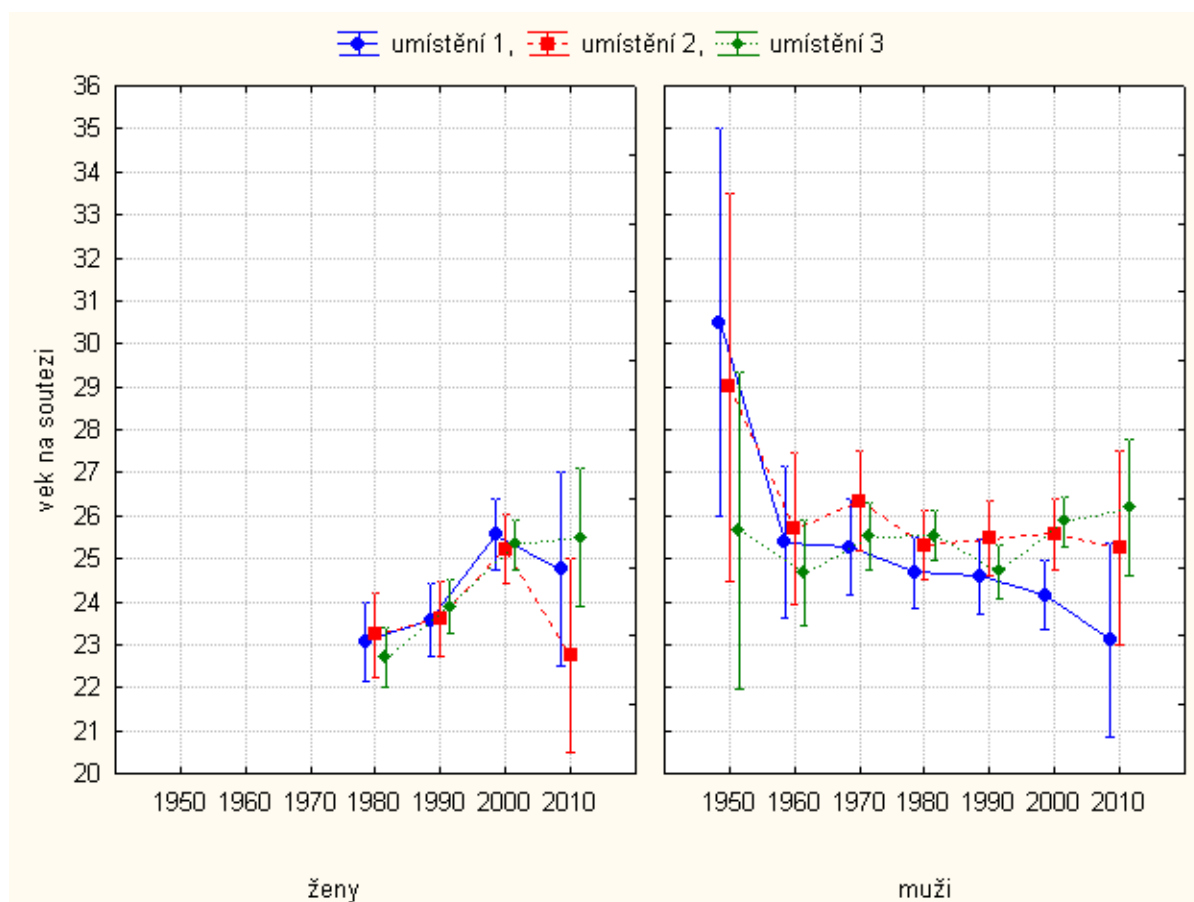
p – minimální hladina významnosti, na níž lze nulovou hypotézu zamítnout

η^2 – koeficient eta-squared vyjadřující věcnou významnost (effect size)

Červená čísla v tabulce 29 označují, ve kterých váhových kategoriích byl věk jednotlivých skupin džudistů signifikantně rozdílný. Zjistili jsme, že v těžké váze a kategorii bez rozdílu vah je u mužů váha sportovců stejná, což je způsobeno tím, že v kategorii open jsou úspěšnější (a tedy v ní startují) těžcí závodníci. U žen nebyly shledány signifikantní rozdíly ve věku v jednotlivých váhových kategoriích.

Tabulka 29. Mnohonásobné pozorování-rozdíly mezi skupinami (Fisherův LSD test): Věk závodníků na olympijských hrách a mistrovstvích světa podle jednotlivých váhových kategorií

	pohlaví	váhová kategorie	{1}	{2}	{3}	{4}	{5}	{6}	{7}	{8}
1	Ženy	Lightweight		0,331	0,228	0,973	0,022	0,001	0,000	0,000
2	Ženy	Middleweight	0,331		0,836	0,530	0,318	0,047	0,000	0,000
3	Ženy	Heavyweight	0,228	0,836		0,433	0,444	0,076	0,000	0,000
4	ženy	Open	0,973	0,530	0,433		0,171	0,037	0,000	0,000
5	muži	Lightweight	0,022	0,318	0,444	0,171		0,210	0,000	0,000
6	muži	Middleweight	0,001	0,047	0,076	0,037	0,210		0,003	0,000
7	muži	Heavyweight	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,003		0,185
8	muži	Open	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,185	

Obrázek 14. Věk medailistů – mužů a žen na olympijských hrách a mistrovstvích světa v jednotlivých dekádách podle umístění

Zajímavé výsledky přináší analýza věku medailistů podle jejich umístění. U mužů vidíme zřetelnou tendenci mladších vítězů, a o něco starších medailistů z druhého a třetího místa. Znamená to, že ve finálovém zápase má větší šanci zvítězit mladší závodník. Toto zjištění je zajímavé i z toho důvodu, že se ve finálových zápasech předpokládá velmi vyrovnaná výkonnostní úroveň obou sportovců. U žen není možné sledovat nějakou tendenci.

Na obrázku 14 (Věk medailistů – mužů a žen na olympijských hrách a mistrovstvích světa v jednotlivých dekádách podle umístění) vidíme, že tento trend má dlouhodobou platnost. Jak jsme již dokladovali, padesátá a šedesátá léta vykazují jiné výsledky. Předpokládáme, že je to způsobeno postupnou plnou stabilizací základny závodníků. Číselný přehled dat uvádíme v tabulce 30. Počet sledovaných osob varioval, protože v padesátých letech se zápasilo pouze v jedné kategorii a soutěží bylo méně, a rok 2010 neoznačuje celou dekádu, ale pouze samotný rok. Také je potřeba zohlednit, že v každé kategorii jsou díky systému repasáží dva bronzoví medailisté.

Tabulka 30. Věk medailistů – mužů a žen na olympijských hrách a mistrovstvích světa v jednotlivých dekádách podle umístění

	pohlaví	rok	umístění	věk na soutěži Průměr	věk na soutěži Sm.Ch.	N
1	ženy	1980	1	23,1	0,5	47
2	ženy	1980	2	23,2	0,5	42
3	ženy	1980	3	22,7	0,4	83
4	ženy	1990	1	23,6	0,4	54
5	ženy	1990	2	23,6	0,4	54
6	ženy	1990	3	23,9	0,3	106
7	ženy	2000	1	25,6	0,4	61
8	ženy	2000	2	25,2	0,4	61
9	ženy	2000	3	25,3	0,3	122
10	ženy	2010	1	24,8	1,1	8
11	ženy	2010	2	22,8	1,1	8
12	ženy	2010	3	25,5	0,8	16
13	muži	1950	1	30,5	2,3	2
14	muži	1950	2	29,0	2,3	2
15	muži	1950	3	25,7	1,9	3
16	muži	1960	1	25,4	0,9	13
17	muži	1960	2	25,7	0,9	13
18	muži	1960	3	24,7	0,6	27
19	muži	1970	1	25,3	0,6	33
20	muži	1970	2	26,3	0,6	30
21	muži	1970	3	25,5	0,4	65
22	muži	1980	1	24,7	0,4	61
23	muži	1980	2	25,3	0,4	62
24	muži	1980	3	25,5	0,3	120
25	muži	1990	1	24,6	0,4	54
26	muži	1990	2	25,5	0,4	54
27	muži	1990	3	24,7	0,3	104
28	muži	2000	1	24,1	0,4	61
29	muži	2000	2	25,6	0,4	61
30	muži	2000	3	25,9	0,3	120
31	muži	2010	1	23,1	1,1	8
32	muži	2010	2	25,3	1,1	8
33	muži	2010	3	26,2	0,8	16

Tabulka 31. Analýza rozptylu (ANOVA): Věk medailistů – mužů a žen na olympijských hrách a mistrovstvích světa v jednotlivých dekádách podle umístění

	SČ	SV	PČ	F	p	η^2
rok	336,26	3	112,085	10,606	0,000	0,020
pohlaví * rok	285,44	3	95,147	9,003	0,000	0,017
rok * umístění	61,78	6	10,297	0,974	0,441	0,004
pohlaví * rok * umístění	80,64	6	13,441	1,272	0,267	0,005

Legenda:

SČ efekt – součet čtverců vlivem (grupovací proměnné) X

SV – stupně volnosti

PČ efekt – rozptyl vlivem (grupovací proměnné) X -tzv. průměrný součet čtverců

F – hodnota testovacího kritéria

p – minimální hladina významnosti, na níž lze nulovou hypotézu zamítnout

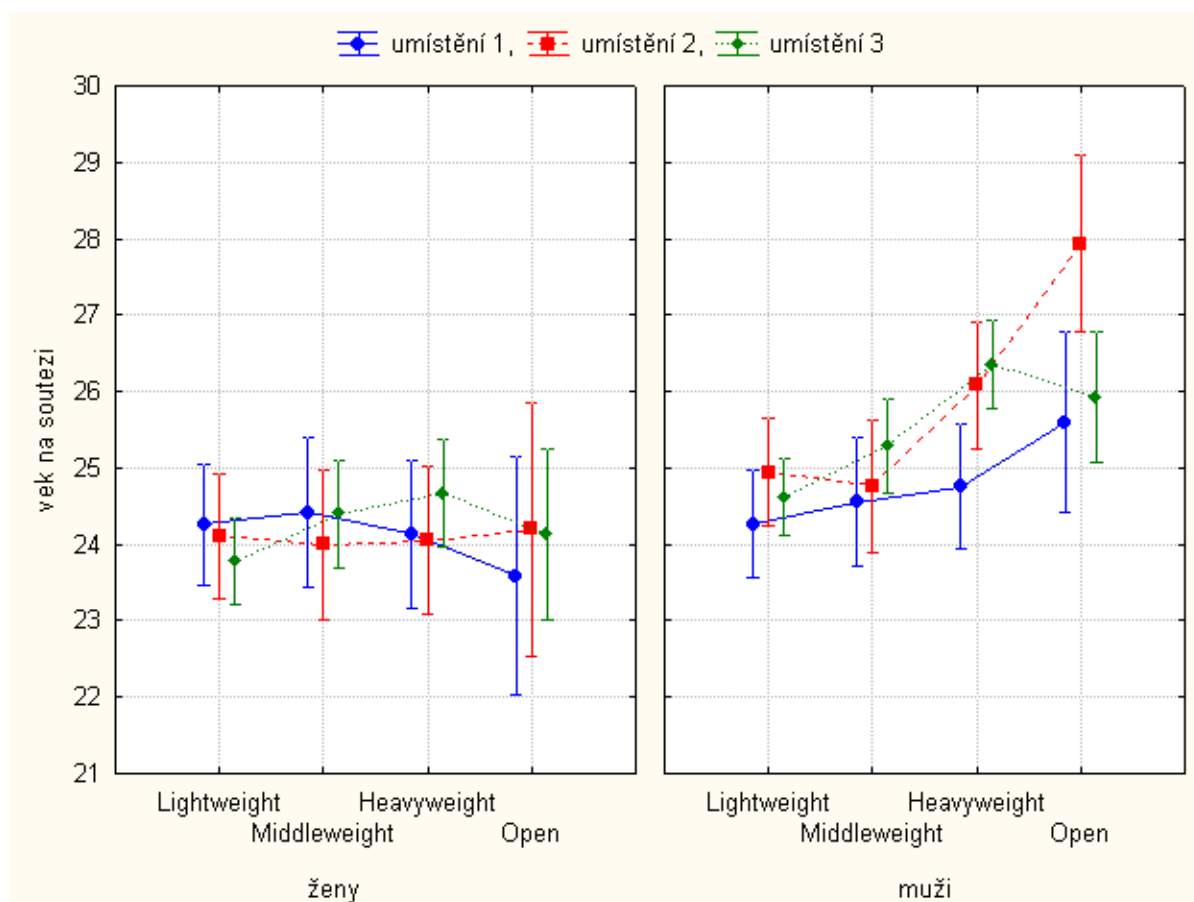
η^2 – koeficient eta-squared vyjadřující věcnou významnost (effect size)

Uvedené tendence jsme ověřovali pomocí analýzy rozptylu (ANOVA, tabulka 31) a dále mnohonásobným pozorováním rozdílů mezi skupinami (Fisherův LSD test, tabulka 32). Červená čísla v tabulce 32 označují, ve kterých váhových kategoriích byl věk jednotlivých skupin džudistů signifikantně rozdílný. Výsledky statistického šetření potvrzují, že u žen i u mužů se v posledních dekádách nemění věk vítězů na olympijských hrách a mistrovstvích světa. Tabulka 30 a tabulka 32 podrobněji znázorňují již analyzované zjištění, že ženy soutěžící na olympijských hrách a mistrovstvích světa byly mladší než muži ve stejných soutěžích a že v posledních dvou dekádách pozorujeme zřetelný trend k vyrovnanému věku. Nejvýrazněji je tomu u absolutních vítězek olympijských her a mistrovství světa.

Tabulka 32. Mnohonásobné pozorování-rozdíly mezi skupinami (Fisherův LSD test): Věk medailistů – mužů a žen na olympijských hrách a mistrovstvích světa v jednotlivých dekádách podle umístění

	pohlaví	rok	{1}	{2}	{3}	{4}	{5}	{6}	{7}	{8}	{9}	{10}	{11}
1	ženy	1980		0,015	0,000	0,007	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
2	ženy	1990	0,015		0,000	0,150	0,001	0,007	0,000	0,000	0,000	0,000	0,019
3	ženy	2000	0,000	0,000		0,229	0,034	0,589	0,430	0,741	0,107	0,992	0,777
4	ženy	2010	0,007	0,150	0,229		0,013	0,519	0,114	0,297	0,694	0,227	0,489
5	muži	1950	0,000	0,001	0,034	0,013		0,026	0,062	0,028	0,012	0,035	0,038
6	muži	1960	0,000	0,007	0,589	0,519	0,026		0,304	0,732	0,650	0,585	0,898
7	muži	1970	0,000	0,000	0,430	0,114	0,062	0,304		0,288	0,034	0,436	0,481
8	muži	1980	0,000	0,000	0,741	0,297	0,028	0,732	0,288		0,196	0,734	0,901
9	muži	1990	0,000	0,000	0,107	0,694	0,012	0,650	0,034	0,196		0,105	0,604
10	muži	2000	0,000	0,000	0,992	0,227	0,035	0,585	0,436	0,734	0,105		0,773
11	muži	2010	0,000	0,019	0,777	0,489	0,038	0,898	0,481	0,901	0,604	0,773	

Zajímá nás, jestli je tendence vyššího věku u medailistů s nižším umístěním stejná u jednotlivých váhových kategorií. Z praxe je známo, že někteří závodníci v průběhu své několikaleté kariéry přecházejí z váhové kategorie do váhové kategorie jiné. Známými závodníky, kteří měnili kategorii, jsou například Neil Adams (71 kg – 78 kg), Diane Bell (56 kg – 61 kg), Nicolas Gill (86 kg – 100 kg), Driulis Gonzáles (56 kg – 63 kg), Toshihiko Koga (71 kg – 78 kg), Cho Min-Sun (52 kg – 66 kg – 70 kg), Jimmy Pedro (65 kg – 73 kg) a další. Na druhé straně další závodníci, kteří se dlouho udrželi na medailových pozicích, si dokázali udržet stálou váhu, jako například Yordanis Arencibia (66 kg), Ingrid Berghams (72 kg), Barbara Claßen (72 kg), Udo Quellmalz (65 kg), Sharon Rendle (52 kg), a v poslední řadě také Ryoko Tamura-Tani (48 kg).

Obrázek 15. Věk medailistů na olympijských hrách a mistrovstvích světa – mužů a žen podle váhových kategorií a umístění

Na obrázku 15 je přehledně znázorněn věk medailistů – mužů a žen na olympijských hrách a mistrovstvích světa podle jednotlivých váhových kategorií a podle jejich umístění. Vyšší věk u vyšších váhových kategorií vidíme pouze u mužů. Vyšší průměrný věk měli muži zejména v těžké váze a v kategorii bez rozdílu vah, a to zvláště ti, kteří získali stříbro nebo bronz. Podle analýzy rozptylu (ANOVA, tabulka 34) vidíme, že věcná významnost vyjádřená koeficientem eta square je nízká, i když u některých proměnných se statistická významnost rozdílu mezi proměnnými ukazuje jako velká (u hladiny $p < 0.05$).

Podrobné údaje o marginálním neváženém průměru věku uvádíme v tabulce 33. Můžeme zde vidět, že u žen je věk v jednotlivých kategoriích stejný. Potvrzuje to i Fisherův LSD test (tabulka 35), který neprokázal signifikantní rozdíly v jejich věku. Naopak u mužů jsou rozdíly signifikantní, kromě těžké váhy a kategorie open. Potvrzuje to domněnku, že v souvislosti se zvyšujícími se požadavky na fyzickou sílu doprovázenou hypertrofií a zvýšením hmotnosti dochází k přechodu starších džudistů do vyšších váhových kategorií.

Tabulka 33. Věk medailistů na olympijských hrách a mistrovstvích světa – mužů a žen podle váhových kategorií a umístění

	pohlaví	váhová kategorie	umístění	věk na soutěži Průměr	věk na soutěži Sm.Ch.	N
1	ženy	Lightweight	1	24,258	0,404	66
2	ženy	Lightweight	2	24,111	0,413	63
3	ženy	Lightweight	3	23,778	0,292	126
4	ženy	Middleweight	1	24,419	0,500	43
5	ženy	Middleweight	2	24,000	0,500	43
6	ženy	Middleweight	3	24,398	0,360	83
7	ženy	Heavyweight	1	24,136	0,495	44
8	ženy	Heavyweight	2	24,045	0,495	44
9	ženy	Heavyweight	3	24,671	0,356	85
10	ženy	Open	1	23,588	0,796	17
11	ženy	Open	2	24,200	0,847	15
12	ženy	Open	3	24,121	0,571	33
13	muži	Lightweight	1	24,265	0,360	83
14	muži	Lightweight	2	24,940	0,358	84
15	muži	Lightweight	3	24,619	0,253	168
16	muži	Middleweight	1	24,552	0,431	58
17	muži	Middleweight	2	24,764	0,442	55
18	muži	Middleweight	3	25,291	0,313	110
19	muži	Heavyweight	1	24,754	0,420	61
20	muži	Heavyweight	2	26,083	0,424	60
21	muži	Heavyweight	3	26,355	0,298	121
22	muži	Open	1	25,600	0,599	30
23	muži	Open	2	27,935	0,589	31
24	muži	Open	3	25,929	0,438	56

Tabulka 34. Analýza rozptylu (ANOVA): Věk medailistů na olympijských hrách a mistrovstvích světa – mužů a žen podle váhových kategorií a umístění

	SČ	SV	PČ	F	p	η^2
pohlaví	463,0	1	463,0	43,01	0,000	0,027
váhová kategorie	153,0	3	51,0	4,74	0,003	0,009
umístění	59,3	2	29,7	2,76	0,064	0,004
pohlaví * váhová kategorie	144,4	3	48,1	4,47	0,004	0,009
pohlaví * umístění	52,2	2	26,1	2,42	0,089	0,003
váhová kategorie * umístění	108,5	6	18,1	1,68	0,122	0,006
pohlaví * váhová kategorie * umístění	27,2	6	4,5	0,42	0,866	0,002

Legenda:

SČ efekt – součet čtverců vlivem (grupovací proměnné) X

SV – stupně volnosti

PČ efekt – rozptyl vlivem (grupovací proměnné) X -tzv. průměrný součet čtverců

F – hodnota testovacího kritéria

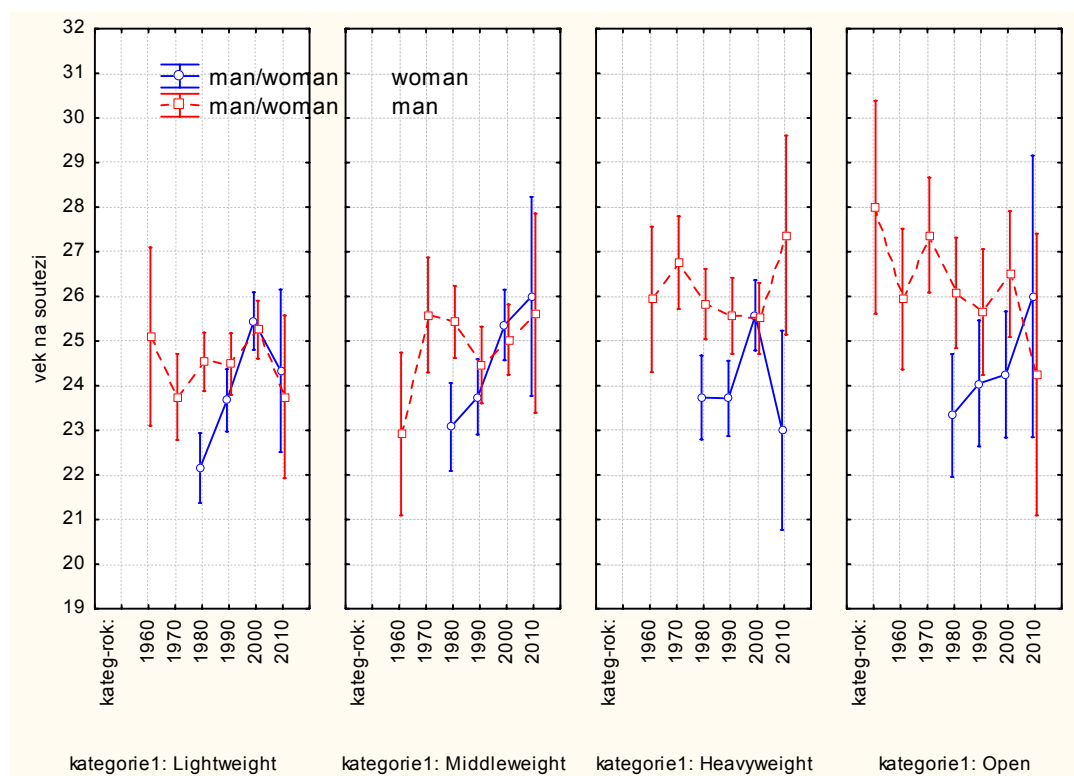
p – minimální hladina významnosti, na ní lze nulovou hypotézu zamítnout

 η^2 – koeficient eta-squared vyjadřující věcnou významnost (effect size)

Tabulka 35. Mnohonásobné pozorování-rozdíly mezi skupinami (Fisherův LSD test): Věk medailistů na olympijských hrách a mistrovství světa – mužů a žen podle váhových kategorií a umístění

	pohlaví	váhová kategorie	{1}	{2}	{3}	{4}	{5}	{6}	{7}	{8}
1	Ženy	Lightweight		0,330	0,226	0,973	0,021	0,001	0,000	0,000
2	Ženy	Middleweight	0,330		0,835	0,529	0,317	0,046	0,000	0,000
3	Ženy	Heavyweight	0,226	0,835		0,431	0,442	0,075	0,000	0,000
4	Ženy	Open	0,973	0,529	0,431		0,169	0,036	0,000	0,000
5	Muži	Lightweight	0,021	0,317	0,442	0,169		0,209	0,000	0,000
6	Muži	Middleweight	0,001	0,046	0,075	0,036	0,209		0,003	0,000
7	Muži	Heavyweight	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,003		0,183
8	Muži	Open	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,183	

V osmdesátých a devadesátých letech je snížení průměrného věku závodníků (společně mužů i žen) způsobeno započítáním žen, které byly mladší. V první dekádě po roce 2000 se věk žen na vrcholových soutěžích zvýšil. Můžeme pozorovat jakési sbíhání do jediného věku, kdy jsou soutěžící na vrcholu v průměrném věku kolem 25 let. Větší rozptyl v roce 2010 je způsoben malým množstvím dat, protože zde počítáme pouze s mistrovstvím světa 2010. Na obrázku 16 jsou prezentovaná data rozdělená do jednotlivých váhových kategorií, abychom lépe viděli, jak se jednotlivé váhové kategorie podílely na průměrném věku závodníků. Tendence sbíhání věku žen a mužů je viditelná zejména u lehké a střední váhy a nejméně v kategorii open. Můžeme říct, že ženy, účastnice olympijských her a mistrovství světa, jsou mladší než muži na stejných vrcholných soutěžích.

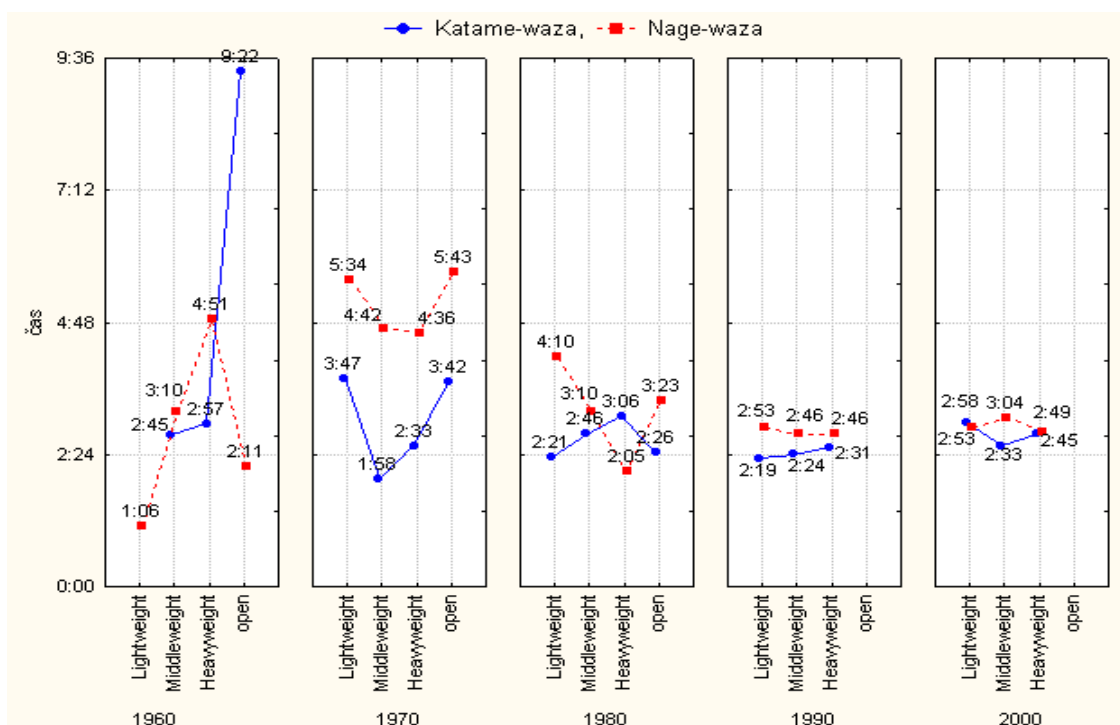
Obrázek 16. Věk závodníků – mužů a žen na olympijských hrách a mistrovství světa v jednotlivých dekádách podle váhových kategorií

Vzhledem k věku vrcholné výkonnosti v džudu je zajímavé zabývat se vztahem výsledků mladších věkových kategorií k dospělým. Z porovnání longitudinálního sledování medailistů z juniorských mistrovství světa můžeme usoudit,³⁸⁷ že i ti sportovci, kteří nezískali žádnou medaili na juniorských mistrovstvích světa, se mohou stát špičkovými závodníky v pozdějších letech. Pouze jedna pětina juniorských medailistů byla schopna zopakovat medailový úspěch i později na seniorských mistrovstvích světa. Vidíme i na námi prezentovaných datech, že věk vrcholné sportovní výkonnosti v džudu je kolem 26 let u mužů a 24 let u žen. Tito sportovci a sportovkyně jsou již dostatečně vyzrálí technicky a takticky. Zkušenost je nevyhnutelným předpokladem pro vysokou výkonnost. Z porovnání expertů (sportovci, kteří získali medaile na olympijských hrách, mistrovstvích světa anebo na kontinentálních šampionátech) a nováčků (ti, kteří nezískali medaile) plyne, že experti dosahují statisticky významně lepších výsledků v provádění tokui waza.³⁸⁸

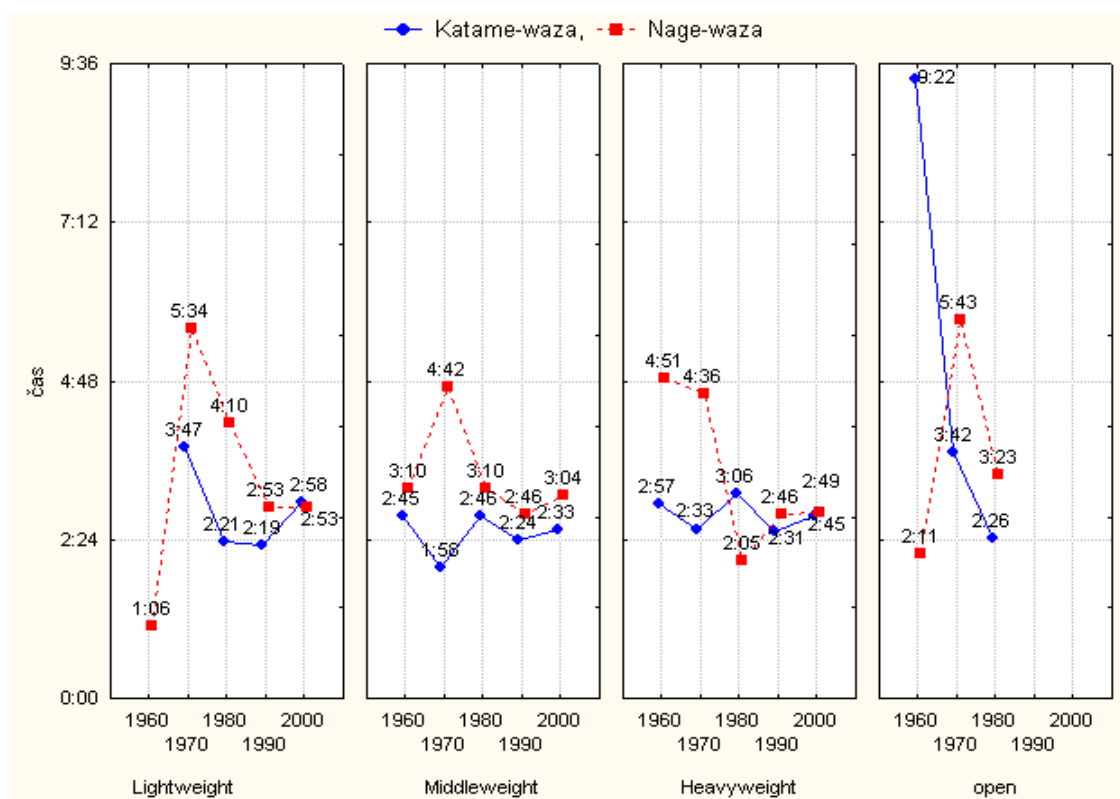
Právě taktika a technika je častým předmětem dohadů sportovního a akademického zkoumání. Technika je závislá na definici aktuálních pravidel i obecných tendencí v džudu. V následujících podkapitolách uvádíme analýzu soutěžních zápasů v džudu a technických prostředků, které byly použity.

5.2. Zápas džuda na olympijských hrách

Zápas džuda v současnosti může podle soutěžních pravidel trvat pět minut čistého času. Pokud není v tomto čase rozhodnuto o vítězi, může se bojovat dalších pět minut (anebo do první, jakkoli bodované techniky, tzv. golden score). V oficiálních výsledkových listinách olympijských her a mistrovství světa je zaznamenáno 6285 zápasů mužů i žen s úplnými časovými údaji. Analyzovali jsme tyto údaje, abychom zjistili, jak se měnila délka zápasu v jednotlivých dekadách, jak se liší čas zápasů u mužů a žen a jaké vítězné techniky jsou typické. Data také umožňují zjistit vztah délky zápasu a jednotlivých skupin technik u jednotlivých váhových kategorií. Je nutno říci, že celkový čistý čas zápasu má pouze částečnou vypovídající hodnotu o dynamice zápasu. V džudu je zápas často a nepravidelně přerušován, takže čistý čas není vyjádřením celkové délky času, který závodník strávil na zápasišti. Jednoduchý údaj říká, že průměrný zápas v olympijské historii džuda trvá 3 minuty a 21 sekund (3:16 u žen a 3:23 u mužů). Pro praxi (a vlastně i pro teorii) je ale takový údaj velmi povrchní a neužitečný. Zajímalo nás, jaké techniky jsou vítězné u jednotlivých kategorií v každé ze sledovaných dekád. Na grafech této podkapitoly jsou údaje zaneseny zvlášť pro lehkou váhu, střední váhu, těžkou váhu a kategorii bez omezení váhy, dále pro jednotlivé dekády a také skupiny technik v nage waza a katame waza. Je zde patrná obecná tendence, že zápasy s účinnými technikami znehybnění (katame waza) končí dřív než zápasy končící technikami hodů (nage waza). Tuto tendenci vidíme u všech váhových kategorií. Zejména v sedmdesátých a osmdesátých letech byly zápasy končící hodem delší než v dalších dekadách. Délka zápasů, které se končí znehybněním, se nijak dramaticky nemění.

Obrázek 17. Délka trvání zápasů u jednotlivých váhových kategoriích v jednotlivých dekáдах končících hodem a nebo znehybněním

Obrázek 18. Délka trvání zápasů v jednotlivých dekáдах u jednotlivých váhových kategoriích končících hodem a nebo znehybněním

Na předchozích dvou obrázcích (17, 18) jsou graficky znázorněné průměrné délky zápasů u jednotlivých váhových kategoriích v jednotlivých dekáдах končících nage waza a nebo katame waza.

Ještě v šedesátých letech byla délka finálových zápasů málo omezená, takže u těch soubojů, u kterých se potkali rovnocenní soupeři, nebyly výjimkou desetiminutové zápasy. Zdá se, že se projevuje obecný trend kratších zápasů končících na zemi znehybněním a delších zápasů končících hodem. Všechny číselné hodnoty z grafů 17 a 18 jsou uvedeny v přehledné tabulce 36.

Tabulka 36. Délka trvání zápasů u jednotlivých váhových kategorií v jednotlivých dekadách končících hodem nebo znehybněním

	kategorie	technika	čas - Průměr	čas - Sm.Ch.	N
1960	Lightweight	Katame-waza			
1960	Lightweight	Nage-waza	1:06	0:56	3
1960	Middleweight	Katame-waza	2:45	0:56	3
1960	Middleweight	Nage-waza	3:10	1:38	1
1960	Heavyweight	Katame-waza	2:57	1:38	1
1960	Heavyweight	Nage-waza	4:51	1:38	1
1960	open	Katame-waza	9:22	1:38	1
1960	open	Nage-waza	2:11	1:09	2
1970	Lightweight	Katame-waza	3:47	0:29	11
1970	Lightweight	Nage-waza	5:34	0:15	42
1970	Middleweight	Katame-waza	1:58	0:49	4
1970	Middleweight	Nage-waza	4:42	0:19	26
1970	Heavyweight	Katame-waza	2:33	0:28	12
1970	Heavyweight	Nage-waza	4:36	0:16	35
1970	open	Katame-waza	3:42	0:34	8
1970	open	Nage-waza	5:43	0:26	14
1980	Lightweight	Katame-waza	2:21	0:17	31
1980	Lightweight	Nage-waza	4:10	0:14	45
1980	Middleweight	Katame-waza	2:46	0:27	13
1980	Middleweight	Nage-waza	3:10	0:14	45
1980	Heavyweight	Katame-waza	3:06	0:37	7
1980	Heavyweight	Nage-waza	2:05	0:24	16
1980	open	Katame-waza	2:26	0:40	6
1980	open	Nage-waza	3:23	0:44	5
1990	Lightweight	Katame-waza	2:19	0:11	68
1990	Lightweight	Nage-waza	2:56	0:05	314
1990	Middleweight	Katame-waza	2:10	0:13	55
1990	Middleweight	Nage-waza	2:51	0:06	215
1990	Heavyweight	Katame-waza	2:29	0:13	57
1990	Heavyweight	Nage-waza	2:39	0:07	163
1990	open	Katame-waza			
1990	open	Nage-waza			
2000	Lightweight	Katame-waza	3:00	0:12	64
2000	Lightweight	Nage-waza	2:55	0:05	311
2000	Middleweight	Katame-waza	2:46	0:13	55
2000	Middleweight	Nage-waza	3:01	0:07	190
2000	Heavyweight	Katame-waza	2:24	0:12	63
2000	Heavyweight	Nage-waza	2:44	0:07	186
2000	open	Katame-waza			
2000	open	Nage-waza			

Tabulka 36. Analýza rozptylu (ANOVA): Délka trvání zápasů u jednotlivých váhových kategorií v jednotlivých dekádách končících hodem anebo znehybněním

	SČ	SV	PČ	F	P	η^2
Dekáda	0,101	1	0,101	19,481	0,000	0,014
váhová kategorie	0,001	1	0,001	0,239	0,625	0,000
dekáda * váhová kategorie	0,068	9	0,008	1,448	0,162	0,010
dekáda * technika	0,050	1	0,050	9,641	0,002	0,007
váhová kategorie * technika	0,001	1	0,001	0,113	0,737	0,000
dekáda * váhová kategorie * technika	0,115	9	0,013	2,459	0,009	0,016

Legenda:

SČ efekt – součet čtverců vlivem (grupovací proměnné) X

SV – stupně volnosti

PČ efekt – rozptyl vlivem (grupovací proměnné) X -tzv. průměrný součet čtverců

F – hodnota testovacího kritéria

p – minimální hladina významnosti, na níž lze nulovou hypotézu zamítnout

η^2 – koeficient eta-squared vyjadřující věcnou významnost (effect size)

Na základě tabulky analýzy rozptylu (ANOVA) můžeme říct, že výsledek v posledním řádku - $p = 0,009$ (významnost u faktoru dekáda * váhová kategorie * technika) $< 0,05$. Znamená to, že mezi průměry testovaných skupin existuje statisticky vysoce významný rozdíl (takže neplatí nulová hypotéza $H_0: \mu_1 = \mu_2 = \mu_3$). Proto je vhodné dále zjistit, kde tento rozdíl vznikl, to znamená testovat rozdíly mezi průměry jednotlivých skupin souborů pomocí mnohonásobného porovnávání, které jsme, podobně jako předtím, provedli pomocí Fisherovho LSD testu. Protože je zde mnoho vztahů, které je možné analyzovat, zabývali jsme se mnohonásobným pozorováním rozdílů:

- mezi dekádami (tabulka 38)
- mezi váhovými kategoriemi (tabulka 39)
- mezi dekádami a technikami (tabulka 40)
- mezi dekádami, váhovými kategoriemi a technikami (tabulka 41)

Největší rozdíl v délce zápasů byl nalezen mezi dekádou začínající rokem 1970 a všemi ostatními dekádami. A také mezi dekádou osmdesátých a devadesátých let (tabulka 38).

Tabulka 37. Mnohonásobné pozorování – rozdíly mezi skupinami (Fisherův LSD test): Rozdíl mezi dekádami

	dekáda	{1}	{2}	{3}	{4}	{5}
1	1960		0,002	0,830	0,599	0,804
2	1970	0,002		0,000	0,000	0,000
3	1980	0,830	0,000		0,014	0,124
4	1990	0,599	0,000	0,014		0,189
5	2000	0,804	0,000	0,124	0,189	

Z porovnání rozdílu mezi jednotlivými váhovými kategoriemi nemůžeme vyvodit závěry pro současnou praxi olympijského džuda (tabulka 39). Prokázal se pouze rozdíl mezi kategorií bez rozdílu vah a všemi ostatními kategoriemi. Tento rozdíl je však způsoben faktem, že kategorie open byla jedinou v počátcích soutěžního džuda, kdy ještě zápasy nebyly tak striktně omezeny délkou.

Tabulka 38. Mnohonásobné pozorování – rozdíly mezi skupinami (Fisherův LSD test): Rozdíl mezi váhovými kategoriemi

	kategorie1	{1}	{2}	{3}	{4}
1	Lightweight		0,275	0,106	0,000
2	Middleweight	0,275		0,603	0,000
3	Heavyweight	0,106	0,603		0,000
4	open	0,000	0,000	0,000	

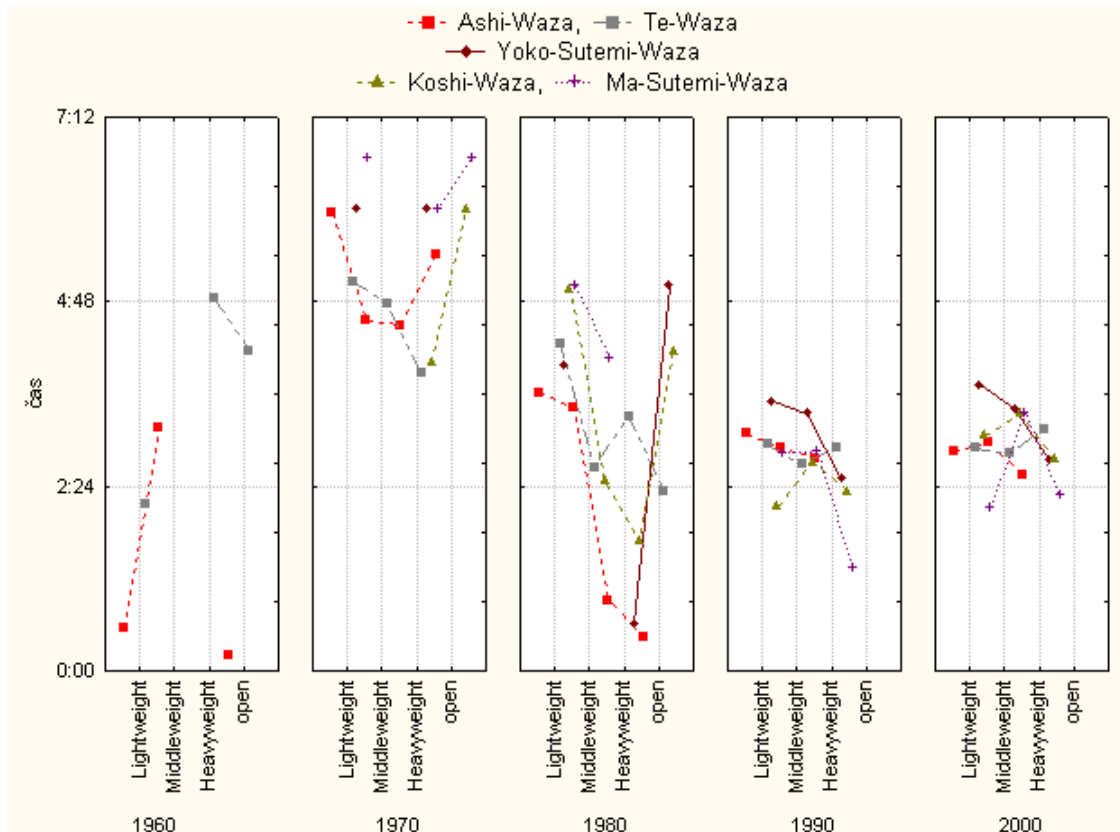
V tabulce 40 nás především zajímá vztah katame waza a nage waza v jednotlivých dekádách. V sedmdesátých letech byly zápasy končící technikou hodů delší než podobné zápasy v ostatních dekádách s výjimkou šedesátých let. Posledních dvacet let jsou zápasy končící hodem stejně dlouhé. U katame waza nedošlo k velkým výkyvům kromě dekady začínající v roce 1990, kdy byly zápasy končící držením, škracením anebo páčením nejkratší. Tento rozdíl je sice statistickými metodami sledován, nemá ale velký věcný význam.

Tabulka s daty pro mnohonásobné pozorování rozdílů mezi skupinami (Fisherův LSD test): Rozdíl mezi dekádami, váhovými kategoriemi a technikami je příliš rozsáhlý, dostatečně podrobně však postihuje detaily všech vztahů, které jsme v dosavadním textu analyzovali. Tabulka je součástí práce v její příloze.

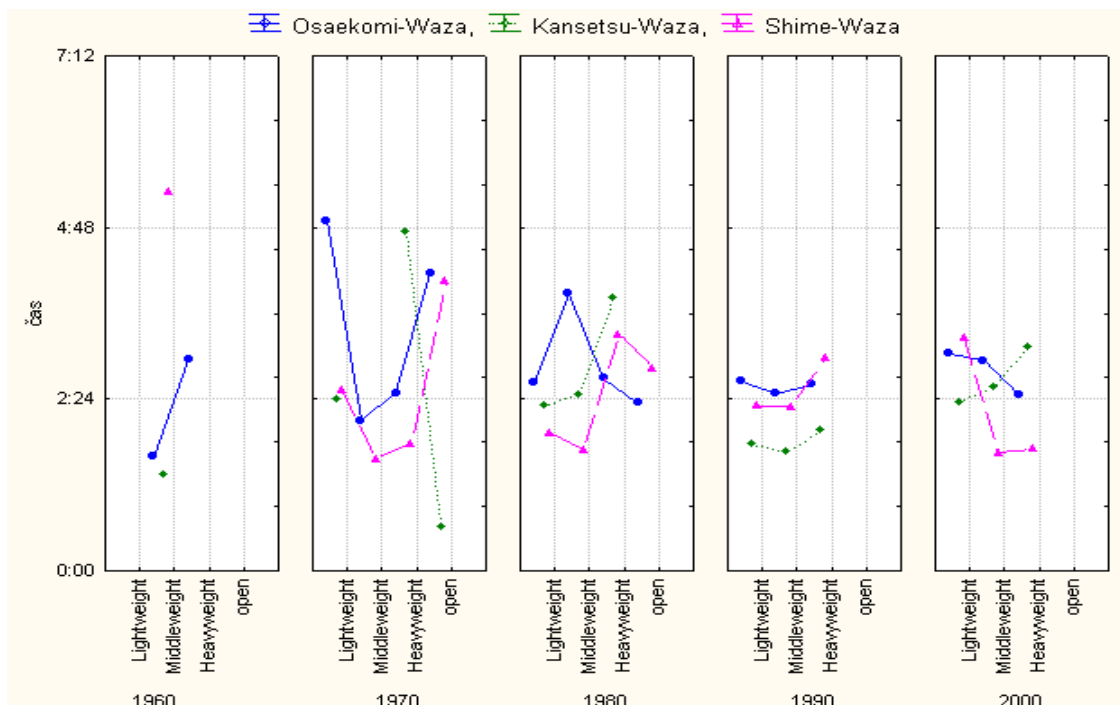
Tabulka 39. Mnohonásobné pozorování – rozdíly mezi skupinami (Fisherův LSD test): Rozdíl mezi dekádami a technikami

	dekáda	Skupina technik	{1}	{2}	{3}	{4}	{5}	{6}	{7}	{8}	{9}	{10}
1	1960	Katame-waza		0,065	0,240	0,206	0,053	0,387	0,032	0,099	0,093	0,125
2	1960	Nage-waza	0,065		0,209	0,000	0,652	0,078	0,806	0,371	0,428	0,303
3	1970	Katame-waza	0,240	0,209		0,000	0,113	0,392	0,032	0,306	0,293	0,466
4	1970	Nage-waza	0,206	0,000	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
5	1980	Katame-waza	0,053	0,652	0,113	0,000		0,002	0,614	0,256	0,441	0,133
6	1980	Nage-waza	0,387	0,078	0,392	0,000	0,002		0,000	0,001	0,008	0,006
7	1990	Katame-waza	0,032	0,806	0,032	0,000	0,614	0,000		0,031	0,145	0,009
8	1990	Nage-waza	0,099	0,371	0,306	0,000	0,256	0,001	0,031		0,798	0,444
9	2000	Katame-waza	0,093	0,428	0,293	0,000	0,441	0,008	0,145	0,798		0,482
10	2000	Nage-waza	0,125	0,303	0,466	0,000	0,133	0,006	0,009	0,444	0,482	

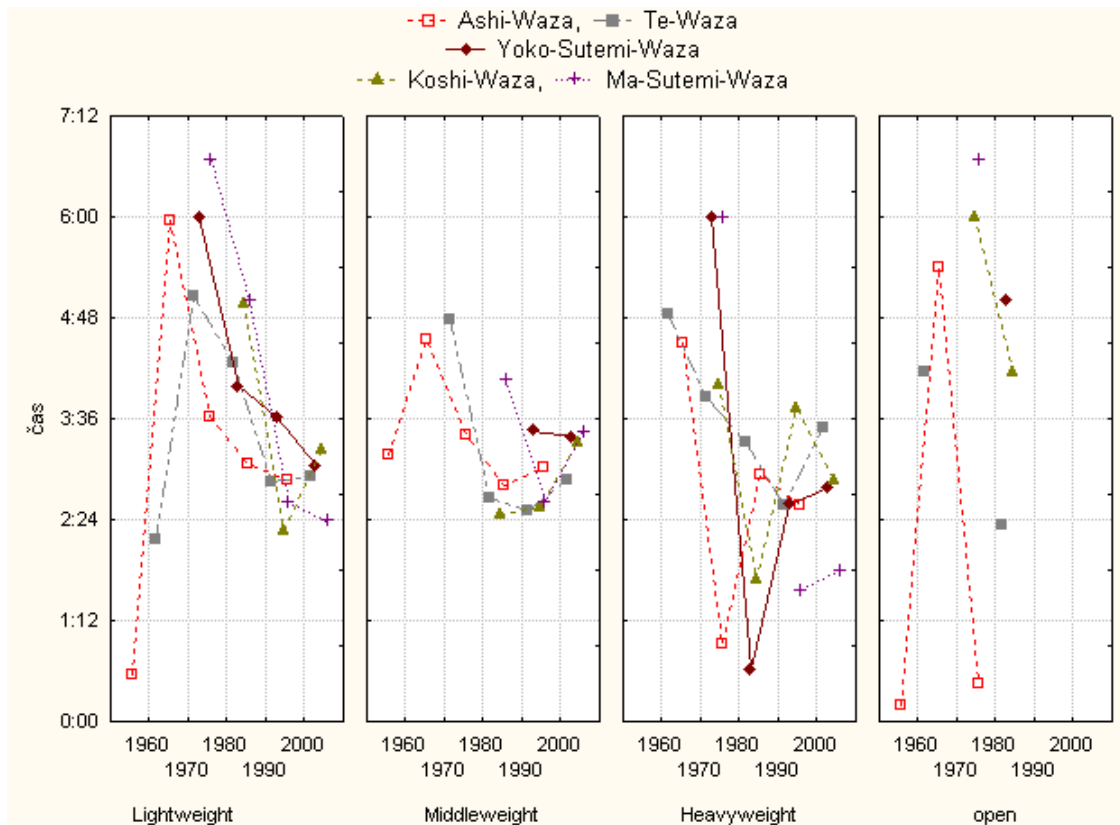
Na obrázku 19 a 20 jsou znázorněny jednotlivé skupiny technik nage waza (obrázek 19) a katame waza (obrázek 20). V jednotlivých dekádách a váhových kategoriích nelze sledovat nějaký jasnější trend.

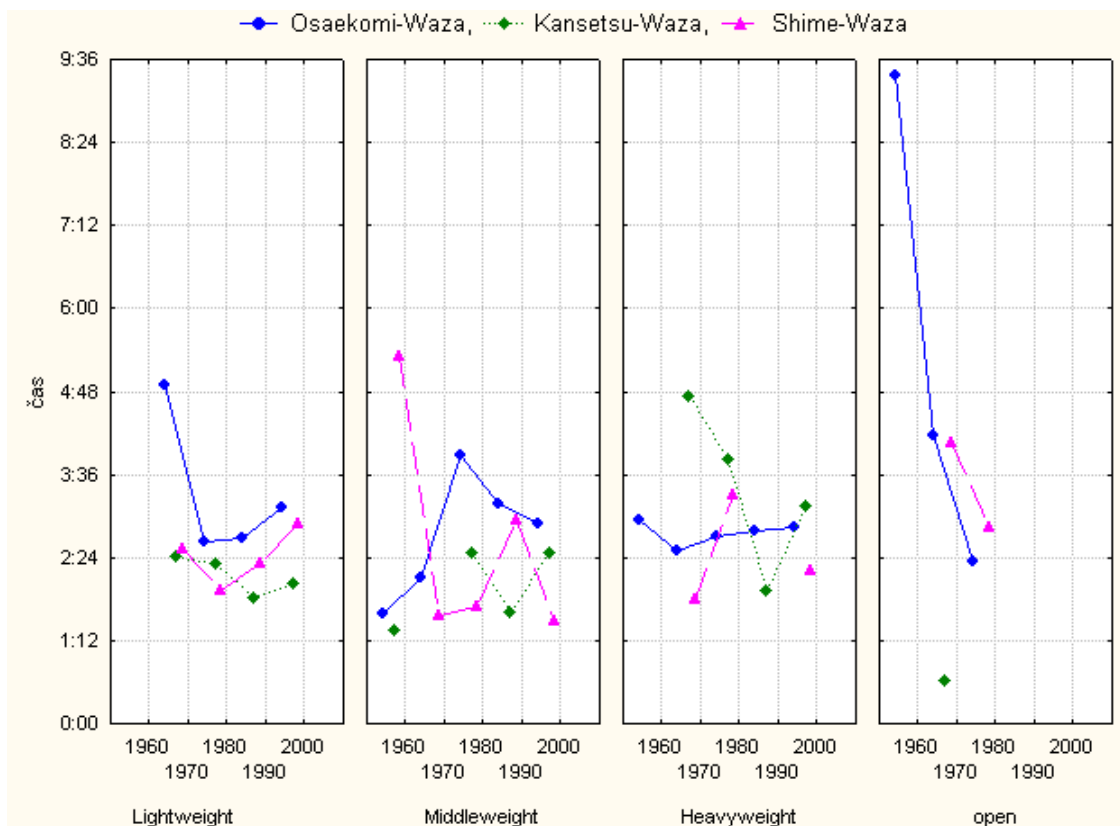
Obrázek 19. Délka trvání zápasů končících nage waza v jednotlivých dekadách a váhových kategoriích

Obrázek 20. Délka trvání zápasů končících katame waza v jednotlivých dekadách a váhových kategoriích

Obrázek 21. Délka trvání zápasů v jednotlivých skupinách nage waza v jednotlivých váhových kategoriích a dekáдах

Obrázek 22. Délka trvání zápasů v jednotlivých skupinách katame waza v jednotlivých váhových kategoriích a dekáдах

Na obrázcích 21 a 22 jsou data rozdělena do jednotlivých váhových kategorií, a pak ještě do jednotlivých dekád, aby bylo možné určit tendence trvání zápasu u použití technik hodů (obrázek 21) i znehybnění (obrázek 22). Zejména u technik aši waza, te waza, koši waza, ma sutemi waza a joko sutemi waza není možné postihnout jakýkoli trend či vývoj.

V původním Kódókan džúdó délka zápasu nebyla omezena. Bojovalo se až do vítězství jednoho, nebo druhého. Pro omezování doby boje nebyl ani důvod, protože i na výročních setkáních, tzv. červeno-bílých utkáních (aka širo no šiai), se neúčastnilo tolik lidí, aby zápasy byly neúnosně dlouhé. Po rozšíření základny džúda se počet zápasů zvyšoval, takže byla délka omezena rozhodčím. Pokud uznal, že zápas se dále nevyvíjí, měl ho ukončit. Ale i tak některé zápasy trvaly i více než čtyřicet minut.³⁸⁹ Závěrem můžeme říct, že v šedesátých a sedmdesátých letech byly zápasy končící hodem významně delší. V osmdesátých letech se doba trvání zápasů vyrovnávala. V devadesátých letech a v první dekádě třetího tisíciletí jsou zápasy končící znehybněním a zápasy končící hodem stejně dlouhé. Pokud sledujeme techniky hodů u mužů, není zde významný rozdíl v době trvání zápasů končících hody tači waza a zápasy končícími strhy (i když grafické vyjádření ukazuje, že zápasy končící strhy jsou o několik desítek sekund delší). Znamená to, že všechny techniky ze skupiny nage waza jsou vzhledem k trvání zápasu stejné.

Z oficiálních záznamů není možné sledovat celý průběh zápasů, pouze jejich ukončení. Po dobu zápasu však rozhodčí boj několikrát přeruší. Podle některých výzkumů jsou typické intervaly zápasu kolem 27 sekund s následnou přestávkou 7 sekund. Typický zápas má v džúdu 11 intervalů, ve kterých hraje (z hlediska času) podstatnou roli získání optimálního úchopu (kumi kata). Pouze čtyři z jedenácti intervalů jsou v boji na zemi. Výsledky Marcona,³⁹⁰ který podrobně sledoval tři zápasy u deseti jedinců (n = 30), jsou uvedeny v tabulce 41. Časy jsou vyjádřeny jako průměrné hodnoty v sekundách, s uvedením \pm standardní odchylky. V závorce je podobným způsobem uveden procentuální podíl.

Tabulka 40. Průměrná doba jednotlivých akcí v zápase džúda (v sekundách s uvedením \pm standardní odchylky) a procentuální podíl těchto akcí na jednom intervalu³⁹¹

	Příprava	Kumi kata	Technika hodu	Ne waza	Přestávka
Zápas 1	4 \pm 1 (12 \pm 4%)	16 \pm 5 (49 \pm 15%)	1,4 \pm 0,3 (4 \pm %)	6 \pm 4 (7 \pm 5%)	7 \pm 1 (19 \pm 3%)
Zápas 2	4 \pm 2 (13 \pm 7%)	18 \pm 3 (56 \pm 9%)	1 \pm 0,4 (3 \pm 1%)	4 \pm 2 (4 \pm 2%)	6 \pm 2 (16 \pm 6%)
Zápas 3	4 \pm 1 (13 \pm 3%)	17 \pm 3 (49 \pm 10%)	1,7 \pm 0,5 (5 \pm 2%)	5 \pm 2 (5 \pm 1)	7 \pm 1 (19 \pm 3%)

5.3. Techniky džúda na olympijských hrách

Pro vítězství v soutěži je stěžejní schopnost aplikovat platnou techniku. Jak plyne z historické analýzy, Kanó u vytváření Kódókan džúdá upřednostnil bezpečnost a tělovýchovné působení před bojovou efektivitou prováděných technik.

Systematika džúda (obrázek 23) se skládá ze tří, v teorii rovnocenných, součástí: nage waza, katame waza, atemi waza. Atemi waza, tedy technika úderů a kopů, od počátků Kódókan džúdá je ze soutěžních utkání vyloučena i randori (s výjimkou krátkého období přes 2. sv. v., kdy Dai Nihon Butokukai v zápasech džúdá od úrovně renši povolovala i atemi waza). Stěžejními technikami jsou v současném džúdu techniky hodů, nage waza. Ty se dále rozdělují podle toho, jestli házející zůstává stát (tači waza), anebo k hodu využívá vlastní pád (sutemi waza, strhy). Do tači waza patří další skupiny technik, které se rozlišují podle převažující práce paží (te waza) a nohou (aši waza), a technik, u kterých házející hodí soupeře přes boky (koši waza). Do sutemi waza jsou zařazeny dvě skupiny technik, a to ma sutemi waza – techniky strhů v přímém směru soupeře, a joko sutemi waza – strhy do stran. Techniky znehybnění, katame waza, zahrnují techniky držení (osaekomi waza), škrcení (šime waza) a páčení (kansecu waza).

Obrázek 23. Systematika technik Kódókan džúdá

Kódókan džúdó rozlišuje různý počet základních technik v jednotlivých skupinách. Podle jejich počtu můžeme do jisté míry odvozovat, jaký důraz byl na tyto techniky kladen. V tabulce 42 uvádíme počty technik v jednotlivých skupinách, které se mohou používat v randori. Nejvyšší počet základních technik je ve skupině aši waza, následují (překvapivě) šime waza a kansecu waza. Dále je zde devět technik te waza, koši waza a joko sutemi waza, sedm technik osaekomi waza a konečně pět technik ma sutemi waza.

Tabulka 41. Počet technik v jednotlivých skupinách podle Kódókan džúdó³⁹²

Skupina technik	Počet technik
Te waza	9
Koši waza	9
Aši waza	15
Ma sutemi waza	5
Joko sutemi waza	9
Osaekomi waza	7
Šime waza	12
Kansecu waza	10

Aplikace technik jsou systematizovány v několika rituálních souborných cvičeních – kata. Kata v Kódókan džúdó vznikaly od prvních let po jeho vzniku až do roku 1956, kdy se objevila poslední z nich (gošin džucu). První dvě kata se nazývají randori no kata, protože zahrnují techniky, které jsou povoleny v randori. Ostatní kata znázorňují pohled džuda na sebeobranu, tělesnou výchovu, historii a teorii:

- Nage no kata (soubor technik hodů)
- Katame no kata (soubor technik znehybnění)
- Kime no kata (soubor technik sebeobran)
- Kódókan gošin džucu no kata (soubor technik sebeobran)
- Džú no kata (soubor cvičení povolnosti)
- Icucu no kata (soubor pěti principů pohybu)
- Košiki no kata (soubor technik Kitó rjú)
- Seirjoku zenjō kokumin taiiku no kata (soubor cvičení pro tělesnou výchovu)

Cílové aspekty výkonu v džudu jsou pozorovány na chování elitních sportovců a parametrů jejich technické a taktické dovednosti. Analýza zápasů může být komplexní metodou diagnostiky výkonu, zacílené na získání, zpracování a analýzu informací o způsobech dosažení vítězství. Analýza zápasů se stává dominantní metodou analýzy výkonu.

Kanó, ve snaze vyloučit zranění u cvičení džúdó, zavedl taková pravidla, která zcela obrátila pohled na soupeření v džúdžucu. Pokud se v tradičním džúdžucu používaly zejména údery a kopy a pak boj na zemi, Kanó údery a kopy zcela vyloučil a boj na zemi značně omezil. V technikách hodů se soustředil na tzv. „malé“ techniky s použitím nohou (aši waza) a techniky hodů pomocí boků (koši waza). Tradiční džúdžucu se u hodů soustředilo na techniky pomocí paží (te waza).³⁹³

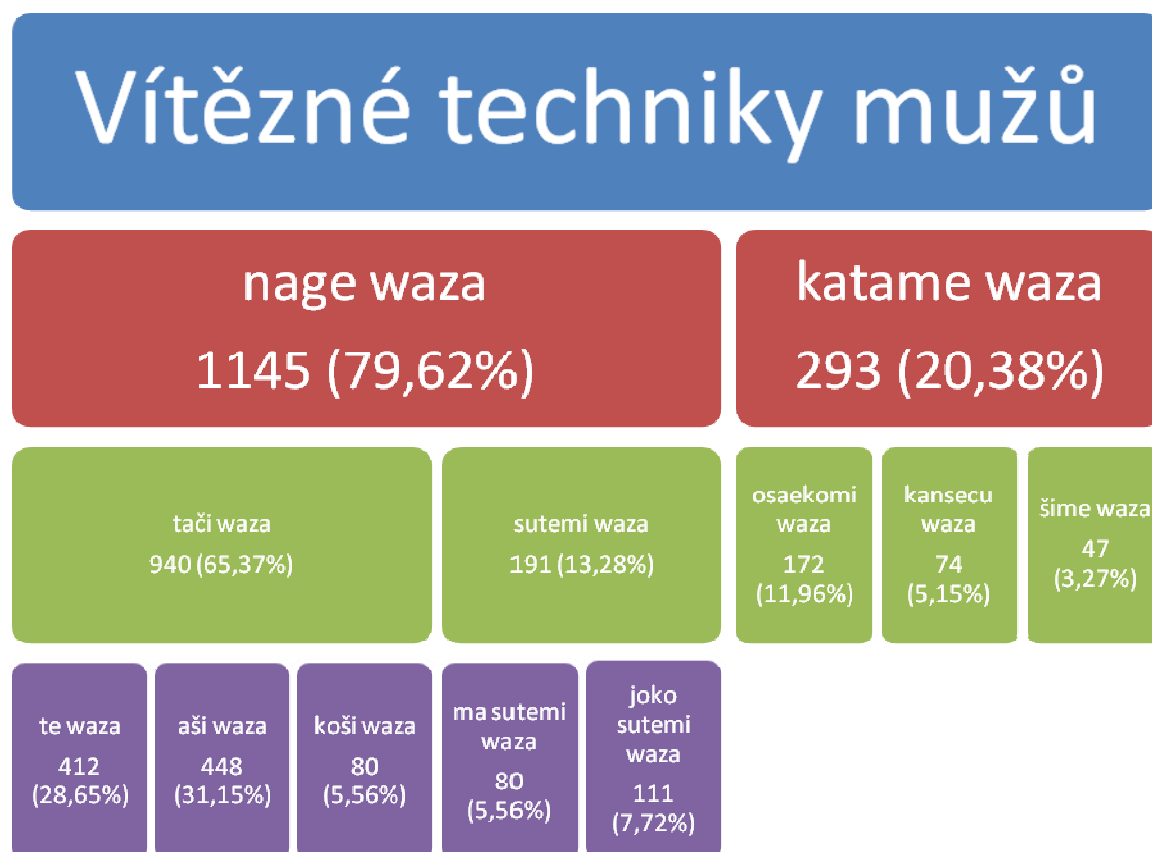
Kanó vysvětlil výběr technik pro Kódókan džúdó nebezpečností původních technik džúdžucu.³⁹⁴ Toto vysvětlení také částečně objasňuje zaměření džúda na boj v postoji a také absenci pák na zápěstí: „Kdysi nebyla výuka džúdžucu systematizována. Někdy se stávaly úrazy, a to více u cvičení stylů beze zbraně, jejichž výsledkem byly podlitiny, vykloubení a někdy zlomeniny. Zvláště u boje na zemi měli lidé poraněná a úderem o podložku zničená kolena, škraceními byli přivedeni do bezvědomí, a byla zranění způsobená nešikovnou aplikací pák na paže, nohy a zvláště na zápěstí... Proto jsem podrobně prozkoumal několik stylů džúdžucu a vybral takové techniky, které jsou nejenom méně nebezpečné, ale také, prostřednictvím pravidelné praxe, mají značný benefit pro trénující ve smyslu tělesné výchovy.“

Vítězné techniky mužů na olympijských hrách

„Technicky se džúdó od olympijských her 1964 vyvíjelo omnoho rychleji, než si kdokoli mohl představit, a jsem přesvědčen, že to bude pokračovat daleko za mé očekávání“, napsal dvojnásobný olympijský a čtyřnásobný světový medailista z let 1979-1985 Neil Adams.³⁹⁵

Z oficiálních záznamů jsme analyzovali vítězné (nikoli tedy všechny použité) techniky a jiné způsoby vítězství.

Na obrázku 24 vidíme vítězné techniky mužů podle již uvedené systematiky Kódókan džúdó. Jedna část všech tří složek systematiky Kódókan džúdó, atemi waza, je vynechána, protože ji již od počátků randori a soutěží není možné v těchto cvičeních uplatnit. Na obrázku jsou u každé skupiny uvedené absolutní četnosti v té které skupině a také relativní četnost v procentech. Podíl hodů k znehybněním je zde v poměru čtyři ku jedné, což odpovídá Kanóovu ideálu převahy technik hodů nad znehybněním. V nage waza (technikách hodů) dále převládaly techniky hodů z postoje (tači waza, 65,37%), kde podle očekávání až 31,15% tvoří aši waza (techniky nohou) a 28,65% te waza (techniky paží). Pouze 5,56% použitých hodů z postoje je ze skupiny koši waza (techniky boků). To odpovídá i historickému kontextu z raných počátků džúda. Kanó vzhledem k jejich tělovýchovnému benefitu a bezpečnosti preferoval techniky hodů nohama a hody pomocí paží jsou zase dobře kontrolovatelné a také lehce uplatnitelné i proti statickému soupeři. Patří mezi silné techniky, což můžeme vidět i mimo džúdó – například v olympijském zápasu, anebo různých komerčních zápasech založených na koncepci MMA (mixed martial arts). U sutemi waza (strhů) vidíme lehkou převahu strhů stranou (joko sutemi waza), což může být způsobeno také převahou těchto technik ve skupině strhů. Není překvapivé, že více než polovinu všech znehybnění (katame waza) tvoří držení (osaekomi waza, 11,96%). Z pohledu relativní četnosti je ukončení zápasu pomocí páky (kansecu waza, 5,15%) anebo škracení (šime waza, 3,27%) zcela marginální.

Obrázek 24. Vítězné techniky mužů na olympijských hrách

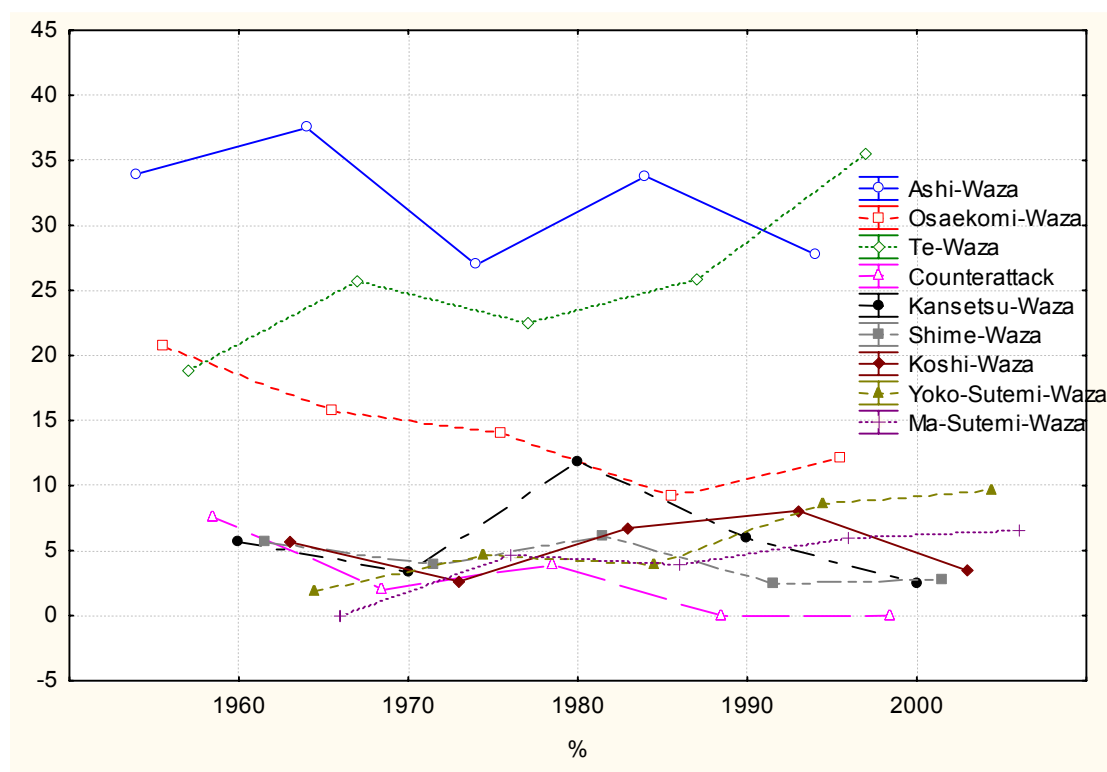
Jistě si uvědomujeme, že pro dostatečné poznání používaných technik v džudu je potřeba znát nejenom vítězné techniky, ale všechny techniky, které vítěz i poražený použili v celém zápasu. Dá se tak lépe sledovat dynamika zápasu a jeho vývoj. Franchini et al.³⁹⁶ například sledovali videozáznamy dvou skupin džudistů, kteří získali medaile na mistrovstvích světa a olympijských hrách v období let 1995-2001. Na těchto videozáznamech analyzovali techniky, které džudisté použili. Do superelitní skupiny zařadili nejlepší závodníky z každé váhové kategorie ($n = 17$). Do elitní skupiny ($n = 16$) pak ty závodníky, kteří získali medaili, ale nebyli šampióni a nezískali víc než tři medaile. Superelitní džudisté používali větší počet technik hodů a skončili ziskem bodů (v propočtu na počet zápasů). Tyto techniky aplikovali také ve vícero směrech než elitní džudisté. Dále zjistili, že počet různých hodů a variabilita směrů házení prokazují statisticky významnou shodu s počtem vítězství, počtem získaných bodů a počtem vítězství na ippon. Takže větší znalost technik hodů a také směrů házení je důležitá pro větší neprediktabilitu v zápasu.

Podívejme se nyní, jak se vyvíjel poměr jednotlivých vítězných technik u mužů na olympijských hrách v jednotlivých dekadách. V tabulce 43 vidíme absolutní i relativní četnosti jednotlivých skupin technik. Poměr technik na zemi se od počátku olympijské historie džuda snižuje na úkor technik hodů. Nejviditelněji pak u technik držení, jejichž počet až do konce dvacátého století z dekády na dekádu klesal. Vidíme, že v sedmdesátých letech byl sledován nejvyšší poměr aši waza, který pak klesal, zejména na úkor te waza.

Tabulka 42. Vývoj relativních četností vítězných technik u mužů na olympijských hrách

	60		70		80		90		00	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ashi-waza	18	33,96226	57	37,50000	48	26,96629	180	33,77111	145	27,77778
Osaekomi-waza	11	20,75472	24	15,78947	25	14,04494	49	9,19325	63	12,06897
Te-waza	10	18,86792	39	25,65789	40	22,47191	138	25,89118	185	35,44061
Counterattack	4	7,54717	3	1,97368	7	3,93258				
Kansetsu-waza	3	5,66038	5	3,28947	21	11,79775	32	6,00375	13	2,49042
Shime-waza	3	5,66038	6	3,94737	11	6,17978	13	2,43902	14	2,68199
Koshi-waza	3	5,66038	4	2,63158	12	6,74157	43	8,06754	18	3,44828
Yoko-sutemi-waza	1	1,88679	7	4,60526	7	3,93258	46	8,63039	50	9,57854
Ma-sutemi-waza			7	4,60526	7	3,93258	32	6,00375	34	6,51341

Tyto tendence jsou dobře viditelné na obrázku 25. Povšimněme si prudkého zvýšení počtu technik hodů te waza v devadesátých letech a ještě více v poslední dekádě, a to na úkor aši waza, kansecu waza a šime waza.

Obrázek 25. Vývoj relativních četností vítězných technik u mužů na olympijských hrách

Trend používat neortodoxní techniky založené na síle byl omezen poslední úpravou pravidel, která upravuje (značně omezuje) úchopy za nohy v boji v postoji. Podle Heinische a Oswalda,³⁹⁷ kteří analyzovali zápasy mezi lety 2000 a 2006 (mistrovství světa, olympijské hry, juniorské mistrovství světa), se dá zápasové chování charakterizovat vždy jedním ze dvou základních stylů:

- Tradicionalistický, technický asijský styl
- Neortodoxní, silový evropský styl

Základem vítězného chování v džudu – z pohledu zápasového chování – je zejména vyšší aktivita vyhrávajícího protivníka a také větší technická dovednost (vyšší efektivita útoků i obran). Navzdory prohlubující se specializaci se na sledovaných zápasech prokázalo, že džudisté v útoku používají čím dál tím větší rozmanitost technik. Na jedné straně jsou zde obavy, zdali různé techniky jsou ještě džudem, a na druhé straně pochopitelná snaha závodníků překvapit soupeře, najít nové, překvapivé a účinné techniky.³⁹⁸ Připomeňme, že právě odvaha zakladatele Kana inovovat a tvořit umožnila vznik Kódókan džúdó.

Z empirických zkušeností i ojedinělých výzkumů na omezených vzorcích víme, že techniky používané v různých váhových kategoriích se liší. 238 zápasů juniorů bylo analyzováno z mistrovství Evropy 2005.³⁹⁹ Lehké váhy podle tohoto výzkumu inklinují zejména k používání te waza. Následuje použití aši waza, sutemi waza a koši waza. Podobné bylo použití te waza i u jiných kategorií, ale s vyloučením zejména koši waza. Na tomto vzorku se prokázalo, že džúdó se zlehka mění u jednotlivých kategoriích, i když vždy je největší poměr technik te waza. Blíže jsou jednotlivé skupiny, u kterých se doporučuje trénovat společně, naznačeny v tabulce 44.

Tabulka 43. Inklinace k použití technik v jednotlivých kategoriích mužů na ME 2005⁴⁰⁰

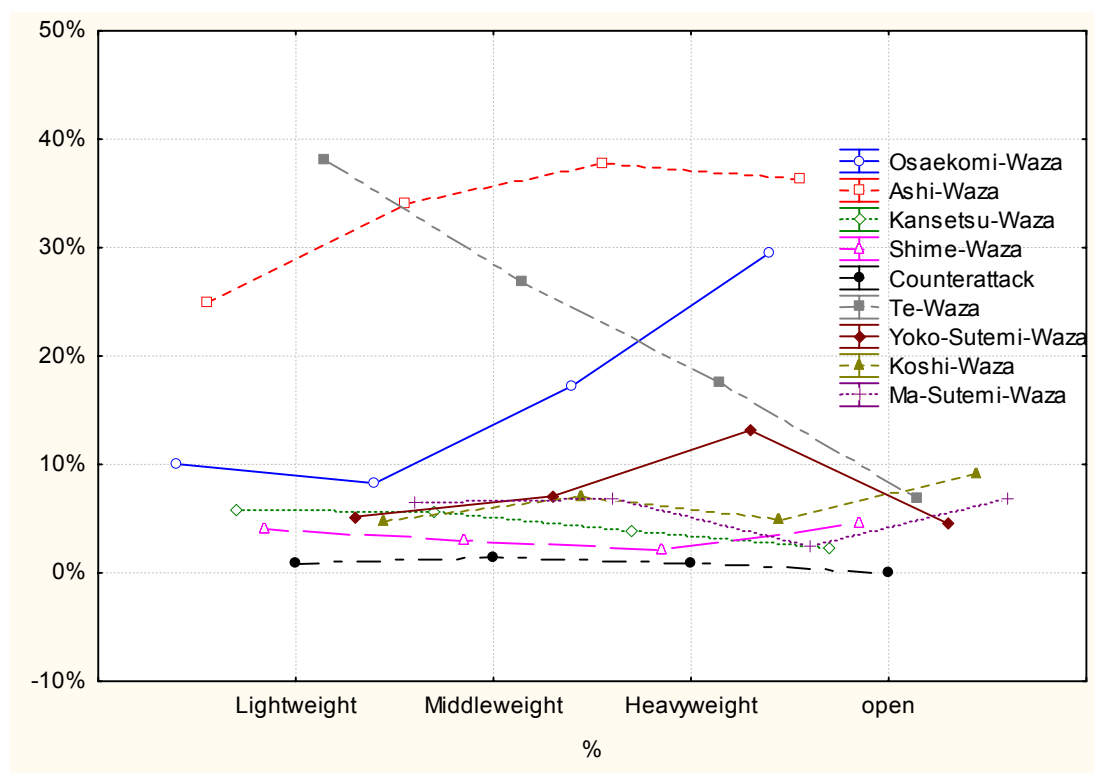
Skupina váhových kategorií	Skupiny vítězných technik
-60 kg, -66 kg, -73 kg	Te waza, aši waza
-81 kg, -90 kg, +100 kg	Aši waza, te waza

Podrobná analýza všech zaznamenaných vítězných technik na olympijských hrách je uvedená v tabulce 45 a přehledně v grafu na obrázku 26. Podíl aši waza je u těžších zápasníků mužů vyšší než u lehčích váhových kategoriích. Velké rozdíly vidíme v použití te waza, kde byl podíl v lehké váhové kategorii až 38,03%, ve střední váze 26,76%, v těžké váze 17,53% a v kategorii open dokonce pouze 6,82%. Je zde zjevná závislost te waza a osaekomi waza. Osaekomi waza se u lehké váhy podílela na vítězství 10,03% (střední váha 8,27%). V kategorii open techniky držení tvořily až 29,55%. Relativní četnosti ostatních skupin technik byly více méně vyrovnané, nedá se sledovat žádný trend napříč váhovými kategoriemi.

I když se může zdát, že techniky škrcení a páčení nejsou příliš užitečné, že nemají velkou váhu, domníváme se, že tomu tak není. Je potřeba uvědomit si, že za účinné šime waza a kansecu waza závodník nemůže dostat jiné bodové ohodnocení než plné vítězství, ippon.

Tabulka 44. Relativní četnosti vítězných technik u mužů na olympijských hrách v jednotlivých váhových kategoriích

	Lightweight	Middleweight	Heavyweight	open
Osaekomi-waza	10,03%	8,27%	17,26%	29,55%
Ashi-waza	24,92%	34,06%	37,81%	36,36%
Kansetsu-waza	5,83%	5,60%	3,84%	2,27%
Shime-waza	4,05%	2,92%	2,19%	4,55%
Kaeshi waza	0,81%	1,46%	0,82%	0,00%
Te-waza	38,03%	26,76%	17,53%	6,82%
Yoko-sutemi-waza	5,18%	7,06%	13,15%	4,55%
Koshi-waza	4,69%	7,06%	4,93%	9,09%
Ma-sutemi-waza	6,47%	6,81%	2,47%	6,82%

Obrázek 26. Relativní četnosti vítězných technik u mužů na olympijských hrách v jednotlivých váhových kategoriích

Kanó uvádí, že viditelným znakem rozdílu mezi tradičním džúdžucu a novým džúdó byla struktura technik: „Například mistři džúdžucu poznamenávali, že v repertoáru Kódókan džúdó je více technik hodů nohama a hodů boky než ve většině tradičních stylů džúdžucu.“⁴⁰¹ I v olympijské historii džúda mužů vidíme převahu technik aši waza, ale pouze u těžkých váhových kategorií. Lehké váhy, jejichž boj je charakterizován vysokou rychlostí a četnými dynamickými změnami pohybu, inklinují k použití paží.

Pravidla olympijského džuda upřednostňují boj v postoji před bojem na zemi a to i z hlediska dlouhodobého trendu. Z poměru sedm ku třem ve prospěch nage waza na počátku olympijské historie džuda se poměr technik hodů a technik znehybnění za padesát let vyvinul až osm ku dvěma. Podrobné údaje z jednotlivých dekád uvádíme v tabulce 46.

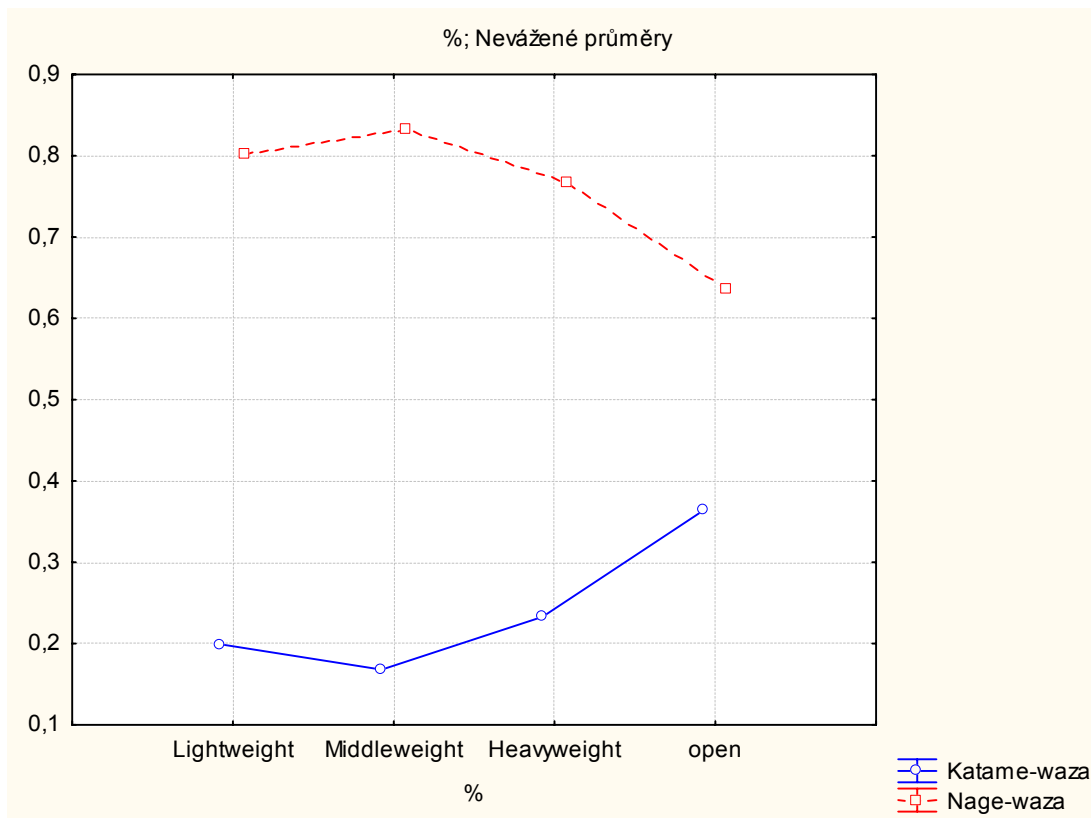
Tabulka 45. Vývoj poměru technik hodů (nage waza) k technikám znehybnění (katame waza) na olympijských hrách v jednotlivých dekádách

	60	60	70	70	80	80	90	90	00	00
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Nage-waza	36	67,92453	117	76,97368	121	67,97753	439	82,36398	432	82,75862
Katame-waza	17	32,07547	35	23,02632	57	32,02247	94	17,63602	90	17,24138

Jak se již z uvedené analýzy dalo očekávat, poměr použití nage waza ke katame waza se mění ve prospěch znehybnění u těžších závodníků. V těžké váze je to 76,71% technik hodů a 23,29% technik znehybnění. V kategorii bez rozdílu vah je sledován rozdíl ještě větší, kdy nage waza tvoří pouhé dvě třetiny vítězných technik. Dokazuje se tak empirická zkušenost, že u těžkých vah je těžší uvolnit se z různých držení, takže se často stávají terminálními technikami (tabulka 47). Na grafu (obrázek 27) je znázorněno, jak se k sobě poměr nage waza a katame waza u vyšších váhových kategorií přibližuje.

Tabulka 46. Poměr technik hodů (nage waza) a technik znehybnění (katame waza) na olympijských hrách u jednotlivých váhových kategorií.

	Lightweight	Middleweight	Heavyweight	open
Katame-waza	19,90%	16,79%	23,29%	36,36%
Nage-waza	80,10%	83,21%	76,71%	63,64%

Obrázek 27. Poměr technik hodů (nage waza) a technik znehybnění (katame waza) na olympijských hrách u jednotlivých váhových kategorií

Protože je v jednotlivých skupinách několik technik, zajímá nás, jaké konkrétní techniky se uplatnily v zápasech na olympijských hrách a mistrovstvích světa. V tabulce 48 uvádíme sestupně prvních třicet nejčtenějších způsobů vítězství u mužů a žen na olympijských hrách a mistrovstvích světa do roku 2010.

Tabulka 47. Relativní četnosti vítězných technik /způsobů vítězství u mužů a žen na olympijských hrách

Muži		Ženy	
Technika / způsob vítězství	Relativní četnost	Technika / způsob vítězství	Relativní četnost
yusei-gachi	8,39%	yusei-gachi	10,65%
uchi-mata	8,29%	uchi-mata	6,57%
seoi-nage	7,21%	o-uchi-gari	5,78%
o-uchi-gari	3,86%	seoi-nage	5,66%
ude-hishigi-juji-gatame	3,66%	shido	4,30%
chui	2,94%	yoko-shiho-gatame	3,74%
fusen-gachi	2,78%	tani-otoshi	3,40%
keikoku	2,68%	harai-goshi	2,94%
sukui-nage	2,57%	ippon-seoi-nage	2,94%
tai-otoshi	2,57%	chui	2,83%
shido	2,52%	kesa-gatame	2,72%
o-soto-gari	2,52%	kuzure-kesa-gatame	2,60%
kuchiki-taoshi	2,11%	o-soto-gari	2,38%
yoko-shiho-gatame	2,01%	ude-hishigi-juji-gatame	2,27%
kata-guruma	2,01%	ko-uchi-gari	2,27%
tani-otoshi	1,80%	kuchiki-taoshi	2,15%
hansoku-make	1,65%	kami-shiho-gatame	1,93%
awase-waza	1,60%	kuzure-kami-shiho-gatame	1,93%
ko-soto-gake	1,60%	sukui-nage	1,81%
harai-goshi	1,54%	tate-shiho-gatame	1,81%
ura-nage	1,49%	ura-nage	1,70%
ko-uchi-gari	1,44%	ko-soto-gake	1,47%
tomoe-nage	1,44%	keikoku	1,36%
okuri-eri-jime	1,24%	morote-gari	1,25%
kesa-gatame	1,24%	sode-tsurikomi-goshi	1,25%
kuzure-kami-shiho-gatame	1,18%	harai-makikomi	1,13%
ippon-seoi-nage	1,18%	hansoku-make	1,13%
sasae-tsurikomi-ashi	1,13%	tai-otoshi	1,02%
tate-shiho-gatame	1,13%	soto-makikomi	0,91%
sumi-gaeshi	1,13%	kuzure-yoko-shiho-gatame	0,91%
kuzure-kesa-gatame	1,03%	sumi-otoshi	0,91%

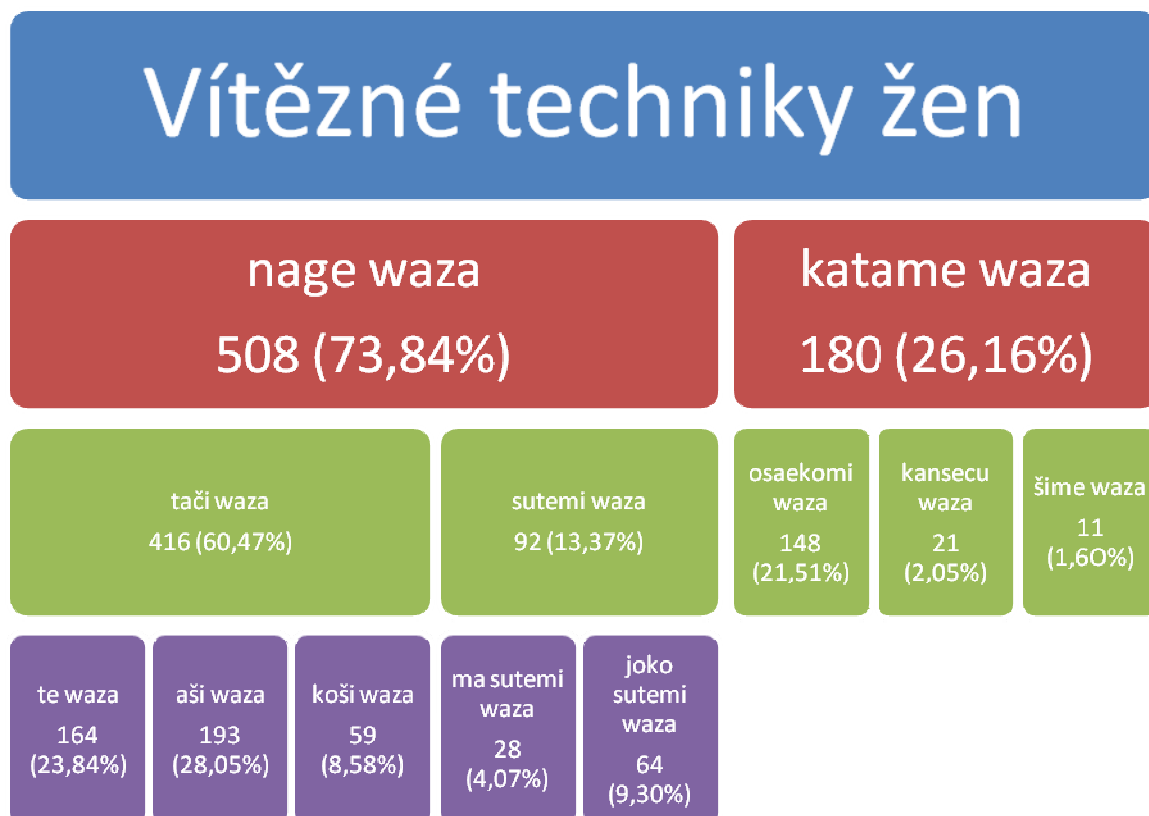
Nejčastějším způsobem vítězství je jusei gači, vítězství převahou, u kterého rozhodčí přiznají vítězství tomu ze závodníků, který byl aktivnější, více útočil, atp. U mužů to bylo v 8,39% a u žen až 10,65%. U mužů i žen je pak shodně druhé nejčastější vítězství technikou uči mata, následovaná seoi nage a uči gari. Dále se techniky u mužů a žen liší. U mužů je to páka ude hišigi džúdži gatame, vítězství penalizací soupeře čui a vítězství nenastoupením soupeře fusen gači. U žen to bylo vítězství penalizací soupeře šido, držením joko šihó gatame a strh tani otoši. Aktivní a divácky přitažlivé džúdó, které v posledních letech prosazuje Mezinárodní federace džúda, by mělo víc stavět na vítězstvích technickou převahou, ideálně plným vítězstvím ippon. Jusei gači prozrazuje, že zápas byl natolik vyrovnaný, že ani jeden ze závodníků nezískal převahu skóre. Částečně tento problém vyřešil článek o golden score, který však zápas prodlužuje. I v nových úpolových sportech, jako jsou mixed martial arts, je v boji na zemi často účinná páka ude hišigi džúdži gatame. Je to zejména tím, že u ude hišigi džúdži gatame zápasník zapojuje sílu celého těla, a je možné nasadit ji z různých poloh, je univerzálním pohybovým vzorcem.⁴⁰²

Zajímavé je porovnání četností technik v nejúspěšnější skupině, aši waza. Sato⁴⁰³ uvádí, že v prvních letech Kódókan džúdó se používaly zejména různé způsoby aši barai, tedy tzv. malé techniky. Swain⁴⁰⁴ dodává, že velké techniky byly začleněny do výuky Kódókan džúdó až na přelomu 19. a 20. století. Dokazuje to i fakt, že nejpoužívanější technika, uči mata, byla do gokjó Kódókan džúdó začleněna až v roce 1920, tedy téměř čtyřicet let po založení džúda.⁴⁰⁵ Vidíme zde, že Kódókan džúdó již za života svého zakladatele neváhalo zařazovat nové techniky, anebo techniky, které byly známé v jiných školách, jako například již zmíněná uči mata nebo o soto gari, které byly v olympijské historii dominantní technikou Jasuhiro Jamašitu.⁴⁰⁶

Vítězné techniky žen na olympijských hrách

Na obrázku 28 jsou přehledně znázorněné vítězné techniky žen podle systematiky Kódókan džúdó. Podobně jako u analýzy mužů vynecháváme atemi waza. U každé skupiny jsou na obrázku uvedené absolutní a relativní četnosti. Oproti mužům je zde o něco vyšší podíl technik znehybnění (26,16%) než technik hodů (73,84%).

V nage waza dále převládaly podle očekávání techniky hodů z postoje (60,47%). 28,05% tvoří aši waza, 23,84% te waza a pouze 8,58% použitých hodů z postoje je ze skupiny koši waza. U sutemi waza vidíme více než dvojnásobek strhů stranou (9,30%) oproti přímým strhům (4,07%). U technik znehybnění sledujeme nejvyšší podíl držení (21,51%). V prvních letech soutěží žen bylo podle Kašiwazakiho překvapivě časté používání technik škrcení (oproti mužům).⁴⁰⁷ V celkovém součtu všech technik ale tvoří pouze 1,60%. Páky dále tvoří 2,05%.

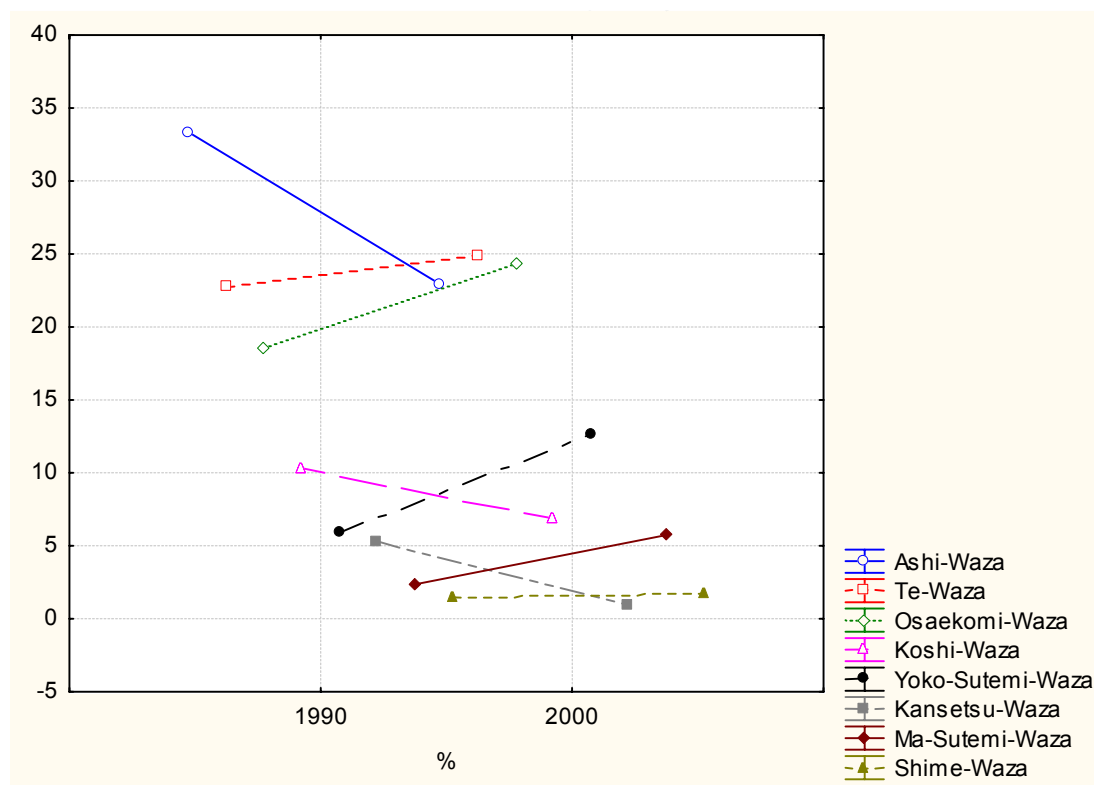

Obrázek 28. Vítězné techniky žen na olympijských hrách

Dále budeme sledovat, jak se vyvíjel poměr jednotlivých vítězných technik u žen na olympijských hrách v jednotlivých dekadách. V tabulce 49 jsou uspořádané absolutní i relativní četnosti jednotlivých skupin technik. Protože ženy na olympijských hrách soutěží až od roku 1992, jsou v tabulce zaznamenány pouze dvě dekády. Techniky hodů aši waza byly v devadesátých letech zastoupeny 33,33%, v následující dekádě už jenom 22,92%. Klesal i počet technik koši waza a pák (kansecu waza). Naopak zvýšil se podíl te waza a osaekomi waza a obou součástí sutemi waza. Graficky jsou tyto tendence znázorněny na obrázku 29.

Tabulka 48. Vývoj relativních četností vítězných technik u žen na olympijských hrách

	1990		2000	
	Četnost	Rel.četnost	Četnost	Rel.četnost
Ashi-waza	113	33,33333	80	22,92264
Te-waza	77	22,71386	87	24,92837
Osaekomi-waza	63	18,58407	85	24,35530
Koshi-waza	35	10,32448	24	6,87679
Yoko-sutemi-waza	20	5,89971	44	12,60745
Kansetsu-waza	18	5,30973	3	0,85960
Ma-sutemi-waza	8	2,35988	20	5,73066
Shime-waza	5	1,47493	6	1,71920

Obrázek 29. Vývoj relativních četností vítězných technik u žen na olympijských hrách

Na mistrovství Evropy 2005 bylo analyzováno 171 zápasů juniorek.⁴⁰⁸ Lehké váhy inklinují zejména k používání te waza. Následuje použití aši waza, sutemi waza a koši waza. Podobně bylo dominantní použití te waza i u střední a supertěžké váhy. Ženy v kategorii do 78 kg používaly kromě te waza také aši waza. V tabulce 50 jsou seskupené jednotlivé váhové kategorie, u kterých se doporučuje trénovat společně.

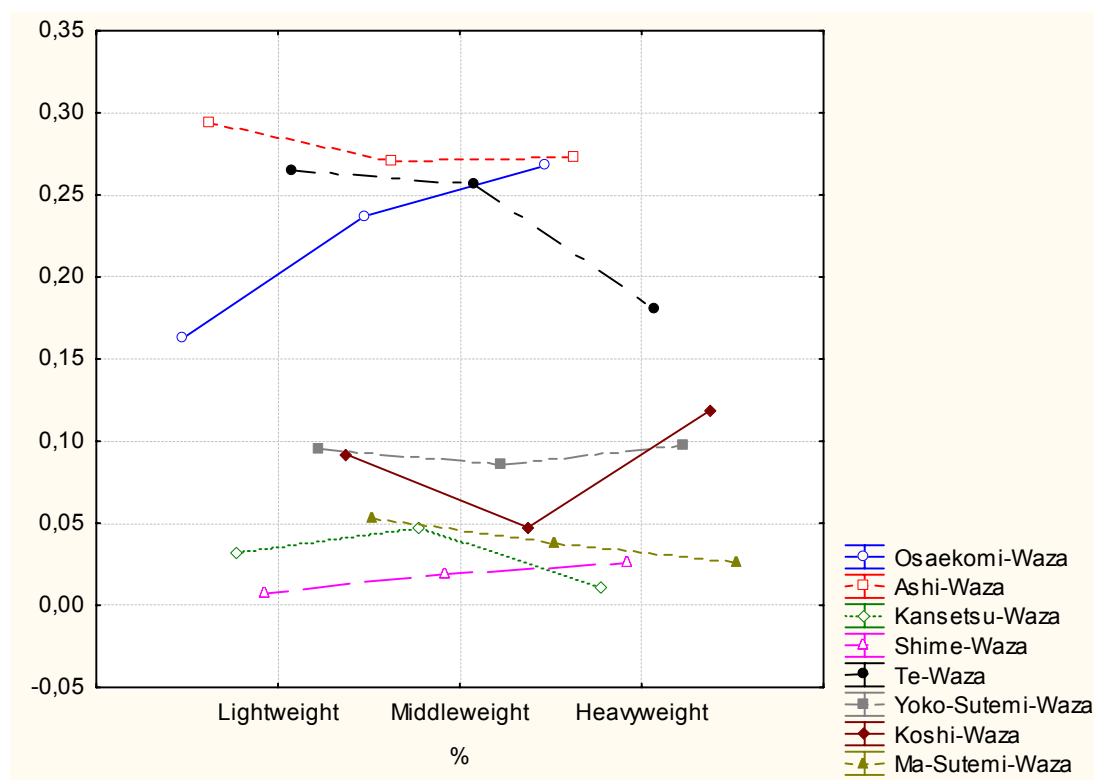
Tabulka 49. Inklinace k použití technik v jednotlivých kategoriích žen na ME 2005⁴⁰⁹

Skupina váhových kategorií	Skupiny vítězných technik
-48 kg, -52 kg	te waza, aši waza, sutemi waza, koši waza
-57 kg, -63 kg, +78 kg	te waza
-78 kg	te waza, aši waza

V tabulce 51 a v grafu na obrázku 30 prezentujeme vlastní data z jednotlivých olympijských her v zápasech džuda žen v jednotlivých váhových kategoriích. Nápadný je zvyšující se trend použití osaekomi waza a snižující se trend použití te waza. Zatímco držení bylo u lehké váhy zastoupeno 16,25%, u střední váhy to bylo už 23,70% a v těžké váze až 26,80%. U technik hodů pomocí paží to bylo u lehké váhy 26,50%, u střední váhy 25,59% a v těžké váze pouze 18,04%. Navzdory tomuto poklesu byla te waza často používanou technikou, i když svojí četností nepřekonala četnost hodů pomocí nohou. U ostatních technik je těžké sledovat nějaké trendy v závislosti na váhových kategoriích.

Tabulka 50. Relativní četnosti vítězných technik u žen na olympijských hrách v jednotlivých váhových kategoriích

	Lightweight	Middleweight	Heavyweight
Osaekomi-waza	16,25%	23,70%	26,80%
Ashi-waza	29,33%	27,01%	27,32%
Kansetsu-waza	3,18%	4,74%	1,03%
Shime-waza	0,71%	1,90%	2,58%
Te-waza	26,50%	25,59%	18,04%
Yoko-sutemi-waza	9,54%	8,53%	9,79%
Koshi-waza	9,19%	4,74%	11,86%
Ma-sutemi-waza	5,30%	3,79%	2,58%

Obrázek 30. Relativní četnosti vítězných technik u žen na olympijských hrách v jednotlivých váhových kategoriích

Také na mistrovstvích světa v Rio de Janeiro (2007) byl sledován statisticky významný výskyt aši waza proti jiným skupinám technik.⁴¹⁰ Podobně jako techniky ze skupiny te waza a katame waza získávalo statisticky významný podíl hodnocení ippon. Statisticky významný podíl penalizace byl za neplatný úchop. Nejvíce bodů džudisté získávali ve druhé minutě zápasu. Tyto výsledky potvrzují závěry našich dat získaných z olympijských her.

Pokud se zabýváme poměrem vítězných technik hodů proti technikám znehybnění, zjistíme, že jejich relativní četnost se mezi devadesátými lety a první dekadou nového tisíciletí prakticky nezměnila.

Poměr nage waza a katame waza byl 74,63% k 25,36% v prvním sledovaném období a 73,06% k 26,93% ve druhém sledovaném období (tabulka 52).

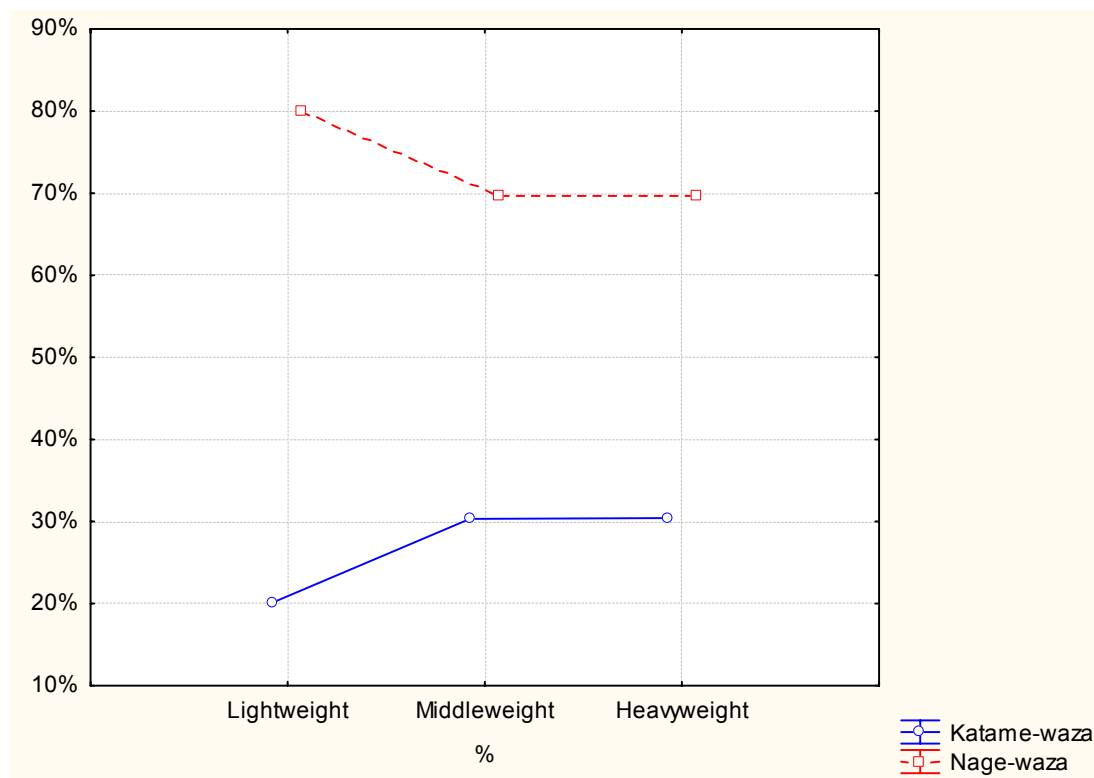
Tabulka 51. Vývoj poměru technik hodů (nage waza) k technikám znehybnění (katame waza) na olympijských hrách u žen

	1990	1990	2000	2000
	Četnost	Rel.četnost	Četnost	Rel.četnost
Nage-waza	253	74,63127	255	73,06590
Katame-waza	86	25,36873	94	26,93410

Můžeme předpokládat, že poměr technik hodů a technik znehybnění bude odlišný u jednotlivých váhových kategorií. Jak vidíme v tabulce 53 a na obrázku 31, v lehké váze převažuje technika hodů v poměru osm ku dvěma. Překvapivé může být, že poměr těchto dvou skupin je u střední a těžké váhy v podstatě stejný – sedm ku třem ve prospěch nage waza.

Tabulka 52. Poměr technik hodů (nage waza) a technik znehybnění (katame waza) na olympijských hrách u žen v jednotlivých váhových kategoriích

	Lightweight	Middleweight	Heavyweight
Katame-waza	20,14%	30,33%	30,41%
Nage-waza	79,86%	69,67%	69,59%

Obrázek 31. Poměr technik hodů (nage waza) a technik znehybnění (katame waza) na olympijských hrách u žen v jednotlivých váhových kategoriích

Závěry

Džúdó za půlstoletí trvání mezinárodních soutěží překonalo několik změn vedoucích k odstranění japonských kulturních konotací, i k odstranění výchovných aspektů Džigoro Kana. Džúdó má v současnosti všechny znaky moderního úpolového sportu, podobně jako je tomu u evroamerických systémů. Je zde patrný velký rozdíl v tom, že džúdó se snaží zachovat si svou technickou výjimečnost. Proto se v posledních letech zvedla vlna odpůrců proti nově vynalezeným technikám a zvyšující se převaze technik založených převážně na síle paží. Obavy, že džúdó ztrácí svou identitu a začíná se příliš podobat zápasu ve volném stylu, vedly ke změnám pravidel na konci první dekády 3. tisíciletí. V evroamerických stylech zápasu takovéhoto trendy – zachovávat teoretickou čistotu stylu – nejsou, právě naopak. V roce 2005 Mezinárodní zápasnická amatérská asociace například přidala pravidlo, podle kterého je možné získat bodové ohodnocení v řecko-římském a volném stylu i za hod soupeře. To znamenalo revoluční krok a přiblížení se k myšlence pravidel džuda. V zápasu se do té doby za plné vítězství považoval symbol porážky – položení soupeře na lopatky.⁴¹¹ Přiznání bodů za hod soupeře znamená také přiznání významu bojové aplikace, což bylo výsadou džuda. Pod FILA se dnes zahrnuje také grappling, tedy zápas s použitím škrčení a pák, na které se do té doby specializovalo džúdó.

Tak, jak se pravidla a zejména praxe soutěžního džuda přibližují zápasu ve volném a řecko-římském stylu, tak se pravidla volného a řecko-římského stylu přibližují k džudu. Jistě, ještě stále je zde dost stěžejních rozdílů, postupně však můžeme sledovat jistou konjunkci. Podobně pronikají techniky džuda i do jiných forem úpolového bojování, například do ultimátních zápasů v turnajích Ultimate Fighting Championship nebo Pride. Ve všech soutěžních úpolových disciplínách, džúdó nevyjímaje, je základním znakem taková práce s vlastním tělem, která je dokáže transformovat na co nejučinnější zbraň podle daných pravidel.⁴¹²

Tak, jak byla v minulosti tokui waza (osobní technika) součástí osobní historie bojovníka, byla jedinečná a závislá na osobních predispozicích i osobních zkušenostech i znalostech, tak se v současnosti tokui waza stává univerzální.⁴¹³ V olympijské historii nalezneme období, kdy byly preferovány jisté techniky, které nejlépe zapadaly do kontextu tehdejších pravidel. Mění a individualizuje se již úchop, který je základem pro efektivní provedení hodů. Kromě základního, standardního úchopu (kumi kata), ve kterém tahající ruka (hikite) drží soupeřův rukáv a zvedací ruka (curite) drží soupeřův límec, se v džudu běžně používá dalších šest základních variant úchopu:⁴¹⁴

- Standardní
- Křížový
- Silový
- Na zádech
- Ruský
- Za oba límce
- Za oba rukávy

Kromě těchto úchopů se používá množství jiných různých variant držení, které jsou kruciólní podmínkou pro správné (rychlé, silné a kontrolované) provedení hodů. Je ještě nutné sledovat typicky pravý a typicky levý úchop.

Džúdó bylo v zásadě vytvořeno pro praváky. Je to způsobeno zejména tradičním přístupem japonské kultury k lateralitě. Ze sledování mládežnických zápasů vyplynulo, že leváci používají víc různých technik (případně jejich variant), které jejich soupeř neočekává.⁴¹⁵ To levákům umožňuje častěji vítězit, protože mají zkušenost s praváky. U dospělých sportovců se tato výhoda stírá zkušeností. Při sledování 92 zápasů vrcholových polských sportovců v roce 1996 bylo zjištěno, že:⁴¹⁶

- Závodníci preferují útoky na levou stranu
- Nejvýznamnější početnost hodů je ze skupiny aši waza
- Dominantní techniky jsou seoi nage a uči mata
- Použití technik koši waza je velice nízké
- Útoky v boji na zemi jsou velmi účinné

Tabulka 53. Četnost technik na polském mistrovství republiky 1996⁴¹⁷

		Počet všech hodů	Počet levých hodů	Počet pravých hodů	Relativní četnost v %
1.	Seoi-nage	144	97	47	18
2.	Uchi-mata	121	57	64	15
3.	Tai-otoshi	70	39	31	9
4.	Kuchiki-taoshi	59	40	19	7
5.	O-uchi-gari	39	22	17	5
6.	Ko-uchi-gari	35	16	19	4
7.	Harai-goshi	29	13	16	4
8.	O-soto-gari	28	12	16	4
9.	Ko-uchi-makikomi	26	16	10	3
10.	Yoko-otoshi	25	17	8	3
11.	Seoi-otoshi	21	10	11	3
12.	Tani-otoshi	20	12	8	3
13.	Ko-soto-gari	20	11	9	3
14.	Ko-soto-gake	19	12	7	2
15.	Kata-guruma	19	10	9	2
16.	Sukui-nage	18	10	8	2
17.	De-ashi-harai	18	10	8	2
18.	Sasae-tsuru-komi-ashi	14	6	8	2
19.	Uki-waza	12	11	1	2
20.	Morote-gari	11	5	6	1
21.	Tomoe-nage	10	6	4	1
22.	Sumi-gaeshi	8	3	5	1
23.	Soto-makikomi	6	2	4	1
24.	O-goshi	6	3	3	1
25.	Ura-nage	5	5	0	1
26.	Sumi-otoshi	4	2	2	1
27.	Kibisu-gaeshi	3	2	1	<1
28.	Ushiro-goshi	1	0	1	<1
29.	Sode-tsuru-komi-goshi	1	0	1	<1
30.	Ostatní	6	4	2	1
	Spolu	798	453	345	100%

Různé výzkumy potvrzují, že technická skladba džuda se v některých ohledech mění. Například v prvním období Šóva (1928-1950) bylo zjištěno, že čistým vítězstvím, ippon, bylo dosaženo 83% zápasů. Poměr mezi vítěznými technikami ve stoji a na zemi byl sedm ku třem. V tomto období se nejčastěji používaly techniky uči mata (16%), o soto gari (13%) a harai goši (10%). Polští autoři Sterkowicz a Blech⁴¹⁸ zjistili (na olympijských hrách 1988), že 87% zápasů bylo rozhodnuto technikami ve stoji a pouhých 8% v boji na zemi. V postoji olympionici používali techniky uči mata, seoi nage, ko soto gake, sukui nage, o soto gari, kata guruma, ura nage a harai goši. Na zemi byla nejfrekventovanější technikou ude hišigi džúdži gatame.

Z 876 sledovaných zápasů z první poloviny devadesátých let byl poměr mezi vítěznými technikami ve stoji a na zemi (se započítáním jusei gači) devět ku jedné.⁴¹⁹ Až 62% ze všech technik v postoji skončilo vítězstvím ippon. Z technik byly použity seoi nage (10%), uči mata (9%), tai otoši (9%). Techniky jako o uči gari, ko uči gari, harai goši, uki otoši a o soto gari byly zjištěné v 3-4%. Nejméně frekventované techniky (kolem 1%) byly různé variace te guruma a sukui nage.

Pro dekádu devadesátých let 20. století si Mezinárodní federace džuda kladla za úkol džúdó zdynamizovat. Následovala série změn a modifikací v pravidlech, jako například zavedení penalizace tzv. negativního džuda, později zavedení golden score v roce 2003 nebo sjednocení délky zápasu pro muže i ženy. Tyto změny pak kladou na sportovce vyšší nároky, a to jak na technicko-taktické dovednosti, tak i fyzický výkon. Ve 4750 zápasech šesti mistrovství světa od roku 1995 bylo zjištěno, že:⁴²⁰

- Poměr hodnocení ippon se zvýšil z 51,4% (1995) na 59,6% (2003), respektive na 57,1% (2005)
- Poměr kinsa/golden score byl statisticky významně snížen z 5,7% (2001) na 2,9% (2003) a 2,1% (2005)
- Podíl hodnocení ippon se u žen zvýšil z 50,2% (2001) na 58,1% (2003), u mužů byl nejvyšší 65,0% (2001), ale klesl na 56,8% (2005)

Rozdíl mezi výsledky mužů a žen se tedy postupně stíral a vítězství byla získávána čistým vítězstvím ippon. Na druhé straně Hudson⁴²¹ podrobně studoval zápasy na mistrovstvích světa v roce 2007 v brazilském Rio de Janeiro na vzorku 84 z 935 individuálních utkání. U sledovaného vzorku videozáznamů byly nalezené rozdíly v:

- Získaném skóre
- Výskytu ippon v jednotlivých kategoriích a technikách
- Distribuci hodnocených akcí po dobu zápasu

Ukazuje se, že pro úspěšnou aplikaci hodů je potřeba mistrovské znalosti těchto hodů ve třech až čtyřech směrech, společně s rozvojem silného úchopu, který tyto hody umožní. Současně musí být hody navzájem komplementární, aby umožnily jejich vzájemnou kombinaci.⁴²²

Závěr

V práci můžeme sledovat dvě interpretačně odlišné části: dějiny úpolů a dějiny džuda do prvních mezinárodních soutěží (mistrovství Evropy, mistrovství světa, olympijské hry) a dějiny olympijského džuda. Dějiny předolympijského džuda byly dějinami událostí, lidí a myšlenek. Olympijské dějiny jsou pak spíše dějinami soutěžních výsledků. Je to způsobeno dramatickým dějinným obratem v samotné podstatě džuda.

Už od prehistorických společenstev byli jednotlivci ovládající úpolové činnosti považováni za hrdiny a ve společenském žebříčku byli výše postavení. Podle dochovaných důkazů, jako jsou prehistorické kresby, starověké kulturní i písemné artefakty, jakož i středověké umění a literatura, bylo jisté bojové, úpolové vzdělání, dokonce součástí ideálu silného muže schopného vést jiné lidi. Úpoly stály na počátku existence člověka a doprovázely jej po celou dobu vývoje. Právě proto byly po dobu celé lidské historie bojové činnosti sakralizovány. Sakralizaci chápeme v přeneseném významu slova jako obecný fenomén procesu omlouvání boje, jeho posvěcování, ne ale nutně ve vztahu k jakémukoli náboženství.

Sakralizace je společenským procesem omlouvání, posvěcení boje (a tedy i násilí). I od 20. století do současnosti pokračuje proces sakralizace. O krajní formě sakralizace můžeme mluvit jako o spiritualizaci násilí. Jistá forma násilí hraje roli i ve sportu, kde se však chápe jako součást hry, jako součást pravidel. Působení i přijímání násilí bez vybočení ze sportovních pravidel je součástí sportovního gentlemanství.

V různých obdobích lidských dějin byl proces sakralizace boje a úpolových disciplín naplňován prostřednictvím:

- spiritualizace (boj je součástí náboženství, nástrojem božstev)
- ritualizace (boj je součástí iniciačních obřadů, ritualizovaných her, společenských rituálů)
- heroizace (boj je prostředkem k hrdinství)
- nobilitace (boj je společným znakem vyšších vrstev)
- intelektualizace (boj je součástí výchovy)
- humanizace (boj je způsobem rozvoje osobnosti)
- sportizace (boj je sportovní, soutěžní disciplínou)

Tyto způsoby sakralizace dobře vidíme na vývoji džuda a jeho předchůdců. Školy korjú džúdžucu, které studoval zakladatel džúdó Džigoro Kanó, se řadí ke školám výrazně ovlivněných filozofickými a náboženskými představami.⁴²³ Technický vliv Tenšin šinjó rjú na džúdó vidíme nejenom u technik jako seoi nage a o soto gari (které jsou jedny z nejfrekventovanějších i v současném sportovním džudu), ale i v icucu no kata, která v džudu vysvětluje principy kosmických pohybů a mechaniky. Kitó rjú je postaveno na postulátu, že pokud jsou dvě mysli spojeny, pak silnější mysl ovládá tu slabší. Kitó rjú také staví na rovnováze protikladů. Ostatně kitó znamená v doslovném překladu z japonštiny padání-

vstávání. Tyto školy patřily k tradicím vnitřních škol, vycházejících především ze spiritualizmu Japonska po jeho sjednocení na začátku 17. století.

Na příkladu cvičení kata můžeme v Kódókan džúdó vidět vysoký stupeň ritualizace džuda. Kanó vytvořil také další rituály, jako například vítání nového roku (kagami biraki) nebo červeno-bílá soutěž (aka šira no šiai), které měly umocnit výchovné působení systému Kódókan džúdó. Zejména zpočátku tak mělo džúdó některé znaky gnostické sekty.

Zaměření cvičení na nácvik volného boje, randori, přineslo Kódókan džúdó také úspěchy v různých dódžó džaburi, porovnávání škol. Opomeneme-li fakt, že tyto zápasy se pravděpodobně organizovaly podle pravidel navržených Kódókanem, je potřeba zdůraznit, že trénink randori přinesl nebývalou výhodu nově vzniklému džudu. Členové Kódókanu zpravidla poráželi členy jiných škol džúdžucu a získávali silnou reputaci. Někteří z nich takovou, že o nich vznikaly legendy (např. Sanširó Sugata). Džúdó získalo pověst, že pomocí jeho postupů se může naučit i slabý zvítězit nad silnějším, že každý může být hrdinou.

Kanó, i když umožnil cvičit všem vrstvám obyvatelstva, postavil džúdó prostřednictvím Přísahy pěti článků (Gokadžó no seimon) na úroveň výběrové společnosti, jejíž členové mají být příkladem pro ostatní. Byl to způsob jakéhosi pasování do vyššího stavu (nobilitace) a udržování odpovídajícího povědomí. V pozdějších letech bylo toto vědomí posilováno vytvářením společností uvnitř Kódókan džúdó, jako bylo například sdružení vyšších stupňů (Judanša kai).

Džúdó bylo v prvních letech integrální součástí Kanóovy soukromé vzdělávací instituce. I když se po několika letech tyto dvě instituce oddělily, džúdó zůstalo svázáno se vzděláváním. Intelektualizace byla frekventovaným tématem v myšlenkách zakladatele džuda, což se na začátku dvacátého století projevilo v jeho zařazení do povinné výuky japonských škol.

Na rozdíl od starých škol džúdžucu boj již nebyl pouze metodou sebeobran, ale prostředkem celostního rozvoje člověka. Kanó předpokládal, že pouze komplexně rozvinutý jedinec se může dostatečně přičinit o blaho celé společnosti. Džúdó mělo rozhodující vliv na proměnu starých bojových umění (kobudó) v moderní komplexně se rozvíjející systémy (šinbudó), na jejich humanizaci. I v současnosti je džúdó, navzdory jeho hodnotám jako sebeobranné umění, většinou vnímáno přes prizmu etiky a morálních hodnot.⁴²⁴ Na druhé straně někteří autoři popisují zneužívání džuda kriminálními živly.⁴²⁵

Po druhé světové válce džúdó v mezinárodním kontextu dramaticky opouštělo původní ideály i cíle. Rozvoj mezinárodních organizací odtrhnul džúdó od jeho kořenů a přizpůsobil je k obrazu západních sportovních disciplín. Završením procesu sportizace bylo jeho začlenění do programu olympijských her. Olympijské hry preferují individuální vítězství postavené na porážce soupeřů. Velké mezinárodní organizace nejsou ochotné přijmout jiný důvod pro cvičení než soutěž, což je dědictvím okcidentální kultury a částečně také přežitek anglického chápání sportu především viktoriánské doby. Sportizace byla v procesu zařazování úpolových disciplín do programu olympijských her a světových her základním způsobem sakralizace boje a úpolových disciplín.

Zakladatel Kódókan džúdó Džigoro Kanó byl intelektuál a pedagog vyrůstající v Japonsku v období dynamických změn éry Meidži na konci 19. století. Po několika málo letech studia bojových umění založil vlastní školu, ve které kombinoval obecné vzdělání (Kanó džúku) a tělesnou výchovu (Kódókan džúdó). Na rozdíl od starých škol džúdžucu (kobudó) stanovil tři cíle džúdó (mokuó):

- šóbu hó (branná výchova, boj),
- taiiku hó (renšin hó, tělesná výchova),
- šušin hó (mravní výchova).

Kanův koncept džuda neobsahoval koncept sportu/soutěží, i když významnou inovací metodiky bylo postavení randori (volného tréninkového procvičování techniky) a kata (předefinovaného, často ritualizovaného nácviku dovedností) na stejnou úroveň.

Na druhé straně Kanó propagoval myšlenky olympizmu a amatérského sportu, který má být způsobem tělesné i mravní výchovy (podobně jako v džudu) a také prostředkem k mezikulturní komunikaci. Skutečně věřil, že (amatérský) sport může pomoci vybudovat porozumění mezi národy a podpořit světový mír. Kanó olympizmus nespojoval s džudem. Několikrát dokonce písemně a jasně vyjádřil nelibost s jeho postupnou sportizací (která nastala od 20. let 20. století), odsuzoval zúžení džuda na soutěžní poměrování sil. Kanó se také nikdy nesnažil o vybudování organizace (národní či mezinárodní), která by rozšiřovala džúdó jako tělesnou aktivitu. Rozvoj džuda byl způsoben integrací do japonského vzdělávacího systému, protože i to jeho zakladatel chápal jako výchovný systém. Je ale nutné říct také to, že v Japonsku i v současnosti ve školní tělesné výchově umírají průměrně až čtyři děti ročně v důsledku příliš tvrdého tréninku džuda a ignorování bezpečnostních pravidel a zásad první pomoci.⁴²⁶

Staré školy džúdžucu, které na rozdíl od džuda nebyly zaměřené na cvičení randori, v zápasech podle pravidel Kódókan džúdó (často přeneseně přes Butokukai) nebyly schopné džudistům konkurovat. Ale jak se později ukázalo, zaměření na randori sice přineslo prudký rozvoj džuda a zájem lidí, na druhé straně Kanó se svými spolupracovníky nechtě podcenil nebezpečí randori pro džúdó samotné v souvislosti s rozvíjejícím se soutěžním sportem. Na začátku dvacátého století se myšlenky soutěžního sportu smíchaly s myšlenkou randori, běžná populace je ztotožňovala, což je v prudkém rozporu s myšlenkou zakladatele.

Sporty, které se chápou jako mezinárodní a celosvětově rozšířené, jsou vesměs sporty vynalezené na Západě. Tyto sporty drží ideologický monopol. I ty pohybové systémy, které jsou v současnosti mezinárodně uznávané, jsou součástí programu olympijských her, a nepocházejí ze Západu, čehož typickým příkladem je džúdó, se dočkaly uznání až poté, co se upravila pravidla a způsob organizace podle západního vzoru.

Ve druhé polovině dvacátého století jsme svědky rozvoje téměř výlučně zjednodušeného (o výchovné cíle), nízkého gedan džúdó. Došlo k odtrhnutí od ideálů džuda s následnou westernizací a přijetí evroamerických sportovních ideálů: podat nejvyšší výkon podle daných pravidel s cílem vyhrát nad druhými. Shrňme ještě jednou největší rozdíly, které můžeme vidět v cílech a chápání randori (tabulka 55). Stěžejní roli v proměně džuda hrála a stále hraje Mezinárodní federace džuda (IJF, International Judo Federation), která se již od počátku své existence vymanila z japonského vlivu a prosadila mezinárodně platná pravidla, postavená na základech evroamerického chápání

kompetitivního sportu, která postupně musel akceptovat i Kódókan, aby neztratil dominantní postavení v novém džudu, totiž v soutěžích.

Tabulka 54. Porovnání vybraných znaků předolympijského – Kanóova a olympijského (po 2. sv. válce) džuda

	Předolympijské džúdó	Olympijské džúdó
Cíle džúdó	mravní výchova, tělesná výchova, branná výchova	maximalizace sportovního výkonu výhra na soutěži
Džúdóka	člověk přísahou potvrzující chovat se morálně, jít příkladem	sportovec snažící se o maximalizaci sportovního výkonu
Randori	pouze jedna z metod cvičení	cíl a smysl cvičení
Cíl randori	zlepšit svou a pomoci zlepšovat soupeřovu schopnost, aplikovat techniky dle principů Kódókan džúdó	randori je ztotožněno se šiai, cílem je vyhrát nad soupeřem jakýmkoli způsobem neodporujícím pravidlům
Kategorie v randori	Žádné	váhové kategorie po vzoru západních úpolových sportů, zrušení kategorie open na olympijských hrách
Ohodnocení	ippon, vítězství čistou technikou	juko, koka, vítězství málobodovanými technikami
Olympijské hry v Tokiu	1940 - ukázky komplexu japonských bojových umění bez snahy o zařazení džuda do programu	1964 – zařazení džúdó jako soutěžní disciplíny
Organizace	žádná, v Japonsku rozšiřování ve vzdělávacích institucích, neformální rozšiřování ve světě	struktura národních, kontinentálních a celosvětové organizace
Výkonové měřítko	stupeň (dan)	vítězství v soutěži

Můžeme pouze hádat, jaká by byla poválečná historie džuda, kdyby se podařila prosadit myšlenka randori zahrnující atemi, kterou vytvořil Kendži Tomiki (Kanův student v džudu a Uešibův student v aikibudó). Tomiki vytvořil způsob randori, ve kterém se na rozdíl od randori, které předpokládá úchop (typicky za rukáv a límec) jako začátek boje, bojuje na dlouhou, nekontaktní vzdálenost. To umožňuje procvičovat situace, ve kterých se džudista učí kontrolovat možné údery a kopy soupeře. I když zde byly snahy o inkorporaci tohoto způsobu randori v období druhého prezidenta Kódókanu Džira Nanga (od roku 1939), tyto nebyly naplněny (připomeňme, že také podle pravidel Dai Nipon Butokukai se od stupně renši používaly atemi), a Tomiki tyto myšlenky uplatnil v aikidó (Tomiki aikidó). Tímto problémem se z hlediska historického podrobně zabýval Šišida,⁴²⁷ který dokázal, že pro džúdó bylo toto myšlení slepou uličkou, protože se dějinně rozhodlo jít pouze a výhradně cestou omezeného, nízkého (gedan) džúdó.

Ve vývoji pravidel můžeme sledovat tři období dynamických změn:

- Modernizace na konci 19. století (zamezení zraněním, cvičení pro výchovné cíle)
- Sportizace v padesátých a šedesátých letech 20. století (rozšíření džuda, přiblížení západním standardům sportu)
- Komeracionalizace ve třetím tisíciletí (zvýšení zájmu médií, džúdó jako divácký sport)

Džúdó za půlstoletí trvání mezinárodních soutěží překonalo několik změn vedoucích k odstranění japonských kulturních konotací, i k odstranění výchovných aspektů Džigoro Kana. Džúdó má v současnosti všechny znaky moderního úpolového sportu, podobně jako je tomu u evroamerických systémů. Je zde patrný velký rozdíl v tom, že džúdó se snaží zachovat si svou technickou výjimečnost. Proto se v posledních letech zvedla vlna odpůrců proti nově vynalezeným technikám a zvyšující se převahy technik založených převážně na síle paží.⁴²⁸ Zejména sovětští sportovci byli známí množstvím takovýchto technik, a to jak v boji v postoji, tak i v boji na zemi. Množství technik převzali ze sovětského úpolového eklektického systému sambo (z rus. **samo**zaščita **bez** **oružija**).⁴²⁹ Všimněme si dvou protichůdných tendencí Mezinárodní federace džuda:

- dramaticky mění pravidla
- omezuje použití nově vynalezených technik

Již od začátku sportizace džuda po druhé světové válce mezinárodní organizace měnily jeho smysl a cíl. Můžeme tedy říct, že tradiční džúdó, chápané jako výchovný systém, se změnilo v současné sportovní olympijské džúdó. Mezi těmito dvěma systémy není z hlediska jejich cílů možné nalézt žádný jiný vztah než historický. Mezinárodní federace džuda se na druhé straně omezením technik snaží zakonzervovat technické prostředky na úrovni období sedmdesátých až osmdesátých let dvacátého století, což odůvodňuje zachováním čistého džuda. Jenže co je to čisté džúdó? I když můžeme definovat přesný rok vzniku Kódókan džúdó, víme, že to byl pouze začátek jeho vývoje. Kanó po celý život džúdó rozvíjel, do systému byly připojovány další techniky. Tento technický rozvoj se nezastavil ani po smrti zakladatele a přirozeně pokračoval i v souvislosti s poválečnou sportizací. Džúdó od počátku stavělo svoji výhodu na schopnosti kriticky posoudit techniky různých systémů a začlenit je do vlastního systému. Tato schopnost umožnila džudu získat převahu nad všemi konkurenčními systémy. Proto je zvláštní, že se v současnosti Mezinárodní federace džuda urputně brání technickému rozvoji, tedy tomu, co umožnilo zrod a evoluci džuda. Vzhledem k nalezeným souvislostem v jeho historii navrhuje důsledně rozlišovat různé formy džuda přívlaskem, který dostatečně přesně identifikuje, o jaké džúdó a z jakého období se jedná:

- Tradiční džúdó – původní, v podstatě již zaniklý výchovný systém zakladatele Džigora Kana
- Kódókan džúdó – džúdó vyučované v instituci Kódókan, stojí na pomezí mezi tradičním a olympijským džudem
- Olympijské (sportovní) džúdó – moderní sportovní (komerční) disciplína, řízená Mezinárodní federací džuda

Tyto různé formy nechápeme jako dobré ani zlé. Jsou jednoduše takové, jaké jsou, a je nutné je takto chápat, aby mohly být naplněny cíle, které si kladou.

Bibliografie

- A Sporting Chance. In *The Journal of the Royal Society for the Promotion of Health* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2007 [cit. 2010-11-22]. Dostupné z WWW: <<http://rsh.sagepub.com/cgi/content/abstract/127/3/106>>. DOI: 10.1177/14664240071270030302
- ABE, I., KIYOHARA, Y., NAKAJIMA, K. Sport and Physical Education under Fascistization in Japan. In: *InYo: The Journal of Alternative Perspectives on the Martial Arts and Sciences*. 2000. <http://ejmas.com/jalt/> ISSN 1492-1669
- ADAL, Raja. Japan's Bifurcated Modernity : Writing and Calligraphy in Japanese Public Schools, 1872-1943. In *Theory, Culture & Society* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2009 [cit. 2010-12-21]. Dostupné z WWW: <<http://tcs.sagepub.com/cgi/content/abstract/26/2-3/233>>. DOI: 10.1177/0263276409103127.
- ADAMS, Neil. *Armlocks*. London : Ippon Books, 1989. 96 s. ISBN 0951845527.
- ALTER, Joseph S. *The Wrestler's Body : Identity and Ideology in North India* [online]. Berkeley · Los Angeles · Oxford : UNIVERSITY OF CALIFORNIA PRESS, 1992 [cit. 2011-01-27]. Dostupné z WWW: <<http://ark.cdlib.org/ark:/13030/ft6n39p104/>>.
- AMDUR, Elis. Renovation and Innovation in Tradition. In SKOSS, Diane. *Keiko Shokon : Classical Warrior Traditions of Japan*. Volume 3. New Jersey : Koryu Books, 2002. s. 145-178.
- AMDUR, Ellis. *Hidden in Plain Sight : Tracing the Roots of Ueshiba Morihei*. Shoreline, Wash : Edgework, 2009. 252 s.
- ARMSTRONG, Hunter B. The Koryu Bujutsu Experience. In SKOSS, Diane. *Keiko Shokon : Classical Warrior Traditions of Japan*. New Jersey : Koryu Books, 1997. s. 19-38.
- ARTIOLI, Guilherme, et al. Prevalence, magnitude, and methods of rapid weight loss among judo competitors. *Med Sci Sports Exerc.* 2010, 42, 3, s. 436-442
- ARTIOLI, Guilherme, et al. The need of a weight management control program in judo : a proposal based on the successful case of wrestling. *J Int Soc Sports Nutr.* 2010, 15, 7, s. 58-69.
- AVÉ, M. A. Les Jeux de la VIIIe Olympiade Paris 1924: rapport officiel. Paris : Librairie de France, 1924. 852 s.
- BALABÁN, Milan; TYDLITÁTOVÁ, Věra V. *Gilgameš : mytické drama o hledání věčného života*. Vyd. 1. Praha : Vyšehrad, 2002. 294 s. ISBN 8070213922.
- BARCOS, Juan Carlos. New Refereeing Rules : Revolution/Evolution. *Judo.* 2010, 2, s. 97-98. Dostupný také z WWW: <http://www.intjudo.eu/pictures/magazine/12_3.pdf>.
- BAR-ON COHEN, Einat Survival, an Israeli Ju Jutsu school of Martial Arts : Violence, Body, Practice and the National. In *Ethnography* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2009 [cit. 2010-12-20].

- Dostupné z WWW: <<http://eth.sagepub.com/cgi/content/abstract/10/2/153>>. DOI: 10.1177/1466138109106300.
- BENNETT, Alexander C. Neglected Treasure : The Koyo Gunkan. In SKOSS, Diane. *Sword and Spirit : Classical Warrior Traditions of Japan*. Volume 2. New Jersey : Koryu Books, 1999. s. 35-58.
- BERGVALL, E. (ed.). The Fifth Olympiad: The Official Report Of The Olympic Games Of Stockholm 1912. Stockholm : Wahlström & Widstrand, 1913. 1117 s.
- BILLINGS, Andrew C. Clocking Gender Differences : Televised Olympic Clock Time in the 1996/2000 Summer and Winter Olympics. In *Television & New Media* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2008 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://tvn.sagepub.com/cgi/content/abstract/9/5/429>>. DOI: 10.1177/1527476408315502.
- BODIFORD, Wiliam M. Soke : Historical Incarnations of a Title and its Entitlements. In SKOSS, Diane. *Keiko Shokon : Classical Warrior Traditions of Japan*. Volume 3. New Jersey : Koryu Books, 2002. s. 129-144.
- BOOTH, Douglas. *What Do We Do? How Do We Do It?* In Philips, Murray G. (ed). *Deconstructing Sport History. A Postmodern Analysis*. New York : University of New York Press, 2005. ISBN 0-7914-6610-8, s. 27-54
- BOTTENBURG, Maarten van, HEILBRON, Johan. *De-Sportization of Fighting Contests. The Origins and Dynamics of No Holds Barred Events and the Theory of Sportization*. International Review for the Sociology of Sport, Vol. 41, No. 3-4, 259-282 (2006)
- BOWEN, R. Origins of the British Judo Association, the European Judo Union, & the International Judo Federation. In: Journal of Asian Martial Arts, 1999, 8, 3. <http://www.budokwai.org/budokwaiframepg.htm> (2006-03-12)
- BOWEN, Richard. Origins of the British Judo Association, the European Union, and the International Federation. In GREEN, Thomas A.; SWINTH, Joseph R. *Martial Arts in the Modern World*. Westport : Praeger, 2003. s. 173-184.
- BRAHAM, Persephone. *Crimes Against the State, Crimes Against Persons : Detective Fiction in Cuba and Mexico*. Minneapolis : University of Minnesota Press, 2004.
- BREIVIK, Gunnar. Against chance: a causal theory of winning in sport. In Tannsjo, Torbjorn; Tamburrini, Claudio Marcello. *Values in Sport : Elitism, Nationalism, Gender Equality and the Scientific Manufacturing of Winners*. Florence : Routledge, 2000. s. 141-156
- BRENDON, Piers. *Dark Valley: A Panorama of the 1930s*. Westminster : Alfred A. Knopf Incorporated, 2000.
- BROOKS, Risa A. (Editor); STANLEY, Elizabeth A. (Editor). *Creating Military Power : The Sources of Military Effectiveness*. Palo Alto : Stanford University Press, 2007.
- BROUSSE, M.; MATSUMOTO, D. *Judo: A Sport and a Way of Life*. Seoul : IJF, 1999.

- BROUSSE, Michel; MATSUMOTO, David. *Judo in the U.S. : A Century of Dedication*. Berkeley : North Atlantic Books, 2005. 158 s.
- BROWN, David; LELEDAKI, Aspasia Eastern Movement Forms as Body-Self Transforming Cultural Practices in the West : Towards a Sociological Perspective. In *Cultural Sociology*. [s.l.] : Sage Publications, 2010. s. 123-155. Dostupné z WWW: <<http://cus.sagepub.com/cgi/content/abstract/4/1/123>>. DOI: 10.1177/1749975509356866.
- BROWN, Franklin H. Growth of Athletics in Japan. In *Official Bulletin of the International Olympic Comitee*. Anvers : Imprimerie Const. Cleiren, 1926. s. 19-20. Dostupné z WWW: <<http://la84foundation.org/OlympicInformationCenter/OlympicReview/1926/BODE3/BODE3j.pdf>>.
- BROWN, Peter. *Tělo a společnost : muži, ženy a sexuální odříkání v raném křesťanství*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000. 435 s. ISBN 8085959720.
- BROWNE, F. G. (ed.). The Games of the Xth Olympiad, Los Angeles, 1932: Official Report. Los Angeles : The Xth Olympiade Committee of the Games of Los Angeles, U.S.A. 1932, Ltd., 1933, 814 s.
- BURUMA, Ian. *Inventing Japan*. Westminster : Modern Library, 2003.
- CALMET, M.; TREZEL, N.; AHMAIDI, S. Survey of System of Attacks by Judoka in Regional and Interregional Matches. *Perceptual and Motor Skills*. 2006, 103, 3, s. 835-840.
- CALVET, Robert. *Les Japonais : Histoire d'un peuple*. Paris : Armand Coli, 2003. 368 s. Dostupné z WWW: <http://www.kendo-avignon.com/pdf_files/lois_samurai.pdf>
- CAMPBELL, Joseph. Tisíc tváří hrdiny: Archetyp hrdiny v proměnách věků. Praha : Portál 2000. 339 s. ISBN 80-718-354-4
- CANTELON, Hart; LETTERS, Michael THE MAKING OF THE IOC ENVIRONMENTAL POLICY AS THE THIRD DIMENSION OF THE OLYMPIC MOVEMENT. In *International Review for the Sociology of Sport* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2000 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://irs.sagepub.com/cgi/content/abstract/35/3/294>>. DOI: 10.1177/10126900035003004.
- CAPRANICA, Laura; AVERSA, Fabrizio Italian Television Sport Coverage during the 2000 Sydney Olympic Games : A Gender Perspective. In *International Review for the Sociology of Sport* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2002 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://irs.sagepub.com/cgi/content/abstract/37/3-4/337>>. DOI: 10.1177/101269020203700309.
- CARR, K.G. Making Way: War, Philosophy and Sport in Japanese Judo, *Journal of Sport History*, 1993, 20(2): 167–88.
- COHEN, Richard. *By the sword : a history of gladiators, musketeers, samurai, swashbucklers, and olympic champions*. [2nd ed.]. New York : Modern Library, 2003. 488 s. ISBN 0812969669
- COLLINS, Michael F.; BULLER, James R. Social Exclusion from High-Performance Sport : Are all Talented Young Sports People being given an Equal Opportunity of Reaching the Olympic

- Podium?. In *Journal of Sport & Social Issues* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2003 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://jss.sagepub.com/cgi/content/abstract/27/4/420>>. DOI: 10.1177/0193732503255483.
- COLUM, Padraic. *The golden fleece and the heroes who lived before Achilles* [online]. New York : The Macmillan Company, 1921 [cit. 2011-01-26]. Dostupné z WWW: <<http://www.bartleby.com/72/>>.
- CORNEJO, Carlos. To Believe or Not to Believe in Verbal Reports : The Denial of First-Person Authority and the Blind Spot of Universalist Cross-cultural Studies . In *Culture & Psychology* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2006 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://cap.sagepub.com/cgi/content/abstract/12/1/63>>. DOI: 10.1177/1354067X06061593
- CROLLEY, Liz; TESO, Elena. Gendered Narratives in Spain : The Representation of Female Athletes in Marca and El País. In *International Review for the Sociology of Sport* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2007 [cit. 2010-11-24]. Dostupné z WWW: <<http://irs.sagepub.com/cgi/content/abstract/42/2/149>>. DOI: 10.1177/1012690207084749.
- CROPPER, Corry. *Playing at monarchy : sport as metaphor in nineteenth-century France*. Lincoln : University of Nebraska Press, 2008. 247 s. ISBN 9780803217737
- DARLING-WOLF, Fabienne Post-war Japan in photographs : Erasing the past and building the future in the Japan Times . In *Journalism* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2004 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://jou.sagepub.com/cgi/content/abstract/5/4/403>>. DOI: 10.1177/1464884904044202
- DAY, Stacey B.; INOKUČI, Kijoši. *Moudrost samurajů : Životní stezka samuraje z kraje Saga*. Praha : Trigon, 1998. 134 s
- DEAL, Wiliam E. Fudžiwara Seika. In MCGREAL, Ian P. *Velké postavy východního myšlení : Slovník myslitelů*. Praha : Prostor, 1998. s. 398-402.
- DERVENIS, Kostas, LYKIARDOPOULOS, Nektarios. *The Martial Arts of Ancient Greece : Modern Fighting Techniques from the Age of Alexander*. Rochester : Inner Traditions , 2007. 256 s. ISBN 1-59477-192-8.
- DERVENIS, Kostas. *Pammachon* [online]. 1995, 2004, 2007 [cit. 2009-10-13]. Dostupný z WWW: <http://www.pammachon.gr/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=1 <=en>.
- DESH OBI, Thomas J. . *Fighting for Honor : The History of African Martial Art Traditions in the Atlantic World*. Columbia : University of South Carolina Press, 2008. 346 s.
- DÉSORMEAUX, Ronald THE DISCOVERY OF JUDO : YIELD TO OVERCOME. In [online]. [s.l.] : National Library of Canada, 2009 [cit. 2010-12-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.scribd.com/doc/16053787/The-Discovery-of-JUDO-Yield-to-Overcome-09>>. ISBN -2-9806269-0-2

- DÉSORMEAUX, Ronald. *Discovery of judo's : Tokui-Waza*. Canada : National Library of Canada, 2007. 102 s. Dostupné z WWW: <<http://www.scribd.com/doc/15793606/Discovery-judotokui-waza-07>>. ISBN 2-9806269-2-0.
- DIOGENES LAERTIUS, . *The Lives and Opinions of Eminent Philosophers*. C.D. Yonge. London : Henry G. Bohn, 1853. 230 s. Dostupný z WWW: <<http://classicpersuasion.org/pw/diogenes/index.htm>>.
- DIXON, Nicholas. A justification of moderate patriotism in sport. In Tannsjo, Torbjorn; Tamburrini, Claudio Marcello. *Values in Sport : Elitism, Nationalism, Gender Equality and the Scientific Manufacturing of Winners*. Florence : Routledge, 2000. s. 74-86
- DOS SANTOS, Saray Giovana. Judo : Where is the ease road?. *Brazilian Journal of Kinanthropometry and Human Performance*. 2006, 8, 1, s. 114-119. Dostupný také z WWW: <<http://www.journal.ufsc.br/index.php/rbcdh/article/view/3773>>. ISSN 1415-8426.
- DOS SANTOS, Saray Giovana; MELO, Sebastião Iberes Lopes. The "ukemis" and judo practitioner: meaning, importance, enjoyment and discomfort. *Brazilian Journal of Kinanthropometry and Human Performance*. 2003, 5, 2, s. 33-43. Dostupný také z WWW: <<http://www.journal.ufsc.br/index.php/rbcdh/article/viewArticle/3948>>. ISSN 1415-8426.
- DOWNEY, Greg Producing Pain : Techniques and Technologies in No-Holds-Barred Fighting. In *Social Studies of Science* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2007 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://sss.sagepub.com/cgi/content/abstract/37/2/201>>. DOI: 10.1177/0306312706072174
- DRAEGER, D. F. An Analysis of Competition. In: Judo Information Site, 2005. <http://judoinfo.com/draeger.htm> (2005-03-15)
- DRAEGER, Don F.; SMITH, Robert W. *Asijská bojová umění : Historie, techniky, zbraně*. Bratislava : CAD Press, 1995. 220 s.
- DRAEGER, Donn F. *Covremennye budzjuču i budo : Modern Bujutsu and Budo: The Martial Arts and Ways of Japan*. Moskva : Fair, 1998. 362 s.
- DUNNING, Eric. *Sport Matters : Sociological Studies of Sport, Violence, and Civilisation*. London : Routledge, 1999.
- ĎURECH, Miroslav. *Spoločné základy úpolov*. Bratislava : FTVŠ UK 2003. 2. doplnené vydanie. 90 s. ISBN 80-88901-72-3
- EMERSON FRANCHINI, STANISLAW STERKOWICZ, CASSIO MIRANDA MEIRA JR., FABIO RODRIGO FERREIRA GOMES, GO TANI (2008) TECHNICAL VARIATION IN A SAMPLE OF HIGH LEVEL JUDO PLAYERS. *Perceptual and Motor Skills: Volume 106, Issue* , pp. 859-869.
- FAIRBANKS, Arthur. *Elder Philostratus, Younger Philostratus, Callistratus* [online]. London : William Heinemann, 1931 [cit. 2011-02-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.theoi.com/Text/PhilostratusElder1A.html>>.

- FORBES, Paula. Australian Chef Arrested for Running Drug Ring in His Kitchen. *Eater* [online]. 2011, Monday, January 10, [cit. 2011-02-19]. Dostupný z WWW: <<http://eater.com/archives/2011/01/10/australian-chef-arrested-for-running-drug-ring-in-his-kitchen.php>>.
- FOXVOG, Daniel. *Basic Sumerian Glossary* [online]. Berkley : University of California, 2010, August 2010 [cit. 2011-01-26]. Dostupné z WWW: <<http://home.comcast.net/~foxvog/Glossary.pdf>>.
- FRENCH, Marilyn. *From Eve to Dawn, A History of Women in the World, Volume IV : Revolutions and Struggles for Justice in the 20th Century*. New York : The Feminist Press at CUNY, 2008.
- FRÜHSTÜCK, Sabine. *Uneasy Warriors : Gender, Memory, and Popular Culture in the Japanese Army*. Ewing : University of California Press, 2007. p 206.
- FUKUDA, Keiko. *Ju-No-Kata : A Kodokan Textbook. Revised and Expanded from Born for the Mat*. Berkeley : North Atlantic Books, 2004. 176 s.
- GARCÍA GARCÍA, José Manuel, et al. Expert-Novice paradigm : Differential analysis of the loss of consistency in the Tokui-Waza of Judo under a specif situation of fatigue. *International Journal of Sport Science*. 2007, 3, 3, s. 11-28. ISSN 1885-3137.
- GARCÍA, Raúl Sánchez; MALCOLM, Dominic Decivilizing, civilizing or informalizing? The international development of Mixed Martial Arts . In *International Review for the Sociology of Sport*. [s.l.] : Sage Publications, 2010. s. 39-58. Dostupné z WWW: <<http://irs.sagepub.com/cgi/content/abstract/45/1/39>>. DOI: 10.1177/1012690209352392.
- GEESINK, Anton. *Mé judo*. Jiří Mašín. Praha : Olympia, 1969. 143 s.
- GERNIGON, Christophe; LE BARS, Hervé. Achievement goals in aikido and judo : A comparative study among beginner and experienced practitioners. *Journal of Applied Sport Psychology*. 2000, 12, 2, s. 168 - 179. ISSN 1041-3200.
- GEŠVANTNER, Mário. Jemné ručičky. +7 Dní. 2005, 13. Dostupný také z WWW: <<http://www.dzudo.sk/sutaze-a-sportovci/galeria-majstrov/dodo-krnac/7-dni-o-dodovi-krnacovi.html>>.
- GOETZ, Hans-Werner. *Život ve středověku*. Jihlava : H+H, 1996. 454 s. ISBN 80-7319-025-7.
- GOLD, John R.; GOLD, Margaret M. Access for all : the rise of the Paralympic Games. In *The Journal of the Royal Society for the Promotion of Health* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2007 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://rsh.sagepub.com/cgi/content/abstract/127/3/133>>. DOI: 10.1177/1466424007077348.
- GOLDEN, Mark. *Sport and Society in Ancient Greece*. Cambridge : Cambridge University Press, 1998. 216 s.
- GOLDSBURY, Peter. Re: World Games 2009 Taiwan. 06-20-2008 [cit. 2011-02-03]. *AikiWeb: The Source for Aikido Information* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.aikiweb.com/forums/showthread.php?t=14588>>.

- GOODGER, B.C.; GOODGER, J.M. Udo in the Light of Theory and Sociological Research. *International Review for the Sociology of Sport*. 1977, 12, 2, s. 5-34.
- GORDON, Andrew. *Modern History of Japan : From Tokugawa Times to the Present*. Cary : Oxford University Press, Incorporated, 2003.
- GREEN, Thomas. *Martial Arts of the World : An Eyclopedia, Volume I: A-Q*. Santa Barbara : ABC Clío, 2001. 894 s
- GUÉRANDEL, Carine; MENNESSON, Christine Gender Construction in Judo Interactions. In *International Review for the Sociology of Sport* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2007 [cit. 2010-11-24]. Dostupné z WWW: <<http://irs.sagepub.com/cgi/content/abstract/42/2/167>>. DOI: 10.1177/1012690207084750.
- GUÉRANDEL, Carine; MENNESSON, Christine. Gender Construction in Judo Interactions. *International Review for the Sociology of Sport*. 2007, 42, 2, s. 167-186.
- GUILBERT, Sébastien Sport and Violence : A Typological Analysis. In *International Review for the Sociology of Sport* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2004 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://irs.sagepub.com/cgi/content/abstract/39/1/45>>. DOI: 10.1177/1012690204040522
- GUILBERT, Sébastien Violence et capital symbolique : L'exemple du sport. In *French Cultural Studies* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2010 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://frc.sagepub.com>>. DOI: 10.1177/0957155809352062
- GUTSMUTS, Johann Christoph Friedrich. *Gymnastik für Jugend*. Schnepfenthal, 1793
- HAGEMANN, Norbert; STRAUSS, Bernd; LEIBING, Jan When the Referee Sees Red... In *Psychological Science* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2008 [cit. 2010-12-21]. Dostupné z WWW: <<http://pss.sagepub.com/content/19/8/769>>. DOI: 10.1111/j.1467-9280.2008.02155.x
- HANSON-LOWE, J. (1991). Interview with Dr. John Hanson-Lowe. Stanley Pranin (interviewer). In: *Aiki News*, 1991, 87, 54-61
- HAQ, M. Emdad-ul. *Drugs In South Asia : From the Opium Trade to the Present Day*. New York : Palgrave Publishers, 1999.
- HARA, H. (ed.). *The Official Report of The Games of the XVIII Olympiad Tokyo 1964, Volume 1, Volume 2*. Tokyo : Kyodo Printing Co., Ltd., 1966.
- HARRISON, Wayne. Olympic Judo Team Member Charged In Teen's Rape. *Denver News* [online]. 2009, 12:53, May 20, [cit. 2011-02-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.thedenverchannel.com/news/19517079/detail.html>>.
- HEINISCH, Hans-Dieter; OSWALD, Roland. Features of the Technical-Tactical Performance Capacity of the Worlds Top Judoka. In VECCHIO, Fabricio Boscolo Del; FRANCHINI, Emerson. *Annals of the 5th International Judo Federation World Research Symposium*. Rio de Janeiro : IJF, 2007. s. 78.

HERRIGEL, Eugen. *Zen a umění lukostřelby*. 1. vyd. Praha : Pragma, 1994. 94 s.

HIGGS, Catriona T.; WEILLER, Karen H.; MARTIN, Scott B. Gender Bias In The 1996 Olympic Games : A Comparative Analysis. In *Journal of Sport & Social Issues* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2003 [cit. 2010-11-24]. Dostupné z WWW: <<http://jss.sagepub.com/cgi/content/abstract/27/1/52>>. DOI: 10.1177/0193732502239585

Hill, Jeffrey. *Anecdotal evidence. Sport, the Newspaper Press, and Hstory*. In Philips, Murray G. (ed). *Deconstructing Sport History. A Postmodern Analysis*. New York : University of New York Press, 2005. ISBN 0-7914-6610-8, s. 117-129

HILLS, Brenden. THE head chef at an exclusive inner-Sydney bar allegedly supplied shopping bags full of ecstasy from his kitchen as part of a multimillion-dollar drug syndicate. *The Daily Telegraph*. 2011, January 09, s. . Dostupný také z WWW: <<http://www.dailytelegraph.com.au/news/sunday-telegraph/pills-on-the-menu-at-a-list-bar/story-e6frewt0-1225984254316>>.

HILVOORDE, Ivo van; ELLING, Agnes; STOKVIS, Ruud How to influence national pride? The Olympic medal index as a unifying narrative. In *International Review for the Sociology of Sport* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2010 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://irs.sagepub.com/cgi/content/abstract/45/1/87>>. DOI: 10.1177/1012690209356989.

Historical Pankration Project [online]. [2006] [cit. 2009-10-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.historical-pankration.com/index.html>>.

HOARE, Syd. *A History of Judo*. London : Yamagi Books, 2009, 160 s.

HOFFMANN, Robert; GING, Lee Chew; RAMASAMY, Bala Olympic Success and ASEAN Countries : Economic Analysis and Policy Implications. In *Journal of Sports Economics* [online]. [s.l.] : [s.n.], 2004 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://jse.sagepub.com/cgi/content/abstract/5/3/262>>. DOI: 10.1177/1527002503261826

HOLLENBACK, George M. Arrichion's Last Fight : What Really Happened?. *Journal of Combative Sport* [online]. 2003, sept., [cit. 2011-02-02]. Dostupný z WWW: <<http://ejmas.com/jcs/jcsframe.htm>>. ISSN 1492-1650.

HOOKER, Richard. *Gilgamesh* [online]. Washington State University, 1996 , Updated 6-6-1999 [cit. 2009-10-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.wsu.edu/~dee/MESO/GILG.HTM>>.

HUDSON, Paulo Henrique Junqueira. *Estudo das acções pontuadas no campeonato mundial de Judo Rio 2007*. Porto, 2009. 44 s. Diplomová práce. Universidade de Porto.

HUGGINS, Mike. The Regular Re-Invention Of Sporting Tradition And Identity: Cumberland And Westmorland Wrestling C.1800-2000. In *The Sports Historian*. Volume 21, 1, (May, 2001). Pp 35-55.

Hungarian Olympian arrested in bomb plot. *Caboodle.hu : The Hungarian Portal* [online]. 2008, 2008-10-27 10:45, [cit. 2011-02-19]. Dostupný z WWW: <http://www.caboodle.hu/nc/news/news_archive/single_page/article/11/hungarian_ol-9/>.

HUTCHINS, Brett. *History between th Modern and Postmodern*. In Philips, Murray G. (ed). *Deconstructing Sport History. A Postmodern Analysis*. New York : University of New York Press, 2005. ISBN 0-7914-6610-8, s. 55-74

CHAN, Stephen The Construction and Export of Culture as Artefact. In *Body & Society : The Case of Japanese Marital Arts* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2000 [cit. 2010-11-24]. Dostupné z WWW: <<http://bod.sagepub.com/cgi/content/abstract/6/1/69>>. DOI: 10.1177/1357034X00006001005.

CHIA-CHEN, Yu A Content Analysis of News Coverage of Asian Female Olympic Athletes. In *International Review for the Sociology of Sport*. [s.l.] : Sage Publications, 2009. s. 284-306. Dostupné z WWW: <<http://irs.sagepub.com/cgi/content/abstract/44/2-3/283>>. DOI: 10.1177/1012690209104796.

CHIBA, Naoki ; EBIHARA, Osamu; MORINO, Shinji GLOBALIZATION, NATURALIZATION AND IDENTITY: The Case of : The Case of Borderless Elite Athletes in Japan. In *International Review for the Sociology of Sport* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2001 [cit. 2010-11-24]. Dostupné z WWW: <<http://irs.sagepub.com/cgi/content/abstract/36/2/203>>. DOI: 10.1177/101269001036002005.

China Daily [online]. 2010, Updated: 2010-12-30 08:08 [cit. 2011-02-24]. China's top 10 sports stories of the year. Dostupné z WWW: <http://usa.chinadaily.com.cn/sports/2010-12/30/content_11820155.htm>.

CHO, Younghan Unfolding sporting nationalism in South Korean media representations of the 1968, 1984 and 2000 Olympics. In *Media, Culture & Society* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2009 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://mcs.sagepub.com>>. DOI: 10.1177/0163443709102709

CHRISTENSEN, Paul. Whence 776? : The Origin of the Date for the First Olympiad. In PAPAKONSTANTINO, Zinon. *Sport in the Cultures of the Ancient World*. New York : Routledge, 2010. s. 13-34.

IATSKEVICH, Alexander. *Russian judo*. London : Ippon Books, 1999. 92 s. ISBN 1874572461.

International Blind Sport Federation [online]. 2010 [cit. 2011-02-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.ibsa.es/eng>>.

International Federation of Pankration [online]. c2008 [cit. 2009-10-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.pankration.gr/>>.

International Judo Federation Statute. August 23, 2009. Dostupný také z WWW: <http://www.intjudo.eu/pictures/static/135_1_1.pdf>

International Judo Federation [online]. 2010 [cit. 2011-02-18]. Results. Dostupné z WWW: <<http://www.ijf.org/>>.

International Judo Federation [online]. 2010 [cit. 2011-02-24]. IJF Refereeing commision. Dostupné z WWW: <<http://www.ijf.org/>>.

Interview with Mr. Yasuhiro Yamashita (Judoist, Olympic Gold Medalist) : Judo as a Path to Social Good. *The Japan Foundation Newsletter*. 2005, VOL.XXXI/NO. 1, October/November, s. 1-3. Dostupný také z WWW: <http://www.jpff.go.jp/e/publish/periodic/jfn/pdf/jfn31_1.pdf>. ISSN 0385-2318.

ISHIHARA, Tsuyoshi. *Mark Twain in Japan : The Cultural Reception of an American Icon*. Columbia : University of Missouri Press, 2005

ITAGAKI, Michael W.; KNIGHT, Napoleon B. Kidney Trauma in Martial Arts : A Case Report of Kidney Contusion in Jujitsu. In *The American Journal of Sports Medicine* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2004 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://ajs.sagepub.com/content/32/2/522>>. DOI: 10.1177/0363546503258879.

Japan: Alarm in Japan for child judo deaths. *Spero News* [online]. 2011, Wednesday, January 05, 2011, [cit. 2011-02-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.speroforum.com/site/article.asp?id=46210&t=Japan:+++Alarm+in+Japan+for+child+judo+deaths>>.

JASTROW, Morris , CLAY, Albert T. An Old Babylonian Version of the Gilgamesh Epic : On the Basis of Recently Discovered Texts. *Yale Oriental Series : Researches*. 1920, vol. IV, no. 3, s. 25. Project Gutenberg. Dostupný z WWW: <<http://www.gutenberg.org/files/11000/11000-h/11000-h.htm>>.

JONES, W.H.S. *Pausanias Description of Greece with an English Translation* [online]. Cambridge : Harvard University Press, 1918 [cit. 2011-02-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.01.0160>>.

JOWETT, Benjamin. *Euthydemus by Plato* [online]. New York : Forgotten Books, 2008 [cit. 2011-01-26]. Dostupné z WWW: <<http://www.forgottenbooks.org/info/9781606200001>>. ISBN 9781606200001.

JOWETT, Benjamin. *Laws by Plato* [online]. New York : C. Scribner's sons, 1871 [cit. 2011-01-27]. Dostupné z WWW: <<http://www.sacred-texts.com/cla/plato/laws/index.htm>>.

JUDGE, Lawrence W.; PETERSEN, Jeffrey; LYDUM, Matt The Best Kept Secret in Sports : The 2010 Youth Olympic Games. In *International Review for the Sociology of Sport* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2009 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://irs.sagepub.com/cgi/content/abstract/44/2-3/173>>. DOI: 10.1177/1012690209335939.

JULIO, Ursula Ferreira et al. Are Junior Medialist Able to Retain Their Performance on Senior Years? In VECCHIO, Fabricio Boscolo Del; FRANCHINI, Emerson. *Annals of the 5th International Judo Federation World Research Symposium*. Rio de Janeiro : IJF, 2007. s. 78.

JUNGE, Astrid, et al Sports Injuries During the Summer Olympic Games 2008. In *The American Journal of Sports Medicine* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2009 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://ajs.sagepub.com/content/37/11/2165>>. DOI: 10.1177/0363546509339357.

- KAEUPER, Richard W. *Chivalry and Violence in Medieval Europe*. Oxford : Oxford University Press, 1999. 338 s.
- KANO, J. Founder of judo: Jigoro Kano autobiography I. In: Aiki News, 1989, 80, 6-13
- KANO, J. Founder of judo: Jigoro Kano autobiography II. In: Aiki News, 1989, 81, 48-54
- KANO, J. Founder of judo: Jigoro Kano autobiography III. In: Aiki News, 1989, 82, 50-56
- KANO, J. Founder of judo: Jigoro Kano autobiography IV. In: Aiki News, 1990, 83, 64-69
- KANO, J. Founder of judo: Jigoro Kano autobiography V. In: Aiki News, 1990, 84, 28-31
- KANO, J. Founder of judo: Jigoro Kano autobiography VI. In: Aiki News, 1990, 85, 66-69
- KANO, J. Founder of judo: Jigoro Kano autobiography VII. In: Aiki News, 1990, 86, 54-57
- KANO, J. Founder of judo: Jigoro Kano autobiography VIII. In: Aiki News, 1991, 86, 70-73
- KANO, J. Judo (Jujutsu). Tokyo : Board of tourist industry Japanese government railways 1937. 70 s.
- KANO, Jigoro. Jinsei no Koro wa Tada Itsu Aru Nomi : Yukawa Meibukan. *Judo Gokui Kyohan*. MARCH 1925 podle anglického překladu There is Only One Path in Life (Kano, 2005, s. 78 - 84)
- KANO, Jigoro. Judo no Konpongi ni Tsuite. *Judo*. November 1937, 8, 11, podle anglického překladu The fundamental meaning of Judo (Kano, 2005, s. 57 - 60)
- KANO, Jigoro. Olympic Games and Japan. In GREEN, Thomas A.; SWINTH, Joseph R. *Martial Arts in the Modern World*. Westport : Praeger, 2003. s. 167-172.
- KANO, Jigoro. *Kodokan judo*. 1st pbk. ed. Tokyo : Kodansha International, 1994. 264 s. ISBN 4770017995
- KANO, Jigoro. *Mind Over Muscle : Writings from the Founder of Judo*. Naoki Murata, Nancy H. Ross. Tokyo - New York - London : Kodansha International, 2005. 155 s.
- KANO, Jigoro. Judo ni Jochuka Sandan no Betsu Aru Koto o Ronzu. *Judo*. July 1918, 4, 7, podle anglického překladu The three Levels of Judo: Lower, Middle, and Upper (Kano, 2005, s. 94 - 100)
- KASHIWAZAKI, Katsuhiko. *Shimewaza*. London : Ippon Books, 1992. 112 s. ISBN 0951845535.
- KASUGA, Shun. Reinforcement of Physical Strength and Judo Training at Ritsumeikan University Judo Club (NO. 2). In VECCHIO, Fabrizio Boscolo Del; FRANCHINI, Emerson. *Annals of the 5th International Judo Federation World Research Symposium*. Rio de Janeiro : IJF, 2007. s. 78.
- KAEUPER, Richard. *Chivalry and Violence in Medieval Europe*. Oxford : Oxford University Press, 1999. 130 s.
- KHOSLA, T. Unfairness of Certain Events in the Olympic Games. *Br Med J*. 1968, 4, 5623, s. 111-113.
- KHOSLA, T. Will the olympics survive?. *Br J Sports Med*. 1977, 11, 1, s. 20-25.

- KING, Christopher Media Portrayals of Male and Female Athletes : A Text and Picture Analysis of British National Newspaper Coverage of the Olympic Games since 1948 . In *International Review for the Sociology of Sport* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2007 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://irs.sagepub.com/cgi/content/abstract/42/2/187>>. DOI: 10.1177/1012690207084751.
- KINOSHITA, Mitsuo, et al Tarsal Tunnel Syndrome in Athletes. In *The American Journal of Sports Medicine* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2006 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://ajs.sagepub.com/content/34/8/1307>>. DOI: 10.1177/0363546506286344.
- KLÍMA, Josef. Ľudia Mezopotámie: Cestami dávnej civilizácie a kultúry pri Eufrate a Tigriše. Bratislava : Obzor 1988. 312 s.
- KNIGHT, Graham; MACNEILL, Margaret; DONNELLY, Peter THE DISAPPOINTMENT GAMES : Narratives of Olympic Failure in Canada and New Zealand. In *International Review for the Sociology of Sport*. [s.l.] : Sage Publications, 2005. s. 25-51. Dostupné z WWW: <<http://irs.sagepub.com/cgi/content/abstract/40/1/25>>. DOI: 10.1177/1012690205052163
- KÖSL, Jiří – KRÁTKÝ, František. Vybrané kapitoly ze světových dějin tělesné kultury: Od roku 1848 do současnosti. Praha : SPN 1985. 91 s.
- KRÁTKÝ, František. (1974). Dějiny tělesné výchovy: Od nejstarších dob do roku 1848. Praha : Olympia 1974. 258 s.
- KRAWCZUK, Aleksander. Trójska vojna. Bratislava : Obzor 1990. 216 s. ISBN 80-215-0044-1
- KRUG, Gary J. The Feet of the Master: Three Stages in the Appropriation of Okinawan Karate Into Anglo-American Culture. In *Cultural Studies <=> Critical Methodologies* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2001 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://csc.sagepub.com/cgi/content/abstract/1/4/395>>. DOI: 10.1177/153270860100100401.
- KYLE, Donald, K. Philostratus, Repêchage, Running and Wrestling: The Greek Pentathlon Again. In *Journal of Sport History*, Vol. 22, No. 1 (Spring 1995)
- LAFON, Gerald. *Turnouts: Unorthodox ukemi*. <http://www.JudoInfo.com> (2002-03-02)
- LAW, Mark. *Faling Hard : A Journey into the World of Judo*. Boston : Trumpeter, 2009. 276 s.
- LE GOFF, Jacques; SCHMITT, Jean-Claude. *Encyklopedie stredoveku*. Praha : Vyšehrad, 2002. 935 s. ISBN 8070215453.
- LE GOFF, Jacques; TRUONG, Nicolas. *Tělo ve středověké kultuře*. Vyd. 1. Praha : Vyšehrad, 2006. 155 s. ISBN 8070218266.
- LEAKEY, Richard. Pôvod ľudstva. Bratislava : Archa 1996. 167 s. ISBN 80-7115-103-3
- LEBEDA, A. A. *Sebeobrana*. Praha : Sportovní a turistické nakladatelství ÚV ČSTV, 1961.

- LEE, Brandon. *Understanding ukemi: A reply to the article regarding Ukemi by Gerald Lafon*. <http://www.JudoInfo.com> (2002-04-30)
- LEE, Jung Woo Red Feminism and Propaganda in Communist Media : Portrayals of Female Boxers in the North Korean Media. In *International Review for the Sociology of Sport* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2009 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://irs.sagepub.com/cgi/content/abstract/44/2-3/193>>. DOI: 10.1177/1012690209338438
- LEGGETT, Trevor. *The Spirit of Budo : Old Traditions for Present-day Life*. London - New York : Kegan Paul International, 1998. 124 s.
- LEVINE, T. R.; HULLETT, C. R. Eta squared, partial eta squared, and misreporting of effect size in communication research. *Human Communication Research*, 2002, 28(4), 612-625.
- LIDDELL, Henry George; SCOTT, Robert. *A Greek-English Lexicon : Revised and augmented throughout by Sir Henry Stuart Jones, with the assistance of Roderick McKenzie*. [online]. Oxford : Clarendon Press, 1940 [cit. 2011-02-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0057:entry%3D%236193&redirect=true>>.
- London 2012: Candidate File. London Organising Committee for the Olympic Games (LOCOC). London : LOCOC, 2004
- LYNN, John A. *Battle : A History of Combat and Culture from Ancient Greece to Modern America*. 2nd compl. edition. Cambridge : Westview press, 2004. 431 s. ISBN 978-0-8133-3372-4.
- MACAN, J.; BUNDALO-VRBANAC, D.; ROMIĆ, G. Effects of the new karate rules on the incidence and distribution of injuries. *Br J Sports Med*. 2006, 40, s. 326-330.
- MALLON, Bill. The Olympic Bribery Scandal. *Journal of Olympic History*. May 2000, 8, 2, s. 11-27. Dostupný také z WWW: <<http://www.la84foundation.org/SportsLibrary/JOH/JOHv8n2/johv8n2f.pdf>>.
- MALLWITZ, Alfred. *Cult and Competition Locations at Olympia*. In *Archaeology of the Olympics*. Wendy Raschke. Madison : University of Wisconsin Press, 1988, s. 79-109.
- MANDELL, R. D. *Sport: A Cultural History*. Columbia University Press : New York, 1984, 340 s. ISBN 1-58348-282-2
- MARCON, Giovanni et al. Time Structure and Activities Performed During a Judo Match. In VECCHIO, Fabricio Boscolo Del; FRANCHINI, Emerson. *Annals of the 5th International Judo Federation World Research Symposium*. Rio de Janeiro : IJF, 2007. s. 78.
- MARCON, Giovanni; FRANCHINI, Emerson; JARDIM, José Roberto; and BARROS Neto, Turibio Leite (2010) "Structural Analysis of Action and Time in Sports: Judo," *Journal of Quantitative Analysis in Sports*: Vol. 6 : Iss. 4, Article 10.
- MAREK, Jaroslav. *Dějiny československé tělesné kultury: Od roku 1848 do současnosti*. Praha : Univerzita Karlova 1983. 119 s.

- MARKUS, Hazel Rose, et al. Going for the Gold : Models of Agency in Japanese and American Contexts. In *Psychological Science* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2006 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://pss.sagepub.com/content/17/2/103>>. DOI: 10.1111/j.1467-9280.2006.01672.x.
- MATRAS, A. *Sebeobrana*. Praha : Naše vojsko, 1956. 1. vydání
- MATSUMOTO, David, et al. Blue Judogis may Bias Competition Outcomes. In VECCHIO, Fabricio Boscolo Del; FRANCHINI, Emerson. *Annals of the 5th International Judo Federation World Research Symposium*. Rio de Janeiro : IJF, 2007. s. 78.
- MATSUMOTO, David; WILLINGHAM, Bob; OLIDE, Andres Sequential Dynamics of Culturally Moderated Facial Expressions of Emotion. In *Psychological Science* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2009 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://pss.sagepub.com/content/20/10/1269>>. DOI: 10.1111/j.1467-9280.2009.02438.x.
- MCARDLE, David Swallows and Amazons, or the Sporting Exception To the Gender Recognition Act . In *Social & Legal Studies* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2008 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://sls.sagepub.com/cgi/content/abstract/17/1/39>>. DOI: 10.1177/0964663907086455.
- MCDONALD, Brent; HALLINAN, Chris Seishin Habitus : Spiritual Capital and Japanese Rowing. In *International Review for the Sociology of Sport* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2005 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://irs.sagepub.com/cgi/content/abstract/40/2/187>>. DOI: 10.1177/1012690205057197
- MECHIKOFF, Robert A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education : From Ancient Civilizations to the Modern World*. 5th ed. New York : McGraw-Hill, 2010. 459 s.
- MECHIKOFF, Robert A.; ESTES, Steven G. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education : From Ancient Civilizations to the Modern World*. 4th ed. New York : McGraw-Hill, 2006. 415 s.
- MENNESSON, Christine `HARD' WOMEN AND `SOFT' WOMEN : The Social Construction of Identities among Female Boxers. In *International Review for the Sociology of Sport* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2000 [cit. 2010-11-24]. Dostupné z WWW: <<http://irs.sagepub.com/cgi/content/abstract/35/1/21>>. DOI: 10.1177/101269000035001002.
- MOCHIZUKI, M. Interview with. In *Aiki News*, 1983, 54, 3-13
- MOL, Serge. *Classical Fighting Arts of Japan*. Tokyo - New York - London : Kodansha International, 2001. 242 s.
- MOL, Serge. *Classical Weaponry of Japan : Special Weapons and Tactics of the Martial Arts*. Tokyo - New York - London : Kodansha International, 2003. 218 s.
- MORRELL, Robert E. Šótoku Taiši. In MCGREAL, Ian P. *Velké postavy východního myšlení : Slovník myslitelů*. Praha : Prostor, 1998. s. 343-347
- MORRIS, Desmond. *Nahá opice*. Praha : Mladá fronta – Naše vojsko – Smena, 1971. 154 s.

- MRÁČEK, V. Jiu – jitsu : Sebeobrana. Část I. Plzeň : Západočeská oblast Junáka, 1947
- MRÁČEK, V. Jiu – jitsu : Sebeobrana. Část I. Plzeň : Západočeská oblast Junáka, 1947.
- MUNSLOW, Alun. *Deconstructing History*. London - New York : Routledge, 1997. 248 s.
- MURATA, Hikaru. Relationship Between Lifting Hand Hold and Favorite Technique in Judo. In VECCHIO, Fabricio Boscolo Del; FRANCHINI, Emerson. *Annals of the 5th International Judo Federation World Research Symposium*. Rio de Janeiro : IJF, 2007. s. 78.
- MURRAY, Steven Ross. Boxing Gloves of the Ancient World. *Journal of Combative Sport* [online]. 2010, July, [cit. 2011-02-02]. Dostupný z WWW: <<http://ejmas.com/jcs/jcsframe.htm>>. ISSN 1492-1650.
- NAGAKI, K. Randori and the Unification of Jujutsu Disciplines by the Kodokan. Judo Research and Development Group, Inc., Los Angeles, CA, 1998. <http://judoinfo.com/randori1.htm> (2003-12-01)
- NAKAJIMA, Takeshi et al. Applied Psychological Research in Judo. In VECCHIO, Fabricio Boscolo Del; FRANCHINI, Emerson. *Annals of the 5th International Judo Federation World Research Symposium*. Rio de Janeiro : IJF, 2007. s. 78.
- NAKAMURA, Isamu et al. Contest Analysis of World Judo Championships in 1995-2005. In VECCHIO, Fabricio Boscolo Del; FRANCHINI, Emerson. *Annals of the 5th International Judo Federation World Research Symposium*. Rio de Janeiro : IJF, 2007. s. 78.
- NAKANE, Ch. Japonská společnost. Bratislava : ÚML ÚV KSČ 1987. 127 s.
- NEWTON, Clyde. Dynamic Sumo. Tokyo : Kodansha International, 2000. 136 pp. ISBN 4-7700-2508-4
- NIEHAUS, Andreas. If you want to cry, cry on the green mats of Kodokan : Expressions of Japanese cultural and national identity in the movement to include judo into the Olympic programme. *International Journal of the History of Sport*. 2006, 23, 7, s. 1173 - 1192. ISSN 1743-9035.
- NISHIOKA, Hayward. *Judo : Heart and Soul*. Second Printing. United States : Ohara Publications Inc., 2007. 264 s.
- NITOBÉ, Inazo. *Bušido : Duše Japonska*. Praha : Josef Pelcl, 1904. 64 s. Dostupné z WWW: <http://busido.szm.com/InazoNitobe_Busido.pdf>.
- NOEL, Franck. *Aikido. Fragments de dialogue a deux inconnues*. Toulouse : Edité par l'auteur, 1996.
- Official Report of the XXVII Olympiad: Volume Two: Celebrating the Games. Sydney : Sydney Organising Committee for the Olympic Games, 2001. 328 s. ISBN 0-9579616-0-X
- Official website of Olympic movement. (2005). http://www.olympic.org/uk/index_uk.asp (2005-05-12)
- OHLENKAMP, Neil. *The study of falling: I've fallen and I can get up*. In Judo information site, 2001. <http://judoinfo.com> (2003-03-05)

- OLIVOVÁ, V. Lidé a hry. Historická geneze sportu. Praha : Olympia, 1979. ISBN neuvedeno.
- Olympic Games Antwerp 1920: Official Report. (1957). Brussels : Belgium Olympic Committee headquarters 1957. 176 s.
- ÓTAKE, Ritsuke. *Katori Shintó-ryú : Warrior Tradition*. New Jersey : Koryu Books, 2007. 318 s.
- PERÚTKA, Jaromír et al.. Dejiny telesnej kultúry. Bratislava : SPN 1988. 287 s.
- PERÚTKA, Jaromír. Dejiny telesnej výchovy a športu na Slovensku. Bratislava : Šport 1980. 237 s.
- PETRIE, Andrea. Australian Olympian's assault charges. *The Age* [online]. 2008, August 15, [cit. 2011-02-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.theage.com.au/national/australian-olympians-assault-charges-20080815-3w06.html>>.
- Philostratus the Elder. *Imagines*. Book 2. [online]. Arthur Fairbanks (transl.). Theoi E-Texts Library 2000 - 2007, Aaron Atsma. [cit. 2010-04-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.theoi.com/Text/PhilostratusElder2B.html#32>>
- PHILOSTRATUS, Flavius. *Heroikos* [online]. Atlanta : Society of Biblical Literature, 2001 [cit. 2011-02-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.scribd.com/doc/31501293/Flavius-Philostratus-Heroikos>>.
- Pictorial encyclopedia of Japanese culture. (1994). Tokyo : Gakuen 1994. 130 s.
- PIERNAVIEJA DEL POZO, Miguel. Wrestling in Antiquity. *Olympic Review*, 1973 pp 412-424
- PITCHARD, David M. Sport, War and Democracy in Classical Athens. In PAPAKONSTANTINO, Zinon. *Sport in the Cultures of the Ancient World*. New York : Routledge, 2010. s. 64-97.
- Pixter* [online]. 2008-05-31 [cit. 2011-02-15]. Mészáros_Anett fotózás werk stúdió. Dostupné z WWW: <<http://www.pixter.hu/video?id=4671>>.
- PLASS, Paul. *The Game of Death in Ancient Rome*. Wisconsin : University of Wisconsin Press, 1995. 283 s.
- PLAŠTIAK, I. Vznik, vývoj a podstata judo. (diplomová práca). FTVŠ UK : Bratislava 1997, 69 s.
- PLATO. *Euthydemus*. Benjamin Jowett. [s.l.] : [s.n.], 380 př.n.l.. 20 s. Dostupný z WWW: <<http://classics.mit.edu/Plato/euthydemus.html>>.
- PLUTARCH, *Alcibiades* [online]. John Dryden. : W. Miller, 1808 [cit. 2011-02-02]. Dostupné z WWW: <<http://classics.mit.edu/Plutarch/alciadiad.html>>.
- PLUTARCH. *Theseus* [online]. 1994 , 2009 [cit. 2009-10-09]. Dostupný z WWW: <<http://classics.mit.edu/Plutarch/theseus.html>>.
- POLIAKOFF, Michael B. *Combat Sports in the Ancient World*. Yale : Yale University Press, 1987. 202 s.
- Police, Protesters Clash in Tbilisi. *Civil Georgia* [online]. 2005, 30 Jun., [cit. 2011-02-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=10255>>.

Potsdam Declaration : Proclamation Defining Terms for Japanese Surrender. In *Potsdam Conference*. July 26, 1945, Dostupný také z WWW: <<http://www.ndl.go.jp/constitution/e/etc/c06.html>>.

PRANIN, Stanley. Morihei Ueshiba & Isamu Takeshita. *Aiki News* 97, Fall/winter 1993, pp. 42-44

PUIJK, Roel A GLOBAL MEDIA EVENT? : Coverage of the 1994 Lillehammer Olympic Games. In *International Review for the Sociology of Sport* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2000 [cit. 2010-11-22]. Dostupné z WWW: <<http://irs.sagepub.com/cgi/content/abstract/35/3/309>>. DOI: 10.1177/101269000035003005

PUTNEY, CLIFFORD. *Muscular Christianity: Manhood and Sports in Protestant America, 1880-1920*. Cambridge : Harvard University Press, 2003, 300pp.

RATHKE, Alexander; WOITEK, Ulrich Economics and the Summer Olympics : An Efficiency Analysis. In *Journal of Sports Economics*. [s.l.] : Sage Publications, 2008. s. 520-537. Dostupné z WWW: <<http://jse.sagepub.com/cgi/content/abstract/9/5/520>>. DOI: 10.1177/1527002507313743.

REGULI, Zdenko. (2005). *Úpolové sporty (distanční studijní text)*. Brno : Masarykova univerzita, 2005. 133 s. ISBN 80-210-3700-8

REGULI, Zdenko. 2003. *Aikidó: Průvodce pro žáky i učitele*. Bratislava : CAD PRESS 2003. 220 s.

REGULI, Zdenko. *Aikidó: Terminologický slovník*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2000. 97 s. ISBN 80-223-1500-1

REGULI, Zdenko. Inovovaná systematika úpolov. *Telesná výchova a šport*, 2005, 15, 1, od s. 45-47, 3 s. ISSN 1335-2245.

REGULI, Zdenko. *Is There a Place for Women in Combat Sports at Olympic Games?*. In *4th FIEP European Congress Physical Education and Sports. Teachers' Preparation and Their Employability in Europe*. (Full text on CD ROM enclosed). Vyd. 1. Bratislava : Comenius University, 2007. ISBN 978-80-969343-9-3, s. 112-112. 29.8.2007, Bratislava.

REGULI, Zdenko. Sedem cností budó? *Magazin aikido*, 2, 8, od s. 17-18, 2 s. 2001.

REGULI, Zdenko. Úpoly ako súčasť celoživotnej cesty. In *Sportovně pohybové aktivity ve vztahu ke zdraví a kvalitě života*. Brno : Masarykova univerzita, 2003. od s. 59-59, 1 s. ISBN 80-210-3261-8.

REGULI, Zdenko. *Úpolové sporty (distanční studijní text)*. Brno : Masarykova univerzita, 2005. 133 s.

REGULI, Zdenko - ĎURECH, Miroslav - VÍT, Michal. *Teorie a didaktika úpolů ve školní tělesné výchově*. Brno : Masarykova univerzita, 2007. 88 pp. Fakulta sportovních studií. ISBN 978-80-210-4318-3.

REGULI, Zdenko. Pádová technika v soutěžních úpolových sportech. (Full text on CD ROM enclosed). In *Sport a kvalita života 2007*. Brno : Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4435-7, s. 119-119.

REISCHAUER, E. O., CRAIG, A. M. *Dějiny Japonska*. Praha : Lidové noviny 2000. 441 s.

- Report of the Organizing Committee on its work for the XIIth Olympic Games of 1940 in Tokyo until the Relinquishment. (1940). Tokyo : The Organizing Committee of the XIIth Olympiad. 1940. 181 s.
- RICHTER, F. (Ed.). The XIth Olympic Games Berlin, 1936: Official Report Volume II. Berlin : Organisationskomitee Für Die Xi. Olympiade Berlin 1936 E.V.
- RINEHART, Robert E. *Beyond Traditional Sports Historiography*. In Philips, Murray G. (ed). *Deconstructing Sport History. A Postmodern Analysis*. New York : University of New York Press, 2005. ISBN 0-7914-6610-8, s. 117-129
- ROMER , Yuriko Gamo. *Flying Carp Productions* [online]. 2010 [cit. 2011-02-18]. Be Strong, Be Gentle, Be Beautiful. Dostupné z WWW: <<http://www.flyingcarp.net/2009/04/be-strong/>>.
- RUBINGER, Richard (Editor); MOTOYAMA, Yukihiro; ELISONAS, J. S. (Editor). *Proliferating Talent : Essays on Politics, Thought and Education in the Meiji Era*. Honolulu : University of Hawaii Press, 1997
- RUDISILL, Kay C.A. *Aikido Practices, Communication Awareness and Effective Entrepreneurship*. In *Journal of Human Values* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2007 [cit. 2010-11-22]. Dostupné z WWW: <<http://jhv.sagepub.com/cgi/content/abstract/13/1/35>>. DOI: 10.1177/097168580601300105.
- SAOTOME, Mitsugi. *Aikido and the Harmony of Nature*. Boston - London : Shambala, 1993. 252 s.
- SATO, Nobuyuki. *Ashiwaza : de-ashi-barai, okuri-ashi-barai, harai-tsuru-komi-ashi, sasae-tsuru-komi-ashi*. London : Ippon Books, 1992. 111 s.
- SAUTER, Disa *More Than Happy : The Need for Disentangling Positive Emotions*. In *Current Directions in Psychological Science* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2010 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://cdp.sagepub.com/content/19/1/36>>. DOI: 10.1177/0963721409359290
- SCAMBLER, Graham. *Sport and Society : History, Power and Culture*. Berkshire, McGrawHill Education, 2005. p 104. Dostupný z WWW: <<http://site.ebrary.com/lib/masaryk1/Doc?id=10175184>>
- SCANLON, Thomas. *Contesting Ancient Mediterranean Sport*. In PAPAKONSTANTINOOU, Zinon. *Sport in the Cultures of the Ancient World*. New York : Routledge, 2010. s. 1-12.
- SEMAN, František. *Postavenie a význam úpolov v rytierskej kultúre*. In *Význam úpolových aktivít v pohybovej činnosti človeka*. Bratislava : FTVŠ UK 2003. s. 58 – 60. ISBN 80-88901-80-4
- SENECA, L. A. *O dobrodiních*. Praha : Svoboda, 1992. 376 s. ISBN 80-205-0168-1.
- SENECA, L. Annaeus. *On Benefits*. Stewart Aubrey. London : George Bell and sons, 1905. 320 s. Dostupný z WWW: <<http://www.gutenberg.org/cache/epub/3794/pg3794.html>>.
- SERTIĆ, Hrvoje; SEGEDI, Ivan; STERKOVICZ, Stanislaw. *Differences of the Groups of Throws Used by Man and Woman in Different Weight Categories During the European Junior Judo Championships 2005*. In VECCHIO, Fabricio Boscolo Del; FRANCHINI, Emerson. *Annals of the*

5th International Judo Federation World Research Symposium. Rio de Janeiro : IJF, 2007. s. 78.

SEYENGA, Donald. The Problem of Wrestling “Styles” in the Modern Olympic Games - a Failure of Olympic Philosophy. In *Citius, Altius, Fortius*. Vol. 3, No. 3, Autumn 1995. pp 19-29

SHISHIDA, Fumiaki. Jigoro Kano’s pursuit of ideal judo and its succession: Judo’s techniques performed from a distance. *IDO MOVEMENT FOR CULTURE. Journal of Martial Arts Anthropology*, Vol. 11, no. 1 (2011), pp. 16–21 [cit. 2011-02-20]. Dostupné z WWW: <http://www.idokan.pl/txt/tomXI/1/%282%29%20Fumiaki%20Shishida%20%28photo%29%20-%20Jigoro%20Kano%28%29%20pursuit%20of%20ideal%20judo%20and%20its%20succe%20ssion%20Judo%28%29%20techniques%20performed%20from%20a%20distance.pdf>

SHISHIDA, Fumiaki. Judo’s techniques performed from a distance: The origin of Jigoro Kano’s concept and its actualization by Kenji Tomiki. *Archives of Budo*, 6, 4, 2010. [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.archbudo.com/fulltxt.php?ICID=881204>>

SCHARENBERG, SWANTJE. Religion and sport. In Riordan, Jim (Editor); Kruger, Arnd (Editor). *International Politics of Sport in the 20th Century*. London : Spon Press, 1999. s. 90-105 Dostupný z WWW: <<http://site.ebrary.com/lib/masaryk1/Doc?id=10062801>>

SCHEERDER, Jeroen , et al Social Sports Stratification in Flanders 1969-1999 : Intergenerational Reproduction of Social Inequalities?. In *International Review for the Sociology of Sport* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2002 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://irs.sagepub.com/cgi/content/abstract/37/2/219>>. DOI: 10.1177/1012690202037002006.

SIDDLE, Bruce K. *Sharpening the warrior’s edge*. 10th print. Belleville : PPCT Research Publications, 2008. 148 s. ISBN 9780964920507

SIMANDIRAKI, Anna Minoan Archaeology in the Athens 2004 Olympic Games. In : *European Journal of Archaeology* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2005 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://eja.sagepub.com/cgi/content/abstract/8/2/157>>. DOI: 10.1177/1461957105066938

SISJORD, Mari Kristin; KRISTIANSEN, Elsa Elite Women Wrestlers' Muscles : Physical Strength and a Social Burden. In *International Review for the Sociology of Sport* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2009 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://irs.sagepub.com/cgi/content/abstract/44/2-3/231>>. DOI: 10.1177/1012690209335278.

SLÍPKA, H., J. *Umíte se bránit? Zápas jiu – jitsu*. Praha : YMCA, 1947

SLOAN, Bill. *Given up for Dead : America's Heroic Stand at Wake Island*. Westminster : Bantam Books, 2003

SOMMER, Jiří. *Dějiny sportu: Sporty našich předků*. Praha : Fontána 2003. 273 s. ISBN 80-7336-116-7

- SPENCER, Dale C. Habit(us), Body Techniques and Body Callusing : An Ethnography of Mixed Martial Arts. In *Body & Society*. [s.l.] : Sage Publications, 2009. s. 119-144. Dostupné z WWW: <<http://bod.sagepub.com/cgi/content/abstract/15/4/119>>. DOI: 10.1177/1357034X09347224.
- Sport, Leisure and Perceived Self-Competence among Male and Female Adolescents. In TREW, Karen, et al. *European Physical Education Review* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 1999 [cit. 2010-11-22]. Dostupné z WWW: <<http://epe.sagepub.com/cgi/content/abstract/5/1/53>>. DOI: 10.1177/1356336X990051004.
- SportAccord World Combat Games* [online]. 2010 [cit. 2011-02-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.worldcombatgames.com/en/>>.
- SportAccord* [online]. 2010 [cit. 2011-02-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.sportaccord.com/en/>>.
- State z dejín telesnej výchovy. Martin : Osveta 1953. 163 s.
- STÖRIG, Hans Joachim. Malé dějiny filozofie. Praha : Zvon, 1996. 559 s. ISBN 80-7113-175-X
- SUGAI, Hitoshi. *Uchimata*. London : Ippon Books, 1991. 112 s. ISBN 0951845519.
- SULLIVAN, James E (editor). Spalding's Official Athletic Almanac for 1905. New York : The American Publishing Company, 1904. 284 s.
- SVOJSÍK, A. Japonsko a jeho lid. Praha : Svojsík 1913. 564 s.
- SWADDLING, Judith. *The Ancient Olympic Games*. Austin : University of Texas Press, 1999. 112 s.
- SWAIN, Michael; YEOH, Oon Oon. *Ashiwaza : ouchi-gari, kouchi-gari, kosoto-gari, hiza-guruma*. London : Ippon Books, 1994. 111 s. ISBN 1874572658.
- SWINTH, J. R. Amateur Boxing in Pre-World War II Japan: The Military Connection. In *Journal of Non/lethal Combatives*, January 2000, ISSN 1492-1650. <http://ejmas.com> (2008-01-14)
- SWINTH, J. R. Fulfilling His Duty as a Member: Jigoro Kano and the Japanese Bid for the 1940 Olympics. In *Journal of Combative Sport*, May2004, ISSN 1492-1650. <http://ejmas.com> (2005-10-14)
- SWINTH, J. R. Professor Yamashita Goes to Washington. In: *Aiki News*, 1998, 25, 2, 37-42
- SWINTH, Joseph R. Professor Yamashita Goes to Washington. In GREEN, Thomas A.; SWINTH, Joseph R. *Martial Arts in the Modern World*. Westport : Praeger, 2003. s. 47-60
- SWINTH, Joseph R.. *Kronos : A Chronological History of the Martial Arts and Combative Sports* [online]. 2000-2007 , Last time all sites verified: October 30, 2006 [cit. 2009-10-09]. Dostupný z WWW: <<http://ejmas.com/kronos/index.html>>.
- SWINTH, Joseph. Documentation Regarding the Budo Ban in Japan, 1945-1950. *Journal of Combative Sport*[online]. 2002, Dec., [cit. 2011-02-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.ejmas.com/jcs/jcsframe.htm>>.

SWINTH, Joseph. Judo, the Olympics, and Television. *Journal of Combative Sport* [online]. 2001, 1, [cit. 2011-02-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.ejmas.com/jcs/jcsframe.htm>>.

Symposion and philanthropia in Plutarch [online]. Coimbra : University of Coimbra, 2009 [cit. 2011-02-02]. Plato's Symposium and Plutarch's Alcibiades, s. . Dostupné z WWW: <http://www.reading.ac.uk/web/FILES/classics/Duff_Symposium.pdf>.

STERKOWICZ, S., KIEJDA, I., BŁACH, W. Charakterystyka sposobów walki judo w Igrzyskach Olimpijskich 1988-1996. *Trening* 1997; 1, 33, s.27-43

STERKOWICZ, Stanislaw; BLECHARZ, Jan; LECH, Grzegorz. Laterality: Have the Left-limbed Judoka any Advantages in Judo Fight? In VECCHIO, Fabricio Boscolo Del; FRANCHINI, Emerson. *Annals of the 5th International Judo Federation World Research Symposium*. Rio de Janeiro : IJF, 2007. s. 78.

STERKOWICZ, Stanislaw; MASLEJ, Pawel. *International Judo Coaches Alliance* [online]. 1998 [cit. 2010-12-06]. An Evaluation of the Technical and Tactical Aspects of Judo Matches at the Seniors Level. Dostupné z WWW: <<http://www.judoamerica.com/ijca/sterkowicz/sterkowicz.pdf>>.

STERKOWICZ, Stanislaw; MASLEJ, Pawel. *JudoInfo* [online]. 1998, 2002 [cit. 2010-12-06]. An Evaluation of Modern tendencies in Solving Judo Fight. Dostupné z WWW: <<http://judoinfo.com/research6.htm>>.

ŠÍMA, F., KRÁKORA, B. *Džiu – džitsu*. Praha : Jaroslav Tožička, 1944

ŠÍMA, F., KRÁKORA, B. *Základy sebeobrany*. Praha : STN, 1957.

ŠVUB, Josef. *Historie síly*. Pardubice : Svět kulturistiky, 1997. 244 s.

TAKUAN SÓHÓ, . *Cesta zenu, cesta meče*. Bratislava : CAD Press, 1993. 184 s.

TAN, Kevin S.Y. Constructing a Martial Tradition : Rethinking a Popular History of Karate-Dou. In *Journal of Sport & Social Issues* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2008 [cit. 2010-11-24]. Dostupné z WWW: <<http://jss.sagepub.com/cgi/content/abstract/28/2/169>>. DOI: 10.1177/0193723504264772.

TANAKA, Fumon. *Samurai Fighting Arts : The Spirit and the Practice*. Tokyo - New York - London : Kodansha International, 2003. 232 s

The official site of the London 2012 Olympic and Paralympic Games [online]. c2007-2009 [cit. 2009-10-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.london2012.com/>>.

The Sydney 2000 Olympic Games : How the Australian Tourist Commission leveraged The Games for tourism. In *Journal of Vacation Marketing* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2001 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://jvm.sagepub.com/cgi/content/abstract/7/2/101>>. DOI: 10.1177/135676670100700201.

The World games. (2005). <http://www.worldgames-iwga.org/> (2005-05-12)

- THORNTON, S. A. Jamaga Sokó. In MCGREAL, Ian P. *Velké postavy východního myšlení : Slovník myslitelů*. Praha : Prostor, 1998. s. 422-426
- TISHKOV, Valery. *Chechnya : Life in a War-Torn Society*. Ewing : University of California Press, 2004.
- TRACY, Jessica L.; ROBINS, Richard W. Emerging Insights Into the Nature and Function of Pride. In *Current Directions in Psychological Science* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2007 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://cdp.sagepub.com/content/16/3/147>>. DOI: 10.1111/j.1467-8721.2007.00493.x.
- TURNER, Bryan Warrior Charisma and the Spiritualization of Violence. In *Body & Society* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2003 [cit. 2010-12-21]. Dostupné z WWW: <<http://bod.sagepub.com/cgi/content/abstract/9/4/93>>. DOI: 10.1177/135703403773684676
- UESHIBA, K. The Founder of Aikidó Morihei Ueshiba: Jigoro Kano sensei. In *Aiki News*, 1993, 59, 14-18
- UESHIBA, Kisshomaru. *The Spirit of Aikido*. Tokyo – New York – London : Kodansha International, 1984. 126 s. ISBN 0-87011-850-1
- VAN BOTTENBURG, Maarten; HEILBRON, Johan De-Sportization of Fighting Contests : The Origins and Dynamics of NoHolds Barred Events and the Theory of Sportization . In *International Review for the Sociology of Sport* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2006 [cit. 2010-11-24]. Dostupné z WWW: <<http://irs.sagepub.com/cgi/content/abstract/41/3-4/259>>. DOI: 10.1177/1012690207078043.
- VAN DALEN, Deobold B.; BENNETT, Bruce L. *A World History of Physical Education : Cultural - Philosophical - Comparative*. 2nd edition. New Jersey : Prentice-Hall, 1971. 694 s.
- VAN DALEN, Deobold B; BENNETT, Bruce L. *A world history of physical education : cultural, philosophical, comparative*. 2nd ed. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice Hall, 1971. 694 s.
- VEYNE, Paul. *Writing History: Essay on Epistemology* by (Trans. Mina Moore-Rivoluceri). Middletown : Wesleyan University Press, 1984. (Online). [cit. 2010-04-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.springerlink.com/content/kh370261624841m1/>>
- VIIIme Olympiade Paris 1924: Rapport officiel. (1924). Paris : Comité Olympique Français, 1924. 852 s.
- VILLAMÓN, Miguel, et al Reflexive modernisation and the disembedding of júdó from 1946 to the 2000 Sydney Olympics. In *International Review for the Sociology of Sport* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2004 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://irs.sagepub.com/content/39/2/139>>. 10.1177/1012690204043458.
- VINCENC, Jiří. *Stručná historie šermu: Doplněná soupisem knih o šermu a soubojích*. Praha : Elka Press 2002. 2. doplnené vydanie. 97 s. ISBN 80-902745-4-4
- VINCENT, John, et al A Comparison of Selected 'Serious' and 'Popular' British, Canadian, and United States Newspaper Coverage of Female and Male Athletes Competing in the Centennial Olympic Games : Did Female Athletes Receive Equitable Coverage in the 'Games of the

- Women'?. In *International Review for the Sociology of Sport* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2002 [cit. 2010-11-24]. Dostupné z WWW: <<http://irs.sagepub.com/cgi/content/abstract/37/3-4/319>>. DOI: 10.1177/101269020203700312
- VON DER LIPPE, Gerd Media Image : Sport, Gender and National Identities in Five European Countries. In *International Review for the Sociology of Sport* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2002 [cit. 2010-11-24]. Dostupné z WWW: <<http://irs.sagepub.com/cgi/content/abstract/37/3-4/371>>. DOI: 10.1177/101269020203700306.
- WALLE, Robert van de. *Pick-ups : morote-gari, uranage, sukui-nage, kata-guruma*. 2nd ed. (rev.). London : Ippon Books, 1996. 111 s. ISBN 1874572100.
- WALTON, Harry; LONGO, Alberto; DAWSON, Peter A Contingent Valuation of the 2010 London Olympic Games : A Regional Perspective. In *Journal of Sports Economics* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2008 [cit. 2010-11-22]. Dostupné z WWW: <<http://jse.sagepub.com/cgi/content/abstract/9/3/304>>. DOI: 10.1177/1527002507308769
- WATERMAN, Lawrence London 2012 : occupational health in the construction programme. In *The Journal of the Royal Society for the Promotion of Health* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2007 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://rsh.sagepub.com/cgi/content/abstract/127/3/113>>. DOI: 10.1177/1466424007077343.
- WATSON, Brian N. *Judo Memoirs of Jigoro Kano*. Victoria : Trafford, 2008. 196 s.
- WEED, Mike. *Olympic Tourism*. Vyd.1. Oxford (UK) : Elsevier , 2008. 236 s. ISBN 978-0-7506-8161-2.
- WEITLAUF, Julie C., et al Assessing Generalization in Perceived Self-Efficacy : Multidomain and Global Assessments of the Effects of Self-Defense Training for Women . In *Personality and Social Psychology Bulletin* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2001 [cit. 2010-11-22]. Dostupné z WWW: <<http://psp.sagepub.com/cgi/content/abstract/27/12/1683>>. DOI: 10.1177/01461672012712011.
- WENSING, Emma H.; BRUCE, Toni Bending the Rules : Media Representations of Gender During an International Sporting Event. In *International Review for the Sociology of Sport* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 2003 [cit. 2010-11-22]. Dostupné z WWW: <<http://irs.sagepub.com/cgi/content/abstract/38/4/387>>. DOI: 10.1177/1012690203384001.
- WESTBROOK, Adele M. – RATTI, OSCAR. *Aikido and the dynamic sphere*. Rutland : Tuttle, 1970. 375 s. ISBN 0-8048-3284-6
- WESTBROOK, Adele, RATTI, Oscar. *Aikidó a dynamická sféra*. Překl. Lenka Adamcová. Praha : Fighter publications, 2005. 371 s. ISBN 80-903079-8-1.
- WHITE, Hayden. Interpretation in History. *New Literary History*. 1973, 4, 2, s. 281-314. Dostupný také z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/pdfplus/468478.pdf?acceptTC=true>>.

- WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta. Japonsko: dějiny odívání. Praha : Nakladatelství Lidové Noviny 1999. 325 s. ISBN 80-7106-297-9
- WOODHULL, Winifred. Transfigurations of the Maghreb : Feminism, Decolonization, and Literatures. Minneapolis : University of Minnesota Press, 1993.
- WordIQ [online]. 2010 [cit. 2011-02-19]. Scandals of the 2004 Summer Olympics - Definition. Dostupné z WWW: <http://www.wordiq.com/definition/Scandals_of_the_2004_Summer_Olympics>.
- YAMADA, Shoji. The Myth of Zen in the Art of Archery. In GREEN, Thomas A.; SWINTH, Joseph R. *Martial Arts in the Modern World*. Westport : Praeger, 2003. s. 71-92.
- YAMASHITA, Yasuhiro. *Osoto-gari*. London : Ippon Books, 1991. 96 s. ISBN 0951845586.
- YEOH, Oon Oon. *Great Judo Championships of the World*. Photographs by David Finch. London : Ippon Books, 1993. 240 s.
- YONEDA, Minoru, et al Bankart Procedure Augmented by Coracoid Transfer for Contact Athletes with Traumatic Anterior Shoulder Instability. In *The American Journal of Sports Medicine* [online]. [s.l.] : Sage Publications, 1999 [cit. 2010-12-20]. Dostupné z WWW: <<http://ajsm.highwire.org/content/27/1/21>>. 0363-5465/99/2727-0021\$02.00/0.
- YONGE, Charles Duke. *The Lives and Opinions of Eminent Philosophers by Diogenes Laërtius* [online]. : , 1853 [cit. 2011-02-01]. Dostupné z WWW: <<http://fxylib.znufe.edu.cn/wgfljd/%B9%C5%B5%E4%D0%DE%B4%C7%D1%A7/pw/diogenes/index.htm>>.
- YOUNG, David C. *A Brief History of the Olympic Games*. Malden : Blackwell, 2004. 184 s.
- YOUNG, David C. *The Olympic Myth of Greek Amateur Athletics*. Chicago : Ares Publishers, 1984. 202 s.
- ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Gilgameš*. Praha : Albatros, 1976. 92 s.
- ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Vzkříšení Olympie*. 2., přeprac. vyd. Praha : Erika, 2003. 259 s. ISBN 8024209322
- ZRŮBEK, K. *Dokonalá sebeobrana : Džiu – džitsu*. Praha : Jaromír Velát, 1946.

Poznámky

¹ Podstatou této pseudolatinšské básně je to, že za žádných okolností nemůžeme věřit informacím bez toho, abychom si je ověřili, ať už vypadají jakkoli důvěryhodně. V opačném případě hrozí mystifikace pravdy, případně zostuzení práce, i autora samého. Tato práce je psaná s plným vědomím této hrozby.

² V celé práci v textu důsledně používáme fonetický přepis těch cizojazyčných pojmů, které pro zápis nepoužívají latinku, tedy typicky u všech japonských pojmů. Uvědomujeme si, že se v odborné sportovní ale i laické sportovní veřejnosti částečně vžily v českém jazykovém prostředí nesprávně používané transliterace anglické či německé. Jména přepisujeme zpravidla ve tvaru, jak jsou uvedena ve výsledkových listinách, aby nedošlo k dezinterpretaci. V některých tabulkách a grafech je také používán anglický přepis japonských znaků tak, aby byly tabulky a grafy připraveny pro publikaci v zahraničí.

³ Shishida, 2010

⁴ Hutchins, 2005, s. 64, zvláště v kapitole The acids of postmodernity říká: „The modern and the postmodern are two sides of the same coin... The only realistic option in this climate is to apply reason and reflexivity in plotting a path on the terrain that exists between the mountains of tradition and fast moving waters of postmodern theory“

⁵ Veyne, 1984, s. 13: „Historical knowledge is cut on the pattern of mutilated documents ; we do not suffer spontaneously by that mutilation and we have to make an effort to see it, precisely because we measure what history must be the pattern of the documents“

⁶ White, 1973

⁷ Jak v dějinách sportu revolučně ukázal Young (1984, 2004), když demytizoval amatarizmus na starověkých olympijských hrách a další mýty. Zde však vidíme, že nepravdy žijí vlastním životem a například v médiích se žurnalisté v souvislosti s novodobými olympijskými hrami často odvolávají na ve skutečnosti neexistující mravouku starých Řeků.

⁸ Yamada (2003) popisuje vznik tohoto mýtu u německého filozofa Eugena Herrigela (zejména v díle Zen a umění lukostřelby, vydaném v roce 1953, v českém vydání v roce 1994), studujícího před druhou světovou válkou lukostřelbu u excentrického náboženského vizionáře Kenzo Awy. Yamada svou stať uzavírá s tím, že pokud se Herrigel snažil najít v bojových uměních stopy zenu, udělal vše pro to, aby je našel.

⁹ Bowen, 2003

¹⁰ Munslow, 1997

¹¹ Tan (2004) zdůrazňuje, že je nevyhnutelné znovu se zamyslet nad populárními ústními tradicemi v bojových uměních.

¹² Hoare, 2009

¹³ Cornejo, 2006

¹⁴ Podle: Munslow, 1997, Booth, 2005

¹⁵ Both, 2005

¹⁶ Rinehart, 2005. S. 197: „new, young scholars may find that their experimentations are welcomed into the academy; historical „data“ may be seen in new lights; Great Stores may be found out for what they are – singular interrogations whose very construction paradoxially reduces any positivist stance toward objectivity.

¹⁷ Například Mochizuki (1983), Mifune (2004), Geesink (1969)

¹⁸ Hill (2005) upozorňuje, že novináři hledají především „dobrý příběh“, který noviny prodává. Stejně tak i „dobré příběhy“ mají až na výjimky reálný základ a neměli bychom se domnívat, že musejí být apriori nepravdivé. Na druhé straně, není snad i každá vědecká práce hledání „dobrého příběhu“, který se má zalíbit recenzentům, čtenářům, donorovi apod.?

¹⁹ Darling-Wolf, 2004

²⁰ Tuto problematiku jsme podrobněji zpracovali v monografii Teorie a didaktika úpolů ve školní tělesné výchově (Reguli, Ďurech, Vít, 2007). Vycházíme z předpokladu, že úpolové aktivity, nebo bojování obecně, jsou podmíněny vývojem člověka ve fylogenezi.

²¹ Siddle, 2008

²² Obsáhlá sedmisetstránková publikace Dalena a Bennetta, v prvním vydání v roce 1953 pouze prvním autorem, byla rozsáhlým i obsáhlým dílem, ve své době jedinečným. Dočkala se také několika vydání.

²³ Publikace Mechikoffa (2010) a předtím Mechikoffa a Estese (2006) jsou příkladem moderní učebnice dějin sportu, čerpajících z nejnovějších výzkumů a reálně se opírajících o prameny.

²⁴ Známy keňský paleoantropolog Leakey (1996), spoluobjevitel Homo erectus, má na mysli organizovaný, sofistikovaný lov zvířat silnějších, než byl člověk sám. Strava bohatá na bílkoviny pomohla výraznějšímu vývoji rodu Homo a oddělila jej od příbuzných animálních rodů.

²⁵ Morris (1971) ve své publikaci Nahá opice a v dalších publikacích a filmových dokumentech hledí na člověka očima zoologa. Odkrývá způsoby jeho chování a také motivy chování.

²⁶ John A. Lynn (2004) se nevyhýbá tvrzení, že je lidská historie psaná krví. Ve své neobyčejně rozsáhlé publikaci Battle: A History of Combat and Culture podrobně popisuje postavení boje (a válek) v dějinách lidstva od starověkého Řecka až do současnosti. V závěrech aplikuje kulturně historické poznatky na analýzu příčin současného fenoménu terorizmu.

²⁷ Van Dalen a Bennet, 1971. Tato učebnice je jedním z prvních komplexních pohledů na globální historii tělesné výchovy. Je pozoruhodná svou komplexností, i když z pohledu dnešních znalostí obsahuje množství chyb.

²⁸ Fotografie Larsa Morseho z naleziště Lascaux ve Francii (září 1946) <http://images.google.com/hosted/life/?q=prehistoric+hunting&prev=/images%3Fq%3Dprehistoric%2Bhunting%26hl%3Dcs%26sa%3DX%26biw%3D1280%26bih%3D637%26tbs%3Disch:1,isz:l0,1&imgurl=3ee7f0ce892940dd>

²⁹ Westbrook – Ratti, 1970. V českém překladu vyšlo v nakladatelství Fighter publications v roce 2005

³⁰ Swinth, 2000-2007

³¹ Machajdík, et al., 2004

³² Protože se z Eposu o Gilgamešovi našly pouze fragmenty (Hooker, 1996), je zde několik interpretací textu (Jastrow, Clay, 1920). Všechny se ale shodují ve významu (rituálním) zápasu, ve kterém Enkidu (ze dvou třetin bůh a z jedné člověk) bojoval s Gilgamešem, a tak oslabil jeho sílu (zejména sexuální). Gilgameš a Enkidu se stali přáteli a své hrdinské aktivity orientovali mimo města Uruk, ke prospěchu jeho obyvatel. Česky viz Balabán – Tydlitátová, 2002, nebo starší a populární práce Zamarovského, 1976

³³ V populární formě různé oblasti historie sportu zaznamenává Sommer (2003)

³⁴ Český překlad in Klíma, 1988, s. 194

³⁵ Práce Wrestling in Antiquity autora Piernavieja del Pozo (1973) patří mezi klasické texty o úpolových disciplínách ve starověké okcidentální tradici. Rozsahem a kvalitou byl překonán dosud nejrozsáhlejším, nejkvalitnějším a nejkompaktnějším textem v monografii Poliakoffa (1987).

³⁶ Fotografie Davida a Diane Ireland z Chetiho hrobky v Beni Hasanu (2001) http://bskinner.net/nemes/photos/beni_hassan.html

³⁷ Krawczuk, 1990

³⁸ Störig, 1996

³⁹ Podrobněji popisuje představení v aréně, i širší sociální a politické souvislosti Paul Plass, 1995

⁴⁰ Olivová, 1979

⁴¹ Goetz, 1996

⁴² Brown, 2000

⁴³ Le Goff a Schmitt, 2002, od s. 588

⁴⁴ Keauper, 1999

⁴⁵ Jak správně píše již Krátký, 1974

⁴⁶ Informace k digitalizaci na http://en.wikipedia.org/wiki/File:De_Fechtbuch_Talhoffer_194.jpg

⁴⁷ Seman, 2003

⁴⁸ State, 1953

⁴⁹ Le Goff a Truong, 2006

⁵⁰ Perútka, 1980

⁵¹ Sommer, 2003

⁵² Seman, 2003

⁵³ Kyle, 1995

⁵⁴ Poliakoff, 1987

⁵⁵ Sayenga, 1995

⁵⁶ Olivová, 1979

⁵⁷ GutsMuts, 1975

⁵⁸ Bartík, 1999

⁵⁹ Perútka et al., 1988

⁶⁰ Kösl – Krátký, 1985

⁶¹ Swinth, 2000-2007

⁶² Huggins, 2001

⁶³ Perútka, 1980

⁶⁴ Winkelhöferová, 1999

⁶⁵ Campbell kromě snad své neznámější práce *The Hero with a Thousand Faces z roku 1949 (Česky Tisíc tváří hrdiny, 2000)*, ale i dalších prací, popisuje obraz hrdiny v mytologiích různých světových kultur. Můžeme zřetelně sledovat vliv a význam úpolových aktivit na utváření hrdiny.

⁶⁶ Cropper, 2008, s. 119-154

⁶⁷ Cohen, 2003. Publikace je opravdu výstižným historickým vhladem do šermu.

⁶⁸ Putney, 2004.

⁶⁹ Turner, 2003

⁷⁰ Guilbert, 2010

⁷¹ Young (1984, 2004)

⁷² Které ve skutečnosti nejsou Coubertinovým vynálezem; tato myšlenka se objevila jako prostředek zviditelnění Řecka, které na počátku 30. let 19. století, po dlouhé době turecké nadvlády, získalo samostatnost.

⁷³ Práce D. Younga *The Olympic Myth of Greek Amateur Athletics* ((1984) a následně *A Brief History of the Olympic Games* (2004) jasně ukázaly původ a příčiny vytvoření mýtů o olympijských hrách a také důvody jejich přetrvávání. Někdy snad až příliš kritický Young vysledoval tvůrce mýtů a analyzoval kulturně historické podmínky, ve kterých mýty byly stvořeny. Zejména v mýtu o amatérizmu vidí odraz viktoriánské doby, ve které mýtus vznikl, a snahy oddělit ve sportovních utkáních vyšší bohaté vrstvy gentlemanů od dělnického a rolnického plebsu.

⁷⁴ Simandiraki, 2005

⁷⁵ Dunning, 1999, p. 48: „What about the ‘sports’ of Ancient Greece? Were they, as present-day mythology would have it, less violent than the ‘sports’ of Ancient Rome? Comparative judgements of this kind are difficult to make but the surviving evidence certainly suggests that they were considerably more violent than modern sports.“

⁷⁶ Podle: Swaddling, 1999, s. 75

⁷⁷ Blíže k významům sumerského lirúm v *Elementary Sumerian Glossary* (Foxvog, 2010)

⁷⁸ Scanlon, 2010

⁷⁹ Allen Guttman je jedním z nejlivnějších historiků sportu, věnuje se zejména moderním olympijským dějinám, sportu v nacistickém Německu a historii amerického sportu.

⁸⁰ Golden, 1998

⁸¹ Dervenis a Lykiadopoulos, 2007. V současnosti se zejména v Řecku vytvořené skupiny snaží prostřednictvím důkladného výzkumu archeologických artefaktů znovuobjevovat techniky a taktiky původních starořeckých válečných umění.

⁸² Malwitz, 1988

⁸³ Christensen, 2010

⁸⁴ Nástup archaické doby je spojen především s působením slepého starořeckého básníka Homéra 760-700 p.n.l.)

⁸⁵ Podrobněji o tomto přístupu píše například Young (2004), Poliakoff (1987) a další.

⁸⁶ Pritchard (2010) upozorňuje, že v každém městském státě a v každé době se zaměření vzdělávání lišilo. Gymnastika, muzika a gramatika jsou typické pro vzdělávání v Aténách.

⁸⁷ V překladu Jowetta (1871): „Education has two branches—one of gymnastic, which is concerned with the body, and the other of music, which is designed for the improvement of the soul. And gymnastic has also two branches—dancing and wrestling; and one sort of dancing imitates musical recitation, and aims at preserving dignity and freedom, the other aims at producing health, agility, and beauty in the limbs and parts of the body, giving the proper flexion and extension to each of them, a harmonious motion being diffused everywhere, and forming a suitable accompaniment to the dance. As regards wrestling, the tricks which Antaeus and Cercyon devised in their systems out of a vain spirit of competition, or the tricks of boxing which Epeius or Amycus invented, are useless and unsuitable for war, and do not deserve to have much said about them; but the art of wrestling erect and keeping free the neck and hands and sides, working with energy and constancy, with a composed strength, and for the sake of health—these are always useful, and are not to be neglected, but to be enjoined alike on masters and scholars, when we reach that part of legislation; and we will desire the one to give their instructions freely, and the others to receive them thankfully.“

⁸⁸ Podrobněji o učitelích a jejich palaistrách píše Poliakoff (1987) a Young (1984)

⁸⁹ Prameny k tomuto tématu uvádí Poliakoff (1987)

⁹⁰ Young, 1984

⁹¹ Golden, 1998

⁹² Golden, 1998

⁹³ V mnoha publikacích nalezneme popis legend (např. Švub, 1997) i důkazů o těchto silácích (např. Poliakoff, 1987)

⁹⁴ Young, 2004, s. 38

⁹⁵ Diogenes Laertius (1853) „And he was taught learning in the school of Dionysius, whom he mentions in his Rival Lovers. And he learnt gymnastic exercises under the wrestler Ariston of Argos. And it was by him that he had the name of Plato given to him instead of his original name, on account of his robust figure, as he had previously been called Aristocles, after the name of his grandfather, as Alexander informs us in his Successions. But some say that he derived this name from the breadth (*platutês*) of his eloquence, or else because he was very wide (*platus*) across the forehead, as Neanthes affirms. There are some also, among whom is Dicaearchus in the first volume on Lives, who say that he wrestled at the Isthmian games.“

⁹⁶ Scambler, 2005

⁹⁷ Philostratus the Elder, 2000: „The place is Arcadia, the most beautiful part of Arcadia and that in which Zeus takes most delight – we call it Olympia – and as yet there is no prize for wrestling nor even any love of wrestling, but there will be. For Palaestra, the daughter of Hermes, who has just come to womanhood in Arcadia, has discovered the art, and the earth seems to rejoice at the discovery, since iron as an instrument of war will be laid aside by men during the truce, and the stadium will seem to them more delightful than armed camps, and with naked bodies they will content with each other. The kinds of wrestling are represented as children. For they leap sportively around Palaestra, bending towards her in one wrestler's posture after another; and they may be sprung from the earth, for the maiden shows by her manly aspect that she would neither marry any man willingly nor bear children. The kinds of wrestling differ from one another; indeed, the best is the one combined with boxing.

The figure of Palaestra, if it be compared with a boy, will be that of a girl; but if it be taken for a girl, it will seem to be a boy. For her hair is too short even to be twisted into a knot; the eye might be that of either sex; and the brow indicates disdain for both lovers and wrestlers; for she claims that she is able to resist both the one and the other and that not even in a wrestling bout could anyone touch her breasts, so much does she excel in the art. And the breasts themselves, as in a boy of tender years, show but slight signs of beginning fullness. She cares for nothing feminine; hence she does not even wish to have white arms, and apparently even disapproves of the Dryads because they stay in the shade to keep their skin fair; nay, as one who lives in the vales of Arcadia, she begs Helios for colour, and he brings it to her like a flower and reddens the girl with moderate heat. It shows the skill of the painter, my boy, that the maiden is sitting, for there are most shadows on seated figures, and the seated position is distinctly becoming to her; the branch of olive on her bare bosom is also becoming to her. Palaestra apparently delights in this tree, since its oil is useful in wrestling and men find great pleasure in it.“

⁹⁸ Colum, 1921

⁹⁹ Antická váza je vystavená v mnichovském Staatliche Antikensammlungen, fotograf M. Kabel (2006), zdroj digitální fotografie na:

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Peleus_Atalante_Staatliche_Antikensammlungen_1541.jpg

¹⁰⁰ Plutarch (1994) píše (v angl. překladu Johna Drydena): „The ship wherein Theseus and the youth of Athens returned had thirty oars, and was preserved by the Athenians down even to the time of Demetrius Phalereus, for they took away the old planks as they decayed, putting in new and stronger timber in their place, insomuch that this ship became a standing example among the philosophers, for the logical question of things that grow; one side holding that the ship remained the same, and the other contending that it was not the same.“

¹⁰¹ Ďurech, 2003

¹⁰² Jako příklad uvedeme publikaci Zamarovského (2003, s. 152). „Pravidly a technikou se řecký zápas (palé) podobal našemu „řecko-římskému“, ale obsahoval i celou řadu prvků našeho zápasu ve volném stylu“, tvrdí autor a dále pokračuje popisem pravidel zcela odlišných od řecko-římského i volného stylu: „...zvítězil ten, kdo shodil soupeře na zem. Přitom stačilo, že ho donutil, aby se dotkl země kolenem...“. Takovýto zápas bychom mohli přirovnat spíše k současnému japonskému sumó. Pravidla současného olympijského zápasu jsou zcela odlišná.

¹⁰³ Platon napsal: „Euthydemus was proceeding to give the youth a third fall...“ (in Jowett, 2008)

¹⁰⁴ Seneca (1905, v českém překladu vyšlo v r. 1992 v nakladatelství Svoboda) píše o Lakedaimonských, obyvatelích Sparty: „The Lacedaemonians forbid their young men to contend in the pancratium, or with the caestus, in which games the defeated party has to acknowledge himself beaten. The winner of a race is he who first reaches the goal; he outstrips the others in swiftness, but not in courage. The wrestler who has been thrown three times loses the palm of victory, but does not yield it up.“

¹⁰⁵ 1M 3,6

¹⁰⁶ Například francouzský mistr aikidó Franck Noel (1996), bez nároku na úplnost jmenuje funkce pádů v aikidó: utilitární, symbolická, heroická, rytmičká, estetická, magická. V podobných souvislostech můžeme pohlédnout i na název jedné z tradičních škol džúdžucu (dnes již zaniklé) Kitó rjú, ze které na přelomu 19. a 20. století čerpalo džúdó i aikidó. Název ki-tó znamená padat-vstávat, což je i ústřední filozofickou myšlenkou tohoto bojového umění (Ueshiba, 1984).

¹⁰⁷ Gaia je v řecké mytologii Země, lat. Terra. Dalším potomkem Poseidona a Gaie byla mořská obluda Charybdis

¹⁰⁸ Alter, 1992. Nutno poznamenat, že indický zápas obsahuje kulturní specifika, která nejsou porovnatelná s jakýmkoli jiným druhem národního zápasu. Systém tréninku se však již po staletí nemění, takže dobře slouží pro vytvoření jisté představy o zápasení ve starověku.

¹⁰⁹ Podrobně se problematice věnuje Murray (2010)

¹¹⁰ Poliakoff, 1987

¹¹¹ Používali ji především chlapi boxeři, někdy i zápasníci. (Liddell a Scott, 1940). Filostratus starší popisuje i zápas Hérakla s Antaeem, synem Země, ve kterém Antaeus používá tuto ochranu uší (Elder Philostratus in Fairbanks, 1931)

¹¹² „The record of victors include Apollo, who outran Hermes and beat Ares at boxing.“ (Pausaniás in Jones, 1918)

¹¹³ Pytagoras, ne však stejnojmenný filozof a matematik „was the first man who ever practised boxing in a scientific manner, in the forty-eighth Olympiad, having his hair long, and being clothed in a purple robe; and that he was rejected from the competition among boys, and being ridiculed for his application, he immediately entered among the men, and came off victorious.“ (Diogenes Laertius in Yonge, 1853)

¹¹⁴ „After Caprus had won in the wrestling-match, Cleitomachus put it to the umpires that it would be fair if they were to bring in the pancratium before he received wounds in the boxing. His request seemed reasonable, and so the pancratium was brought in.“ (in Jones, 1918)

¹¹⁵ Podrobně vysvětluje Poliakoff, 1987

¹¹⁶ Známá bronzová socha boxera, uložená v římském Národním muzeu. Fotografie od Marie-Lan Nguyen (2009). Zdroj digitální verze na:

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Thermae_boxer_Massimo_Inv1055.jpg?uselang=cs

¹¹⁷ Ne však nejnebezpečnější ze všech. U vozatajských závodů bylo zaznamenáno víc smrtelných úrazů než u jakékoli jiné disciplíny.

¹¹⁸ Odpověď orákula boxerovi zachycena Filostratem: „When asked how he had not been defeated, he said, “By despising death.“ (Philostratus, 2001, s. 45)

¹¹⁹ O pankratiu nenajdeme žádné písemné zmínky prakticky až do 5. století p.n.l.

¹²⁰ Mnohé z těchto skupin komunikují elektronicky, což umožňuje celosvětovou komunikaci, korekci chyb a podobně. Viz například Dervenis (1995, 2004, 2007), Historical Pancration Project (2006), International Federation of Pancration (2008) a další.

¹²¹ Dervenis a Lykiadopoulos, 2007.

¹²² Například Pausaniás v Cestě po Řecku ve 2. století píše: „Moreover, Iolaus used to be charioteer to Heracles. So Iolaus won the chariot-race, and Iasius, an Arcadian, the horse-race; while of the sons of Tyndareus one won the foot-race and Polydeuces the boxing-match. Of Heracles himself it is said that he won victories at wrestling and the pancratium.“ (in Jones, 1918)

¹²³ Tuto příhodu popisuje Plutarchos v Alkebiadově životě (Plutarch, 1808). Zápasení je u Alkebiada popisováno mnohými metaforami (používal je například i Platón), což je známkou, že úpolové disciplíny byly obecně rozšířené a známé tak, že bylo namísto přenášet zápasnický slang do běžné řeči (*Symposion and philanthropia in Plutarch*, 2009)

¹²⁴ Sostratos výtečně využil taktiku, která již byla známá od zápasníka Leontikose (Poliakoff, 1987)

¹²⁵ Hollenback, 2003

¹²⁶ Jiným způsobem skončila podobná situace v roce 1963 v Ženevě na evropském šampionátu. Poté, co byl po třiceti vteřinách držení kamimi šihó gatame vyhlášen ippon, vítěz byl shledán v bezvědomí po účinném škrčení. Rozhodčí poté změnili vítězství na nerozhodný stav... (Kashiwazaki, 1992, s. 102)

¹²⁷ Young, 2004

¹²⁸ Uffizi wrestlers, snad neznámější socha pankratistů z galerie Uffizi. V římské době, ale i později, vzniklo několik kopií. Na fotografii kopie vytvořená pro park ve Versailles (1684-1688). Fotograf Jastrox (2007). Digitální kopie na http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Uffizi_wrestlers_Magnier_Louvre_MR2040_n2.jpg

¹²⁹ Coubertin, Pierre, baron de. [Photograph]. In *Encyclopædia Britannica*. Digitální fotografie na <http://www.britannica.com/EBchecked/media/17885/Pierre-baron-de-Coubertin>

¹³⁰ Young (1984, 2004) podrobně a kriticky analyzuje historii počátku novodobých olympijských her.

- ¹³¹ Puijk, 2000
- ¹³² Knight, 2005
- ¹³³ Lippe, 2002
- ¹³⁴ Cho, 2009
- ¹³⁵ Hilvoorde et al., 2010
- ¹³⁶ Bar-On Cohen, 2009
- ¹³⁷ Tracy a Robins, 2007
- ¹³⁸ Sauter, 2010
- ¹³⁹ Markus, 2006
- ¹⁴⁰ Rathke a Woitek (2008) sledovali ekonomickou efektivitu na letních olympijských hrách.
- ¹⁴¹ Morse, 2001
- ¹⁴² Cantelon a Letters (2000) považují enviromentální politiku společně se sportovní a kulturní dimenzí za tzv. třetí dimenzi olympijských her
- ¹⁴³ Weed, 2008
- ¹⁴⁴ Judge, 2009
- ¹⁴⁵ Collins a Buller (2003) pochybují o rovnosti šancí mladých sportovců účastnit se vrcholových soutěží, resp. jejich šancí dostat se do výběru.
- ¹⁴⁶ Oba byli uvědčeni ze zneužití diuretika furosemid
- ¹⁴⁷ The official site of the London 2012 Olympic and Paralympic Games, 2007-2009
- ¹⁴⁸ Taekwondo bylo na olympijských hrách poprvé viděno v roce 1988 v Soulu jako ukázkový sport
- ¹⁴⁹ The World Games 2013
- ¹⁵⁰ Aikidó, reprezentováno Mezinárodní federací aikidó (International aikido federation, IAF) (The World Games 2005)
- ¹⁵¹ Reguli 2003
- ¹⁵² Prezident IAF, Peter Goldsbury v roce 2008 napsal: „At this moment nothing has finally been decided, but the matter of competition in aikido is a major issue for the IWGA World Games. (Of course I am fully aware that Tomiki Kenji Sensei espoused a limited form of competition in aikido, for various reasons. However, I think that Tomiki Sensei's idea of competition is also somewhat different from the ideas of the IWGA.) (Goldsbury, 2008)
- ¹⁵³ Ďurech, 2003
- ¹⁵⁴ Bližší informace nelezeme na oficiálních webových stránkách SportAccordu (SportAccord, 2010)
- ¹⁵⁵ SportAccord World Combat Games (2010)
- ¹⁵⁶ Scambler, 2005
- ¹⁵⁷ Bottenburg a Heilbron, 2006. Zde hrají stěžejní roli – a nutno dodat, že negativní - elektronická média: „Although the martial arts in the 20th century provide striking examples of processes of sportization and parasportization, the rise of No Holds Barred events in the 1990s represented an opposing trend, a process of *de-sportization*. The analysis of No Holds Barred contests demonstrates that both sportization and de-sportization trends depend primarily on the interests of the organizers, and in particular on the degree to which they rely on the perspectives of practitioners, spectators, or viewers“
- ¹⁵⁸ Např. Desh Obi (2008), Green (2001) a další.
- ¹⁵⁹ Reguli, 2005
- ¹⁶⁰ Bugei džúhappan, zdroj na <http://www.tenshukaku.de/juhappan.htm>
- ¹⁶¹ Hoare, 2009
- ¹⁶² Nitobe, 1904
- ¹⁶³ Následující text je přepracovanou verzí dřívějšího článku (Reguli, 2001)
- ¹⁶⁴ Citováno podle Morrella (1998, s. 345)
- ¹⁶⁵ Deal, 1998
- ¹⁶⁶ Calvet, 2003
- ¹⁶⁷ Deal, 1998
- ¹⁶⁸ Thornton, 1998
- ¹⁶⁹ Ale jak již bylo napsáno v jednom dřívějším textu (Reguli, 2001): „...je ťažké nájsť sedem cností, ktoré by dostatočne reprezentovali myšlienky bušidó, či v súčasnosti správne morálne konanie človeka. Z japonskej histórie (keď práve rozprávame o Japoncoch) je na prvý pohľad zrejmé, že v živote záleží iba na skutočnom uplatňovaní morálky a vôbec nie na teoretickom a filozofickom rozjímaní o nich. Japonského roľníka zo 17. storočia iste nezaujímali filozofické traktáty vo chvíli, keď mu lojalny samuraj takmer bez príčiny na základe zákona burei učí, tzv. zabitie za drzosť, láskavo, spravodlivo, slušne, múdro, úctivo a navyše súcitne stínal hlavu. Ani dnešný aikidoka, hrdo urovnávajúci svoje záhyby na hakame nie je na tom o nič lepšie, ak sa ho ľudia

stránia, ak sú kvôli nemu nešťastní a pozerajú sa naňho s pohoršením. Sedem samurajských cností, ktoré vznikli počas vývoja starovekého, stredovekého a novovekého Japonska, nedokážu pokryť kultúrnu rôznorodosť dnešného sveta a našich medziľudských morálnych potrieb.“

¹⁷⁰ Bennatt, 1999

¹⁷¹ Význam a vliv Hagakure podrobne analyzují Day a Inokuči (1998)

¹⁷² Hoare, 2009

¹⁷³ Saotome, 1993

¹⁷⁴ Volně používáme definici podle vysoce kvalifikovaného praktika a výzkumníka Serge Mola (2001, s. 10).

¹⁷⁵ Mol (2003) podrobne popisuje tyto zbraně. Některé z nich jsou jednoduché, dalo by se říct až primitivní, například tenouči (dřevěný kolík držený v pěsti tak, aby na obou stranách přesahoval ruku), a jiné druhy krátkých a dlouhých tyčí. Některé zbraně (jako například různé druhy nožů či kovových vrhacích zbraní) byly složité a vysoce sofistikované.

¹⁷⁶ Mol, 2001

¹⁷⁷ Tanaka, 2003

¹⁷⁸ Nakane, 1987

¹⁷⁹ Bodiford, 2002

¹⁸⁰ Například Draeger, 1998, (první vydání v roce 1974), Draeger a Smith 1995, od s. 103 (první vydání 1969)

¹⁸¹ Kanó (2005, s. 18) popisuje školu čokušin rjú džúdó, jehož název použil pro svoji školu, aby tak více podpořil myšlenku džúdó jako výchovného prostředku, nejenom formy cvičení či dovednosti bojovat.

¹⁸² Takuan Sohó, 1993

¹⁸³ Ótake, 2007

¹⁸⁴ Amdur, 2002

¹⁸⁵ z řeckého (ἄσκησις) *askésis* – cvičení, praxe, disciplína; z řeckého (ἄσκῶ) *askó* – cvičit; původně znamenala jakoukoli formu praxe, jíž se upevňuje disciplína

¹⁸⁶ Armstrong, 1997

¹⁸⁷ Rubinger et al. (1997, s. 286) uvádí, že cvičení džúda bylo zavedeno poprvé již v roce 1882. Vzhledem k tomu, že Kódókan džúdó (které pojem džúdó dostalo do širšího poědomí) vzniklo také v roce 1882, se domníváme, že zde šlo o formu tradiční školy džúdžucu: „Moreover, Sassa rejected an emphasis on intellectual learning and stressed physical training, holding forced marches once a month to “strengthen comradeship and nurture endurance and energy.” In late 1882— before anyone else in the country— he made swordsmanship and judo a part of the school’s program. Then Sassa took the Seiseikò’s training approach a step further and put infantry drill in the curriculum. This was the beginning of military training in Japanese schools. In February 1884 the Ministry of Education gave permission for military-style calisthenics to be conducted, and in April of that year— before any other school— the School of Proliferating Talent was employing officers and noncommissioned officers of the Thirteenth Regiment in Kumamoto to give its students military training. (Mori’s experimental military-style calisthenics were not introduced in the Tokyo Normal School until February 1886, two years later.) How thoroughgoing the Seiseikò’s infantry drill was may be judged from the memoirs of Adachi Kenzò (1864– 1948), who reminisced about the so-called unscheduled exercise held in the dormitory on the model of a military alert: “An alarm bell rang madly late at night, the sleeping students leapt up all at once, put on leggings and straw sandals, and formed a line. Those who lined up fastest were praised. After that the night march began, more than a ri [about 4 kilometers or 2.5 miles] each way. Then everyone went back to sleep.”

¹⁸⁸ Kanó in Watson, 2008, s. 71

¹⁸⁹ Chiba, 2001.

¹⁹⁰ Tato nepsaná pravidla nápadně připomínají dnešní zápasy Ultimate fighting, Mixed martial arts, Vale tudo a podobně.

¹⁹¹ In Brendon, 2000, s. 678: „School sports became more martial. General Araki, now Minister of Education, tried to weed out “spiritual borrowings” from outsiders and to harmonise Japanese sport to the “way of the warrior,” bushido. This meant more emphasis on marching, judo and kendo, though baseball, duly purged of alien terminology, remained acceptable. However, declared Araki, “Bats, balls and gloves must be handled with loving care, such as a samurai would expend on his sword . . . All games must be played with the solemnity of two swordsmen battling for their lives.” Nothing, children were taught, was more glorious than to die the death of a warrior.“

¹⁹² Brooks a Stanley, 2007, s. 39

¹⁹³ Ishihara, 2005

¹⁹⁴ McDonald a Hallinan, 2005

¹⁹⁵ Sloan (2003, s. 316) například popisuje zážitky válečných zajatců převážených na lodi Nitta Maru: „Virtually every prisoner aboard the Nitta Maru was either a personal victim of bushido or an eyewitness to its inhumanity. In addition to the regular crew, about fifty prisoner guards were assigned to the ship. They were specially trained in judo, and their commander, Lieutenant Toshio Saito, was fond of polishing his martial arts skills on the defenseless captives. “Saito liked to come down in the hold and practice judo on the prisoners,” said Artie Stocks. “If you cried out in pain, he’d just keep hitting you again and again. I still have nightmares about him.” Keeping prisoners half starved was a standard bushido procedure...”

¹⁹⁶ Swinth, 2002

¹⁹⁷ Doslovné znění celého dokumentu „*Report of the Study Made by Judo Organizations and Edited by Education Ministry was Submitted and Forwarded to Chief of Education Division, 23 April 1949*“ je uvedeno v databázi pramenů (Swinth, 2002)

¹⁹⁸ *Memorandum to Chief, Civil Information and Education (CIE) Section, 4 March 1950* (FROM: Chief, Education Division [Arthur K. Loomis]; SUBJECT: Reinstatement of Budo Sports) V plném znění v databáze pramenů (Swinth, 2002)

¹⁹⁹ Gordon, 2003. Za stěžejní okamžik uvědomění si japonských kulturních tradic jako symbolu japonství se považuje návštěva amerického prezidenta Ulyssese Granta v Japonsku v roce 1879

²⁰⁰ Pictorial, 1994

²⁰¹ Kanó, 1989

²⁰² Kanó, 1937

²⁰³ Nakane, 1987

²⁰⁴ Kanó, 1989

²⁰⁵ Kanó, 1990

²⁰⁶ Nagaki, 1998

²⁰⁷ Počet tatami je způsobem měření plochy v japonských nemovitostech. Jednotka se nazývá džó a její hodnota je přibližně 1,53 m². V jednotlivých oblastech se velikost ploch tatami nepatrně lišila.

²⁰⁸ Podle Syda Hoareho (2009, s. 197-198)

²⁰⁹ Kanó, 1990

²¹⁰ Podrobněji se ze současného hlediska původním cílům džuda věnuje Hoare (2009)

²¹¹ Kanó in Watson, 2008, s. 79

²¹² KANO, Jigoro. Judo no Konpongi ni Tsuite. *Judo*. November 1937, 8, 11, podle anglického překladu The fundamental meaning of Judo (Kano, 2005, s. 57 - 60)

²¹³ KANO, Jigoro. Jinsei no Koro wa Tada Itsu Aru Nomi : Yukawa Meibukan. *Judo Gokui Kyohan*. March 1925 podle anglického překladu There is Only One Path in Life (Kano, 2005, s. 78 - 84)

²¹⁴ Svojsík, 1913, s. 544

²¹⁵ Dó, jap. cesta v spirituálním významu, způsob, metoda

²¹⁶ Adal, 2009

²¹⁷ Hoare, 2009

²¹⁸ KANO, Jigoro. Judo ni Jochuka Sandan no Betsu Aru Koto o Ronzu. *Judo*. July 1918, 4, 7, podle anglického překladu The three Levels of Judo: Lower, Middle, and Upper (Kano, 2005, s. 94 - 100)

²¹⁹ Jošio Sugino (2. 12. 1904-13. 6. 1998), žák Dž. Kana (džúdó), M. Uešibu (aikidó). V pozdějších letech se zasloužil o popularizaci šermířské školy Katori šintó rjú.

²²⁰ Aritoši Murašige (7. 1. 1895-24. 3. 1964), žák Dž. Kana (džúdó), M. Uešibu (aikidó), mistr katori šintó rjú, také spolupracovník Georga Oshawu, zakladatele makrobiotiky.

²²¹ Minoru Močizuki (7. 4. 1907-30. 5. 2003) žák Dž. Kana (džúdó), M. Uešibu (aikidó), mistr katori šintó rjú, karate. Založil vlastní školu Joseikan.

²²² Ueshiba, 1983

²²³ Močizuki, 1983

²²⁴ Bowen, 2003. Richard Bowen (1926-2005) byl členem Londýnské Budowai, historik džuda a také zakladatel mezinárodní organizace Kano Society, snažil se o zachování džúdó, jak jej vytvořil Džigoro Kanó

²²⁵ Kano, 2003, s. 168. Poprvé publikováno v Dai Nippon, 1936

²²⁶ Kano, 2003, s. 172. Poprvé publikováno v Dai Nippon, 1936

²²⁷ Brown, 1926

²²⁸ Swinth, 2004

²²⁹ Tělesná výchova, mravní výchova, branná výchova

²³⁰ Kanó in Watson, 2008, s. 38

²³¹ Kanó in Watson, 2008, s. 39

- ²³² Svinth, 2004
- ²³³ Villemón et al., 2004
- ²³⁴ Bergvall, 1913
- ²³⁵ Olympic Games Antwerp, 1957.
- ²³⁶ Avé, 1924
- ²³⁷ Abe et al., 2000. Zneužití sportu jako politického nástroje bylo na olympijských hrách využíváno i později a můžeme říct, že k tomuto jevu dochází i nyní.
- ²³⁸ Report, 1940, s. 3
- ²³⁹ Report, 1940, s. 3
- ²⁴⁰ Kano, 1989
- ²⁴¹ Reischauer a Craig, 2000
- ²⁴² Zpracováno podle Abe et al., 2000
- ²⁴³ Svinth, 2004
- ²⁴⁴ Report, 1940
- ²⁴⁵ Isamu Takešita také sehrál výjimečnou roli v rozvoji džuda ve Spojených státech na začátku 20. století. Tou dobou tam pobýval jako atašé námořnictva a poskytl také své služby jako překladatel lekcí džuda Kanóva žáka Jamašity americkému prezidentovi Rooseveltovi a jeho rodině.
- ²⁴⁶ Report, 1940
- ²⁴⁷ Report, 1940
- ²⁴⁸ Abe et al. 2000
- ²⁴⁹ Abe et al., 2000
- ²⁵⁰ Svinth, 2000
- ²⁵¹ Report, 1940
- ²⁵² Report, 1940
- ²⁵³ Newton 2000
- ²⁵⁴ in Svinth, 2004
- ²⁵⁵ Svinth, 2004
- ²⁵⁶ Richter, 1936
- ²⁵⁷ Browne, 1933
- ²⁵⁸ Roosevelt téměř dosáhl stupně šódan. V politických dějinách bylo více vlivných osobností džudisty. Ze současnosti vzpomeňme alespoň ruského premiéra Putina a německou kancléřku Merkelovou.
- ²⁵⁹ Svinth, 1998, 2003
- ²⁶⁰ Plaštiak, 1997
- ²⁶¹ Désormeaux, 2009
- ²⁶² Londýn (Budokwai), Frankfurt na Mohanem, Wiesbaden
- ²⁶³ Bowen, 1999
- ²⁶⁴ Svinth, 2001
- ²⁶⁵ Richter, 1936
- ²⁶⁶ Browne, 1933
- ²⁶⁷ „There must be eliminated for all time the authority and influence of those who have deceived and misled the people of Japan into embarking on world conquest, for we insist that a new order of peace, security and justice will be impossible until irresponsible militarism is driven from the world.“ Potsdam Declaration, 1945, art. 6
- ²⁶⁸ Brousse a Matsumoto, 1999
- ²⁶⁹ Carr, 1993
- ²⁷⁰ Villamón et al., 2004
- ²⁷¹ Brousse a Matsumoto, 2005
- ²⁷² Bowen, 2003
- ²⁷³ Plaštiak, 1997
- ²⁷⁴ Bowen, 2003
- ²⁷⁵ Hoare2009
- ²⁷⁶ Svinth, 2001
- ²⁷⁷ Hara, 1966
- ²⁷⁸ Niehaus (2006) s přihlédnutím na japonské prameny široce diskutuje měnící se obraz džuda po olympijských hrách 1964 v Tokiu
- ²⁷⁹ International Judo Federation Statute, 2009

²⁸⁰ Dixon, 2000, s. 84

²⁸¹ Hanson-Lowe, 1991

²⁸² Draeger, 2005; Watson, 2008; Kano, 1989, 1990, 2005 a další

²⁸³ Zejména in Carr, 1993; Mochizuki, 1983

²⁸⁴ Ironické ale je, že Riki Dozan i Masutacu Ojama byli oba korejského původu. V té době to však bylo veřejným tajemstvím, a protože obě osobnosti přijaly japonská jména (v tomto období typické pro Korejce asimilované v Japonsku, na rozdíl např. od Číňanů) a zcela se ztotožnily s Japonci, ani formálně v tom nebyl problém.

²⁸⁵ Buruma, 2003. Japonci vždy ulpívali, jako božský národ, na nutnosti pocitu vítězství nad jinými národy. Po prohrané druhé světové válce byla sportovní vítězství jedinou cestou, jak prokázat dominanci.

²⁸⁶ Chiba et al., 2001.

²⁸⁷ Frühstück, 2007. V poslední době například pomoc v Iráku. Japonsko poskytlo materiální vybavení pro Iráckou asociaci džuda, Iráckou asociaci fotbalu, pomohlo vybudovat fotbalový stadion v Al-Muhatma, apod.

²⁸⁸ Tishkov (2004, s. 157) popisuje vzpomínky rodiny z Grozného z devadesátých let 20. století: „Later, my third brother, Aslan, was killed. He had won the international judo competition and the Russians wanted him to join the Olympic sports school, but Father wanted him to make war. We all wanted to make war.“

²⁸⁹ Geesink, 1969

²⁹⁰ Kulturní transmise, jako nezvratitelného jevu si všimli již Goodger a Goodger v roce 1977

²⁹¹ Gernigon a le Bras (2000) použili výzkumný nástroj Roberts a Balague (1991)

²⁹² Nakajima et al., 2007

²⁹³ Interview with Mr. Yasuhiro Yamashita, 2005, s. 2

²⁹⁴ Dos Santos (2006) používá v anglickém textu japonský výraz judoka a judo fighter.

²⁹⁵ Scheerder et al., 2002. Z úpolových sportů mají ve Flandrech nižší společenský status zápasníci a boxeři, kteří jsou na najnižší příčce společenského řebříčku. Vyšší status než džudisté mají karatisti a nejvyšší šermíři, kteří jsou na společenském řebříčku na nejvyšší příčce společně s tenisty, golfisty a jogíny.

²⁹⁶ Kasuga 2007

²⁹⁷ Dos Santos (2006). Právě onu Kanovu idealizaci bychom si měli uvědomovat.

²⁹⁸ Mallon, 2000

²⁹⁹ Hills, 2011; Forbes, 2011

³⁰⁰ Petrie, 2008

³⁰¹ Hungarian Olympian arrested in bomb plot, 2008

³⁰² Harrison, 2009

³⁰³ Police, Protesters Clash in Tbilisi, 2005

³⁰⁴ *WordIQ*, 2010

³⁰⁵ Nebo také občasně problémy Jozefa Krnáče (druhé místo 2000 Atény) s disciplínou a dodržováním obecných pravidel a alkoholem. To ostatně Dodo sám přiznává (Gešvandtner, 2005).

³⁰⁶ García a Malcom, 2010. Sportovní úpolový boj je vždy fikcí skutečného boje. Pravidla určují, do jaké míry je boj fiktivní a do jaké skutečný. MMA je založena na myšlence co nejmenšího omezení pravidly, tedy na co nejmenší fikci z hlediska používaných technik beze zbraní.

³⁰⁷ Guilbert (2004) rozlišuje sporty s hrubou násilností (např. džúdó, fotbal), jemnou násilností (např. tenis, volejbal) a skrytou násilností (např. plavání, střelba).

³⁰⁸ Chiba, 2001

³⁰⁹ Rudisill, 2007

³¹⁰ Chan, 2000

³¹¹ Matsumoto et al., 2009

³¹² Překlad plného znění těchto pravidel in Hoare, 2009, s. 107-108

³¹³ Brown a Leledaki (2010) uvádějí, že zkoumání sociálních sil Západu ovlivňujících východní pohybové formy musí být vnímáno v kontextu makro-mezo-mikro úrovně. To vyžaduje systematický, podrobný a cílený výzkum.

³¹⁴ Krug (2001) v článku *At the Feet of the Master* popisuje postupné začleňování karate do angloamerické kultury. Karate mělo oproti džudu v procesu westernizace půl století zpoždění, můžeme tedy u karate sledovat jednotlivá stádia začleňování do západní kultury výrazněji a také rychleji.

³¹⁵ Brousse a Matsumoto, 1999

³¹⁶ Interview with Mr. Yasuhiro Yamashita, 2005

³¹⁷ Breivik (2000, s. 145) mluví o genetické loterii: „Through the genetic lottery some people have advantages, and some disadvantages, in relation to specific events and disciplines. In some sports weight classes compensate for the genetic lottery and make it possible for all to compete at top level in their class. This is the case in weightlifting, boxing, wrestling, karate and judo, but not in sumo, shot put, discus or hammer throwing.“

No height classes have been introduced (even if height is a decisive factor at elite level) in basketball, volleyball or gymnastics.“

³¹⁸ Downey, 2007

³¹⁹ Například Khosla, 1968

³²⁰ Artioli et al., 2010

³²¹ Hagemann, 2009

³²² Matsumoto et al. 2007

³²³ Kanó (2005). Narážíme zde na objevení funkce a důležitosti kuzuši zakladatelem džúdó v randori se svým učitelem likubou.

³²⁴ Villemón et al. (2004)

³²⁵ Désormeaux, 2009

³²⁶ IJF Refereeing commission (2010)

³²⁷ Pracovní skupina vedená Jošinori Takeučim, tehdejším viceprezidentem IJF, se v roce 2000 (Izrael) shodla na kodifikování tloušťky límce na 1 cm a šířce 5 cm.

³²⁸ Podrobněji jsme se touto tematikou zabývali v práci Pádová technika v soutěžních úpolových sportech (Reguli, 207)

³²⁹ Ohlenkamp, 2001

³³⁰ Judo refereeing rules IJF, 2003

³³¹ Judo refereeing rules IJF, 2003

³³² Lafon, 2005

³³³ Lee, 2005

³³⁴ Dos Santos a Melo (2003) dotazovali a pozorovali 67 elitních brazilských džudistů.

³³⁵ Macan et al. (2006) zjistili, že v karate (World karate federation) se sice po změně pravidel v roce 2000 snížil celkový počet úrazů, počet středně těžkých úrazů dolních končetin se signifikantně zvýšil.

³³⁶ Spencer (2009) popisuje v široké etnografické studii proces učení se technikám a strategie chování v mexed martial arts.

³³⁷ Yoneda et al. 1999, Kinoshita et al. 2007, Itagaki a Knight, 2004

³³⁸ Junge et al. 2009. Nejvyšší úrazovost byla sledována ve fotbalu (31,5%), dále v taekwondo (27,0%). Ostatní úpolové sporty vykazovaly různou úrazovost. Box (14,9%), džúdó (11,2%), zápas (9,4%), šerm (2,4%).

³³⁹ Gold a Gold, 2007

³⁴⁰ London, 2004)

³⁴¹ IBSA, 2010

³⁴² Bowen, 2003

³⁴³ Leggett, 1998

³⁴⁴ Hoare, 2009

³⁴⁵ Můžeme to dobře demonstrovat u českých publikací zabývajících se sebeobranou. Před 2. sv. válkou to byl například Vary (1919), Vary a Jahelka (1921) a Mikolášek (1932). Po válce pak Šíma a Krákora (1944), Slípka (1947), Zrůbek (1946), Matras (1956), Lebeda (1961) a další.

³⁴⁶ Walton et al. (2007, s. 314) uvádí, že ekonomický přínos je rozdělen nerovnoměrně mezi pořadatelské město a ostatní města. Pozitivní dopad olympijských her 2012 se očekává ve výši 480 mil. liber ve prospěch Londýna a pouze 5,8 mil. liber například pro Bath

³⁴⁷ Waterman, 2007

³⁴⁸ A Sporting Chance, 2007

³⁴⁹ Khosla, 1977

³⁵⁰ Hoffmann, 2004

³⁵¹ Förster in Villamón et al. 2004

³⁵² Podkapitola je založena na publikované stati autora Is there a Place for Women at Olympic Games? (Reguli, 2007)

³⁵³ Sullivan, 1904

³⁵⁴ VIIIme Olympiade, 1924

³⁵⁵ Official 2000

³⁵⁶ Mcardle, 2008

³⁵⁷ Stejně tak tomu bylo i v olympijském džudu, jak bude podrobněji popsáno v další podkapitole.

³⁵⁸ Tabulka byla vytvořená z dat získaných z jednotlivých reportů s metodikou Yu, 2009

³⁵⁹ Trew et al., 1999

³⁶⁰ Wensing a Bruce (2003) provedli důkladnou souhrnnou analýzu těchto nepsaných pravidel. Ve výzkumné části se zaměřili na popis nového pravidla – nacionalizace. Další příklady nalezneme v Crolley a Teso, 2007.

³⁶¹ Higgs et al. (2003). Například u plavání je obvyklá postulace krásy, garcilnosti závodnic, u gymnastek jejich jemnost, mladost, infatilnost. U míčových her jsou takovéto popisy v médiích používány méně často.

³⁶² Lee (2009) uvádí, že v severokorejských médiích nenalezneme sexualizované výroky. Na druhé straně považuje takovýto přístup za nástroj státní politiky ve smyslu umělého vytváření rovnoprávnosti mužů a žen.

³⁶³ Vincent et al., 2002.

³⁶⁴ Billings, 2008

³⁶⁵ King, 2007. Byly zde potvrzeny výsledky jiných studií, například Vincenta et al. (2002), kteří analyzovali americká média v roce 1996. Capranica a Aversa (2002) na příkladě italských médií a italské olympijské výpravy v roce 2000 zjistili, že i týmy v zázemí sportovců a také profesionálové z médií jsou převážně mužskými kolektivy.

³⁶⁶ Například medializace maďarské závodnice Anett Mézáros je estetická, skutečně vyjadřující ženskost bez vulgarizmu (pixter, 2008)

³⁶⁷ Guérandel a Mennesson, 2007. Nicméně – v některých sportech je odklon od tradičně vnímaných rolí ženy ještě větší, například v boxu (Mennesson, 2000)

³⁶⁸ Sisjord a Kristiansen, 2009

³⁶⁹ Guérandel a Mennesson, 2007

³⁷⁰ V Kódókanu se sporadicky ženy objevily již dříve, od roku 1893 (pravděpodobně Sueko Ašija). Kanó vyučoval džudu i svoji manželku Sumako, jakož i dcery. Nejstarší Kanóova dcera Noriko Watanuki po několika letech vedla ženskou sekci Kódókanu.

³⁷¹ Narozená v roce 1913(!) je stále aktivní jako supervizorka ve výuce kata.

³⁷² Sama Fukuda o tom v připravovaném dokumentárním filmu o svém životě se slzami v očích říká: "Džúdó byl můj osud. Rozhodovala jsem se tehdy mezi svadbou a rozhodla se vydat na cestu džuda. Pouze jsem netušila, že to bude trvat tak dlouho." (in Romer, 2010)

³⁷³ Fukuda, 2004

³⁷⁴ Law, 2009

³⁷⁵ Brousse a Matsumoto, 2005

³⁷⁶ Yu, 2009

³⁷⁷ Scharenberg, 1999.

³⁷⁸ French, 2008, s. 280. Násilí proti ženám, nejenom sportovkyním mělo i další důsledky: „These men also kidnap attractive young women to serve as sexual slaves in their mountain hideouts. Activists say that thousands of young women have been abducted. One such young woman, kidnapped and raped by a gang of men, was found and liberated. She was treated in a hospital for a year, but at the age of twenty-four she committed suicide. In the face of this violence, women are standing firm— the first time such a stance has been reported. Some women refuse to wear the veil, and they encourage girls to do the same. Aicha Barki, the head of the Iqra Foundation, which works to end illiteracy, says: "We have crossed the cape of fear."

³⁷⁹ Woodhull, 1993, s. 127. „Later, in a move characteristic of Sebbar's narrative technique, the collective mirth inspired by Dalila's verve changes almost imperceptibly to disapproval when the image of the girl as an African tigress gives place to that of the judo expert Dalila has vowed to become: Girls didn't learn judo, not theirs at least. Some of the girls had asked their fathers to enroll them [in judo classes] at the gym. The fathers had always said no, with the mothers' consent. Dalila's response to the story is not determined, however, by the older women's expression of disapproval or by the subsequent stories of maternal violence toward daughters who engage in rough play. For in listening to these other stories, Dalila remembers not only "the slap her mother had given her" for making explicit their identity as bicots, but also her mother's tears, "the kisses of maternal repentance" that delegitimize the women's violent repression of their daughters and give Dalila the moral strength, some years later, to extricate herself from the cycle of paternal violence in which Fatima is complicit."

³⁸⁰ Law, 2009

³⁸¹ Například www.judovision.com, www.judoinfo.com, www.judoinsight.com, a také www.wikipedia.com

³⁸² *Great Judo Championships of the World (Yeoh, 1993)*. Tato publikace vyšla ještě v předinternetové éře. V současnosti je možné všechny podobné informace najít elektronicky.

³⁸³ Results, 2010

³⁸⁴ Například Marcon et al. (2010) studovali program Saats™ (Structural Analysis of Action and Time in Sports).

³⁸⁵ Levine, Hullett, 2002

³⁸⁶ Kanó in Watson, 2008, s. 44-45

³⁸⁷ Na základě analýzy: Julio et al., 2007

³⁸⁸ García, et al. 2007

³⁸⁹ Hoare, 2009

³⁹⁰ Marcon et al., 2007

³⁹¹ Tabulka zpracovaná podle výsledků Marconeho et al., 2007

³⁹² Kano, 1994, s. 56-58

³⁹³ Watson, 2008

³⁹⁴ Kanó in Watson, 2008, s.71

³⁹⁵ Adams, 1989, s. 7

³⁹⁶ Franchini et al. 2008

³⁹⁷ Heinisch a Oswald, 2007

³⁹⁸ Nishioka, 2007

³⁹⁹ Sertić, Segedi, Sterkowicz, 2007

⁴⁰⁰ Sertić, Segedi, Sterkowicz, 2007

⁴⁰¹ Kanó in Watson, 2008, s. 37

⁴⁰² Adams, 1989

⁴⁰³ Sato, 1992

⁴⁰⁴ Swain a Yeoh, 1994

⁴⁰⁵ Sugai, 1991

⁴⁰⁶ Yamashita, 1991

⁴⁰⁷ Kashiwazaki, 1992

⁴⁰⁸ Sertić, Segedi, Sterkowicz, 2007

⁴⁰⁹ Sertić, Segedi, Sterkowicz, 2007

⁴¹⁰ Hudson, 2009

⁴¹¹ Tento symbol porážky je vžitý i v jazyku. Položit někoho na lopatky v živém jazyce odkazuje na jeho porážku v čemkoliv a na ultimativní, neoddiskutovatelné vítězství soupeře. Zajímavé je také to, že poloha na zádech je obecně považována za submisivní a vyjadřující podřízenost. Můžeme to sledovat i v etiologii, kde si zvířata (běžně si toho můžeme všimnout například u psů) před dominantním sokem lehnou na záda. Stejně tak to vidíme u spontánně zápasících dětí, které se bez znalostí pravidel olympijského zápasu snaží položit a udržet soupeře na zádech. Stejně můžeme různé formy položení na lopatky jako symbolu vítězství a porážky vidět v mnoha kulturách celého světa.

⁴¹² Downey, 2007

⁴¹³ Désormeaux, 2007

⁴¹⁴ In Murata, 2007

⁴¹⁵ Sterkowicz, Blecharz, Lech, 2007

⁴¹⁶ Sterkowicz a Maslej, 1998

⁴¹⁷ Sterkowicz a Maslej, 1998

⁴¹⁸ Sterkowicz et. al, 1997.

⁴¹⁹ Sikorski a Keseck, 1996

⁴²⁰ Nakamura et al., 2007

⁴²¹ Hudson, 2009

⁴²² Calmet et al., 2006

⁴²³ Amdur, 2009

⁴²⁴ Braham, 2004, s. 87 popisuje rozdíl v morálním přístupu agentů tajných služeb k posláni zabít: „García is assigned to work with an FBI agent and a Russian agent to track down the wouldbe assassins. As he sees it, he (as a representative of Mexico) suffers from a lack of finesse in comparison to the other agents. While the Russians and Americans “know judo, karate and how to garrote with silk cords . . . in Mexico they don’t teach us those fancy things. They teach us to kill. Maybe not even that. They hire us because we already know how to kill. We’re not experts, just enthusiasts.” Filiberto García is an “expert in fucking up the other guy” (experto en joder al prójimo) who, despite his lack of ideology, finds himself forced to take sides against the law, personified by corrupt military officers and politicians, in order to serve justice.“

⁴²⁵ Otázkou je v podobných zdrojích hodnověrnost faktů. Jde skutečně o zneužití džuda, anebo je to pouze autorova domněnka, že zločinci páchající násilím musejí ovládat nějaké bojové umění, např. džúdó. Například Haq (1999, s. 234) píše: „To pass this smuggled heroin from Burma, a number of criminal groups have evolved along the Mongdu– Technaff– Chittagong route. These criminals, trained in judo, kung fu and firearms use, help in passing heroin from local spots to Dhaka for overseas destinations.“

⁴²⁶Japan: Alarm in Japan for child judo deaths (2011). V Japonsku byla také založena asociace pro oběti neštěstí v džudu

⁴²⁷ Shishida, 2011, 2010

⁴²⁸ Van de Walle (1992) je ale přesvědčen, že různé formy zdvihů, jako je morote gari, nebo sukui nage i v jejich různých zápasových formách, pokud jsou provedeny správně, nevyžadují přespříliš síly.

⁴²⁹ Iatskievich, 1999

